

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ 1915

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1915

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1916

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1913

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1916

αρ. ειδ. 53113 / 1707...

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΑΛΛΙ

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΜΗΡ
ΤΟ ΕΘΝΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ
Η ΕΠΙΛΟΓΗΝ ΕΛΛΗΝΟΤΗΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΡΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
GUS DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΕΡΕΜΑΔΑΚΗΣ
ΔΡΟΚΤΟΔΟΣ ΑΡΚΑΔΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
SIMON GIMAS
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΠΑΝΤΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΑΔΟΣ ΠΕΡΒΟΛΑΜΑΝ
ΚΥΡΙΑΔΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΛΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΔΕΡΟΥΛΟΣ
NILARION BOUK
ΦΑΥΣΤΟΣ ΠΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΠΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ
MEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΑΦΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΣΙΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΥΛΑΡΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΛΙΔΗΣ
ΦΑΙΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΦΩΤΑΟΣ
ΣΩΑΝ ΑΡΧΙΤΑΚΗΣ ΣΙΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΕΔΗ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΡΟΥΛΟΣ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΑΜΑΝΑΡΙΤΗΣ

ΒΕΡΔΑΡΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΑΡΩΝΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΑΔΟΣ ΤΡΙΒΟΥΤΗΣ
GEORGE ELEMENDESOU
Α. Σ. Η. ΟΣΕΚΟΡ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἀντιπρόεδροι

Γ. Μιστριώτης (ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου)

Δ. Θεοφανόπουλος (καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου)

Γραμματεὺς

Π. Καββαδίας (καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου)

Σύμβουλοι

Στ. Ἀνδρόπουλος Μ. Εὐαγγελίδης

Δημ. Ἀντωνιάδης Κ. Ζησίου

Μ. Βολονάκης Π. Καστριώτης

Γ. Γαρδίκας Π. Π. Οικονόμος

Ἄθ. Γεωργιάδης Σπ. Παγανέλης

Ἰάκ. Δραγάτσης Γ. Παπαβασιλείου

Ἄλ. Φιλαδελφεὺς

ΕΠΙΤΙΜΙΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Δ. Τσιβανόπουλος. Ὀδὸς Χαλκοκονδύλη 24. Ἀθήναι.

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

- Ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκιψ Διάδοχος Βερνάρδος τοῦ Sax-Meiningen.—Breslau.
Ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκιψ Φρειδερίκος Κάρολος τοῦ Hessen. Frankfurt a Main. (Schloss Rumperheim).
Ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκιψ Roland Bonaparte.—Paris.—10 Avenue d'Iena.
-

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεόκλητος.

- E. Babelon—Paris. 30 Rue de Verneuil.
J. Beloch.—Roma. Via Pompeo Magno 5.
Ἐλ. Βενιζέλος.—Λυκαβητιοῦ 4.
James Gordon Bennett.—New York.
Erich Bethe.—Leipzig. Davidstrasse 1.
F. W. Von Bissing.—München. Georgenstrasse 10.
G. Bonni.—Roma. Via Genova 30.
Max Bonnet.—Montpellier. Villa aux Roses (Pierre Rouge).

- R. C. Bosanquet.—Liverpool.—Bedford Street 40.
 Alfred Brückner. Berlin. Friedenau. Sponholz Str. 11.
 M. Ronald Burrows—London. King's College.
 Chamonard J.—Paris. 3, square du Croisic XVe.
 G. Clémenceau. ancien Président du Conseil. Rue
 Franklin 6.—Paris.
 Giuseppe Ang. Colini.—Roma. Via Farini 17, int 7.
 Max. Collignon.—Paris. Boulevard St Germain 88.
 Domenico Comparetti.—Firenze. Via La Marmora 20.
 Alfred Croiset.—Paris. Rue Cassette 13, VIe.
 Ludwig Curtius.—Erlangen. Burgbergstrasse 45.
 Δαγκλῆς Παναγιώτης. — Ἀντιστράτηγος. Ὁδὸς Κανάρη 6.
 R. M. Dawkins.—Plas Dulas, Llandulas N. Wales.
 Charles Diehl.—Paris, VIIIe. Square du Roule 4.
 Hermann Diels.—Berlin W. 50, Nürnbergerstrasse 65.
 Ὁ Παν. Ἐπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος.
 Wilhelm Dörpfeld.—Berlin Friedenau. Niedstrasse 22^{III}.
 Δούσμανης Βίκτωρ — Ὑποστράτηγος, ὁδὸς Μενάνδρου 35.
 H. Dragendorff.—Berlin. Gr. Lichterfelde. Zehlendor-
 ferstr. 55.
 Eng. Drerup.—München. Kaiserstrasse 2 I^e.
 Fr. von Duhn.—Heidelberg. Neunheim Werrgasse 7.
 Mgr. Duchesne.—Rome. École Française. Palais Far-
 nèse.
 Joseph Durm.—Karlsruhe. Technische Hochschule.
 Félix Dürrbach.—Toulouse. Rue du Japon 40.
 Adolf Ermann.—Berlin. Dahlem, Peter Lenéstrasse 72.
 Arthur Evans.—Youlbury Berks, near Oxford.
 Joseph Eydoux.—France.
 Ernst Fabricius.—Freiburg-i-Baden. Göthestrasse 44.
 Paul Foucart.—Paris. Rue Jacob 19.
 Gustave Fougères.—Athènes. École Française.
 Fr. Hiller von Gaertringen.—Berlin. Ebereschen Al-
 lee 11.

- Ernst Gardner.—Tadworth (Surrey) Farm Corner.
Percy Gardner.—Oxford. Canterbury Road 12.
Ricciotti Garibaldi.—Roma. Via Pontefici 57.
Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος.
Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γερβάσιος.
Gherardo Ghirardini.—Bologna. Via dell' Indipen-
denza 54.
B. G. Gildersleeve.—Baltimore U. S. A. (Maryland).
Δ. Γούναρης.—Ὀδὸς Βουλῆς. Ξενοδ. Touristes.
Botho Graef.—Jena. Erfurterstrasse 64.
Angelo de Gubernatis.—Roma. Università.
Federico Halbherr.—Roma. Via Arenula 21.
M^{ss} Jane Ellen Harrisson.—Cambridge. Newnham
College.
B. Haussoullier.—Paris. 8 Rue Ste Cecile, IX.
Rudolph Heberdey.—Graz. Mandell Strasse 26.
Paul Hermann.—Dresden. Stephaniensstrasse 13.
Léon Heuzey.—Paris. Auteil. 90 Boulevard Exelmans.
B. Hodge Hill.—Athens. American School.
Otto Hirschfeld.—Berlin. Charlottenburg Mommsen-
strasse 6.
David G. Hogarth.—Oxford. Ashmolean Museum.
Maurice Holleaux.—Paris. Quai de la Tournelle 27.
Théophile Homolle.—Paris. Rue de Petits Champs 8.
André Joubin.—Montpellier. 10 Avenue du Stand.
Take Jonesco.—Bucarest.
Georg Karo.—Athen. Deutsches Archäologisches Institut.
Bruno Keil.—Leipzig. Universität.
Georg Frederig Kenyon.—London. British Museum.
Wilhelm Klein.—Prag. Deutsche Universität.
Hubert Knackfuss.—Deut. Archäolog. Institut. Athen.
Gustav Körte.—Göttingen. Wilhelm Werberstrasse 11.
Παῦλος Κουντουριώτης.—Ἀρχηγὸς Στόλου. Ἀθήναι.
Νικοδήμου 1

- Rodolfo A. Lanciani.—Roma. Piazza Sallustio 24.
 Henri Lechat.—Lyon. Quai Gailleton 22.
 Philippe Legrand.—Lyon. 60. Avenue de Noailles.
 Θεόδωρος Λιμπρίτης.—3η Σεπτεμβρίου 131 Α.
 Emmanuel. Loewy.—Roma. Via del Progresso 23.
 G. A. Mackmillan.—London. St Martin's Street.
 Lucien Magne.—Paris. Rue de l'Oratoire du Louvre 6.
 Rev. J. P. Mahaffy.—Dublin (Ireland), Provost of Trinity College.
- E. Martini.—Leipzig. Universität.
 Horace Marucchi.—Roma. Santa Maria in Via 7 A.
 G. Mendel.—Paris. Avenue de l'Observatoire 11.
 Ed. Meyer.—Berlin. Gr. Lichterfelde W. Mommsenstr. 7/8.
 William Miller.—Roma. 36 Via Palestro.
 Gabriel Millet.—Paris. 34 Rue Hallé XIVe.
 Ἀντώνιος Μιχελιδάκης.—Ἡράκλειον. Κρήτης.
 Oscar Montelius.—Stockholm. Museum für Altertü-
 mer.
- Jean de Mot.—Bruxelles. Rue Gérard 214.
 Eduard Naville.—Genève. Université.
 Φωκίων Νέγρης.—Ἀθήναι. Τρικώρφων 3.
 Charles Nizet.—Paris. 7 Avenue de Bréteuil.
 Jules Nicole.—Genève. 9 Chemin de Roches.
 Théodore Ouspensky.—Constantinople. Rue Imam 8.
 Ettore Pais.—Roma. Via di Ripetta 102.
 S. D. Papadimitriou.—Odessa. Université.
 R. Paribeni.—Roma. Via dei Prefetti 22.
 Joseph Partsch.—Leipzig. Universität.
 Giovanni Patroni.—Pavia, Università.
 Paul Perdrizet.—Nancy. Avenue de la Garrenne 4.
 Giuseppe Pellegrini.—Padua. Via Massimo 9.
 Luigi A. Pernier.—Atene. R. Scuola Arch. Italiana.
 Giulio de Petra.—Napoli—Pallonette. Via S. Chiara 32.
 Ernst Pfuhl.—Basel. Schönbeinstrasse 42.

- Alfred Philippson. — Bonn. Königstrasse 1.
 Luigi Pigorini. — Roma. Via del Collegio Romano 26.
 Edmond Pottier. — Paris-Passy. 72 Rue de la Tour.
 Ant. v. Premerstein. — Prag-Smichow, Presslgasse 13.
 Karl Purgold. — Gotha. Reinhardtsbrunnerstr. 43.
 G. Radet. — Bordeaux. 9bis Rue de Cheverus.
 W. M. Ramsay. — 41, Braid Avenue, Edimburgh.
 Reeves Pember W. — London.
 Salomon Reinach. — Boulogne sur Seine. Avenue
 Victor Hugo 16.
 Théodore Reinach. — Paris. 2, Place des Btats-Unis.
 E. Reisch. — Wien XVIII. Carl Ludwig Strasse 28.
 La Comtesse de Riencourt. — Ἀθήναι.
 C. Ricci. — Roma. Piazza Venezia 11.
 R. B. Richardson. — Woodstok Connecticut.
 A de Ridder. — Paris. 22 Rue de Marignan.
 W. Ridgeway. — Cambridge. Fen Ditton.
 Al. Rostowitz. Bey. — Le Caire.
 Antonio Salinas. — Palermo. Via Emerico Amari 130.
 Ὁ Σ. Μητροπολίτης Σάρδεων κ. Κλεόβουλος. Κων/πολις.
 Bruno Sauer. — Kiel. Lornsenstrasse 30.
 Rev. A. H. Sayce. — 8, Chalmers Cresent, Edimburgh.
 L. Savignoni. — Roma. Via dell'Anima 50.
 Gustave Schlumberger. — Paris. 29 Avenue Mon-
 taigne VIIIe.
 Hans Schrader. — Frankfurt. a. Main. Schumannstr. 49.
 Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Σεβαστιανός.
 Cecil Smith. — London. South Kensington Museum.
 Antonio Sogliano. — Napoli. Via Avvocata à piazza
 Dante 25.
 Vittorio Spinazzolla. — Napoli. Museo Nazionale.
 E. von Stern. — Halle a. Saale. Lindenstrasse 63.
 M^{ss} S. Arthur Strong — Roma. British School. Palazzo
 Odescalchi

- F. Studniczka. — Leipzig. Leibniz Strasse 11.
Ludwig von Sybel. — Marburg-i-H. Sybelstrasse 1.
Hermann Thiersch. Freiburg-i-B. Zascherstr. 67.
Trapman Albert.
Georg Treu. — Dresden. Weisser Hirsch. Heinrichstr. 21.
Sir Charles Waldstein. — Cambridge. Newton Hall.
Otto Walter. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Carl Watzinger. — Giessen. Gr. Steinweg 23.
Th. Wiegand. — Berlin, Dahlem, Peter Lennéstr. 30.
Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Excellenz — Westend bei Berlin. Eichen Allee 12.
Wilhelm Wilberg. — Oester. Archäolog. Institut. Athen.
Adolph Wilhelm. — Wien. IX Schlickgasse 5.
A. Willems. — Bruxelles. Université.
Paul Wolters. — München. Teng Strasse 20/1.
Γεώργιος Ζωγράφος Χρηστάκη. — Ἀθήναι. Κανάρη 1.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Σημ. Οί δι' άστερίσκου σημειούμενοι είνε έταίροι ισόβιοι.

- 'Αγγελόπουλος 'Αθαν. Θρασύβουλος. 'Αγορὰ Στοά 'Αθανάτων.
'Αγγελόπουλος 'Ηλίας. Ζωοδόχου Πηγής 5 Α.
'Αδαμαντίου 'Αδαμάντιος. Λουκιανού 43.
'Αθανασάκης 'Ιωάννης. 'Ακαδημίας 2.
'Αμπελᾶς Τιμολέων. 'Αγ. Κωνσταντίνου 26.
* 'Ανδρόπουλος Σταῦρος. Βουκουρεστίου 19.
* 'Ανέξης Δημήτριος. Σαρρῆ 41.
Aulthes Eduard. Darmstadt.
'Αντωνιάδης Δημήτριος. Λυκαβητοῦ 21 Α.
'Αντωνόπουλος Κωνσταντίνος. 'Αγίου Κωνσταντίνου 20.
'Αποστολάκη "Αννα. Λεωφόρος Κωνσταντίνου Διαδόχου 5.
'Αποστολόπουλος Θεόδωρος. Εὐριπίδου 6.
'Αρβανιτόπουλος 'Απόστολος. Βόλος. — Μουσείον.
'Αστεριάδης Γ. Σ. Θεσσαλονίκη. Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 32.
Βαλτατζῆς Γεώργιος. 'Αχαρνῶν 4.
* Βάσος Τιμολέων. Βουκουρεστίου 30.
Battle William. Austin Texas. U. S. A.
Βέης Κωνσταντίνος. Κάνιγγος 5.
Βερναρδάκης Κωνσταντίνος. 'Ιπποκράτους 2.
* Βερναρδάκης Γρηγόριος. Λαμάχου 5.
Βερσάκης Φρειδερίκος. Πειραιώς 61.
Bissing Fr. München. Georgen Strasse 10.
* Βολονάκης Μιχαήλ. 'Αραχώθης 26.
* Βορέας Θεόφιλος. Μαυρομιάλη 8.
* Βούκρας Δημήτριος. Κωνσταντίνου Παλαιολόγου 8.
Brueckner Alfred. Berlin. (Friedenau) Sponholzstr. 11.
H. Bulle. Würzburg. Conradstr. I.
Γαρδίκας Γεώργιος. Σμύρνης 20.
* Γεννάδιος 'Ιωάννης. London Kensington Palace.
Γενοβέλης Παναγιώτης. Σοφοκλέους 8.
Hiller v. Gaertringen Fr. Berlin. W. Ebereschen Allee 11.

- Γερογιάννης Κωνσταντῖνος. Ἀσκληπιού 7.
 Γεωργιάδης Ἀθανάσιος. Ἰουλιανού 9.
 Γιαννοῦτσος Κωνσταντῖνος. Κεραμεικοῦ 3.
 Girard Paul, Paris. Rue du cherche-midi 55.
 Γκίζης Βαρθολομαῖος. Χαρ. Τρικοῦπη 8.
 Groh Friderich, Prague. Bohême Vinohrady 411.
 Γούδας Μιχαήλ. Λιοχάρους 3.
 * Δαμβέργης Ἀναστάσιος. Ἀλκιβιάδου 22.
 Δαμβέργης Νικόλαος. Πλατεῖα δημοκρατηρίου.
 Δελακοβίας Νικόλαος. Ὀμήρου 36.
 * Δεληγεώργης Λεωνίδα. Κανάρη 1.
 * Δεληγιάννης Επαμεινώνδας. Πειραιῶς 4 β.
 Δέλιος Ἰωάννης. Μπουμπουλίνας 6.
 * Δεμερτζής Ἀλέξανδρος. Νικοδήμου 6.
 * Δέβρος Γεώργιος. Καλλιδρομίου 20.
 * Δημητρακόπουλος Νικόλαος. Κολοκοτρώνη 8.
 Δημητριάδης Χρήστος. Ὀμήρου 12.
 * Dörrfeld Wilhelm, Berlin. Friedenau, Niedstrasse 22 III.
 * Δραγάτης Ἰάκωβος. Ὀδὸς Φιλελλήνων 14 (Λύκειον).
 * Δραγούμης Στέφανος. Λεωφόρος Ἀμαλίας 28.
 Doucet Jacques, Paris. 19 Rue Spontini.
 Δουβουνιώτης Γεώργιος. Τζώρτζ 10.
 Δουβουνιώτης Κωνσταντῖνος. Σολωμοῦ 54. α.
 * Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης. Μεθόνης 52.
 * Εὐταξίας Ἀθανάσιος. Σίνα 14.
 * Εὐταξίας Ἰωάννης. Ἀκαδημίας 11.
 * Ζαΐμης Ἀλέξανδρος. Χαρ. Τρικοῦπη 12.
 * Ζαΐμης Θεόδωρος. Ξενοφώντος 12.
 Ζάννος Κλεάνθης. Φιλελλήνων 23.
 Ζησίου Κωνσταντῖνος. Σωτήρος 6.
 Ζυγομαλάς Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 5 Β.
 * Ζολώτας Ἐμμανουήλ. Σολωμοῦ 36.
 Ζωγράφος Ἰωάννης. Πανεπιστημίου 12.
 Ἡλιάδης Μιλτιάδης. Ἀχαρνῶν 63.
 Ἡλιόπουλος Χρήστος. Ζαλόγγου 3.
 Haupt H. Giessen. Kepler Strasse 1.
 Θεοδωρακάκης Στυλιανός. Παπαρηγοπούλου 9.

- Θεοδωράκης Γεώργιος. Σατωβριάνδου 16.
- * † Θεοτόκης Γεώργιος. Πανεπιστημίου 51.
Θεοφανόπουλος Δημήτριος. Σατωβριάνδου 12.
Judeich Walter. Jena Universität, Sedan Strasse 8.
Καββαδίας Ἀλέξανδρος. Ἰωακείμ Πατριάρχου 25.
- * Καββαδίας Παναγῆς. Καπλανῶν 9.
- * Καβαλλιεράτος Ἄννινος Μιλιτιάδης. Λεοβενίων 6.
- * Καζάζης Νεοκλῆς. Ἀριστοτέλους 16.
- * Καλαποθάκης Οἰκ. Δημήτριος. Σοφοκλέους 5.
Καλογερόπουλος Νικόλαος. Λυκαβητοῦ 18.
Καλογερόπουλος Παναγιώτης. Ἀσκληπιοῦ 5.
- * Καλλικούνης Νικόλαος. Ἀγ. Κωνσταντίνου 4.
Καλλιοντζῆς Εὐάγγελος. Πανεπιστημίου 79 Α.
- * Καπετανάκης Νικόλαος. Μετσόβου 18.
Καρέλλας Δημήτριος. Ἀναβρυτηρίου 2.
Καρκούλιας Ἡρακλῆς. Εὐριπίδου 12.
Κάρο Γεώργιος. Φειδίου 1.
- * Καρυτινὸς Γεώργιος. Ἀβέρωφ 25.
- * Καστόρχης Δημήτριος. Ἴπποκράτους 82.
- * Καρολίδης Παῦλος. Μαυρομιχάλη 5.
- * Καστριώτης Παναγιώτης. Ἀβέρωφ 9.
Κανταντζόγλους Ἰωάννης. Ακαδημίας 27.
Κεραμόπουλος Ἀντώνιος. Ζαΐμη 23 Α.
Κίνεχ Friedr. Copenhagen St. Annaeplads 20.
Κλοντηρόπουλος Γεώργιος. Μαυρομιχάλη 16α.
- * Κουμανούδης Πέτρος. Ζαλοκώστα 8.
- * Κουμανούδης Ἰωάννης. Πειραιεύς.
Κουρουνηώτης Κωνσταντίνος. Ἀναγνωστοπούλου 11.
Κούσουλας Γεώργιος. Κυκλοδόρου 43 α.
Κριεζῆς Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 72.
Κριεζῆς Ἐμμανουήλ. Τζώρτζ 5.
Κύρης Μιχαήλ. Στοῦ Ἀποστολοπούλου 7.
Κυπαρίσσης Νικόλαος. Ἰωακείμ Πατριάρχου 44.
Κυριαζῆς Σπυρίδων. Φερρών 18.
- * Κωνσταντινίδης Πάνος. Κάνιγγος 26.
- * Λάππας Μίνως. 3ης Σεπτεμβρίου 73.
- * Λαμπρόπουλος Ἀλέξανδρος. Ἀσκληπιοῦ 20.

- * Λάμπρος Σπυρίδων. Μαυροκορδάτου 10.
Λεκὸς Γεώργιος. Στουρνάρα 37α.
Λεονάρδος Βασίλειος. Προαστείου 59.
Loewy Emmanuel. Via del progresso 23, Roma.
Λιόλιος Γεώργιος. Σατωβριάνδου 16.
Λυκάκης Ἀλέξανδρος. Θουκυδίδου 10.
- * Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἀσκληπιοῦ 45.
Μαγιάσης Ἰωάννης, Σόλωνος 97.
- * Μακκᾶς Δημήτριος. Βαλαωρίτου 15.
Μακκᾶς Νικόλαος. Σόλωνος 10.
Μαλτέζος Κωνσταντῖνος. Καποδιστριαίου 29 Β.
- * Μαντζᾶκος Χρῆστος. Πιπίνου 25.
Μαντζούφας Ἀνδρέας. Κολοκοτρώνη 36.
Μανωλίδης Σωκράτης. Προαστείου 76.
Μαρκόπουλος Βασίλειος. — Ἰωάννινα.
- * Μαρκόπουλος Ἰωάννης. Βουλῆς 9.
Ματάλας Ἀθανάσιος. Πατησίων 81.
- * Μαυρομιχάλης Κυριακούλης. Ἀμαλίας 4.
Μαυρουκάκης Ἀντώνιος. Ἀκαδημίας 71.
- * Μερκούρης Σπύρος. Πανεπιστημίου 61.
- * Μεσολωρᾶς Ἰωάννης. Μαυρομιχάλη 15
- * Μητσόπουλος Χρῆστος. Σολωμοῦ 2.
- * Μιστριώτης Γεώργιος. Στουρνάρα 47.
- * Μομφερράτος Ἀντώνιος. Ἀριοτοτέλους 9.
Müller Kurt. Goettingen, Plankstrasse 18.
- * Μυστακίδης Βασίλειος. Constantinople (Musée Imp. Ottoman).
- * Μούσης Ἰωάννης. Προαστείου 45.
Μουτζουρίδης Ἰωάννης. Δεληγιάννη 6.
Μπάρτ Γουλιέλμος. Μαυρομιχάλη 8.
Μπενάκης Ἐμμανουήλ. Κουμπάρη 1.
Μπότσης Ἰωάννης. Κηφισίας 47.
Νάζος Γεώργιος. Ἡρακλείου 4.
Νεγρεπόντης Μιλτιάδης. ᾽Οθωνος 14.
Νικολαΐδης Ἰωάννης. Πραξιτέλους 33.
Νικολαΐδης Λουδοβίκος. Τράπεζα Ἀνατολῆς.
Noack Ferdinand. Tübingen. (Gartenstrasse 59).
Ξανθουδίδης Στέφανος. Ἡράκλειον Κρήτης.

- * Οἰκονόμος Παναγιώτης. Ἡρακλείτου 24.
Οἰκονόμος Γεώργιος. » »
- * Παγανέλης Σπυρίδων. Σωκράτους 73 Α.
- * Πάλλης Ἀγαμέμνων. Πατησίων 60.
- * Παναγιωτόπουλος Ἀνδρέας. Ἀχαρνῶν 27.
Παντελίδης Ἐμμανουήλ. Αἰόλου 154.
Παντερμαλῆς Στυλιανός. Ἀκαδημίας 78.
Παπαβασιλείου Γεώργιος. Σύρου 12.
Παπαδάκης Νικόλαος. Μουσεῖον. Θῆβαι.
- * Παπαμιχαλόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἀριστοτέλους 70 Α.
Παπανδρέου Γεώργιος Δεινοκράτους 5.
Παπαζαχαρίου Ἄγγελος. Μαγνησίας 2.
- * Παπούλιας Δημήτριος. Βαλτετσίου 57.
Πατσουράκος Ἰωάννης. Λεωφόρος Χατζηκυριακοῦ 17. Πειραιεύς.
- * Πῶπ Γεώργιος. Σταδίου 6.
Pernice Erich. Greifswald. Universität.
Πολίτης Ἰωάννης. Ἀλεξ. Σούτσου 2.
- * Πολίτης Νικόλαος. Κυκλοδόρου 22 Α.
- * Πολυγένης Κωνσταντῖνος. Ἀκαδημίας 52.
Πουρῆς Μιλτιάδης. Πειραιεύς.
- * Ραγκαβῆς Κλέων. Κρήτη.
Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος. Κωνσταντίνου Λιαδόχου 4.
- * Ράλλης Δημήτριος. Πανεπιστημίου 41.
- * Ράλλης Κωνσταντῖνος. Ἀναγνωστοπούλου 19 Α.
Ρεδιάδης Περικλῆς. Σόλωνος 36.
Robert Karl. Halle a Saale. Universität.
Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος. Μεσολόγγιον.
- * Ρωμάνος Ἄθως. Paris — Légation Hellénique.
- * Ρώσης Ζῆκος. Ἀχαρνῶν 14 Α.
- * Σακελλαρόπουλος Σπυρίδων. Ὀμήρου 17.
- * Σβορώνος Ἰωάννης. Δελφῶν 3.
Schmidt Eduard. Galleriestrasse 4. München.
- * Σημαντήρας Κωνσταντῖνος. Ἡρακλείτου 21.
Σκιᾶς Ἀνδρέας. Βαλτετσίου 7.
Σκουζῆς Ἀλέξανδρος. Ρηγίλλης 12.
- * Σκουλούδης Στέφανος. Γεωργίου Α'. 3.
- * Σκοῦφος Θεόδωρος. Ἀσκληπιοῦ 65.

- Σπηλιόπουλος Χαράλαμπος. Φιλελλήνων 5.
- * Σοφούλης Θεμιστοκλῆς.
- * Στάης Βαλέριος. Ἐθν. Ἀρχ. Μουσείον.
- * Στάης Σπύρος. 3ης Σεπτεμβρίου 79.
Σταμούλης Ἀναστάσιος. Silivrie.
Σταυρόπουλος Δημήτριος. Μύκονος.
Steele Daniel. Ὀμήρου 32.
- * Στέφανος Κυπάρισσος. Σόλωνος 20.
- * Στεφανόπουλος Ἀνδρέας. Μακεδονίας 6.
- * Στρέϊτ Γεώργιος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Στρέϊτ Στέφανος. Γεωργίου Σταύρου 1.
Studniczka Franz. Leibnizstrasse 11. Leipzig.
- * Σφακιανᾶκης Παναγιώτης. Σατώβριάνδου 42.
Σχλίεμαν Ἀγαμέμνων. Πανεπιστημίου 10.
Σωτηριάδης Γεώργιος. Λουκιανού 21.
Ταβουλάρης Θεμιστοκλῆς. Πειραιῶς 26.
Τραπάντζαλης Γεώργιος. Πατησίων 73.
Τριανταφυλλᾶκος Νικόλαος. Κωνσταντίνου Λιαδόχου 2.
Τρικούπης Σπυρίδων. Δώρου 6.
Τσάτσος Ἰωάννης. Ὀμήρου 8.
- * Τσιβανόπουλος Δημοσθένης. Χαλκοκονδύλη 24.
Τσιπούρας Δημήτριος. Ἀγισιλαίου 15.
- * Τυπάλδος Μπασιάς Ἀθανάσιος. Ὀμήρου 14.
- * Τσίλλερ Ἐρνέστος. Κανάρη 2.
- * Τσουντας Χρῆστος. Ἀλκιβιάδου 36.
Fabricius Ernst. Freiburg, i Baden. Cöthestrasse 44.
Frickenhans August. Universitaet. Strassburg.
Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος. Κάνιγγος 18.
Φιλαδελφεὺς Θεμιστοκλῆς. Βουλῆς 16.
- * Φιλάρετος Γεώργιος. Ὀμήρου 11.
Χατζῆς Ἀντώνιος. Πρωαστείου 81.
- * Χατζιδάκης Γεώργιος. Σκουφᾶ 10.
- * Χατζιδάκης Ἰωάννης. Ἡρακλείτου 3.
Wide Sam. Uppsala. Univers. Bibliotheket.
Wiegand Theodor. Berlin. Koenig. Museen.
Zahn Robert. Berlin. K. Museum am Lustgarteu.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1915

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

Προϋπολογισμοῦ		Εἶδος ἐσόδων	Προϋπολογισθέντα	Εἰσπραχθέντα	Εἰσπραχθέντα	
Κεφ.	Ἄρ.				Ἐπί πλέον	Ἐπί ἔλαττον
Α	1	Εἰσφοραὶ ἐτήσιαι ἐταίρων. . .	2200	1639 80		560 20
»	2	Τόκοι καὶ μερίσματα	31058	33476 50	1968 50	
»	3	Ἔσοδα ἐξ ἀκινήτων κτημάτων. .	18	140	122	
»	4	» ἐκ δημοσιευμάτων.	3000	1209 90		1790 10
»	5	» διάφορα.	250	550 65	300 65	
»	6	» ἐκ συνδρομῆς τοῦ δημοσίου	30000	12000		18000
»	7	» ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων.	123	30		93
			67099	49046 85	2391 15	20443 30

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1915

Ο ΤΑΜΙΑΣ
Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
Χ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΤΟΥΣ 1915

Προϋπολογισμοῦ		Εἶδος ἐξόδων	Προϋπολογισθέντα	Ἐνταλθεῖσαι πληρωμαί		Διαφορὰ ἐπὶ ἔλαττον	
Κεφ.	Ἄρ.						
Α	1	Μισθοὶ προσωπικοῦ Γραφείων Ἐταιρείας	7680	7056	85	623	15
»	2	Ἐξοδα διαχειρίσεως	2000	1502	40	497	60
»	3	Ἐπίδομα Γραμματέως Συμβουλίου (κατὰ τὸν Ὄργανισμὸν)	720	720			
Β	1	Μισθοὶ προσωπικοῦ Βιβλιοθήκης	3000	2782		218	
»	2	Ἐξοδα πλουτισμοῦ κ λ. Βιβλιοθήκης	7000	2395	35	4604	65
Γ	Μ	Ἰσχυροὶ εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά	1000	686	75	313	25
Δ	1	Ἀνασκαφαὶ καὶ πᾶσα πρὸς ἀνασκαφὰς σχετιζομένη δαπάνη	24427	17341	35	7085	65
Ε	Μ	Δημοσιεύματα	16000	11024	75	4975	25
ΣΤ	1	Τέλη χαρτοσήμου	300			300	
»	2	Συντάξεις	972	972			
»	3	Ἐκτικτὰ ἔξοδα	2000	1983	70	16	30
Ζ	Μ	Ἐξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	1000	754	85	245	15
Δ	2	Ἄγορὰ ἀρχαίων	1000			1000	
			67099	47220	--	19879	--

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΩΣ ΑΝΩ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΥΠΟ ΚΕΦΑΛ. Δ ΚΑΙ Ε

Ἦτοι ἀνασκαφαὶ καὶ πᾶσα πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς σχετιζομένη δαπάνη καὶ δημοσιεύματα

	Δραχ.			Δραχ.	
	Δραχ.	Λ.		Δραχ.	Λ.
Δαπάναι ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως	2031		Δαπάναι διὰ τὴν «Ἀρχαιολογικὴν		
» » Δημητριάδος	1000		» Ἐφημερίδα 1914 Γ Δ	2795	25
» » Μαλίων Κρήτη	3824	35	» διὰ τὴν «Ἀρχ. Ἐφημ.» 1915 Α Β	4582	15
» » παρὰ τὴν ὀδὸν Θρασίλου (ᾠδείου Περικλέους)	7350	40	» διὰ τὰ «Πρακτικά» 1913	1678	30
» » Δομενικοῦ καὶ Τσαριτσάνης	416	55	» διὰ τὰ «Πρακτικά» 1914	267	40
» » Κεφαλληνίας	678	85	» διὰ σύγγραμμα Γεωργίου Γαρθδικὰ «Ἀρχαιολ. Μελετήματα	140	
» » Πέλλης	1427		» διὰ σύγγραμ. Γ. Οἰκονόμου («Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας»)	854	20
» Ἐρευνῶν Σίφνου	613	20	» διὰ σύγγραμ. Α. Ἀρβανιτοπούλου («Στήλαι Παγασῶν»)	407	45
	17341	35		11024	75

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν συνέλευσιν τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κύριε Πρόεδρε.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι, ἀποτελοῦντες τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπείαν τῆς Ἑταιρείας, προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ' 224 τῆς 29 Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. ἐγγράφου τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου, ἐπελήφθημεν τῆς ἐξελέγξεως τῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1915 οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκ τῶν Ταμιακῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

α'. Χρηματικόν

α') Χρῆσις.

Ἐπίλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῆ 31 Δεκεμβρίου 1914 κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτρ. . . Δρ.	2.153,55
Εἰσπραχθέντα ἀπὸ ἔσοδα Γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ . . . »	49.046,95
» » κλήρωσιν 10 ὁμολογιῶν τῶν 20 ἑκατ. . . »	1.000,—
» » ἐκποίησιν ἀκινήτων κτημάτων. . . »	1.617,—
» » χρεώστας διαφόρους . . . . . »	16.100,—
Τὸ ὅλον . . . . . Δρ.	<u>69.917,50</u>

β) Πίστωσις.

Πληρωθέντα εἰς ἔξοδα Γενικοῦ προϋπολογισμοῦ . . . Δρ.	47.220,—
» » ἀγορὰν 10 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 1907 τῶν 20 ἑκατομ. . . . . »	935 —
» » ἀγορὰν 44 ὁμολ. Ἐθν. Δαν. 1914 τῶν 500 ἑκατομ. . . . . »	17.468 60
» » προκαταβολὴν Δημοσίου . . . . . »	600,—
Ἐπίλοιπον εὑρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τῆ 31 Δεκεμβρίου 1915 κατὰ τὴν Ἐπιθεώρησιν τῆς ἐξελ. Ἐπιτροπῆς. . . »	3.693,90
	<u>69.917,50</u>

β.' Ἐσοδα καὶ ἔξοδα

α') Ἐσοδα.

Ἀπὸ εἰσφορᾶς ἐταίρων . . . . . Δρ.	1.639,80
» τόκους καὶ μερίσματα . . . . . »	33.476,50
» ἔσοδα ἐκ δημοσιευμάτων . . . . . »	1.209,90
» » διάφορα . . . . . »	550,65
» » ἐκ συνδρομῆς τοῦ Δημοσίου . . . . . »	12.000,—
» » ἐξ ἀκινήτων κτημάτων . . . . . »	140,—
» » ἐκ κεκλεισμένων χρήσεων . . . . . »	30 —
	<u>49.046,85</u>

β') Ἐξοδα

Εἰς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν γραφείων	Δρ.	7 056.85
» ἔξοδα γραφείων καὶ διαχειρίσεως	»	1.502.40
» ἐπίδομα τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου	»	720,—
» μισθοὺς προσωπικοῦ τῆς Βιβλιοθήκης	»	2 782,—
» ἔξοδα πλουτισμοῦ καὶ συντηρήσεως Βιβλιοθήκης	»	2.395.35
» συνδρομαὶ εἰς περιοδικὰ καὶ συγγραμ. ἀρχαιολ.	»	686.75
» ἀνασκαφὰς καὶ πᾶσαν σχετικὴν δαπάνην.	»	17 341.35
» δημοσιεύματα	»	11 024.75
» συντάξεις.	»	972,—
» ἔκτακτα ἔξοδα	»	1 983.70
» ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	754.85
» κεφάλαιον	»	1.826.85
		<u>49 046.85</u>

γ. Γενικὸς Ἰσολογισμὸς.

α') Ἐνεργητικόν.

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἐταιρίας τῆ 31 Δεκεμβρίου 1915		
ἀνήρχετο εἰς	Δρ.	848.902,60
Ἀποτελούμενον ἀπὸ		
1) Κατάστημα Ἐταιρείας	»	259.863.80
2) Ἀπὸ κτήματα ἀκίνητα.	»	18 447.50
3) » Ταμείον.	»	3 693.90
4) » 80 Μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	229 515,25
5) » 1697 Ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Ἐνοποιήσ. 1898.	»	171 795,75
6) » 365 » Παγίου Δανείου 1889	»	79 025.50
7) » 170 » Δανείου 1907.	»	17 253.25
8) » 30 » Πατριωτ. Δανείου 30 ἑκατ.	»	25,—
9) » 1 » Δανείου κεφαλαιοποιήσεως	»	640.—
10) » 110 » Δανείου 1914 τῶν 500 ἑκατ.	»	48 110,65
11) » προκαταβολὰς.	»	2.532,—
12) » Δημόσιον.	»	18.000,—
		<u>848.902,60</u>

β') Παθητικόν

Τὸ δὲ παθητικὸν τῆ 31 Δεκεμβρίου 1915 ἀνήρχετο εἰς Δρ.	848 902,60
ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ Κεφάλαιον	» <u>848.902,60</u>

δ'. Περιοδικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἐταιρείας ἀνήρχετο τῇ 31 Δεκεμβρίου 1915 εἰς . . . . . Δρ.	848 902,60
Ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς :	
1) ἀπὸ τὸ κατάστημα τῆς Ἐταιρείας . . . . . »	259.863,80
2) » κτήματα ἀκίνητα . . . . . »	18 447,50
3) » ὑπόλοιπον ταμείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1915. . . »	3 693 90
4) » 80 Μετοχὰς τῆς Ἐθν. Τραπεζῆς . . . . . »	229.515,25
5) » 1697 Ὅμολ Ἐθν. Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898 »	171.795,75
6) » 365 » » Παγίου Δανείου 1889. . . . . »	79 025,50
7) » 170 » » Δανείου 1907 . . . . . »	17.253,25
8) » 30 » » Πατριωτ. Δαν. 30 ἔκατομ. . . »	25,—
9) » 1 » » Δανείου κεφαλοποιήσεως . . . »	640,—
10) » 110 » » Δανείου 1914 τῶν 500 ἔκατ »	48.110,65
11) » προκαταβολάς. . . . . »	2.532,—
12) » συνδρομὴν Δημοσίου . . . . . »	18.000,—
	<u>848 902,60</u>

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω περιουσίας ἡ Ἐταιρεία κέκτηται πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ διάφορα δημοσιεύματα ἤτοι « Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα » Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας » κτλ. καταγεγραμμένα λεπτομερῶς ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, ἐξ ὧν κατὰ τὸ ἔτος 1915 ἐπωλήθησαν καὶ εἰσεπράχθησαν δραχμαὶ χίλια διακόσια ἑννέα καὶ $\frac{30}{100}$ ἤτοι ἐπὶ ἔλαττον τῶν προϋπολογισθειῶν κατὰ δρ 1790 καὶ $\frac{10}{100}$ κατεγράφησαν δὲ εἰς τὸ οἰκτεῖον κεφάλαιον (Α'. ἄρθρ. 4).

Ἡ διενεργηθεῖσα ἐξελέγξις ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ διαχείρισις εἶναι κατὰ πάντα ἀκριβής, καὶ ὅτι μετὰ τῆς δεύσης τάξεως καὶ ἀνελλιπῶς ἐτηρήθησαν τὰ βιβλία τοῦ Ταμείου καὶ Λογιστηρίου (καίτοι ἐπῆλθε προσωρινὴ μεταβολή, ὡς ἐκ τῆς ἐπιστρατεύσεως, εἰς τὸ προσωπικὸν τοῦ Ταμείου καὶ Λογιστηρίου). Διὰ τοῦτο κατὰ καθήκον προτεινόμεν ὅπως ἡ Ἡ Συνέλευσις ἐγκρίνη τὴν διαχείρισιν τοῦ λήξαντος ἔτους 1915, ὡς ὀρθῶς καὶ κανονικῶς γενομένην, ἐπικυρώσῃ τὸν ἰσολογισμόν καὶ Ἀπολογισμόν τοῦ ἔτους 1915, καὶ ἐκφράσῃ τὰς θερμὰς αὐτῆς, εὐχαριστίας πρὸς τὸ Διοικ. Συμβούλιον, συνάμα δὲ καὶ τὴν πλήρη εὐαρέσκειαν αὐτῆς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἐταιρείας, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1919.

Τὰ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας

Α. Τυπάλδος Μπασαῖς

Μ. Β. Κόρης

Γ. Κλοντηρόπουλος

ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

(Λογοδοσία καὶ διαχειρίσεις τοῦ ἔτους 1915).

Τῇ 10 Ιανουαρίου 1916, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρα 10 1/2 π. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς πρώτην Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν τῷ Καταστήματι τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὰ ἄρθρα 31 καὶ 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ, ἵνα ἐκλέξωσι τὸ Πρόεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ Ἐξελεγκτικὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἔτος 1916. καὶ ἀκούσωσι τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας καὶ τὴν λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις κατὰ τὸ ἔτος 1915.

Ἡ συνεδρίασις ἤρξατο τῇ 10 1/2 ὥρα πρὸ μεσημβρίας παρόντων 32 ἑταίρων, εἰς οὓς διενεμήθη ἡ ἐν σ. 20 Κατάστασις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1915. Γενομένης ψηφοφορίας ἐξελέγησαν Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κ. Πολυγένης, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἀλεξ. Ραγκαβῆς, Α'. Γραμματεὺς ὁ κ. Χρῆστος Ἡλιόπουλος καὶ Β' Γραμματεὺς ὁ κ. Γ. Π. Οἰκονόμος. Ἐἵτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἀνεδείχθησαν μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖας οἱ κ. κ. Ἀθανάσιος Τυπάλδος Μπασιάς, Ἰωάννης Ζωγράφος, Μιχαὴλ Γούδης, Μιχαὴλ Κύρης καὶ Γεώργιος Κλοντηρόπουλος. Μετὰ ταῦτα ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως ἀνέγνωσε τὴν ἐν σελ. 22 Ἐκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1915, ἡ δὲ Συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Τοῦτων γενομένων διεκόπη ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἡ συνεδρία.

Προσῆλθον εἶτα ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τακτικὸς Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Γεώργιος καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκιψ Νικόλαος ἐπίτιμοι Ἀντιπρόεδροι. καὶ οὕτως ἐπανελήφθη ἡ συνεδρία. καθ' ἣν ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Π. Καβαδίας ἀνέγνω ἦν συντάξεν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὸ ἔτος 1915.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1916

(Τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ).

Τῇ 19 Ἰουνίου 1916, ὥρα 9 1/2 π. μ. ἐγένετο συνέλευσις τῶν ἑταίρων πρὸς συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν ἐπὶ προτάσεως τοῦ Διοικ. Συμβουλίου περὶ τροποποιήσεως τῶν ἄρθρων 9 καὶ 10 τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Παρήσαν 58 ἑταῖροι. Προήδρευσε δὲ ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως μετὰ τοῦ Γραμματέως συμπαραδρευόντος καὶ τοῦ Προεδρεῖου τοῦ Συμβουλίου.

Ὁ Ἀντιπροδρεῖον τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Γαρδικας ἀνεκοίνωσε τοῖς ἑταίροις τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου Γεωργίου Μιστριώτου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἀνεκoinώθη εἶτα πρότασις τοῦ Συμβουλίου περὶ τροποποιήσεως τῶν

ἄρθρων 9 καὶ 10 τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας. Μετὰ συζήτησιν δὲ ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης ἐγένετο αὕτη δεκτὴ καὶ διευτυπώθη ὡς ἑξῆς:

»Τὰ ἄρθρα 9 καὶ 10 τοῦ διὰ τῶν Β. διαταγμάτων τῆς 11 Φεβρουαρίου 1899 καὶ 23 Νοεμβρίου 1909 ἐγκεκριμένου ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς:

»**Ἄρθρον 9.** Τὴν Α Μ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τακτικὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας, ἀναπληροῦ ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἢ Α Β Υ. ὁ πρίγκιψ Νικόλαος ὡς ἀντιπρόεδρος, ὃν ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῦ ὁ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον 10 ἐκλεγόμενος ἀντιπρόεδρος, ὅστις ἐπὶ πλέον ἀντικαθιστᾶ διαρκῶς τὸν πρόεδρον εἰς πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν ὁργανισμὸν δικαιοδοσίαν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ σχετιζομένην πρὸς τὴν χρηματικὴν διαχείρισιν τῆς Ἑταιρείας καὶ πρὸς τὴν ἐποπτείαν τῆς διαχειρίσεως ταύτης.

»Τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦτον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῦ ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ὁργανισμοῦ πλειοψηφῶν σύμβουλος

»Ἡ Α Β Υ. ὁ Διάδοχος Γεώργιος ἀνακηρύσσεται συμπρόεδρος τῆς Ἑταιρείας.

»Κατὰ ταῦτα τὸ δεκαεπταμελὲς διοικητικὸν συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἀποτελεῖται α') ἐκ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ· β') ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον 10 ἐκλεγόμενων κατὰ τριετίαν ἀντιπροέδρου, γραμματέως καὶ δεκατεσσάρων συμβούλων.

»**Ἄρθρον 10.** Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνὰ τριετίαν γινομένην τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἐταίρων τῶν ἐχόντων δικαίωμα ψήφου ἐκλέγονται διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας δέκα καὶ τρία μέλη τοῦ διὰ τὴν ἐρχομένην τριετίαν διοικητικοῦ συμβουλίου. Ἡ ψηφοφορία μία οὔσα καὶ μυστικὴ γίνεται διὰ ψηφοδελτίου αὐτοπροσώπως, ἐν ᾧ ἀναγράφονται δέκα καὶ τρία ὀνόματα ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Πειραιεῖ οἰκούντων ἐταίρων. Πᾶς πέραντοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ δελτίῳ οὐδὲν λογίζεται.

»Τὸ οὕτως ἐκλεγέν συμβούλιον συνέρχεται εἰς πρώτην μετὰ τὴν ἐκλογὴν συνεδρίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐν ἀπουσίᾳ ἀμφοτέρων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τὰς πλείους λαβόντος ψήφους συμβούλου, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ καταρτισμὸν ἑαυτοῦ, καθ' ἣν διὰ φανεράς ψηφοφορίας ἐκλέγει τρία ἐπὶ πλέον μέλη τοῦ συμβουλίου ἐξ ἐταίρων, οἵτινες διατελοῦσιν ἢ διετέλεσαν ἔφοροι ἀρχαιοτήτων τοῦ Δημοσίου, ἢ καθηγηταὶ ἢ ὑφηγηταὶ τῆς κλασσικῆς ἢ χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἢ ἁπλῶς ἐξ ἐταίρων ἀσχολουμένων περὶ τὰ ἀρχαιολογικά· ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ἐκλέγει ἐκ τῶν ἑαυτοῦ μελῶν διὰ φανεράς ὡσαύτως ψήφου τὸν ἀντιπρόεδρον καὶ τὸν γραμματέα.

Ἡ ἀπόφασίς αὕτη ἐνεκρίθη διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ιουλίου 1916 Β. Διατάγματος δημοσιευθέντος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 130 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως (Γεῦχ. Α') Τῆς 16 Ιουλίου 1916.

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1915

*Συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου Π. Καββαδία
καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ Γενικῇ Συνελεύσει τῶν Ἑταίρων
τῇ 10 Ἰανουαρίου 1915.*

Δεινὴ νόσος εἶχε καταλάβει τὸν Στρατηλάτην Βασιλέα καὶ Ὑψηλὸν Πρόεδρον τῆς ὑπὲρ τῶν μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας ἐργαζομένης Ἑταιρείας ἡμῶν. Ἄλλ' ὁ Βασιλεὺς «ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐσαλεύθη». Συνεταράχθη τὸ ἔθνος ἐπὶ τῷ κινδύνῳ τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, σύμπας δ' ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀνέπεμπε δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον ζῶν αἰτούμενος ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπήκοος δ' ἐγένετο ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔσωσε τὸν Βασιλέα, ἔδωκεν αὐτῷ «μακρότητα ἡμερῶν» καὶ ἔπεμψεν ἐπ' αὐτοῦ «πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος». Χειμάζεται τὸ ἔθνος ἐν ταῖς

σήμερον ἡμέραις καὶ κλυδωνίζεται τὸ σκάφος τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἀγρυπνεῖ!

Τὸν ἐλευθερωτὴν Βασιλέα ἐπανερχόμενον δαφνηφόρον ἐκ τῶν πεδίων τοῦ Μπιζανίου καὶ τοῦ Κιλκίς, ἤξιώθημεν καὶ ἠτύχησαμεν νὰ χειροκροτήσωμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Ἄς εὐφημήσωμεν τώρα τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος Βασιλέα.

Λογοδοτοῦν τὸ Συμβούλιον ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις τοῦ λήξαντος ἔτους ἀνακοινοῖ ἐν πρώτοις μετὰ λύπης, ὅτι τὰς τάξεις τῶν τακτικῶν ἐταίρων μεγάλως ἠρραίωσεν ὁ θάνατος, ὅστις ἐπλήξεν ἄλλους τε καὶ τὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας *Κλωῖα Στέφανον*, διευθυντὴν καὶ ἰδρυτὴν τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ Μουσείου, ἄνδρα δὲ σοφὸν καὶ ζηλωτὴν τῶν ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων, ἐπιδεξίως ἐργασθέντα ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ πολλαχῶς τῇ Ἐταιρείᾳ γενόμενον χρήσιμον δι' ὧν σὺν τοῖς ἄλλοις ἐξετέλεσεν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν κατὰ τὰς Κυκλάδας νήσους. Πρὸς πλήρωσιν δὲ τοῦ παραχθέντος ἐν τῷ Συμβουλίῳ κενοῦ, ἐφαρμοσθεισῶν τῶν διατάξεων τοῦ Ὄργανισμοῦ, ἐξελέγη σύμβουλος ὁ ἐκ τῶν τακτικῶν ἐταίρων κ. Σπυρίδων Παγανέλης.

Τῶν ἐπιτίμων δὲ ἐταίρων ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ *Γεώργιος Loescheke*, καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀνὴρ καὶ ὡς συγγραφεὺς καὶ ὡς διδάσκαλος μεγάλας παρασχῶν ὑπηρεσίας τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστήμῃ. Κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον ὁ *Loescheke* μεταβαίνων ἵνα συναντήσῃ τὸν παλαιὸν συνεργάτην αὐτοῦ ἐν τοῖς *Mykenische Thongefisse* καὶ *Myke-*

nische Vasen, τὸν πολὺκλαυστον Ἀδόλφον Furtwängler.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἐταιρείας ἐκτίθεται ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν Ἰμῶν ἐντύπῳ λογιστικῷ πίνακι, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὰ μὲν ἔσοδα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἀνῆλθον εἰς ὄρ. 49,046 τὰ δὲ ἔξοδα εἰς ὄρ. 47,220.

Τὰ κύρια ἔργα τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἶνε, ὡς εἰκὸς, ἀνασκαφικά, περὶ τούτων δὲ ἀνακοινοῦμεν τὰ ἐξῆς:

Πρώτην καὶ σημαντικωτάτην ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἡ Ἐταιρεία κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὴν τῆς Ἀκροπόλεως, παρὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, συνεχίζουσα ἐνταῦθα τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπεχείρησεν ἀπὸ τοῦ 1914 πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους. Αἱ ἐργασίαι ἐξετελέσθησαν καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ὑπὸ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Π. Καστριώτου ἔχοντος ὡς βοηθὸν τὸν Χ. Ἡλιόπουλον, ἔσχον δὲ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα, ὥστε σήμερον δύναται πλέον μετ' ἀσφαλείας νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι ἀπεκαλύφθη ὄχι μόνον ἡ θέσις ἔνθα ἔκειτο τὸ Ὁδεῖον, ἀλλὰ καὶ τμημὰ τὸ αὐτοῦ. Ἐν τῇ πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσει τοῦ ὁ κ. Καστριώτης ἀνακοινοῖ τὰ ἐξῆς. «Ἐν τῷ χώρῳ, ἐν ᾧ ἐγένοντο αἱ ἐργασίαι, προὐχώρησεν ἡ σκαφὴ μέχρι τοῦ βράχου. Ἀνεκαλύφθησαν δὲ πρῶτον κτίσματά τινα μεταγενέστερα καὶ ὑπ' αὐτὰ τεῖχος ἰσοδομικόν, ὅπερ εἶνε σπουδαῖον ὡς καθορίζον τὸν χώρον τοῦ Θεάτρου τοῦ Διονύσου ἀπὸ τοῦ χώρου τοῦ Ὁδείου τοῦ Περικλέους. Βαθύτερον ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ἀπεκαλύφθησαν θεμέλια στοᾶς, ὡς καὶ οἱ ὀρθοστάται γωνιαίου τοίχου κατὰ χώραν κείμενοι. Τούτων ἀποκαλυπτομένων καὶ κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν, θὰ ἀποτελεσθῇ τετράγωνος ἴσως αἰθουσα μῆκους 2½ περίπου μέτρων, ἢ ὀρθογώνιος. Ἐνταῦθα εὐρέθη ἐπίσης

παχύτατον στρώμα τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων, ἀπειρία δὲ κεραμιδῶν στέγης ἡμικεκαυμένων καὶ πλεῖστοι σιδηροὶ ἤλιοι, ὡς καὶ ἐλάσματα σιδηρᾶ χρησιμεύοντα πρὸς σύνδεσιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης. Ὑψηλότερον τῶν θεμελίων τούτων ὁ βράχος πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμὰς εἶνε κεκομμένος καθέτως, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω μέρους ὀριζοντίως εἰς πλάτος δύο σχεδὸν μέτρων, καὶ ἀποτελεῖ οἰονεὶ διάζωμα, οἶον ὑπάρχει ἐν τοῖς θεάτροις. Περιέθεε δὲ τοῦτο κύκλω κιονοστοιχία. Τὴν ἐσωτερικὴν δὲ διάταξιν τοῦ Ὁδείου γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Βιτρουβίου λέγοντος, ὅτι ἦτο κεκοσμημένον διὰ στύλων λιθίνων ἔσω τε καὶ ἔξω τοῦ οἰκοδομήματος, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς τῶν ἐδωλίων σειρὰς κατὰ διάταξιν Στοᾶς κύκλω περιθειούσης τὸν περιβολόν. Κατ' ἀκολουθίαν τούτων δυνάμεθα ἤδη νὰ ἀναπαραστήσωμεν τὸ σχῆμα τοῦ Ὁδείου ὡς ἐξῆς: Ἐπὶ τοῦ διαζώματος, ὅπερ διαθέει γύρωθεν τὴν Στοάν, ὑπῆρχε κιονοστοιχία ὑποβαστάζουσα τὴν στέγην, ὅπισθεν δὲ τῶν κίωνων ἦσαν τὰ καθίσματα τῶν θεατῶν, ὡς ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς Πριίνης, ἐν δὲ τῇ Ὀρχήστρᾳ ἦσαν μόναι αἱ ἔδραι τῶν μουσικῶν, ὡς ἐν τῷ μικρῷ θεάτρῳ τῆς Πομπηίας. Τῶν γενομένων δ' ἐν τῇ ἀνασκαφῇ εὐρημάτων ἄξιον λόγου εἶνε ὁστέϊνον θεατρικὸν εἰσιτήριον, ὅπερ ἐν τῇ μιᾷ ὄψει φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Αἰσχύλου, ἐν δὲ τῇ ὀπισθίᾳ ὄψει εἰκονίζεται ἐν κατόψει οἰκοδόμημα περιέργον, ἴσως αὐτὸ τὸ Ὁδεῖον».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν μέχρι λήξεως τοῦ ἔτους ἐργασιῶν. Ἐπαναλαμβανομένων δ' αὐτῶν ὁσονούπω, ἐλπίζει τὸ Συμβούλιον, ὅτι θέλει κατορθωθῆ κατὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος νὰ ἀποκαλυφθῆ ὁλόκληρος ὁ χώρος τοῦ Ὁδείου καὶ οὕτω καταστῆ ἴσως δυνατὴ ἡ ἐξακρίθωσις τοῦ τε σχήματος καὶ τῆς διατάξεως αὐτοῦ. Τὸ οἰκοδόμημα ἐκτείνεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἐκεῖ δὲ εἶνε μεγαλύτερα ἢ ἐπίγωσις, ὥστε ἐλπίς ὑπάρχει ὅτι καλλιτέρα

εἶνε ἡ διατήρησις αὐτοῦ. Οὕτω δὲ μόνον εἶνε δυνατὸν νὰ λυθῶσι τὰ σχετικῶς πρὸς τὸ ἀποκαλυπτόμενον μνημεῖον οἰκοδομικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ προβλήματα, διότι πρωτοφανές ἐν Ἀθήναις καὶ ιδιόρρυθμον ἦτο τὸ προκείμενον Ὁδεῖον, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον, ὅτι εἶχε ποιηθῆ κατ' ἀπομίμησιν τῆς σκηνῆς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἴσως εἶχε σχῆμα σύνηθες ἐν τῇ Μικρασιατικῇ καὶ νησιωτικῇ Ἰωνίᾳ ἀπὸ τῆς 6^{ης} ἑκατονταετηρίδος, οἷον εἶχε πιθανῶς καὶ ἡ ἐν Σπάρτῃ Σκιᾶς, ἣν ᾠκοδόμησε Θεόδιωρος ὁ ἐκ Σάμου. Ἄλλ' οἰονδήποτε καὶ ἂν ἀποβῆ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἀνασκαφῶν, τὸ μέχρι τοῦδε εἶνε λίαν εὐχάριστον διότι ἡ παλαιὰ τοπογραφία τῶν Ἀθηνῶν πλουτίζεται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἐπισήμου μνημείου, λαμπρῶς δὲ πιστοῦνται αἱ σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαὶ μαρτυραὶ τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς πλησίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ θεάτρου, καὶ δὴ ἀριστερὰ τῷ ἐξερχομένῳ ἐκ τοῦ θεάτρου, ὑπάρξεως τοῦ Ὁδείου. Διὰ τῆς γενομένης δ' ἀνασκαφῆς ἐκλείπει πρὸς τούτοις ἐκεῖνη ἡ ὑπὸ τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ παρὰ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἀκοσμία ἐκ τῶν σεσωρευμένων χωμάτων καὶ λίθων καὶ ἐξ ἡρειπωμένων κοινῶν κτισμάτων, ἐκκαθαρίζεται, ἰσοπεδοῦται καὶ ἐξωραϊζεται ὁ χώρος ὁ συνδέων δύο σημαντικὰ μνημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ Ὁδεῖον καὶ τὸ θέατρον».

Δευτέραν ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία ἐν Νικοπόλει τῆς Ἠπείρου διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφῆως, συνεχίζουσα τὰς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Αὐγούστου ἀνασκαφάς, ἃς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου ἐκτελεῖ ἀπὸ τοῦ 1913. Ἐστέφθησαν δὲ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αἱ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ μεγάλῃς ἐπιτυχίας, διότι ἀπεκάλυψαν μεγάλην καὶ σημαντικωτάτην Βασιλικὴν τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν χρόνων, ἥς τὸ

ἔδαφος εἶνε κεκαλυμμένον ἐπὶ ἐκτάσεως 300 τετραγωνικῶν μέτρων ὑπὸ ψηφιδώτου «καλλίστης, κατὰ τὸν κ. Φιλαδέλφεια, χριστιανικῆς τέχνης καὶ λίαν ἐπιμελελημένης ἐκτελέσεως». Τὰ κάλλιστα διατηρηθέντα μωσαϊκὰ εἶνε τὰ καλύπτοντα τὰ τετράγωνα ἐδάφη τῆς βορείου καὶ τῆς νοτίου πτέρυγος τοῦ ναοῦ, ἐπέχουσι δὲ θέσιν Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ, τῶν δύο ἀναποσπάστων ἐν ἐκάστῳ χριστιανικῷ ναῶ τμημάτων ἢ δωματίων ἐκατέρωθεν τοῦ Ἱεροῦ. Κατὰ τὴν πρὸς τὸ Συμβούλιον ἔκθεσιν τοῦ κ. Φιλαδέλφειως, ἐντὸς τῶν τετραγώνων τούτων ἀπεικονίζονται διὰ πολυχρῶμων ψηφιδῶν, ἄλλων μὲν φυσικῶν, ἄλλων δὲ τεχνητῶν, ὀλόκληρος, σχεδὸν εἰπεῖν, ἡ Δημιουργία, παντοῖα δηλ. ζῶα, πτηνὰ, ἔρπετά, ἄνθη καὶ φυτὰ, πρὸς δὲ καὶ ἀνθρώπινα μορφαὶ εἰς φυσικὸν ἢ ὀλίγον τι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ σχῆμα. Καὶ ἐν μὲν τῷ βορείῳ τετραγώνῳ παρίσταται ἐν μέσῳ, ἐντὸς τετραγώνου πλαισίου, κῆπος ἐκ καρποφόρων δένδρων καὶ κυπαρίσσων, ὑπ' αὐτὰ δὲ χῆνες, νῆσσοι, πέρδικες καὶ ἄλλα πτηνὰ. Πέριξ δὲ, ἐν κύκλοις συμπεπλεγμένοις, πληθὺς ὠδικῶν πτηνῶν, περὶ δὲ ταῦτα ἐκτείνεται ἡ πλατυτάτη ζώνη σχηματίζουσα θαυμαστήν ζωοφόρον, ἐν ἣ παρίστανται ἀπειροπληθεῖς ἰχθὺς παντὸς σχήματος καὶ μεγέθους, μετ' αὐτῶν δὲ ἄλιεῖς καὶ ὑδρόβια πτηνὰ. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ καὶ κάτωθεν τῆς μεγάλης εἰκόνας τοῦ Κήπου σώζεται τετράστιχος ἐν δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ ἐπιγραφή, ἐξ ἧς διδασκόμεθα ὅτι ἰδρυτῆς καὶ διακοσμητῆς τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου τούτου ναοῦ ἦτο ὁ μεγάλθυμος ἀρχιερεὺς Δουμέτιος. Ἐν τῷ μεσημβρινῷ τετραγώνῳ, ἐν μὲν τῷ κέντρῳ παρίστανται εἰς φυσικὸν μέγεθος δύο ἀνδρικοί μορφαὶ πάνοπλοι, περὶ δὲ τὴν τετράγωνον ταύτην εἰκόνα διαγράφονται δεκαεξ ὄλοι κύκλοι διαμέτρου ἐνὸς σχεδὸν μέτρου, ἐντὸς τῶν ὁποίων, ἀνά δύο ἐναλλάξ συμπεπλεγμένων, παρίστανται ἀνά εἷς κυνηγὸς καὶ ἐν ζῶον,

ἄρκτος, κάπρος, ἔλαφος, δορκάς, καὶ λοιπὰ ζῶα. Πάντες οἱ κυνηγοὶ εἶνε γυμνοὶ τὸ σῶμα, μὴ φέροντες ἄλλο τι ἢ ἐνδρομίδας, ὑψηλὰ ἐηλ. ὁδοιπορικὰ ὑποδήματα, τινὲς δὲ καὶ κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Οὗτοι μὲ ἀκόντια μακρὰ εἰς τὰς χεῖρας πλήττουσι καὶ φονεύουσι τὰ ἔναντι αὐτῶν, ἐν τὸς τῶν κύκλων, θηράματα. Οἱ δὲ κύκλοι οὗτοι εἰσὶ διακεκομμένοι μετὰ θαυμαστῆς καλαισθησίας διὰ φύλλων ἀμπέλου παντοίων χρωμάτων. Τὸ δ' ἔλον τῆς πλουσιωτάτης ταύτης συνθέσεως ἀποπνέει ὑπέροχον καλλιτεχνικὴν ἔμπνευσιν. Ἄλλὰ καὶ ὀλόκληρος ὁ Νάρθηξ κοσμεῖται ἐπίσης ὑπὸ λαμπροτάτων ψηφιδωτῶν. Τριακόσια περίπου ζῶα, ἄνθη, καρποί, πτηνὰ καὶ ἔρπετά πληροῦσι τοὺς ἰσάριθμους κύκλους καὶ τὰ τετράγωνα, εἰς ἃ συμμετρῶς καὶ ἐν μεγίστῃ ἁρμονίᾳ χρωμάτων, εἶνε διηρημένον τὸ δάπεδον. Ἰδίως ἐξόχου γραφικότητος εἶνε τὸ μεσημβρινὸν τοῦ Νάρθηκος δῶμα, ὅπερ καταλήγει εἰς ἀψίδα, ἐντὸς τῆς ὁποίας διαγράφονται ριπιδοειδῶς ὑπὸ πολύχρωμα τόξα ἐννεά ταῶ. Ἀνευρέθησαν δ' ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τοῦ ναοῦ καὶ γλυπτὰ βυζαντιακῆς τεχνοτροπίας ἱκανῶς σπουδαῖα, ἐνεπίγραφοι κέραμοι καὶ διάφορα κοσμήματα.

Ἐξηκολούθησε δὲ ἡ Ἑταιρεία καὶ ἄς ἀπὸ τοῦ 1913 ἐκτελεῖ ἀνασκαφὰς ἐν Πέλλῃ, τῇ πατρίδι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀρχαιοτήτων Γ. Οἰκονόμου, ὅστις ἐξηρεύνησεν ἐν πρώτοις τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κατὰ τὸ 1913 ἀνακλυφθέντος παρὰ τὰς δύο οἰκίας οἰκοδομήματος καὶ εἶτα ἀνέσκαψε τὸν μεταξὺ τῶν δύο οἰκιῶν γῶρον. Κατὰ τὴν πρὸς τὸ Συμβούλιον ἔχθεσιν αὐτοῦ «ἡ τοῦ οἰκοδομήματος ἔρευνα ἀπέδωκε τεμάχιά τινα μεγαρικῶν σκύφων καὶ νομίσματά τινα σαφῶς βεβαιοῦντα τὴν ἡλικίαν τοῦ οἰκοδομήματος ἀναγομένην εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μεγαλότερον ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα

τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ μεταξὺ τῶν δύο κτισμάτων χώρου, ἣτις ἀπεκάλυψε νέα κτίσματα ἀνήκοντα εἰς Πρόπυλον ἴσως, εὐρὺ καὶ ἀξιόλογον. Ἐντὸς τοῦ Προπύλου εὐρέθησαν διακόσια τριάκοντα χαλκᾶ νομίσματα καὶ ἓν ἀργυροῦν τετράδραχμον Ἀλεξάνδρου ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου. Σποράδην δ' εὐρίσκονται ὡσαύτως διάφορα χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ οἰκιακῆς χρήσεως σκεύη, ὅσα διέφυγον τὴν δῆωσιν καὶ τὴν καταστροφήν. Εἶνε δὲ ἡ εἰκὼν τῆς καταστροφῆς τοιαύτη, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι εἶνε ἀποτέλεσμα ἐκπορθήσεως. Ἄφου δὲ οὐδὲν ἴχνος Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ εὐρίσκεται ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, εὐνόητον εἶνε ὅτι ἡ κατασκαφὴ προέρχεται ἐκ τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν νικητῶν μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Μακεδόνο^ς Βασιλέω^ς. Ἀξία δὲ λόγου εἶνε ἐπίσης ἡ περὶ τὴν ὑπόγειον λαξευτὴν κρύπτῃν ἔρευνα, ἣτις ἀπεκάλυψε λείψανα περιβόλου τῆς κρύπτῃς ταύτης καὶ σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὰ περιβάλλοντα οἰκοδημήματα. Ἰδιαιτέρως δὲ σπουδαία εἶνε ἡ ἀποκαλυφθεῖσα οἰκία, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν Πρόπυλον. Ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς ὑπῆρχε μεγάλη παραλληλόγραμμος αὐλὴ, ἐν ἣ ὑπάρχει φρέαρ καὶ περὶ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε στοά, τὴν στέγην τῆς ὁποίας ὑπεβάσταζον κίονες. Καθ' ἑλοῦ δὲ ἡ μέχρι τοῦδε ἐργασία εἶνε ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως πολὺ ἱκανοποιητικὴ, διδάσκει δὲ ὅτι κατὰ τὸν τόπον τοῦτον τῆς Πέλλης πρέπει πάντως νὰ συνεχισθῆ ἡ ἀνασκαφὴ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι».

Ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐνεργούμεναι ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφαὶ διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Α. Ἀρβανιτοπούλου, ὅστις ἐν τῇ πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσει του ἀνακοινῶν τὰ ἐξῆς: «Σκοπὸς τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ νεωστὶ ἀναγνωρισθεῖσῃ Δημητριάδι εὐρεσις τοῦ τάφου τοῦ βασιλέω^ς Δημητρίου. Ὁ Πλούταρχος βεβαιῶν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ

Δημητρίου Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἐκόμισε μεγαλοπρεπῶς τὰ λείψανα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἔθηκεν ἐν Δημητριάδι. Ἐξητήθη λοιπὸν ὁ τάφος εἰς τρία μέρη ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ εἰς ἓν ἐντὸς αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν τάφος δὲν εὐρέθη, ἀλλ' ὁ κόπος δὲν ὑπῆρξε μάταιος, διότι κατὰ τὰς θέσεις ταύτας εὐρέθησαν συστάδες τάφων τῆς Γ' καὶ Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, οἵτινες ἀπέδωκαν ἀξιώλογα εὐρήματα, ἧτοι τέσσαρας μεγαρικούς σκύφους μετ' ἐκτύπων παραστάσεων τῶν μεταμορφώσεων τῆς Κίρκης, τῆς μονομαχίας Μενελάου καὶ Πάριδος, τοῦ μύθου τοῦ Ἐριχθονίου καὶ τινῶν συμπληρωμάτων, χρυσᾶ τινὰ ἐνώτια καὶ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πήλινα ἀγαλμάτια διατηροῦντα πολυχρώμους βαφάς, ὧν τινὰ φέρουσι σφραγίδα τῶν ποιησάντων αὐτὰ κοροπλαστῶν. Ἀνεκαλύφθη πρὸς τούτοις ναὸς τοῦ Πλούτωνος, τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης καὶ εὐρέθησαν ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ψήφισμα τῶν ἀστυνόμων, βεβαίον τὴν ἐκεῖ ὑπαρξίν θεσμοφορίου τῶν δύο θεαινῶν».

Ὁ αὐτὸς ἔφορος ἔπεμψε τῇ Ἐτκιρεία ἔκθεσιν περὶ τῶν γενομένων ἐσχάτως ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος περιλαλήτων Μυκηναϊκῶν εὐρημάτων. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην εὐρέθησαν «μέγας χαλκοῦς λέβης καὶ περὶ αὐτὸν τρίπους χαλκοῦς καὶ πλίνθος ἐκ χαλκοῦ, ὑπ' αὐτὸν δὲ τρία ξίφη καὶ δύο ὀβελοὶ. Τρεῖς δὲ μεγάλοι κερατοειδεῖς λαβαὶ ἐξεῖχον καὶ παρέκειντο. Ἐντὸς δὲ τοῦ λέβητος ὑπῆρχον τὰ ἀξιολογώτατα τῶν εὐρημάτων, ἧτοι α') μέγας χρυσοῦς δακτύλιος μετὰ πλατείας συμφυοῦς σφενδόνης, ὁ μέγιστος τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν, φέρων ἐπ' αὐτῆς ἑγγλυπτον παράστασιν θεᾶς καθημένης (ἧς ὀπισθεν ἀετὸς ἐπὶ δένδρου) κρατούσης ποτήριον. Πρὸς ταύτην προσέρχονται ἐν πομπῇ τέσσαρες ὄρθοι λέοντες, κρατοῦντες ἕκαστος ἐπὶ τῶν προσθίων, ἐπὶ δίσκου ἴσως, πρόχους. Ὑπέρκειται δὴ ἄλλωσις τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ὑποκειται δὲ ὁ

γνωστὸς θριγκὸς (ὁ καθ' Ὀμηρον *θριγκὸς κυάνοιο*) β') ἕτερος χρυσοῦς δακτύλιος μικρότερος, φέρων ἐγχάρακτον παράστασιν πλοίου καταφράκτου, ἐφ' οὗ ἐπιβάται, παρὰ δὲ τὴν ἀκτὴν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐκ πύλης προσερχόμεναι. γ') τρεῖς ἕτεροι δακτύλιοι οὐδεμίαν φέροντες γλυφὴν. δ') δύο συγκρατήματα κόμης χρυσᾶ, ὡς στεφάναι ἐκ σύρματος μετὰ διασταυρουμένων ἔσω δύο χαλκῶν καρφίδων, ἐν αἷς εἶνε διαπεπερασμένοι ψηφίδες ἠλέκτριναί. ε') περιδέραιον πολυαριθμῶν καὶ ποικίλων χρυσῶν ψηφίδων. ς') τέσσαρα κωνικά ἐλάσματα χρυσᾶ μετ' ἐγκρούστων κοσμημάτων ἐπικεκολλημένα ἐπὶ ξύλου ἀνά δύο. ζ') πλακίδια χρυσᾶ μικρά, ὧν ἐν ἀποδίδει κεφαλὴν ταύρου. η') δύο ὄγκοι συρμάτων χρυσῶν, ὡς ὕλης πρὸς ποίησιν κοσμημάτων, καὶ τμημα χρυσῆς ράβδου, ὡς ὕλης ὁμοίας. θ') ψηφίδες μαλακῆς μάζης καὶ κρίκοι καὶ ἐλάσματα χρυσᾶ ποικίλα. ι') δύο ἡμιτελῆ χρυσᾶ φέλλια ἐκ σύρματος. ια') εἷς κύλινδρος σκληρᾶς ὕλης τεφρᾶς ἀργυρώδους, ἐφ' οὗ ἔγγλυπτα ἱερογλυφικά δύο ἀνδρῶν γυμνῶν, πτηνῶν τινῶν καὶ ἄλλων συμβόλων τοῦ τύπου τῶν Χετταίων. ιβ') τέσσαρες χαλκᾶι λαπάδες ἀκέραιαι, εἷς πύραυλος ὁμοίως καὶ μία πρόγους χαλκῆ. Ταῦτα εἶνε τὰ ἀρχαῖα, ἃ περιεῖχεν ὁ λέβης, ὅστις φαίνεται ὅτι ἦτο ἴσως ἀπόθεμα κρυβὲν ἐπὶ ἐρείπων Μυκηναϊκοῦ οἰκίσκου ὑπὸ τοῦ τελευταίου Μυκηναίου βασιλέως τῆς Τίρυνθος κινδυνεύοντος ἐκ τῶν ἐπερχομένων πολεμίων».

Ἐπεξέτεινε δὲ τὰς ἐργασίας τῆς ἠ' Ἐταιρεία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ εἰς Κρήτην, ἔνθα ἤρξατο ἀνασκαφῶν παρὰ τὸ χωρίον Μάλια, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Κρήτῃ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Ἰωσήφ Χατζηδάκη, ὅστις ἐν τῇ πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκθέσει του ἀνακοινοῖ περὶ τῶν ἐργασιῶν τὰ ἐξῆς: «Ἐν πρώτοις ἀπεκαλύφθη μέρος Μινωϊκῶν ἀνακτόρων εὐρυτάτων, ὧν ἐκαθαρίσθησαν τελείως 18 ισό-

γεια δωμάτια ἢ ἀποθήκai. Κατὰ τὴν διεύθυνσιν, ἣν ἔχουσιν οἱ τοῖχοι, καὶ προχείρους δοκιμὰς, ἡ ἔκτασις τῶν ἀνακτόρων εἰκάζεται πλέον, ἢ διπλασία· θὰ περιελάμβανον ἐπομένως ταῦτα ἄνω τῶν 30 ἰσογείων δωματίων, πλὴν τῶν ἀνωγαίων, διότι οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Κρήτῃ Μινωϊκῶν ἀνακτόρων εἶχεν ἐν μόνον πάτωμα. Καὶ τὰ ἀνάκτορα δὲ ταῦτα, ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐν Κρήτῃ, ἐκάρησαν διὰ πυρός, ἀφοῦ πρῶτον ἐσυλήθησαν. Διὰ τοῦτο τὰ κινητὰ εὐρήματα μέχρι τοῦδε δὲν εἶνε ὅσα θὰ ἐπεριμένετις ἐκ τόσῳ μεγάλων ἀνακτόρων. Ἐγένοντο δ' εἶτα ἔρευνα ἐν τῷ πέριξ χώρῳ, δι' ὧν ἀπεκαλύφθησαν λείψανα τῆς συγχρόνου πρὸς τὰ ἀνάκτορα πόλεως καὶ ἔχνη τοῦ λιμένος αὐτῆς. Ἀνεκαλύφθη δὲ καὶ ἡ νεκρόπολις καὶ ἐξηρευνήθη εἰς τάφος τῶν ὑστερομινωϊκῶν χρόνων, ἐν ᾧ εὐρέθησαν τρεῖς πῆλιναι λάρνακες ἢ ὀστεοθήκai, δύο ψευδόστομοι ἀμφορεῖς καὶ ἄλλα πῆλινα ἀγγεῖα».

Ἐπανελήφθησαν δὲ καὶ αἱ ἀπὸ ἐτῶν ἐκτελούμεναι ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι καὶ ἔρευνα ἐν *Κεφαλληνίᾳ*. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Δολιχίου, παρὰ τὸ Φισκάρδον, ἐξηρευνήθη διὰ σκαφῆς καὶ ἐκαθαρίσθη λαξευτὸν κατασκευάσμα, ὅπερ παρέχει ὄψιν παναρχαίου ἱεροῦ. Διὰ πολλῶν ἀναβαθμῶν τῶν μὲν κτιστῶν, τῶν δὲ λαξευτῶν ἐν τῷ βράχῳ, ἀνέρχεται τις εἰς οἶονεὶ σηκὸν λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ. Ἡ ἔμπροσθεν πλευρὰ αὐτοῦ εἶνε ἀνοικτὴ, ἐν τῇ ἀπέναντι δὲ πλευρᾷ, τῇ εἰς τὸ βάθος, ὑπάρχει κόγχη, ἐν δὲ ταῖς ἐκατέρωθεν μακραις πλευραῖς ὑπάρχουσι καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἐδῶλια, ἅπαντα λελαξευμένα ἐν τῷ βράχῳ. Πλησίον δὲ ἀνεκαλύφθη καὶ διὰ τάφρων ἐξηρευνήθη μεγάλη δεξαμενὴ. Ἐξηρευνήθη ἀκολούθως ὁ χώρος ὁ ἐν τῇ θέσει «*Δολίχα*» καὶ ἐξήχθη διὰ τῆς ἐρέυνης ταύτης, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ παλαιὸς συνοικισμὸς, οὐχὶ ὅμως μυκηναϊκός, Ἐρευνα δὲ ἐγένετο ἀκολούθως ἐν τῇ πετρώδει νησίδι τῇ

μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Κεφαλληνίας (ἀπέναντι τῆς ἐν Ἰθάκῃ «Πόλεως» καὶ τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ Δολίχας), τῇ καλουμένην «Δασκαλειὸν». Οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰθάκης (ἐν ἣ ὑπῆρχε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ὀδυσσεύως) ἔκειτο ἐν τῇ θέσει τῇ σήμερον καλουμένην «Πόλις», ἐξ ἀνάγκης δεόν νὰ δεχθῶσι, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος νησίς, τὸ Δασκαλειὸν, εἶνε ἡ καθ' Ὁμηρον Ἀστερίς, ἐν ἣ ἐνήδρευον οἱ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης ἵνα συλλάβωσι καὶ ἀποκτείνωσι τὸν εἰς Πύλον ἀποδημήσαντα πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς τοῦ Τηλέμαχον. Ἄλλ' ἡ Ἀστερίς ἦτο καθ' Ὁμηρον εὐλίμενος, εἶχε δὲ δύο λιμένας παρέχοντας ἀσφαλῆ ἄρμον εἰς τὰ πλοῖα, ἐνῶ ἡ προκειμένη νησίς οὐδ' ἐλάχιστόν τινα ἄρμον ἔχει, μόλις δὲ δύναται λέμβος νὰ προσεγγίσῃ εἰς αὐτήν, εἶνε ὅλως πετρώδης, ἐλάχιστην δὲ ποσότητα χώματος ἐνιαχοῦ ἔχει, ἐνθα γενομένης σκαφῆς οὐδὲν ἀπολύτως εὐρέθη. Ὀλόκληρος ἡ νησίς ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων μικρὸν ὑπερεχόντων τῆς θαλάσσης, εἶνε δὲ κυρίως εἰπεῖν οὐχὶ νησίς ἀλλὰ σκόπελος· θὰ ἐκαλεῖτο ἄρα ἰταλιστὶ scoglio, ἐξ οὗ ἴσως ὠνομάσθη σκολειὸν, ὅπερ λογιώτατός τις μετέτρεψεν εἰς Δασκαλειὸν. Κατὰ τοὺς παλαιούς χρόνους ἦτο ἀκατοίκητον τὸ Δασκαλειὸν. Κατὰ δὲ τοὺς πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως χρόνους ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς νησίδος μοναστήριον, ἐξ οὗ σήμερον σώζονται ἡρειπιωμένοι δύο ἐκκλησίαι καὶ δύο μικραὶ δεξαμεναί. Ἐν δὲ τῇ Πυλάρῳ ἐξηρευνήθησαν τὰ παρὰ τὴν Ἀγίαν Εὐφημίαν ἐρείπια τειχῶν, τὰ καλούμενα «Παλάτια», ἐξῆχθη δὲ ὅτι ταῦτα ἀπετέλουν φρούριον διατεταγμένον κατ' ἐπαλληλους κρηπίδας. Εἶχεν ἄρα τὴν αὐτὴν διάταξιν, ἣν καὶ ὁ προϊστορικὸς συνοικισμὸς ὁ τῷ 1909 ἀνακαλυφθεὶς ἐν τῇ ὑπρωρεῖᾳ τοῦ ὑψώματος τῆς Κράνης, ἐν θέσει Ἐλαφῶνα. Ἐν τῇ ἀνωτάτῃ κρηπίδι ὑπάρχει ἰσχυρὸς πύργος, εἰς δύο διαμερίσματα διηρημένος, καὶ παρ' αὐτὸν φρέαρ. Ἐξηρευ-

νήθη δ' ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἐν Σάμῃ, ἐν τῇ θέσει «Βίγγλα» προϊστορικὸν κτίσμα ἐκ κυκλικῶν καὶ τετραγώνων δωμάτων καὶ ἐξηκριβώθη ὅτι τοῦτο κατὰ τὸ ἕτερον τοῦλάχιστον τῶν ἄκρων αὐτοῦ ἦτο ἑλλειψοειδές, ἦτο ἄρα τοιοῦτον τὸ σχῆμα, οἷα τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐν τῇ Ἄλτει τῆς Ὀλυμπίας, ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας καὶ ἀλλαγῶ κτίσματα. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐργασίαις ταύταις ταῖς ἐν τῇ παραλία χώρᾳ τῆς ἐπαρχίας Σάμης, τῇ ἀπέναντι τῆς Ἰθάκης, οὐδὲν λείψανον Μυκηναϊκῆς τέχνης ἀνεφάνη. Ἔργα Μυκηναϊκῆς τέχνης εὐρίσκονται μόνον κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Λειβαθοῦς καὶ τῆς Κράνης, ἐν χώρᾳ τουτέστι τετραμμένη πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν Πύλον καὶ πρὸς τὴν Κρήτην. Ἐκ Κρήτης δὲ πιθανῶς ἔλκει τὴν καταγωγὴν ὁ ἐν Κεφαλληνίᾳ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.

Προέβη δὲ ἡ Ἐταιρεία καὶ εἰς σκαφικὰς ἐρεῦνας ἐν Σίφνῳ διὰ τοῦ καθηγητοῦ καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Ἰακώβου Δραγάτη, ὅστις ἐξηρέυνησε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ ἁγίου Νικήτα καὶ τοὺς σπουδαιότερους τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτῶ σωζομένων ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ πύργων. Κατὰ τὴν πρὸς τὸ Συμβούλιον ἔκθεσιν αὐτοῦ «ἡ κατασκευὴ πάντων τῶν πύργων εἶνε ἢ αὐτῇ, τὸ σχῆμα κυλινδρικόν, ἢ θύρα πρὸς νότον πάντοτε. Ἡ ἐσωτερικὴ διάμετρος αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ 10, 60 μέχρι 6,38. Οἱ μικρότεροι αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ὑποδαίρεσιν ἐσωτερικὴν, ἐνῶ οἱ μεγαλύτεροι διαιροῦνται εἰς δύο καὶ τινες εἰς τρία τμήματα. Τὰ κάτω διαμερίσματα αὐτῶν συγκοινωνοῦσιν ἐσωτερικῶς πρὸς τὰ ἀνώτερα διὰ κλίμακος ἀκολουθούσης τὸ κυλινδρικὸν σχῆμα τοῦ πύργου. Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας ἰσοδομικός, ἔχων τὰς ἀρμογὰς τῶν λίθων οὐχὶ πανταχοῦ καθέτους, ἀλλ' ὀλίγον κεκλιμένας. Εὐρέθησαν δ' ἐντὸς τῶν πύργων θραύσματα ἀγγείων πηλίνων πιθοειδῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,

μετ' ἐντετυπωμένων γεωμετρικῶν κοσμημάτων καὶ σπειροειδῶν Φαίνεται δ' ὅτι ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὴν νῆσον ταύτην πύργων λόγον εἶχε τὴν μετάδοσιν εἰδήσεων δι' ἰδιαιτέρων σημάτων, ἐν μὲν νυκτὶ διὰ τῆς φρυκτωρίας, ἐν καιρῷ δ' ἡμέρας διὰ τοῦ καπνοῦ ἢ ἄλλων ἀπὸ συμφωνίας τρόπων, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς νήσου εἰς τὸ ἄλλο, ὡς σαφέστατα δηλοῦται ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους θέσεως αὐτῶν· εἶνε δὲ ἡ παναρχαία βᾶσις τῆς τηλεφωνικῆς καὶ τηλεγραφικῆς. Ἄλλὰ καὶ πρὸς φρούρησιν ἦσαν ἰδρυμένοι οἱ πύργοι ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως τῶν μεταλλείων, καὶ εἰς προστασίαν τῶν περίξ συνοικισμῶν, οἳ πολλοὶ παρατηροῦνται ἐν Σίφῳ. Ἐσχηματίζετο διὰ τῶν πύργων πλέγμα ἀνά πᾶσαν τὴν νῆσον, οὗ κέντρον αἱ τρεῖς ἀκροπόλεις, ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἡ μετὰ ταύτην τοῦ Ἁγίου Νικήτα καὶ ἡ τοῦ Κάστρου».

Τοσαῦτα περὶ τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐταιρείας. Περὶ δὲ τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων ἀνακοινοῖ τὸ Συμβούλιον τὰ ἐξῆς: Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐξεδόθησαν ἤδη τὸ Γ' καὶ Δ' τεύχος τοῦ 1914 καὶ ὀλόκληρος ὁ τόμος τοῦ 1915, ἐντὸς βραχυτάτου δὲ χρόνου ἐκδίδονται καὶ τὰ Πρακτικά τοῦ 1914. Πρὸς τούτοις δ' ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας καὶ ἄλλα δημοσιεύματα, ἧτοι Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας ὑπὸ Γ. Οἰκονόμου τεύχος Α' καὶ Ἀρχαιολογικὰ Μελετήματα ὑπὸ Γεωργίου Γαρδῖκα. Τὸ περὶ τῶν ἐγχρῶμων σπηλῶν τῶν Παρασῶν σύγγραμμα διατελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὰ πιεστήρια. Ἡ δὲ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας ἐξακολουθεῖ πλουτιζομένη κατὰ τὸ σὺνηθες μέτρον, πάσης φροντίδος καταβαλλομένης ὅπως αὕτη καταρτισθῆ εἰς τελείαν Ἀρχαιολογικὴν Βιβλιοθήκην.

Ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ ἀνεκοίνωσεν ὑμῖν τὸ Συμβούλιον ὅτι εἶχεν ὑποδειχθῆ τῇ Ἐταιρείᾳ ἡμιεπισήμως,

ὅτι ὑπήγετο εἰς τὸν περὶ σωματείων νόμον τῆς 23 Ἰουνίου 1914 καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ὤφειλε νὰ προβῆ εἰς ὅ,τι διατάσσει ὁ νόμος, καὶ ζήτησιν τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Καὶ τοῦτο μὲν ἔπραξεν ἡ Ἐταιρεία, ἵνα μὴ φανῆ παρακούουσα, συγχρόνως ὁμῶς προέβαλεν ἐπὶ δικαστηρίου ἐνστάσεις καὶ ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι δὲν ὑπήγετο εἰς τὸν νόμον ἐκεῖνον, διότι δὲν εἶνε σωματεῖον, ἀλλ' ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα ἐργαζόμενον ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὑπὲρ τοῦ Κράτους. Σήμερον δ' ἀναγγέλομεν Ἰμῖν ὅτι ἐξεδόθη ἤδη ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου, ἣτις ἀποδεχόμενη τὴν γνώμην καὶ τὰς ἐνστάσεις τοῦ Συμβουλίου ἀναγνώριζε τὴν Ἐταιρείαν ὡς ἀποτελοῦσαν ἴδρυμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπαλλάσσει αὐτὴν τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὸν μνημονευθέντα περὶ σωματείων νόμον (ἴδε σ. 42).

Ταῦτα εἶχε νὰ ἀνακοινώσῃ τὸ Συμβούλιον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Α΄.

Ἔκτακτος Συνέλευσις

πρὸς τροποποίησιν τοῦ ὀργανισμοῦ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Δεκεμβρίου 1914, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ, ὥρα 4 μ. μ. κληθέντες ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Μιστριώτου, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου, συνήλθον οἱ ἑταῖροι τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς ἑκτακτον Συνέλευσιν πρὸς συζήτησιν καὶ ἐπιψήφισιν τοῦ ἑξῆς σχεδίου μεταρρυθμίσεων τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τοῦ ὑπ' ἀριθ. 281 Νόμου «περὶ Σωματείων» ἔχοντος ὡς ἑξῆς.

Σχῆδιον Μεταρρυθμίσεων τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Εἰς τὸν διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 11 Φεβρουαρίου 1899 ἐγκειμένον Ὄργανισμὸν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τροποποιηθέντα διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23 Νοεμβρίου 1909 ἐπιφέρονται αἱ ἑξῆς μεταρρυθμίσεις.

Ἄρθρον 1. Τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 1 τροποποιοῦνται ὡς ἑξῆς.

«Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία» ἰδρυθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 15/27 Ἰανουαρίου 1837 Β. Διατάγματος, ἵνα συντρέχῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, ἀνάγεσιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιοτήτων, σκοπὸν ἔχει νὰ συνεργῇ α΄) εἰς τὴν ἀνεύρεσιν συλλογῆν κ λ. π.

Ἄρθρον 2. Διαγράφεται ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 3 ἐδαφ. 2 λέξις «ισόβιους».

Ἄρθρον 3. Τὰ ἐν τῷ ἐδαφίῳ 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 3 «Ἐπιτίμιοι ἐκλέγονται καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκ τῶν διὰ τὴν ὑπέροχον κοινωνικὴν θέσιν ἢ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν δυναμένων νὰ προστατεύσωσι καὶ προαγάωσιν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὰ τῆς Ἑταιρείας» ἀντικαθίσταται διὰ τῶν ἑξῆς. «Ἐπιτίμιοι ἑταῖροι ἐκλέγονται δι' ὀπολύτου πλειονοψίας καὶ φανερᾶς ψήφου τῇ προτάσει δύο συμβούλων ἐκ τῶν διὰ τὴν ὑπέροχον θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἢ ἐν τῇ πολιτείᾳ δυναμένων νὰ προστατεύσωσι καὶ προαγάωσιν καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὰ τῆς Ἑταιρείας. Οἱ ἐπιτίμιοι ἑταῖροι μετέχουσι τῶν συζητήσεων ἄνευ ψήφου. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἐπιτιμίων ἑταίρων δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἐν δέκατον τῶν ενεργῶν μελῶν»

Ἄρθρον 4. Διαγράφεται ἡ λέξις «ισόβιοι» ἐν τῇ φράσει τῆς 3ης περιόδου τοῦ ἄρθρου 7 «τακτικοὶ ἰσόβιοι ἑταῖροι».

Ἄρθρον 5. Διαγράφεται ἡ λέξις «ὑποχρεωτικαί» ἐν τῷ 1ῳ ἐδαφίῳ τοῦ 8 ἄρθρου.

Διαγράφεται τὸ 2ον ἐδάφιον αὐτοῦ ἔχον οὕτω (β΄) τὸ ἀπὸ τοῦ Λαχείου τῶν ἀρχαιοτήτων καθαρὸν ὑπόλοιπον.»

Τὸ 3ον ἐδάφιον γινόμενον 2ον ἀντικαθίσταται διὰ τῶν ἑξῆς, β΄) αἱ

ἀπὸ τοῦ Κράτους ἐκ τῶν προσόδων τοῦ Λαχείου ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἢ ἄλλαι ἐτήσιαι συνδρομαί, δωρεαί καὶ κληροδοτήματα.»

Ἄρθρον 6. Τὸ ἄρθρον 9 «Τὰ τῆς Ἑταιρείας διοικεῖ δεκαεπταμελὲς Συμβούλιον ἀποτελούμενον α΄.) ἐκ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ὡς τακτικοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου. β΄.) ἐκ τοῦ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον ἐκλεγομένου κατὰ τριετίαν Ἀντιπροέδρου, ὅστις ἀναπληροῖ τὸν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον καὶ εἰς πᾶσαν Αὐτοῦ κατὰ τὸν Ὄργανισμὸν ἐνέργειαν καὶ δικαιοδοσίαν, ἣν ἐγγράφως ἐφ' ἅπαξ ἢ ἐκάστοτε ἠθέλεν ἀναθέσει τῷ Ἀντιπροέδρῳ τούτῳ. γ΄.) ἐκ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον ἐκλεγομένων κατὰ τριετίαν Γραμματέως, Β΄. Ἀντιπροέδρου καὶ Συμβούλων.» Ἀντικαθίσταται διὰ τῶν ἐξῆς. Ἡ Ἑταιρεία διατελεῖ ὑπὸ τὴν τακτικὴν Προεδρείαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, τὸ δὲ Συμβούλιον ἀποτελεῖται α΄.) ἐκ τοῦ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον 10 ἐκλεγομένου κατὰ τριετίαν Ἀντιπροέδρου, ὅστις ἀναπληροῖ τὸν Πρόεδρον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον καὶ ἀντικαθιστᾷ Αὐτὸν εἰς πᾶσαν Αὐτοῦ κατὰ τὸν Ὄργανισμὸν ἐνέργειαν σχετιζομένην πρὸς οἰκονομικὴν διαχείρισιν. γ΄.) ἐκ τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον ἐκλεγομένων κατὰ τριετίαν Γραμματέως, Β΄. Ἀντιπροέδρου καὶ Συμβούλων.»

Ὁ Ἀντιπρόεδρος καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Συμβουλίου δεόν νὰ εἶναι πολῖται Ἕλληνες ἐνήλικοι, ἔχοντες τὴν ἐλευθέραν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των καὶ ἐγγεγραμμένοι μεταξὺ τῶν ἐνεργῶν τακτικῶν μελῶν καὶ νὰ ἀσκῶσι τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα, εἶναι δὲ μετακλητοὶ καὶ προσωπικῶς καὶ ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν καὶ δὲν εὐθύνονται δι' ἀποφάσεις λαμβανομένας εἰς συνεδρίαν, καθ' ἣν δὲν παρίσταντο ἢ παριστάμενοι διεφάνησαν, ἢ δὲ διαφωνία των βεβαιοῦται ἐκ τοῦ Πρακτικοῦ τοῦ Συμβουλίου.

Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μετέχῃσι τῆς διοικήσεως πρόσωπα συνδεόμενα διὰ συγγενείας μέχρι τετάρτου βαθμοῦ.»

Ἄρθρον 7. Διαγράφονται τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 19 «Καὶ τοῦ Λαχείου».

Ἐν τέλει τοῦ 2 ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 19 προστίθενται τὰ ἐξῆς «Ἡ ιδιότης τοῦ Ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ Ταμίου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συμπίπτωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.»

Ἐν τῇ 2 περιόδῳ τοῦ ἐδαφίου 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 19 «τὰ παρὰ τῇ Τραπέζῃ» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς: «παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Τραπέζῃ.»

Ἄρθρον 8. Διαγράφονται τὰ τῆς § 4 τοῦ ἄρθρου 21 ἔχοντα οὕτω, «ἔτερον δὲ διὰ τὸ λαχεῖον μόνον. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου τούτου στελεχούς ἐκδίδονται ἀποδείξεις κατὰ καταναλωτὴν δηλοῦσαι τὸ ποσοῦν τῶν καταναλωθέντων γραμματίων, τὸ πληρωθὲν καὶ εἰσαχθὲν εἰς τὸ Ταμεῖον ἀντίτιμον τούτων καὶ τὸ κρατηθὲν ὑπὸ τοῦ καταναλωτοῦ ποσοστὸν δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν. ε΄.) συντάσσει σὺν τῷ λογιστῇ πῖνακα λεπτομερῆ τῶν πωληθέντων γραμματίων κατὰ πωλητὴν. στ΄.) πληρώνει πρὸς αὐτοὺς τὰς προσάγοντας τὸν κερδίσαντα κληρὸν δυνάμει ἐνταλμάτων τακτικῶν τὰ κερδηθέντα ποσὰ λαμβάνων τακτικὴν ἀπόδειξιν καὶ προσαρτῶν ἐξωφλημένον τὸ γραμματίον ἐξ οὗ τὸ κέρδος. ζ΄.) μετὰ ἐξάμηνον ἀπὸ τῆς

κληρώσεως συντάσσει πάραυτα σὺν τῷ λογιστῇ καὶ παραδίδει τῇ ἐποπευούσῃ ἐπιτροπείᾳ πίνακα τῶν κερδησάντων καὶ μὴ προσαχθέντων ἀριθμῶν, ἵνα τὸ ἐκ τούτων κέρδος ἀναγραφῇ εἰς τὰ ἀπρόοπτα κέρδη».

Διαγράφονται ὡσαύτως τὰ ἐν τῇ § γ'. ἐδαφ. 2 ἔχοντα οὕτω.

«Τοὺς κατὰ τὸ ἄρθρον 21 ἐδάφ. ε'. καὶ ζ'. πίνακας τῶν πωληθέντων γραμματίων τοῦ Λαχείου καὶ τῶν κερδησάντων κλήρων».

Ἄρθρον 9. Τὰ τοῦ ἄρθρου 31 ἐδαφ. 1 «εἴκοσι τακτικοὶ ἑταῖροι» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς «δι' ὠρισμένα θέματα τὸ ἐν εἰκοστῶν τῶν τακτικῶν ἑταίρων.»

Ἄρθρον 10. Τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου 33. «Αἱ συνελεύσεις εἶναι ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅσοι ἂν προσέλθωσι» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς. «Αἱ ἀποφάσεις τῶν συνελεύσεων εἶναι ἄκυροι, ἂν δὲν παρίσταται κατ' αὐτάς τὸ ἐν τέταρτον τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν τακτικῶν μελῶν.

Μὴ γενομένης ἀπαρτίας εἰς πρώτην συνέλευσιν, γίνεται νέα τοιαύτη ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν, ἣτις εἶναι ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅσοι ἂν προσέλθωσι τῶν ἑταίρων».

Ἄρθρον 11. Διαγράφονται ἐκ τῆς § 2 τοῦ ἄρθρου 34 αἱ λέξεις «πάντως ὁμως μετὰ τὴν κλήρωσιν τοῦ Λαχείου.»

Ἄρθρον 12. Διαγράφονται τὰ τοῦ ἄρθρου 36 ἔχοντα οὕτω. «Ἐπειδὴ οὐδεὶς λαμβάνει ποσοστὰ λόγῳ εἰσπραξέως ἐσόδων. Μόνον τοῖς πολυῦσι γραμματίᾳ λαχείου ἐπιτρέπεται νὰ κρατῶσι τὰ νενομισμένα ποσοστὰ δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν, δι' ὃ ὀφείλει ὁ Ταμίας νὰ παρέχῃ πρὸς τοὺς ζητοῦντας μέχρι δέκα γραμματίων ἐπὶ ἐκπτώσει ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ κεκανονισμένου ποσοστοῦ ἐκδίδων τὴν προσήκουσαν ἀπόδειξιν. Τὰ ποσοστὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ταμίου πωλουμένων γραμματίων εἰς ποσὸν κατώτερον τῶν δέκα μένουσιν ὡς ἀπρόβλεπτα κέρδη ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας.

Τὰ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος πωλούμενα γραμματῖα λογίζονται εἰς χαρτονομίσμα ἢ καὶ χρυσὸν κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου».

Ἄρθρον 13. Τὰ τοῦ ἄρθρου 38 «Χρήματα ἐν τῷ Ταμείῳ δὲν δύνανται νὰ κρατῶνται πλέον τῶν πέντε χιλιάδων δραχμῶν, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ ἀνυπερβλήτων πρὸς τοῦτο πρόσκομμα ἢ ἂν τὸ Ταμεῖον ἔχῃ ἀνάγκην νὰ ἐνεργήσῃ τάχιστα πληρωμὴν ποσοῦ ἀνωτέρου τῶν 5,000 δραχμῶν. Τὰ πλεονάζοντα κατατίθενται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς γνώμῃ τοῦ Ἀντιπροέδρου εἴτε ἀτόκως παρὰ τινὶ ἀνεγνωρισμένῃ Τραπεζῇ, εἴτε ἐντόκως παρὰ τῷ Κεντρικῷ Ταμείῳ, ἢ παρὰ τινὶ ἀνεγνωρισμένῃ Τραπεζῇ. Χρήματα τῆς Ἑταιρείας οὐδενὶ δανείζονται οὐδὲ κρατοῦνται ἐκτὸς τοῦ Ταμείου. Πᾶσα τοιαύτη παράβασις πλὴν τῆς ἄλλης εὐθύνης συνεπάγεται καὶ τὴν ἄμεσον τοῦ Ταμίου ἀπόλυσιν.» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς: «Χρήματα ἐν τῷ Ταμείῳ δὲν δύνανται νὰ κρατῶνται πλέον τῶν χιλίων δραχμῶν. Τὰ πλεονάζοντα κατατίθενται παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ ἢ ἐγκρίσει τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου παρὰ τινὶ ἄλλῃ ἀνεγνωρισμένῃ Τραπεζῇ. Τὰ κατατεθειμένα ποσὰ ἢ χρεώγραφα ἀναλαμβάνονται κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου λαμβανομένης συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ, κατατίθενται δὲ πάλιν, ἂν δὲν χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἀνελήφθησαν, ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς οὗτος ἀναγρά-

φεται ἐν τῷ Καταστατικῷ. Χρήματα τῆς Ἑταιρείας οὐδενὶ δανείζονται, οὐδὲ κρατοῦνται ἐκτὸς τοῦ Ταμείου. Πᾶσα τοιαύτη παράβασις πλὴν τῆς ἄλλης εὐθύνης συνεπάγεται καὶ τὴν ἄμεσον τοῦ Ταμείου ἀπόλυσιν».

Ἔρθρον 14. Μετὰ τὸ ἄρθρον 45 προστίθενται τὰ ἐξῆς δύο ἄρθρα 46 καὶ 47, τὸ δὲ ἄρθρον 46 γίνεται 48.

Ἔρθρον 46.—Εἰς τὴν Ἐποπτικὴν τῆς Ἑταιρείας ἀρχὴν θέλουσιν ὑποβάλλεσθαι

α'.) Τρία ἀντίτυπα τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεως πάσης τροποποιήσεως τοῦ Καταστατικοῦ.

β'.) Ἐτησίως πρὸ τῆς 31 Μαρτίου εἰς διπλοῦν 1) Ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ προηγουμένου ἔτους κεκλεισμένον τὴν 31 Δεκεμβρίου 2) Ἀντίγραφον τοῦ Πρακτικοῦ τῆς Συνελεύσεως περὶ ἐγκρίσεως τοῦ Ἀπολογισμοῦ τούτου καὶ 3) Κατάστασιν ἐμφαίνουσαν τὴν κινήτην καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ἐτησίας προσόδους ἀναλυτικῶς.

γ'.) Πίνακα τῶν μελῶν ἐτησίως πρὸ τῆς 1 Μαρτίου ἢ ἐκάστοτε ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς ἐποπτικῆς ἀρχῆς.

δ'.) Πίνακα τῶν μελῶν τῆς διοικήσεως εἰς ἐκάστην μεταβολὴν τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν προσώπων.

Ἔρθρον 47.—Ἡ διάλυσις τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ τροποποίησις τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς ἀποφασίζονται διὰ πλειονοψηφίας τῶν τριῶν τετάρτων τῶν παρόντων μελῶν ἐν τῇ Γενικῇ Συνελεύσει, ἥτις συγκαλεῖται εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ ἡμισυ τοῦλάχιστον τῶν ἐχόντων ψῆφον μελῶν.

Ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὰ τρία τέταρτα τῆς περιουσίας αὐτῆς δωροῦνται τῷ Πανεπιστημίῳ, τὸ δὲ ἐν τέταρτον τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως χάριν ἀρχαιολογικῶν σκοπῶν.

Ἐκκαθαρισταὶ τῆς περιουσίας τῆς Ἑταιρείας ὀρίζονται ὁ κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαλύσεως τῆς Ἑταιρείας Ἀντιπρόεδρος αὐτῆς καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὁ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.»

Ἔρθρον 15. Τὰ τοῦ ἔδαφίου 3 τοῦ ἄρθρου 46 «ὁ παρὼν Ὁργανισμὸς ἀντικαθιστᾷ τὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Μαΐου 1895 Β. Διατάγματος ἐγκεκριμένον Ὁργανισμὸν καὶ τὰς διὰ τῶν ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1895, 20 Ἀπριλίου 1896 καὶ 2 Νοεμβρίου 1896 Β. Διαταγμάτων ἐγκεκριμένας ὡσαύτως προσθήκας καὶ τροποποιήσεις αὐτοῦ.» ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἐξῆς.

«Ὁ παρὼν Ὁργανισμὸς ἀντικαθιστᾷ τὸν διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Φεβρουαρίου 1899 ἐγκεκριμένον Ὁργανισμὸν καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1909 Β. Διατάγματος ἐγκεκριμένας προσθήκας καὶ τροποποιήσεις αὐτοῦ.»

Προσωρινὴ διάταξις. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω μεταρρυθμίσεις, ὅπως καὶ αἱ τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ αἱ ἐγκριθεῖσαι διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23 Νοεμβρίου 1909 θέλουσι συμπεριληφθῆ εἰς τὸν διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 11 Φεβρουαρίου 1899 ἐγκεκριμένον Ὁργανισμὸν τῆς Ἑταιρείας.

Ὅτῳ δὲ κωδικοποιημένος θέλει ὑποβληθῆ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον

συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 26 τοῦ Νόμου 281 «περὶ Σωματείων» διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἡ συνεδρίασις ἤρξατο ἀκριβῶς ὥρα 4η μ. μ. καταλαβόντος τὴν Προεδρικὴν ἔδραν τοῦ Ἀντιπροέδρου καὶ γραμματεύσαντος τοῦ Γραμματέως.

Ὁ Πρόεδρος κηρύξας τὴν ἑναρξιν τῆς συνεδριάσεως εἰσηγήσατο τὸ ὑπὸ συζήτησιν σχέδιον μεταρρυθμίσεων εἰπὼν τάδε: «Κύριοι συνάδελφοι, ἐκάλεσα ἑμᾶς εἰς ἕκτακτον συνέλευσιν, ὅπως μεταρρυθμίσωμεν τὸ Καταστατικὸν ἡμῶν κατὰ τὸν Νόμον 281 «περὶ Σωματείων». Ἠγέρθη ἀμφιβολία ἐν τῷ Συμβουλίῳ, ἃν καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὑπάγεται εἰς τὸν Νόμον τοῦτον. Πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ὁ Πρόεδρος τῶν τακτικῶν Συνελεύσεων κ. Κ. Πολυγένης ἠρώτησε καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ποίαν γνώμην ἔχει περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Τὸ Ὑπουργεῖον ἠρώτησε τὸν Νομικὸν Σύμβουλον, ὅστις ἀπεφάνθη, ὅτι ὑπαγόμεθα. Δὲν ἔχομεν δυσκολίαν νὰ ὑπαχθῶμεν, διότι θηρεύοντες τὸ ἀγαθόν, ἔχομεν καταστατικόν, σχεδὸν κατ' ἐλάχιστον διαφέρειον τοῦ Νόμου. Κατὰ ταῦτα τὸ Σαμβούλιον συνελθὸν συνέταξε σχέδιον μεταρρυθμίσεων, ὅπερ, ὡς θέλετε ἴδει, δὲν διαφέρει πολὺ τοῦ Νόμου. Πρέπει ὅμως νὰ ἀναγνωσθῇ, ἵνα συζητηθῇ καὶ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, ὅπως ὑποβάλωμεν τοῦτο εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Παρατηρῶ μόνον, ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Νόμου εἰλημμένα ἐν τῷ ἡμετέρῳ Καταστατικῷ δὲν εἶναι δεκτικὰ συζητήσεως.»

Ὁ κ. Ἀντωνιάδης λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν, ὅτι ἡ Ἑταιρεία ἰδρῦθη διὰ Β. Διατάγματος 1837 ἐπέχοντος θέσιν Νόμου καὶ ἐπιδιώκει σκοπὸν δημόσιον ἐργαζομένη ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ἐπομένως δὲν εἶναι σωματεῖον ὑπαγόμενον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νέου Νόμου. Οὐχ ἤττον ἡ Ἑταιρεία ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην δύναται νὰ ἐνεργήσῃ τροποποιήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ τόσο μᾶλλον, ὅσον αὐταὶ εἶναι ἐπωφελεῖς Προτείνει λοιπὸν, ἵνα ἡ Συνέλευσις δεχθῇ τὰς προτεινομένας τροποποιήσεις ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιφύλαξιν.

Μετὰ συζήτησιν, καθ' ἣν ἔλαβον τὸν λόγον οἱ κ. κ. Π. Καββαδίας, Μ. Ἡλιάδης, Κ. Πολυγένης καὶ Γ. Μιστριώτης καὶ ἄλλοι ἐγένετο δεκτὴ ἡ πρότασις αὕτη.

Προτάσει δὲ τοῦ κ. Ἀντιπροέδρου ἀπεφασίσθη, ὅπως εἰς τὸ ἔγγραφο τὸ ἀπευθυνθησόμενον εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον πρὸς ἔγκρισιν τῶν τροποποιήσεων ἐκτεθῶσιν ἀκριβῶς οἱ λόγοι, ὧν ἕνεκα ἡ Συνέλευσις φρονεῖ, ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν περὶ «σωματείων» νεαρὸν Νόμον.

Εἶτα ἀναγνωσθέντα ἐγένοντο δεκτὰ τὰ ἄρθρα 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 47 ἀπεφασίσθη. ὅπως ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς Ἑταιρείας πᾶσα ἡ περιουσία τῆς περιέρχεται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον χάριν ἀρχαιολογικῶν σκοπῶν.

Προτάσει τοῦ κ. Ἡλιάδου ἐγένετο δεκτόν. ὅπως ὁ ἀποχωρῶν ἔξα-

κολουθεῖ νά εὐθύνηται ἔναντι τῆς Ἑταιρείας διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν υποχρεώσεις του, καθ' ὃν χρόνον ἦτο μέλος αὐτῆς.

Ἐἴτα ἐγένετο δεκτὸν τὸ σύνολον τῶν μεταρρυθμίσεων.

Β΄.

Ἀΐτησις

τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν

Ὁ ἐσχάτως ψηφισθεὶς καὶ ἤδη εἰς ἐφαρμογὴν τεθεὶς ὑπ' ἀριθ. 281 τῆς 21/23 Ἰουνίου 1914 περὶ Σωματείων νόμος ἔχων ὑπ' ὄψει, ὅτι πολλὰ τῶν ἐν τῇ Κράτει λειτουργούντων Σωματείων δὲν ἐξεπλήρουν δι' ἑλλειψιν νομοθετικῆς προνοίας τὸν σκοπὸν τῆς ιδρύσεως αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔλαβε τὰ προσηκόντα μέτρα, ὅπως ἡ λειτουργία τῶν σωματείων ἐνεργηταί ὑφ' ὠρισμένας καὶ μὴ δυναμένας νά παραβιασθῶσι διατυπώσεις, ἀσφαλίσας διὰ τῶν διατυπώσεων τούτων τὴν πραγματώσιν τοῦ σκοποῦ τῶν Σωματείων κατ' ἀντιθέτων πρὸς αὐτὸν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων τῶν διοικούντων ταῦτα καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπένειμεν εἰς τὰ κατὰ τὰς διατάξεις αὐτοῦ συνεστηκότα Σωματεῖα νομικὴν προσωπικότητα καὶ διάφορα πλεονεκτήματα, ὡς προκύπτει ἐκ διαφόρων διατάξεων αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀρθρῶν 27, 44 καὶ 45 ἀποκλείσας αὐτῶν τὰ μὴ ἀνεγνωρισμένα Σωματεῖα.

Ἄλλα μεταξὺ τῶν Σωματείων, περὶ ὧν προβλέπει ὁ νόμος οὗτος, προδήλως δὲν ὑπάγεται ἡ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 λειτουργοῦσα Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν τρόπον τῆς συστάσεως αὐτῆς, τὸν σκοπὸν τῆς, τὸ διέπον αὐτὴν διοικητικὸν σύστημα, τὰ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῆς, τὴν σχέσιν τῆς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ ἐν γένει τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς. Καθόσον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ διὰ νόμου συνέστη ἦτοι διὰ τοῦ ἀπὸ 15/27 τοῦ 1837 Β. Διατάγματος, ὃπερ ἔχει ἰσχὺν νόμου, καὶ διὰ πολλῶν ἔτι μεταγενεστέρων νόμων πολλαχῶς ἀνεγνωρίσθη, καὶ δὴ διὰ μὲν τοῦ νόμου ΑΧΛ' τοῦ 1837 περὶ «Λαχείου» ἀπηγορεύθη πᾶν λαχεῖον ἐσωτερικὸν ἢ ἐξωτερικὸν πλὴν τοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κανονιζομένου ἔκτοτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου διὰ Β. Διαταγμάτων, διὰ δὲ τοῦ ΑΧΠΘ' τῆς 2 Φεβρουαρίου 1889 ἐτέρου νόμου ἐπετράπη εἰς αὐτὴν ἡ σύναψις δανείου λαχειοφόρου ἐξ εἰκοσιν ἑκατομμυρίων· διὰ τοῦ κατόπιν ἐκδοθέντος ΓΝΖ' τῆς 7 Ἰουλίου 1905 «Περὶ συγχωνεύσεως τοῦ λαχείου τῆς Ἑταιρείας ταύτης καὶ τοῦ λαχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου» ἐθεσπίσθη ὅπως ἐκ τῶν προσόδων τοῦ λαχείου ἀποδίδωνται εἰς αὐτὴν δραχμαὶ 300,000 κατ' ἔτος· διὰ τοῦ μετεγενεστέρου ΓΤΛΒ' (3392) τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909 «περὶ δαπανῶν Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας» ἀνετέθησαν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦ νόμου τούτου ἐνεργούμεναι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου

ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι, καὶ ἡ ἐπιμέλεια, ἐποπτεία καὶ φύλαξις τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων, τῶν μνημείων καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων, τῶν ἀνασκαφῶν καὶ λουπῶν ἐργασιῶν, οἱ δὲ ὑπ' αὐτῆς διοριζόμενοι ἔφοροι, ἐπιστάται, φύλακες καὶ ἐπιμεληταὶ ἐκηρύχθησαν ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι ὑπαγόμενοι ὑπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Ἐκκλησιαστικῶν, ἡ δὲ ὑπηρεσία αὐτῶν θεωρεῖται ὡς ὑπηρεσία συντάξιμος. Διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ νόμου ὠρίσθη ὅτι ἡ Ἐταιρεία εἰς τὰς ἀνατεθείσας αὐτῆ ἐργασίας ταύτας προβαίνει ἐπὶ τῇ βάσει προϋπολογισμοῦ συντασσομένου ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου αὐτῆς, ἐγκρινομένου ὑπὸ τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Ἐκκλησιαστικῶν καὶ δημοσιευομένου εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ κατόπιν ἐκδοθέντος ΓΤΟΑ' τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1909 ἐτέρου νόμου ὠρίσθη, ὅτι τὰ ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἐκδιδόμενα χρηματικὰ ἐντάλλματα ὑποβάλλονται εἰς τὴν θεώρησιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ὃ δὲ προϋπολογισμὸς αὐτῆς δημοσιεύεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως ἅμα τῇ ἐγκρίσει αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιχειρηματικῶν καὶ τέλος διὰ τοῦ νεωτέρου ΓΧΟΑ' τῆς 26 Μαΐου 1910 νόμου «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρω μνημονευθέντος νόμου ΓΤΟΑ'» ὠρίσθη ἐν ἄρθρῳ 5 αὐτοῦ, ὅτι προκειμένου περὶ ἀρχαιολογικῶν σκοπῶν ἀναστηλώσεως ἀρχαίων μνημείων ἢ ἐργασιῶν ἐν τοῖς Μουσείοις ἐνεργουμένων παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ καλλιτεχνικῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς ἐπιτρέπεται ἡ ἄνευ δημοσίου διαγωνισμοῦ ἐκτέλεσις συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικὸν τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου αὐτῆς. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ὧτων τῶν ἀνωτέρω νόμων καὶ ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐταιρείας ταύτης προκύπτει κατάδηλον ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία δὲν εἶνε *Σωματεῖον*, διότι δὲν ἐργάζεται οὔτε ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν ἐταίρων, οὔτε ὑπὲρ τῶν σκοπῶν αὐτῶν, ἀλλ' εἶνε *καθίδρυμα* διὰ νόμου συνηθισμένον καὶ ἀνεγνωρισμένον καὶ δὴ δημόσιον καθίδρυμα ὑπὸ μορφὴν ἰδιωτικὴν ἐξαρτώμενον ἀπὸ τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ τῆς Παιδείας. Τὸ Ἐπιχειρηματικὸν ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀμέσως μὲν διὰ τῆς παρ' αὐτῷ ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἥτις ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου αὐτῆς καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργοῦ ἐκτελεῖ τὰς ἀνασκαφὰς ἀντὶ τοῦ Κράτους καὶ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ, διότι τὰ εὐρισκόμενα ἀρχαῖα κατατίθενται ἅπαντα εἰς τὰ δημόσια Μουσεία, εἰς ἃ ἡ Ἐταιρεία καταθέτει ἐπίσης καὶ ὅσα ἀγοράζει. Ἡ αὐτὴ Ἐταιρεία οἰκοδομεῖ ἰδίαις δαπάναις καὶ καταρτίζει Μουσεία, τὰ Μουσεία ὅμως ταῦτα εἰσὶν ἐπίσης Μουσεία τοῦ Κράτους, διατελοῦντα ὑπὸ τὴν διοίκησιν, διεύθυνσιν, φύλαξιν καὶ διαχειρίσιν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους, ἥτοι τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ τῆς Παιδείας (Ἐφόρων ἀρχαιοτήτων, ἐπιμελητῶν, ἐπιστατῶν, φυλάκων κτλ.). Διαφορὰ δὲ ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας τὰς γινομένας ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ καὶ ἐκεῖνας, ἃς ἐνεργεῖ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, μία μόνον ὑπάρχει, δηλονότι δι' ἐκεῖνας μὲν καταβάλλει τὴν δαπάνην αὐτὸ τὸ Κράτος (ἐκ τοῦ Προϋπολογισμοῦ), διὰ ταύτας δὲ αὐτὴ ἡ Ἐταιρεία ἐκ τοῦ ταμείου αὐτῆς. Ἄν δὲ ποτὲ ἢ

Ἐταιρεία περιέληθι εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐργάζεται ἢ ἂν διαλυθῆ, οἱ ἀποτελοῦντες αὐτήν Ἐταῖροι κατ' οὐδὲν ζημιοῦνται, ζημιοῦται μόνον τὸ Κράτος, ὅπερ ἀπόλλυσι τὸ ἕτερον τῶν δύο ὀργάνων, δι' ὧν ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἄν δὲ πρὸς πάντα ταῦτα συνδυάσῃ τις καὶ τὸ ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τῆς Ἐταιρείας ἐξωμοιώθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου παρατεθέντος νόμου Γ'ΤΟΔ' τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1909 πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ ἡ ὑπηρεσία των ἐκηρύχθη συντάξιμος καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἐκδιδόμενων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῆς ἐνταλμάτων ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ νόμου, ὃ δὲ προϋπολογισμὸς αὐτῆς ὑπόκειται εἰς τὴν ἐγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου καὶ δημοσιεύεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπολειφθῆ ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία εἶνε δημόσιον καθίδρυμα καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχει πρὸς τὰ Σωματεῖα, περὶ ὧν προνοεῖ ὁ εἰρημένος περὶ Σωματείων νόμος.

Ἐπειδὴ, καίπερ ἔνεκα τῶν ἐκτεθέντων λόγων ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία κατ' οὐδένα λόγον καὶ ἐξ οὐδεμιᾶς ἀπόψεως δύναται νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν Σωματείων, περὶ ὧν προνοεῖ ὁ εἰρημένος ὑπ' ἀριθ. 281 τῆς 21/23 Ἰουνίου 1914 περὶ Σωματείων νόμος καὶ ἐπομένως οὐδὲν ὡς συντρέχει νόμιμος περίπτωσις, ὅπως ἐφαρμοσθῶσι καὶ ὡς πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου διατασσόμενα, ἐν τούτοις ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία λαβοῦσα ὑπ' ὄψει, ὅτι διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ Σωματείων ἀναγραφόμενων εἰδικῶν διατάξεων ἠνθιμίζεται πληρέστερον καὶ πραγματοῦται σκοπιμώτερον καὶ ὃ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ἀπεφάσισε νὰ προσαρμόσῃ τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ εἰρημένου νόμου. ἐφ' ᾧ καὶ συμμορφουμένη πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθρου 50 τοῦ ἐν λόγῳ νόμου προέβη εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῆς, καθόσον δὲν προσηρμόζετο πρὸς τὸν νόμον τούτον δι' ἀποφάσεως τῆς ἐκτάκτου συνελεύσεως τῶν ἐταίρων αὐτῆς ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τούτῳ συνελθούσης τῇ 3 Δεκεμβρίου 1914. καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν παρὰ τὰ ἐκτεθέντα ἤθελε τὸ δικαστήριον θεωρήσῃ, ὅτι καὶ ἡ Ἐταιρεία αὕτη ὑπάγεται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ διαληφθέντος νόμου προβλεπόμενα Σωματεῖα, ὑποβάλλει συμφώνως πρὸς τοὺς ὄρους τοῦ ἀρθρου 26 τοῦ αὐτοῦ νόμου τὸν οὕτω τροποποιηθέντα ὄργανισμὸν αὐτῆς, ὅπως διαταχθῆ ἡ ἐνέργεια τῶν ἐν τῷ ἀρθρῳ 27 τοῦ αὐτοῦ νόμου πρὸς ἀναγνώρισιν αὐτῆς ἀναγραφόμενων διατυπώσεων.

Διὰ ταῦτα ἔξαιτοῦμαι.

Ὅπως εἰς περίστασιν, καθ' ἣν τὸ Δικαστήριον ἤθελε θεωρήσῃ, ὅτι καὶ ἡ αἰτουμένη Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὑπάγεται εἰς τὰ Σωματεῖα, περὶ ὧν προνοεῖ ὁ ὑπ' ἀριθ. 281 τῆς 21/23 Ἰουνίου 1914 περὶ Σωματείων νόμος, διατάξῃ τοῦτο πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς Ἐταιρείας ταύτης τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐν ἀρθρῳ 27 τοῦ εἰρημένου νόμου ἀναγραφόμενων διατυπώσεων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Δεκεμβρίου 1914.

Ὁ πληρεξούσιος Δικηγόρος

Κ. Πολυγένης

Γ'.

Ἀπόφαισις Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν

Ἀριθ. 7122

Τὸ Δικαστήριον τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν.

Συγκείμενον ἐκ τῶν Δικαστῶν Μ. Μελισσινοῦ Προεδρεύοντος (κωλυομένου τοῦ Προέδρου), Π. Μελετοπούλου καὶ Σπ. Μαύρου Εἰσηγητοῦ.

Συνεδρίασαν δημοσίᾳ ἐν τῇ ἀκροατηρίῳ του τὴν 24ην Δεκεμβρίου 1914 ἔτους, παρουσίᾳ τοῦ τε Εἰσαγγελεύοντος Δικηγόρου Ι. Νικητοπούλου (κωλυομένου τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν ἀμέσως αὐτοῦ ἀναπληρωτῶν) καὶ τοῦ Ὑπογραμματέως Δ. Δαμιανοῦ, ἵνα ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἀναγνώσεως ἢ μὴ τοῦ κατωτέρω σωματείου.

Ἴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ διὰ τῆς πρὸς τὸ Δικαστήριον τοῦτο ἀπευθυνομένης αἰτήσεώς της ἀπὸ Δεκεμβρίου 1914 ἐξητήσατο τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνωτέρω Ἐταιρείας, περὶ ἧς ὑποβάλλει τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα ἔγγραφα.

Τῆς αἰτήσεως ταύτης ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου τούτου διὰ πρᾶξεως του ὥρισε δικάσιμον τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας σημειουμένην συνεδρίασιν καθ' ἣν

Ἀκοῦσαν τοῦ Εἰσαγγελέως Ἰδὸν τὰ ὑποβληθέντα αὐτῷ ἔγγραφα. Σκεφθὲν κατὰ τὸν Νόμον

Ἐπειδὴ, ὡς ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ Ν. 281 (1914) ἀσφαλῶς συνάγεται, ἡ διὰ τούτου κυρουμένη ἀναγνώρισις τῶν σωματείων ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου ἀφορᾷ συλλόγους καὶ ἐνώσεις ἐπιδιώκοντας σκοποὺς, οὗς αὐτὸς οὗτος ὁ Νόμος ἀναγνωρίζει, οὐχὶ δὲ καὶ καθιδρυμάτα (Οἰκονομίδου συνεχ. § 25 σημ. 1) ἀνεγνωρισμένα διὰ σειράς ὄλης νόμων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 καὶ ἐντεῦθεν ὡς ἡ αἰτοῦσα Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ, ἣτις δὲν ἀπέλει ὡς ἐρρήθη σωματεῖον, ἀλλὰ καθιδρυμα ἀναγνωρισθὲν πολλαπλῶς ὡς τοιοῦτον νομοθετικῶς

Διὰ ταῦτα ἀπορρίπτει τὴν περὶ ἀναγνώσεως αἴτησιν τῆς ἐν Ἀθῆναις ἐδρευούσης Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

Ἐκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη ἐν Ἀθήναις τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1914 ἔτους καὶ

Ἐδημοσιεύθη αὐτόθι τὴν 30ὴν τοῦ αὐτοῦ μηνος καὶ ἔτους ἐκτάτως.

*Ὁ Προεδρεύων**Ὁ Ὑπογραμματεὺς**Μ. Μελισσινὸς**Δ. Δαμιανὸς*

Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον ὅπερ ἐκδίδεται ἐφ' ἀπλοῦ δυνάμει τοῦ Νόμου 281 (1914).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Μαΐου 1915.

*Ὁ Ὑπογραμματεὺς**Π. Σταυρίδης*

Δ'.

Βασιλικὸν Διάταγμα

Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ
τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, ἐγκρίνομεν τὰς κάτωθι τροποποιήσεις τῶν ἄρθρων 9 καὶ 10 τοῦ διὰ τῶν Βασιλικῶν Ἡμῶν διαταγμάτων τῆς 11 Φεβρουαρίου 1899 καὶ 23 Νοεμβρίου 1909 ἐγκριμένου ὀργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ψηφισθείσας ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων αὐτῆς τῇ 19 Ἰουνίου ἐ. ἔ.

Τροποποιήσις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Τὰ ἄρθρα 9 καὶ 10 τοῦ διὰ τῶν Β. διαταγμάτων τῆς 11 Φεβρουαρίου 1899 καὶ 23 Νοεμβρίου 1909 ἐγκριμένου ὀργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἑξῆς.

Ἄρθρον 9. Τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τακτικὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας, ἀναπληροῖ ἐν τῇ προεδρίᾳ τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου ἡ Α. Β. Υ. ὁ πρίγκηψ Νικόλαος ὡς ἀντιπρόεδρος, ὃν ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον 10 ἐκλεγόμενος ἀντιπρόεδρος, ὅστις ἐπὶ πλέον ἀντικαθιστᾷ διαρκῶς τὸν πρόεδρον εἰς πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν ὀργανισμὸν δικαιοδοσίαν καὶ ἐνέργειαν αὐτοῦ σχετιζομένην πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς Ἑταιρείας καὶ πρὸς τὴν ἐποπτείαν τῆς διαχειρίσεως ταύτης. Τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦτον ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ ὀργανισμοῦ πλειοψηφῶν σύμβουλος.

Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Γεώργιος ἀνακηρύσσεται συμπρόεδρος τῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ ταῦτα τὸ δεκαεπταμελὲς διοικητικὸν συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἀποτελεῖται α') ἐκ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ β') ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἄρθρον 10 ἐκλεγόμενων κατὰ τριετίαν ἀντιπροέδρου, γραμματέως καὶ δεκατεσσάρων συμβούλων.

Ἄρθρον 10. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνά τριετίαν γινομένην τακτικὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἑταίρων τῶν ἐχόντων δικαίωμα ψήφου ἐκλέγονται διὰ σχετικῆς πλειονοψηφίας δέκα καὶ τρία μέλη τοῦ διὰ τὴν ἐρχομένην τριετίαν διοικητικοῦ συμβουλίου. Ἡ ψηφοφορία μία οὔσα καὶ μυστικὴ γίνεται διὰ ψηφοδελτίου αὐτοπροσώπως, ἐν ᾧ ἀναγράφονται δέκα καὶ τρία ὀνόματα ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Πειραιεὶ οἰκούντων ἑταίρων.

Πᾶς πέραν τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ δελτίῳ οὐδόλως λογιζεται.

Τὸ οὕτως ἐκλεγέν συμβούλιον συνέρχεται εἰς πρώτην μετὰ τὴν ἐκλογὴν συνεδρίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προέδρου ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐν ἀπουσίᾳ ἀμφοτέρων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τὰς πλείονας λαβόντος ψήφους συμβούλου, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ καταρτισμὸν ἑαυτοῦ, καθ' ἣν διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας ἐκλέγει τρία ἐπὶ πλέον μέλη τοῦ συμβουλίου ἐξ ἐταίρων, αἵτινες διατελοῦσιν ἢ διετέλεσαν ἔφοροι ἀρχαιοτήτων τοῦ Δημοσίου, ἢ καθηγηταὶ ἢ ὑφηγηταὶ τῆς κλασσικῆς ἢ χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἢ ἀπλῶς ἐξ ἐταίρων ἀσχολουμένων περὶ τὰ ἀρχαιολογικά· ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ἐκλέγει ἐκ τῶν ἑαυτοῦ μελῶν διὰ φανερᾶς ὡσαύτως ψήφου τὸν ἀντιπρόεδρον καὶ τὸν γραμματέα.

Ὁ αὐτὸς Ἡμέτερος Ὑπουργὸς δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν διάταγμα Ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις 6 Ἰουλίου 1916.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. Α. Λιδωρίκης

**ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ**

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΑΣΕΩΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΩΔΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ἐπανελήφθησαν ἐφέτος αἱ δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἀνασκαφαὶ πρὸς τελικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, ὅστις καθωρίσθη διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέντων λειψάνων καὶ ἄλλων σχετικῶν εὐρημάτων, περὶ ὧν διελάδομεν ἤδη ἐν τῇ ΑΕ 1914 σελ. 143-166.

Ἐφέτος ἠσχολήθημεν εἰς τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ μέχρι σχεδὸν αὐτοῦ τοῦ βράχου χώρου, ὅστις ἀποκαλυφθεὶς ἀπετέλεσε μετὰ τοῦ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνεσκαμμένου ὀλόκληρον τετράγωνον χώρον 25 περίπου μέτρων. Ἐκεῖ ἤλθον εἰς φῶς μεταγενέστερα οἰκοδομήματα ἐξ ἀρχαίων λίθων ἐκτισμένα, ὡς καὶ πίθοι τινὲς ἐκ κεράμου χρησιμοποιοῦμενοι πρὸς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν (ὕδατος, ἐλαίου, οἴνου) ἢ ἄλλων τροφίμων, ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια ὡς καὶ τινα ἐνεπίγραφα, ἀγαλμάτιον γυμνὸν Διονύσου καὶ μικρὰν κεφαλὴν γυναικείαν, ἴσως Ἀρτέμιδος.

Μετὰ τὴν συντελεσθεῖσαν κατεδάφισιν τῶν κτισμάτων τούτων εἰς βυθύτερα στρώματα ἀπεκαλύφθη αὐτὸς οὗτος ὁ βράχος λελαξευμένος, οὗ ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ σχῆμα προσαρμόζονται ὡς συνέχεια τοῦ ἤδη ἐκ τῆς προγενεστέρας ἐργασίας ἀποκαλυφθέντος, ἀποτελῶν, ὡς φαίνεται, τὸ κοῖλον (ὅπερ πιθανὸν γὰρ ἦτο τετράγωνον), τοῦ Ὠδείου.

Ἰπὸ τὰ μεταγενέστερα ταῦτα κτίσματα εὐρέθη καὶ εὐρυτάτη ἀσθεστοκάμινος κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τοῦ βράχου, ὃν καὶ κατέρρεψαν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο. Ἡ εὕρεσις ταύτης ἐξηγεῖ τὴν γενομένην μεγάλην καταστροφὴν τοῦ Ὠδείου καὶ τῶν ὕλικῶν ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ ταύτην, ὧν οὐκ ὀλίγα μαρμάρια θραύσματα εὐρέθησαν ἐν αὐτῇ ἡμιεκαυμένα ἐν μέσῳ πυκνοῦ στρώματος ἐλαιοπυρήνων, οἵτινες ὡς καύσιμος ὕλη ἐτίθεντο ἐκεῖ.

Προχωρούσης τῆς ἀνασκαφῆς εὑρομεν εἰς βάθος 3 μέτρων τείχος ἰσοδομικόν, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διήκον, οὗ τὸ σήμερον ἀποκαλυφθὲν μήκος εἶναι 10 μέτρων. Τούτου σφίζεται μόνον ὁ κάτω δόμος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ δύο δόμοι. Εἶναι ἐλληνικῶν χρόνων ἐκ λίθου πειραϊκοῦ (ἀκτίτου) καὶ δύναται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῆ ὡς καθορίζον τὸν χώρον τοῦ Ὡδείου τοῦ Περικλέους ἀπὸ τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου. Ἐπομένως τὸ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τοποθετούμενον ἐνταυθὰ που Ὡδεῖον ἀναζητητέον ἔσωθεν τοῦ τείχους δηλ. ἐν ἡ θέσει ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς εἰργάσθημεν καὶ εὑρομεν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐνδείξεων καὶ τεκμηρίων καὶ κρηπιδώματα κατὰ χώραν, ἅτινα συνεπλήρουν τὴν ΒΑ πλευρὰν τοῦ λελαξευμένου τοίχου.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἀνασκαφῶν, ἔνεκα τοῦ ἐπελθόντος χειμῶνος κάτωθεν τοῦ ἰσοδομικοῦ τείχους εὑρέθη εἰς βάθος 3 μέτρων γωνία Στοᾶς (ἢ Αἰθούσης) σχήματος Π. Ταύτης σφίζεται τὸ κρηπιδώμα ἐκ δύο βαθμίδων, τοῦ μὲν πρὸς βορρᾶν σκέλους σφίζεται μέχρι τριῶν μέτρων μήκους, τοῦ δὲ πρὸς δυσμὰς μέχρι δέκα μέτρων (ἴσον ἤδη ἀπεκαλύφθη). Τὸ τεχνικῶς ἐξωμαλυσμένον ἔδαφος, ὅπερ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀπεκαλύψαμεν, εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, μετὰ τοῦ ἤδη ἀποκαλυφθέντος, οὕτως ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῆς Στοᾶς ἔχει μήκος περὶ τὰ 20 μέτρα, ἴσως δὲ καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς νὰ ἦτο ἴσον περίπου. Εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς Στοᾶς εὑρομεν παχύτατον στρώμα τέφρας καὶ ξύλων ἀπηνθρακωμένων, ὅπερ ἐπεκτείνεται ἐπὶ ὅλης τῆς ἀνασκαφείσης ἐκτάσεως, καθὼς καὶ σωρεῖαν πηλίνων κεραιμίδων στέγης στρωτήρων καὶ καλυπτῆρων ἡμικεκαυμένων καὶ οὐκ ὀλίγους σιδηροῦς ἤλους μετὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων, ἅτινα ἐχρησίμευον διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δοκῶν τῆς στέγης.

Καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα εὐρήματα θεωροῦμεν οὐχὶ πλέον ἀπλᾶς ἐνδείξεις, ἀλλὰ σπουδαῖα τεκμήρια ἀνήκοντα ἀναμφιδόλως εἰς αὐτὸ τὸ Ὡδεῖον.

Ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς Στοᾶς εὑρέθη κατὰ χώραν ὀρθοστάτης τοίχου ἐκ πωρίνου σκληροῦ λίθου πειραϊκοῦ, ἱδρυμένος ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρως βαθμίδος τοῦ κρηπιδώματος. Τὸ σχῆμα τῆς Στοᾶς ταύ-

της ἀποκαλυπτομένης καὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς (ἂτε μὴ ἀνασκαφείσης εἰσέτι) θὰ ἀποτελέσῃ μεγάλην τετράγωνον Στοάν.

Ὑψηλότερον τῶν θεμελίων τούτων καὶ τοῦ ὀρθοστάτου τῆς Στοᾶς ὁ βράχος πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμᾶς εἶναι κατὰ μήκος ὀριζοντίως κεκομμένος εἰς πλάτος 180, ἀποτελῶν οἶονεὶ τὸ διάζωμα, ἀκριβῶς ὡς παρατηρεῖται ἐν τοῖς θεάτροις· διότι θέατρον καὶ Ὁδεῖον ἦτο ταυτόσημον, ὡς τὸ τοῦ Ἡρώδου ἐν Ἀθήναις καὶ θέατρον ἐλέγετο καὶ Ὁδεῖον.

Τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ ἡμετέρου Ὁδείου γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Βιτρουβίου ὅτι ἦν μὲν μικρόν, ἀλλὰ πολυτελὲς διὰ στύλων κεκοσμημένον, οἷτινες ἦσαν ἔσω τε καὶ ἔξω τοῦ τῆς σκηνῆς οἰκοδομήματος, ἅμα δὲ καὶ ὑπὲρ τὰς τῶν ἐδωλίων σειρᾶς κατὰ ῥυθμὸν Στοᾶς κύκλῳ περιθεούσης τὸν περίβολον.

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς Στοᾶς ταύτης καὶ ἡ κατὰ μήκος τῆς κορυφῆς τοῦ κοίλου, ἦτοι τῆς γραμμῆς τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς τοῦ διαζώματος διάταξις, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐπὶ τῶν ἤδη ἀποκαλυφθέντων δύο πλευρῶν, τῆς βορείου καὶ δυτικῆς, συμφωνοῦσι πληρέστατα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διατάξεως.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, τὸ κοῖλον δὲν ἦτο ἀμφιθεατρικόν, ἀλλὰ τετράγωνον, συνεπῶς ἐπειδὴ μόνον μουσικαὶ παραστάσεις ἐν αὐτῷ ἐτελοῦντο, διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν ὡς εἰς τὰ θέατρα αἱ ἔδραι ἡμικυκλικῶς διατεθειμέναι ἀπέναντι τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ κατελάμβανον πᾶσαι τὴν γύρωθεν Στοάν· δι' ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ἦν *Πολύεδρον*. Ἐν δὲ τῇ ὀρχήστρᾳ ὑπῆρχον μόνον αἱ ἔδραι τῶν μουσικῶν ὡς ἐν τῷ μικρῷ θεάτρῳ τῆς Πομπηίας.

Κατόπιν τούτων δυνάμεθα ἤδη νὰ φαντασθῶμεν καὶ ἀναπαραστήσωμεν τὸ σχῆμα τοῦ Ὁδείου. Ἦτοι ἐπὶ τοῦ διαζώματος ὑπερ διαθέει γύρωθεν τὴν τετράγωνον Στοάν, ὑπῆρχε κιονοστοιχία ὑποδοσάζουσα τὴν στέγην, ὀπισθεν δὲ τῶν κιόνων ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν καθισμάτων τῶν θεατῶν, ἀκριβῶς ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς Πριήνης. Καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λέξει « Ὁδεῖον » λέγει· Τόπος ἐστὶ θεατροειδής, ἐν ᾧ εἰώθασι τὰ ποιήματα ἀπαγγέλλειν πρὶν τῆς εἰς τὸ θέατρον ἀπαγγελίας (Σχολ. Ἀριστ. Σφηκ. 1109).

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων εὔρομεν ὁστέϊνον σύμβο-

λον θεατρικόν, στρογγύλον, ἤτοι εἰσιτήριον, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως τὸ ὄνομα ΑΙCXYΛΟΥ καὶ ἄνωθεν μὲν τοῦ ὀνόματος ΧΙΙΙ, κάτωθεν δὲ ΙΓ. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμῶν ἀποδίδομεν εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Προφανῶς πρόκειται περὶ θεατρικοῦ εἰσιτηρίου ἀναφερομένου εἰς τὴν παράστασιν ἔργου τινὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ. Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν εἰκονιζόμενον ἐν κατόψει οἰκοδόμημα ἴσως ἀναφέρεται εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ᾿Ψδεῖον διότι τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἔχομεν ἤδη ἐπὶ νομίσματος τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὅλως διάφορον, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ εἶναι τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου.

Καὶ ταῦτα ἐν συνόλῳ ὑπῆρξαν τὰ μέχρι σήμερον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεταινῆς ἡμῶν ἀνασκαφῆς.

Ὡς πρὸς ἡμᾶς λογιζόμεθα εὐτυχεῖς, διότι κατωρθώθη τελείως νὰ ὀρισθῇ ἡ θέσις τοῦ ᾿Ψδεῖου μετ' ὅλας τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστὸν, τὸ μὲν ᾿Ψδεῖον ἐκάγη, τὸ δὲ ὑλικὸν αὐτοῦ διεσπάρη ἀκολουθήσαν τὴν στυγνὴν ἐκείνου τύχην.

Ἐν τούτοις τὰ περιωθέντα αὐτοῦ ἐλάχιστα λείψανα εἰσι μάρτυρες, ἀψευδεῖς πλέον τοῦ καταστραφέντος περικλοῦς μνημείου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Δεκεμβρίου 1915.

Π. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

(1915)

Ἀρχαιοτάτη χριστιανική Βασιλική.

Τὴν 31 Ἰουλίου παρελθόντος ἔτους ἠρξάμεν τῶν ἐν Νικοπόλει, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφῶν, ἃς ἤδη ἀπὸ τριετίας ἐνεργῶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκείνῃ ἑλληνορρωμαϊκῇ πόλει. Ἐξήκολούθησα δὲ τὴν ἀνασκαφὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου, ἐν θέσει « Βασιλόσπιτο », ὅπου καὶ κατὰ τὸ προπαρελθὸν θέρος εἰργάσθη καὶ ὅπου εἶχον ἀποκαλύψει μέγα *τετραγωνικὸν κτίριον*, φέρον ἐν τῷ μέσῳ τετράγωνον περιστύλιον μετ' αὐλῆς, πέραξ δὲ τούτου ὀμαῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα, μετὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐν τῇ στοᾷ τοῦ περιστυλίου. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο κτίριον εἶχον ἐκλάθει κατ' ἀρχὰς ὡς μικρὰν ἀγορὰν ἢ πλουσιωτάτην ἰδιωτικὴν ἑπαυλιν, ἣδη ὅμως ἐκ τῆς ἐφετεινῆς παραπλεύρως ἀνασκαφῆς ἐθεδαιώθη ὅτι πρόκειται περὶ συναφοῦς πρὸς τὴν ἀποκλυφθεῖσαν *Βασιλικὴν* οἰκοδομῆς καὶ δὴ περὶ *Μητροπολιτικοῦ Μεγάρου*.

Ὅντως πέρυσιν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἀλλὰ πρὸς Α. εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν περίπου μέτρων ἀνεκάλυψα μεταξὺ τῶν θάμνων, ἀκανθῶν καὶ πετρῶν, ἐξ ὧν βρίθει ὁ χώρος οὗτος, ἡμικυκλικὸν τοῖχον *μεγάλης ἀψίδος*, μετ' ἀκριβεστέραν δ' ἔρευναν ἐπέισθη ὅτι αὕτη ἀπετέλει μέρος μεγάλου χριστιανικοῦ ναοῦ, ὅστις δ' ὅμως τοιαύτην ὑπέστη καταστροφὴν, ὥστε μετὰ τὴν πτώσιν πάντων τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων ἐτάφη ἐξ ὀλοκλήρου, μόνον δὲ ἔχνη διεσώθησαν τοῦ ἐξωτερικοῦ διαγράμματος, ὀλόκληρον δὲ τὸ ἐμβαδὸν ἐσχημάτιζε λόφους χωμάτων καὶ κεράμων, οὓς κατεκάλυψεν ἢ ἐπιχωριάζουσα λίαν ἐκεῖ πρασίνῃ πτερίδι.

Διαγνοὺς ἅπαξ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔρειπίου ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς σκαφικῆς ἐρεύνης, κατηρξάμεν δὲ ἀπὸ τῆς Ἀψίδος ἢ *Ἱεροῦ Κόγχης*, ὡς ἐκαλεῖτο αὕτη παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

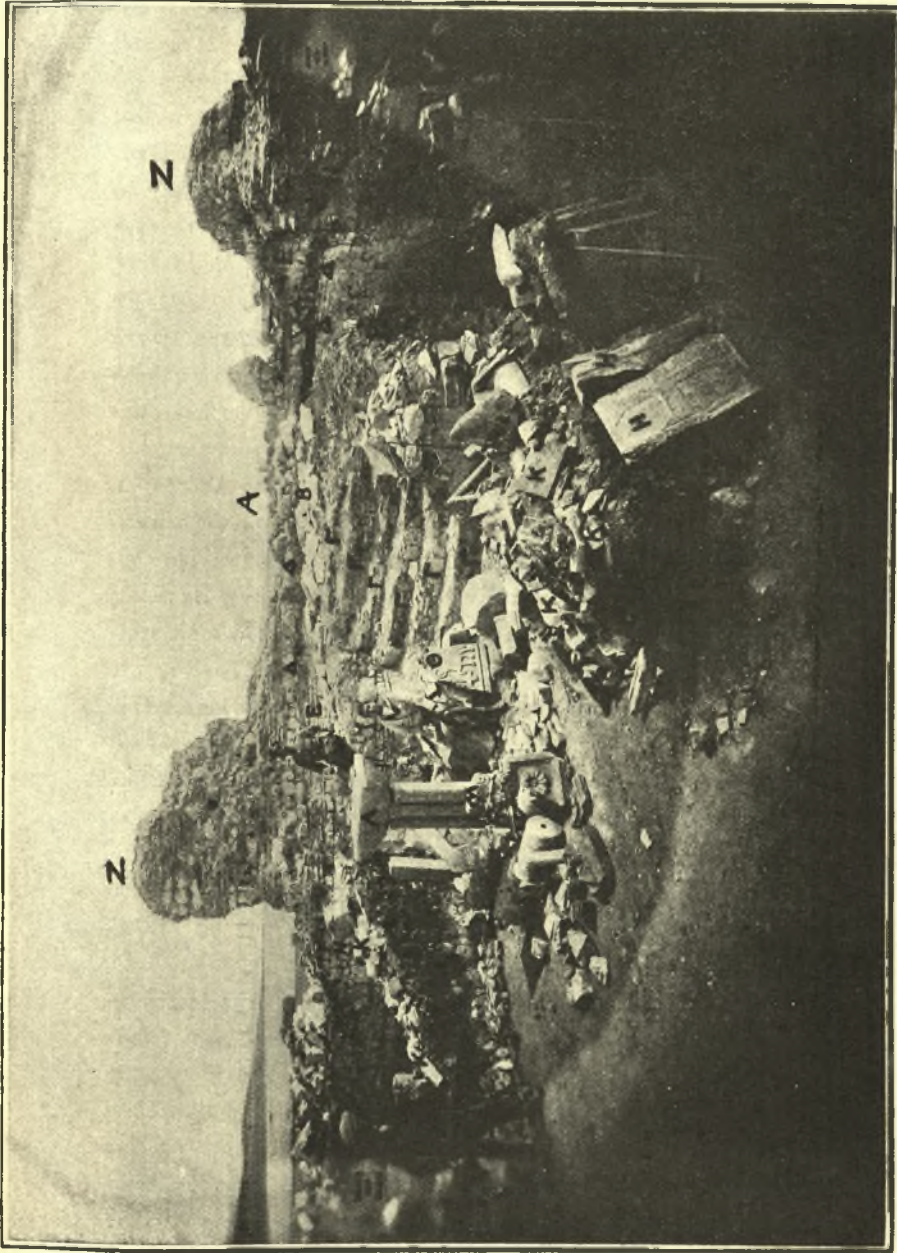

Μετὰ σύντονον ἐργασίαν ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ἀνασκαφή ταύτης ἀπεκάλυψεν ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς χώρον, παραδόξως δ' ὅμως ἀντὶ οὗτος νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὸν πλείστων χριστιαν. ναῶν, τοῦναντίον κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν παρατηρήθη ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε κτίσμα ἡμικυκλικόν, ὅπερ μὴ ἐφαπτόμενον τοῦ τοίχου τῆς Ἀψίδος, ἀλλὰ χωριζόμενος ἀπ' αὐτοῦ διὰ διαθρόμου ἢ υπογείου σήραγγος, ἐσχημάτιζεν οἰοεὶ πυρῆνα ἐν αὐτῇ. Ἐπ' αὐτοῦ δ' ἀνήρχετο τις διὰ κλίμακος, ἣν ἀπεκαλύψαμεν καὶ ἤτις ἀποτελεῖται ἐκ πέντε βαθμίδων. Ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἐπιφανείας θὰ ὑπῆρχόν ποτε θρόνοι, εἷς ἐν τῷ κέντρῳ ὑψηλότερος, ὁ Ἐπισκοπικὸς καὶ εἴτα ἄλλοι ταπεινότεροι ἐκατέρωθεν, οἱ τῶν Πρεσβυτέρων καὶ ἄλλων κληρικῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ τμήμα τούτου τοῦ ναοῦ ἐκαλεῖτο *Σύνθρονον* (εἰκ. 1).

Ἐντὸς δὲ τῶν χωμάτων ἀνευρέθησαν πληθῆς μαρμαρίνων λεπτῶν πλακῶν, δι' ὧν, ὡς ἀπεδείχθη κατόπιν, ἦτο ἐπεστρωμένον ἄνωθεν τὸ Σύνθρονον τοῦτο μέχρι τοῦ τοίχου τῆς ἀψίδος, καλυπτομένης οὕτω καὶ τῆς σήραγγος.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην προέδθημεν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ κεντρικοῦ χώρου τοῦ ναοῦ, ὅστις εἶναι λίαν ἐπιμήκης, διότι ἔχει μῆκος μὲν 50 μ. ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς Ἱερᾶς Κόγχης μέχρι τῆς προσόψεως τοῦ Ἐξωνάρθηκος, πλάτος δὲ μέγιστον (τὸ τοῦ Νάρθηκος) 36 καὶ πλέον μέτρα. Καὶ εὐθὺς μὲν παρὰ τὴν κλίμακα τῆς Ἀψίδος, εἰς ἐνὸς περίπου μέτρου ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ *κοίλωμά* τι ἡμίσεος μ. βάθους καὶ ἐν σχήματι Ω. Τοῦτο εἶνε πλινθοκτιστον κατὰ τὰ τοιχώματα, τὸ δὲ βάθος αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης μαρμαρίνης πλακῆς, ἐφ' ἣς εὐρέθησαν κατατεθειμένα ὀλίγα τινὰ *ὄστᾶ ἀνθρώπινα*. Τὸ κοίλωμα τοῦτο ἦτο τὸ Ἐγκαίνιον τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δὲ ὄστᾶ εἰσιν ἀναμφισβητήτως *ἱερὰ λείψανα*. Ἐπὶ τοῦ κοιλώματος τούτου θὰ ἦτο ἀνιδρυμένη ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἣς δ' ὅμως δὲν ἀνευρέθησαν τεμάχια, ἐκτὸς ἐὰν μεγάλαι τινὲς καὶ χονδρὰ μαρμάρινα πλάκες ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρεθεῖσαι, ἀνήκουσιν εἰς αὐτήν. Παραπλεύρως δὲ καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ «Ἐγκαίνιου» ἀπεκαλύφθησαν δύο *ἐπιμήκη βάθρα* μήκους 3,75 καὶ πλ. 1,17, ὕψους δὲ ἐνὸς καὶ πλέον μ. ἅτινα ἦσαν ποτε κεκαλυμμένα

Εικ. 1. Η μεγάλη αίθυσ της χριστιαν. Βασιλικής Νικοπόλεως.

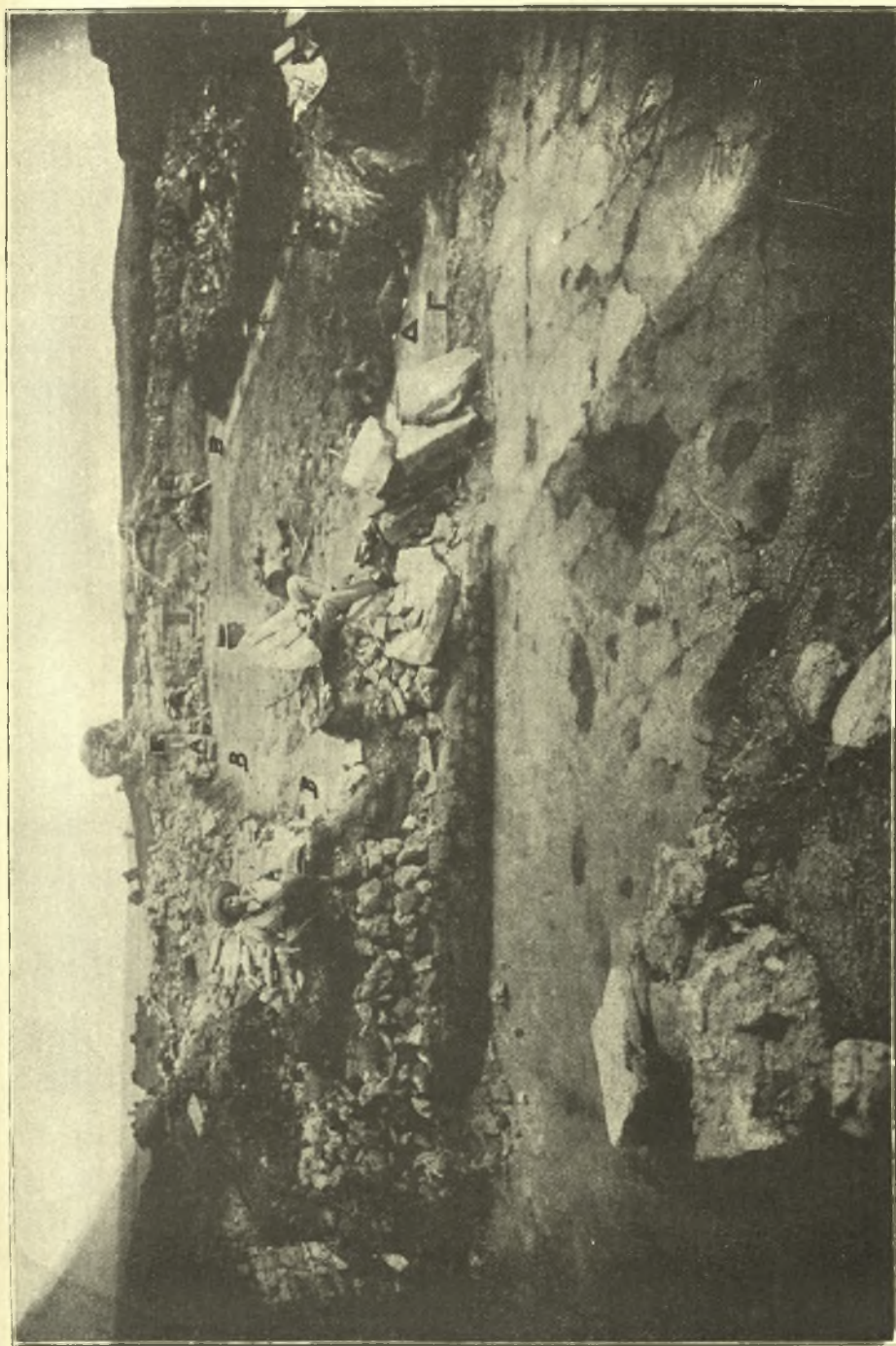
δι' ὀρθομαρμαρῶσεως, ὡς μαρτυροῦσι πολλὰ τεμάχια λευκῶν μαρμαρίνων πλακῶν ἐπ' αὐτῶν ἔτι προσκεκολλημένα. Εἰς τί ποτε ἐχρητίμευον τὰ βάθρα ταῦτα εἶνε ἄδηλον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἁγία τράπεζα, περιελάμβανε συνήθως καὶ τὸν ἄμβωνα καὶ τοὺς θώκους ἢ στασίδια τῶν ψαλιῶν, ἐκλείτο δὲ σολέα (ἢ σωλέα), διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀπίθανον ἐπὶ τῶν βάθρων τούτων νὰ ἐστηρίζοντο οἱ θῶκοι τῶν ψαλιῶν. Ὀλόκληρος δ' ὁ χώρος οὗτος περιεφράσσεται ὑπὸ κιγκλίδων ἢ δοριφάκτων, τῶν παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς « Διαστύλων » καλουμένων, διότι πλεῖστα τεμάχια ἀνεύρομεν ἐξ αὐτῶν, δύο δὲ ἀκέραια κατὰ χώραν ἐκατέρωθεν τῶν δύο βάθρων. Εἰς δὲ τὴν σολέαν ταύτην εἰσῆρχετο τις διὰ τῆς κεντρικῆς θύρας, τῶν « ἁγίων θυρίων » καλουμένων καὶ διὰ πλαγίων, ὧν διεσώθησαν τὰ ἔχγη.

Καθ' ὅλον δὲ τὸ μῆκος τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. διήκον ἐκατέρωθεν τοῦ ἄξωνος αὐτοῦ δύο κιονοστοιχίαι ὧν ἀπεκκλύφθησαν οἱ στυλοβάται, μήκους 25 μ. Διὰ τῶν κιονοστοιχιῶν τούτων ἐσχηματίζοντο δύο ἐσωτερικαὶ στοαί, διηρείτο δ' ἡ Βασιλικὴ αὕτη, ὡς αἱ πλεῖστα παρόμοιαι, εἰς τρία κλίτη. Ἐκ τῶν κιονοστοιχιῶν τούτων δὲν ἐσώθησαν ἢ τεμάχια μονολίθων κιόνων, ἂν καὶ εἶνε ἀδέβαιον εἰς ἀνήκουσιν εἰς τὴν κάτω ἢ ἄνω κιονοστοιχίαν, ἐπειδὴ κατὰ τὸν κρατοῦντα τύπον, ὑπῆρχε σχεδὸν πάντοτε καὶ ἄνω ὄροφος, ὡς « Γυναικωνίτης » χρησιμοποιοῦμενος (εἰκ. 2).

Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ δαπέδου τοῦ χώρου τούτου ἀπεκκλύφθησαν εἰς πλεῖστα σημεῖα αὐτοῦ, ἰδίως περὶ τὰ ἄκρα, θυμαστῆς τέχνης ψηφιδωτὰ διαφόρων περρατώσεων, ἰδίως ἐκ τοῦ ζωολογικοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ διαλάβωμεν εὐθὺς κατωτέρω.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἐτράπημεν πρὸς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἐκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς Κόγχης δύο λόφων, διότι τοιοῦτους ἐσχημάτιζον αἱ δύο τετράγωνοι πτέρυγες, ὧν κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, ἡ μὲν ἐξ ἀριστερῶν ἐπέχει θέσιν Προθέσεως, ἡ δ' ἐκ δεξιῶν Λιακονικοῦ. Ἐὰ δύο ταῦτα τετράγωνα ἔχουσιν ἐκάτερον ἀνὰ 7×7 μ. ἐμβαδόν. ὣστε εἶνε εὐρυχωρότατα, θὰ ἐφωτίζοντο δὲ διὰ θυρίδων ἢ παραθύρων διμερῶν ἢ τριμερῶν, διὰ κιονίσκων χωριζομένων, οἷα συνηθίζον-

Εἰκ. 2. Ἐπιπέδου τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος αὐτῆς.

ται ἐν τοῖς βυζαντ. ναοῖς καὶ ὧν ἀνεύρομεν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῶν τετραγώνων τούτων ἱκανὰ λείψανα. Συνεκοινωνοῦν δὲ τὰ τετράγωνα ταῦτα πρὸς μὲν τὸ κεντρικὸν κλίτος διὰ τῶν μεσοκιονίων τῶν ἐσωτερικῶν κιονοστοιχιῶν, πρὸς δὲ τὰ πλευρικά κλίτη δι' ἰδίᾳς θύρας ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου αὐτῶν εὐρισκομένης.

Ἄλλ' ὅ,τι καὶ ἐνταῦθα ἐξέπληξεν ἡμᾶς ἦσαν τ' ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτά, ἅτινα διατηρηθέντα τὸ πλεῖστον ἀκέραια καλύπτουσιν ὁλόκληρον, ὡς πολύχρωμοι καὶ θαυμαστοὶ τάπητες, τὸ ἐμβαδὸν αὐτῶν. Σπανίως ἀνασκαφῇ χριστιαν. ναοῦ παρουσίασε τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον πλοῦτον καὶ κάλλος ψηφιδωτῶν, δύναται τις δὲ ἀφόδως νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ τῶν δύο τετραγώνων τούτων εἰσὶν ἐκ τῶν καλλίστων καὶ περιφανεστάτων, ἐξ ὧν διεσώθησαν ἐκ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς χριστιαν. τέχνης.

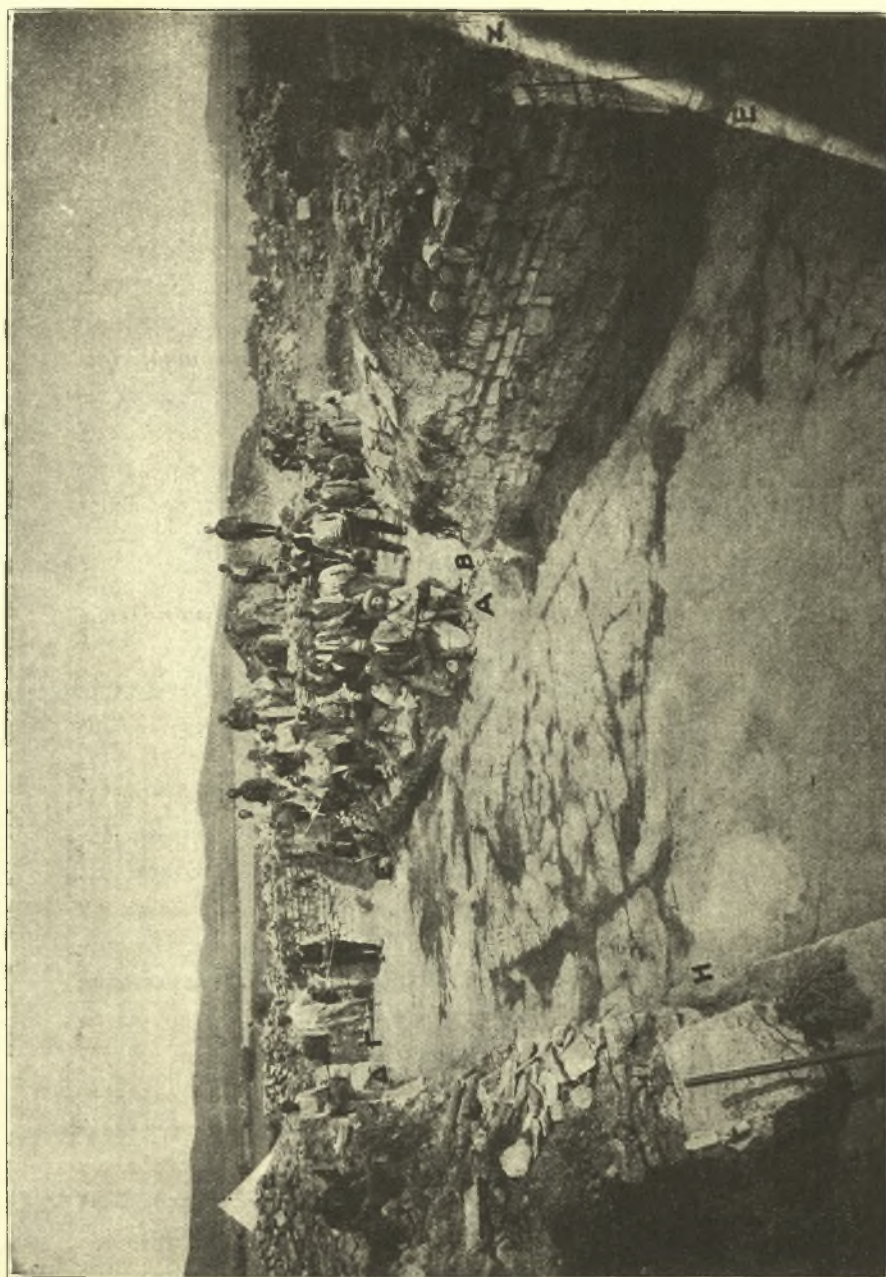
Τέλος ἐπελήφθη τῆς ἀνασκαφῆς ὁλοκλήρου τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ ναοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖται ἀπὸ λίαν ἐπιμήκη Νάρθηκα καὶ ἀπὸ ἐκτεταμένον ἐπίσης Ἐξωνάρθηκα.

Ὁ Νάρθηξ, ὁ ὁρομικὸς πρόναος τῶν χριστιαν. ναῶν, ἔχει ἐνταῦθα μῆκος μὲν περὶ τὰ 35 μ. πλάτος δὲ 4,50. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρία τμήματα, ἧτοι τὸ κεντρικόν, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης αἰθούσης μῆκους περὶ τὰ 18 μ. ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοίχων τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἐπιὰ θύραι, δι' ὧν συγκοινωνεῖ πρὸς ἅπαντα τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ ναοῦ. Καὶ πρὸς μὲν τὸν κυρίως ναὸν συγκοινωνεῖ διὰ τριῶν μεγάλων θυρῶν, ἐξ ὧν ἡ μεσαία, ἡ «Βασιλική» καλουμένη, εἶνε μεγίστη, διότι ἔχει πλάτος 3 μ. δι' αὐτῆς δὲ εἰσέρχεται τις εἰς τὸ κεντρικὸν κλίτος, διὰ δὲ τῶν δύο πλαγίων, εἰς τὰ πλευρικά, πρὸς Β. καὶ Ν. κλίτη (εἰκ. 3).

Διὰ τῶν ἑκατέρωθεν, ἐπὶ τῆς βορείας καὶ μεσημβρινῆς πλευρᾶς θυρῶν, ἐπικοινωνεῖ ὁ κεντρικὸς Νάρθηξ μετὰ δύο δωματίων, ὧν τὸ μὲν πρὸς Β. εἶνε μικρὸν τετράγωνον, μήπω τελείως ἀνασκαφθέν, τὸ δὲ πρὸς Ν. ἔχει μεγάλην ἔκτασιν (μῆκους 12 μ. περίπου), ἀπολήγει δὲ πρὸς μεσημβρίαν εἰς ἀψίδα. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου τούτου τοῦ Νάρθηκος ὑπάρχει μικρὰ θύρα ἄγουσα πρὸς τὰ ἔξω τῆς Βασιλικῆς.

Τέλος ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τοῦ Νάρθηκος ὑπάρχουσι δύο θύραι, ἀντίστοιχοι πρὸς τὰς ἐναντι ἐπὶ

Εικ. 3. " Απομυς Νάρθηκος Βασιλείης Νικοπόλεως μετά των τριών προς τον κυρίως γαόν πλάν.

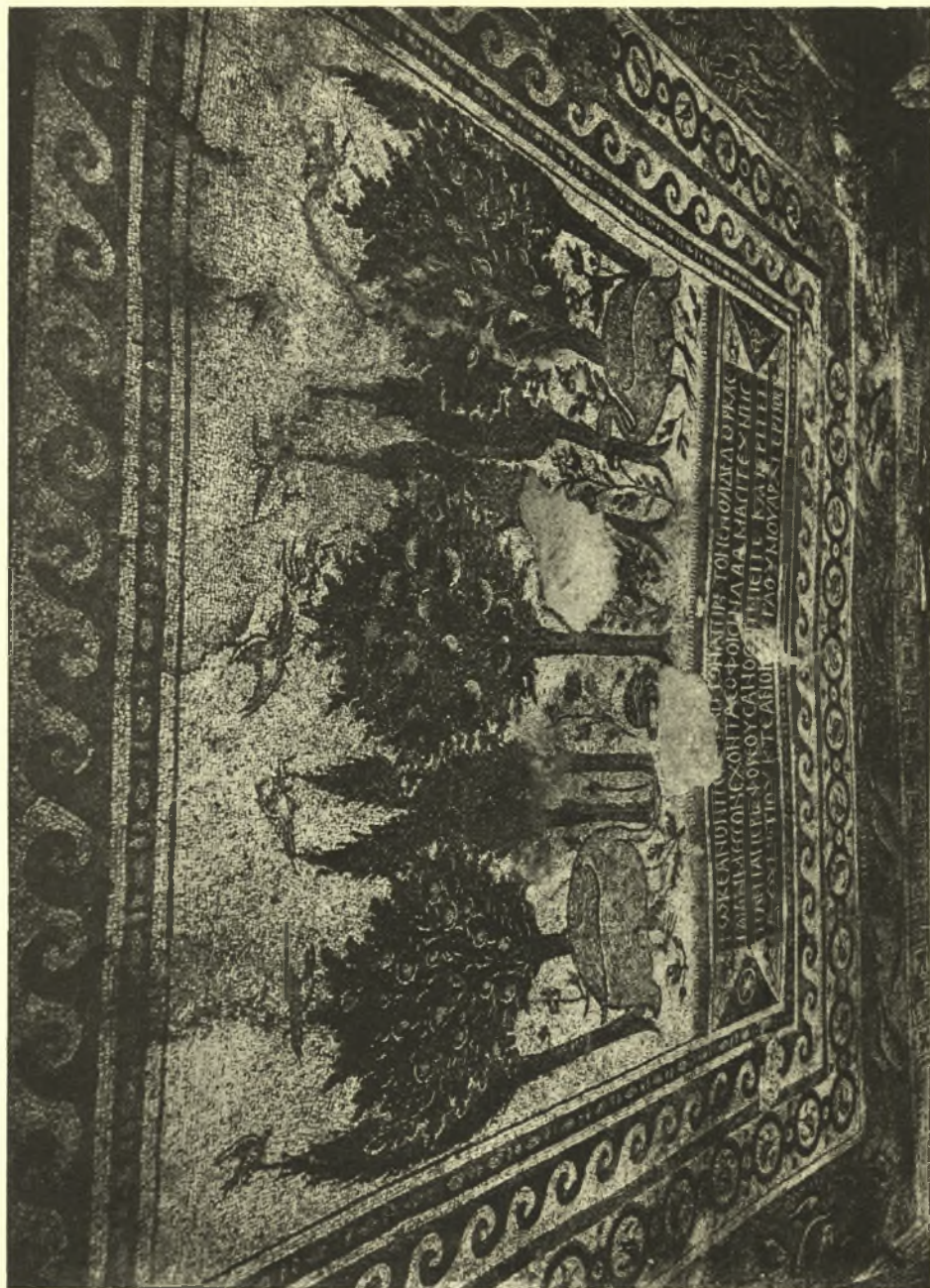
τοῦ ἀνατολ. τοίχου πλαγίας, τὰς ἀγούσας πρὸς τὰ πλευρικά κλίτη καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνεῖ ὁ Νάρθηξ μετὰ τοῦ «Ἐξωνάρθηκος». Οὗτος δὲν ἐξηρευνήθη εἰσέτι ἢ κατ' ἐλάχιστον τμήμα, φαίνεται δ' ὅμως λίαν ἐκτενής, διότι σχηματίζει χώρον μήκους 18 μ. καὶ πλ. 14.

Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη θαυμασιὸν ψηφιδωτόν, ὅπερ καλύπτει, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄρτιον διατηρούμενον, ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους τοῦ Νάρθηκος καὶ ἐν μέρει τοῦ Ἐξωνάρθηκος. Οὕτω ὁ ναὸς, ὡς ἐκ τῆς περιγραφείσης κατόψεως αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ἦν ναὸς *δρομικός*, ἦτοι «Βασιλική», ὡς ἐκλήθησαν οὗτοι ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὰ δικαστικά ἰδρύματα τῶν ἐθνικῶν, εἶχε δὲ τὸ δάπεδον αὐτοῦ καθ' ὁλοκληρίαν κεκαλυμμένον ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, εἰς οὗ τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν προβαίνομεν ἤδη ὡς ἀποτελοῦντος σπουδαϊότατον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας ἑλλην. χριστιαν. τέχνης.

Τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς χριστ. Βασιλικῆς Νικοπόλεως.

Τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀποτελεῖ ἐνιαῖόν τι, πνυχτοῦ δ' ἐν αὐτῷ ἢ αὐτὴ ἐκδηλοῦται καλλιτεχνικὴ ἔμπνευσις καὶ τεχνουργία μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων, ὥστε φανερόν εἶνε ὅτι τοῦτο συνετέθη καὶ κατεσκευάσθη ὑπὸ ἐνὸς καλλιτέχνου, ἐξετελέσθη δὲ ὑπὸ πολλῶν συγχρόνως ψηφοθετῶν. Μόνον περὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ «Ἐξωνάρθηκος» δύναται τις νὰ ἔχη τινὰς ἀμφιβολίας, ἐὰν εἶνε σύγχρονον πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ τῆς χριστιαν. ταύτης Βασιλικῆς ψηφοθετήματα. Ἐν συνόλῳ δὲ ἐν τῷ ψηφιδωτῷ τούτῳ δαπέδῳ ὁ καλλιτέχνης διενόηθη ν' ἀναπαραστήσῃ ὁλόκληρον σχεδὸν εἰπεῖν τὴν *Δημιουργίαν*, πάντα δηλ. τὰ ζῷα καὶ πτηνὰ, ἐρπετὰ καὶ φυτὰ καὶ ἐν τέλει καὶ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, δρῶντα καὶ κινούμενον ἐν φυσικῇ καταστάσει ἐν μέσῳ τῆς θείας ταύτης δημιουργίας. Οὕτως ἡ γιγαντιαία αὕτη ψηφιδωτὴ εἰκὼν εἶνε οἷον εἶδος ἕμνος τις θεσπέσιος πρὸς τὸν Ἰψιστον Πλάστην τοῦ ὁραίου τούτου καὶ μεγαλοπρεποῦς Σύμπαντος, ὅστις ἐν συνόλῳ ἀποτελεῖ ὑπερτάτην τινὰ καὶ θεῖαν ἀρμονίαν. Ἴνα δ' εὐθύς ὁ ἀναγνώστης λάβῃ πλήρη ἔννοιαν τοῦ

Εἰκ. 4. Κεντρικός πύναξ ἐν τῷ βωμ. Τετραγώνου. Παράστασις κήπου μετὰ πτερόων καὶ ἐπιγραφῆ.

κάλλους καὶ μεγαλείου τῆς μοναδικῆς ταύτης ἐκ ψηφίδων διακοσμήσεως τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς Νικοπόλεως ἀρχόμεθα ἀμέσως ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τῶν ἐν τοῖς δυοῖ ἐκατέρωθεν τῆς Μ. Ἀψίδος τετραγώνους παραστάσεων καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ βορείου:

Ψηφιδωτὸν Προθέσεως (Βορειῆ Πτέρυξ).

Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης κεντρικῆς εἰκόνας (3,01 × 2,35), παριστώσης κήπον μετὰ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ κυπαρίσσω. Αὐταί εἰσιν ἕξ τῶν ἀριθμῶν. τὰ δ' ὀπωροφόρα τρία: μηλέα, ροιὰ (ροδιὰ) καὶ ἀχραδέα. Οἱ ὄραιοί των καρποὶ μετὰ ζυθῶν ἐρυθρῶν καὶ ἐρυθροκιτρίνων χρωμάτων ἐξέχουσιν ἐν μέσῳ τοῦ βαθυπρασίνου φυλλώματος τῶν δένδρων. Ὑπὸ ταῦτα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιπέδῳ παρίστανται δύο χῆνες φυσικοῦ μεγέθους, μεταξὺ δ' αὐτῶν πέρδικες, ἄνω δ' ἐπὶ τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων πτηνὰ μικρὰ μόλις ἐπ' αὐτῶν καταπτάντα (εἰκ. 4).

Κάτωθεν δὲ τῆς θαυμαστῆς ταύτης τοπογραφικῆς συνθέσεως ὑπάρχει ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή μετὰ χαρακτηρισ βυζαντινοῦς καὶ εἰς τέσσαρας στίχους. Ἡ σπουδαιότης αὕτη ἐπιγραφή διεσώθη εὐτυχῶς σχεδὸν ἄθικτος, ἔχει δὲ μῆκος 2,41 καὶ πλάτος 0,58. Ὑψ. γραμμῶν 0,10-0,11. Τὰ ψηφία εἰσὶ λευκὰ ἐντὸς βαθυκυάνου ἐδάφους, ἔχει δὲ ὡδε συμπεπληρωμένη:

+ ΩΚΕΑΝΟΝ ΠΕΡΙΦΑΝΤΟΝ ΑΠΙΡΙΤΟΝ ΕΝΘΑΔΕΔΟΡΚΑΣ
ΓΑΙΑΝ ΜΕΣΣΟΝ ΕΧΟΝΤΑ ΣΟΦΟΙΣ ΙΝΔΑΛΜΑΣΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΠΑΝΤΑ ΠΕΡΙΣΦΟΡΕΟΥΣΑΝ ΟΣΑ ΠΝΙΕΙ ΤΕ ΚΑΙ ΕΡΠΕΙ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΥ ΚΤΕ ΑΝΟΝ ΜΕΓ ΑΘΥΜΟΥ ΑΡΧΙΕΡΗΣ

Πρώτην φοράν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μνησάνομεν τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος, τοῦ «μεγαθύμου ἀρχιερέως Δουμετίου», ἀνδρὸς φιλομουσοτάτου, ὡς δηλοῖ τὸ μέγα τοῦτο μνημεῖον, ἀλλ' οὐ δυστυχῶς οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἠδυνήθημεν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ν' ἀνεύρωμεν μνημονεύομενον τὸ ὄνομα. Εἰς ὠραίους δ' ἐξαμέτρους στίχους ἐξαγγέλλει ἡ ἐπιγραφή αὕτη τὸ θέμα τοῦ ὄλου ψηφι-

Εἰκ. 5. Λοιπὴ πλεῖστα τῆς Ζωοφόρου τοῦ Ὁσίου ἐν τῷ βόρ. Τετραγώνῳ.

δωτοῦ, δηλοῦσα ὅτι τοῦτο συμπεριλαμβάνει ὠκεανόν, γῆν καὶ οὐρανὸν μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ζώωντων πλασμάτων καὶ φυτῶν. Πρὸς πλείονα δὲ ἔξαρσιν τῆς ὄλης κεντρικῆς συνθέσεως μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περιβάλλεται αὕτη ὑπὸ πλουσιωτάτου πλαισίου ἔχοντος οὕτω: Εὐθύς περὶ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει κόσμημα ἐξ ἀστραγάλου ἢ ὄβρου κατὰ τὸ κλασσικὸν σχῆμα, μετ' αὐτὸν δὲ *Σπειρομαίανδρος* κυανοῦς πλ. 0,24 (εἰκ. 5). Εἶτα ἔπεται πλατύτατος πλοχμὸς ἐκ δύο ἀντιστρόφως συμπλεκόμενων, μιᾶς πρασίνης καὶ ἑτέρας κεραμοχρόου, ταινιῶν, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται σειρὰ κύκλων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται ποικιλόχρωμα μικρὰ πτηνὰ ὀφιδία, φέροντα πρὸς ἔτι μεγαλητέραν ἀρμονίαν χρωμάτων, *ταινίαν ῥοδόχρουν* περὶ τὸν λαϊμόν. Μετὰ τὸν πλοχμὸν δὲ τοῦτον ἀκολουθεῖ ἔτι πλατυτέρα ζώνη, ἣ θαυμασιωτάτη ἀπασῶν, βαθυπρασίνου καὶ κυανοῦ χρώματος, παριστώσα τὸν Ὁκεανόν (εἰκ. 6, 7 καὶ 8). Ἐν αὐτῇ ὄντως (πλ. 0,55-0,63) παρίσταται πληθὺς ἰχθύων, μικρῶν, μεγάλων καὶ πελωρίων ἔτι, φυσικοῦ μεγέθους, παντὸς δὲ σχήματος, εἶδους καὶ χρώματος. Ἐκτὸς δ' αὐτῶν καὶ ἄνδρες γυμνοὶ ἀλιεύοντες ἢ παιδὲς καμακίζοντες ἰχθύες, πτηνὰ καὶ φυτὰ ὑδρόβια, σπηλαία, ὀκτάποδες κλπ. διαθέει δὲ ἡ ζυφοφόρος αὕτη περίξ τὸ δάπεδον εἰς μῆκος 21 μ. Μετ' αὐτὴν ὡς ἀκρότατον κόσμημα πλαισιοῖ τὴν εἰκόνα *Μαίανδρος* πλ. 0,46 καὶ μήκους 23 μ. ἀπέχων μόλις 0,12 τῶν περίξ τοίχων τοῦ τετραγώνου. Ὁ *Μαίανδρος* δ' οὗτος εἶνε διπλοῦς χεικστὶ συμπεπλεγμένος, ἀνὰ μικρὰ δὲ διαστήματα διχοποτούμενος σχηματίζουσα τετράγωνα πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταται *τετράφυλλος ῥόδιξ* φέρων ἐν τῷ μέσῳ δύο κλαδίσκους διαγωνίως διασταυρούμενους (εἰκ. 9).

Ψηφιδωτὸν Διακονικοῦ (Μεσημβρ. Πτέρυξ).

Καὶ ἐν τῇ πτέρυγι ταύτῃ ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ μέγας τετραγωνικὸς πίναξ ($2,22 \times 2,40$), ἐν τῷ ὁποίῳ παρίστανται δύο ἄνδρες γενειῶνιες καὶ φέροντες θώρακα, ἀσπίδας, κνημίδας καὶ δόρυα, ἀλλ' ἀσκεπεῖς τὰς κεφαλὰς. Μεταξὺ τούτων παρίσταται δένδρον, κάτωθεν δὲ τούτου θηρίον τι. Δυστυχῶς ὁ μέγας οὗτος πίναξ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένος, μετὰ δὲ τοῦ

Εἰκ. 6. Βλ. γωνία Ζωροφόρου Ὁσκατοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ.

Εἰς. 7. Ἀνατολ. πλέξις Ζοροφόρου Ὁσκατοῦ ἐν τῷ βου. Τετραγώνου.

Εἰκ. 8. Μεσημβρ. πλευρὰ Ζωοφόρου Ὁρειοῦ ἐν τῷ βορ. Τετραγώνῳ. — Ἀλιεῖς κλπ.

Εἰκ. 9. Αντιζή πλείστα τῆς Ζηροφόρου τοῦ 'Πασιανὸν ἐν τῷ βότῳ, Τετραγώνηρ.

ἐλλείποντος μεγάλου τμήματος αὐτοῦ συνεξηφανίσθη καὶ ἐπιγραφὴ τις ψηφιδωτὴ εἰς τὸ ὕψος τοῦ στήθους τῶν δύο ἀνδρικών μορφῶν κατὰ πλάτος διήκουσα, ἐξ ἧς μόλις αἱ δύο τελευταῖαι λέξεις τῶν δύο πρώτων στίχων διεσώθησαν ἔχουσαι οὕτω :

..... ἸΜΟΝΑC
 ΞΕΟΝΤΑC

Τί ποτε παρίστα ὁ πίναξ οὗτος ἄδηλον, πάντως δ' ὅμως οὐδὲν θέμα ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀλλ' ἐθνικόν τι, διότι ἐπὶ παντὸς τούτου τοῦ ψηφιδωτοῦ διαπέδου ὅ,τι παρίσταται ἀνάγεται εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀπεικονίσεως ἀγίων προσώπων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ναῶν (εἰκ. 10 καὶ 11).

Τὸν τετράγωνον τοῦτον πίνακα πλαισιοῖ περίξ θαυμαστὸν καὶ ὑπέροχον ἀληθῶς σύμπλεγμα ἐκ δεκαῆς κύκλων, σχηματιζομένων διὰ τῶν ἀντιθέτως συνελισσομένων καὶ συμπλεκόμενων κλάδων τεραστίας ἀναδενδράδος. Ἐντὸς τῶν δεκαῆς τούτων κύκλων, ἀνὰ πέντε κατὰ πᾶσαν πλευρὰν τοῦ τετραγώνου, ἔχόντων δὲ διάμετρον 0,80-0,90 περίπου, παρίστανται ἀνὰ ζεύγη ἐναλλάξ ἄνδρες θηρευταὶ γυμνοὶ τέλεον ἢ καὶ φέροντες κράνη μετὰ ἀνεμιζομένης στενῆς καὶ μακρᾶς χλαμίδος καὶ ὑποδήματα μετὰ ἱμάντων, τὰς συνήθεις τοῖς θηρευταῖς καὶ ὄδοιπόροις, «ἐνδρομίδας», ἀκοντίζοντες δὲ μεθ' ὀρμῆς διὰ μακρῶν ἀκοντίων ἢ δοράτων τὰ ἐναντι αὐτῶν μετὰ λύσσης κατ' αὐτῶν ὀρμῶντα θηρία, ἄρκτους, υἰάνας, κάπρους ἢ καὶ ἐλάφους. Εἰς μάλιστα τούτων πλήττει διὰ μαχαίρας ἀλέκτορα (εἰκ. 12-19).

Περίξ τοῦ θαυμασιωτάτου τούτου συμπλέγματος τῶν κύκλων ἐξελίσσεται εἰς μῆκος 23 μ. ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βορ. τετραγώνῳ (τῇ Προθέσει) ἢ Ζωοφόρος τοῦ Ὁκεανοῦ, ἀλλὰ μετὰ ἔτι μεγαλητέρας ποικιλίας, διότι ἐν αὐτῇ παρίστανται πολλὰ ἀνθρώπινα μορφαὶ ἀλιέων, ὧν τινες καὶ ἐνεπίγραφοι (εἰκ. 20-21).

Οὕτω εὐθὺς ἄμα ὡς εἰσέλθωμεν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ κλίτους παρατηροῦμεν ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ ἄνδρα γυμνὸν καταδιώκοντα πτηνὸν ὑψίπουν καὶ μακρόλαιμον, πιθανῶς ἴβιν ἢ φοινικόπτερον, ἄνωθεν δ' αὐτοῦ διὰ ψηφίδων φέρεται τὸ ὄνομα ΟΦΕΛΛΥΡΑC (εἰκ. 22).

Εἰκ. 10. Κεντρικός πίναξ ἐν τῷ μνημείῳ. Τεργεσιόνη. — Παράστασις δύο ποιημάτων.

Εἰκ. 11. Κεντρικός πίναξ ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Παράστασις δύο πολεμιστῶν.

Εἰκ. 12. Ν.Α. γωνία ἐν τῷ μεσομήτρῳ. Τετραγώνου. — Θηροεὐκίης βάλιον κατ' ἄρκτου.

Εικ. 13. Αιτική πλευρά ἐν τῷ μεσομήτρῳ. Τετραγώνου. — Θρησκευτῆς βιάλλον κατ' ἐλάφου.

Εἰς. 14. Β.Α. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θρησκευτῆς βάλλων κατ' ἐλάφου.

Εἰκ. 15. Βοσ. πέλεια ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνῳ. — Θρησκευτὴς βάλειον κατ' ἄρκετον.

Ελε. 16. Β.Α. γωνία ἐν τῷ μεσημβρ. Τετραγώνω. — Θηροεῖς βάλλον κατά ταύρου.

Εἰκ. 17. Ἀνατολ. πλάτος ἐν τῷ μεσομήτρῳ. Τετρακόνηθρον. — Θρησκευτῆς βίβλιον κατὰ εὐαγγέλιον.

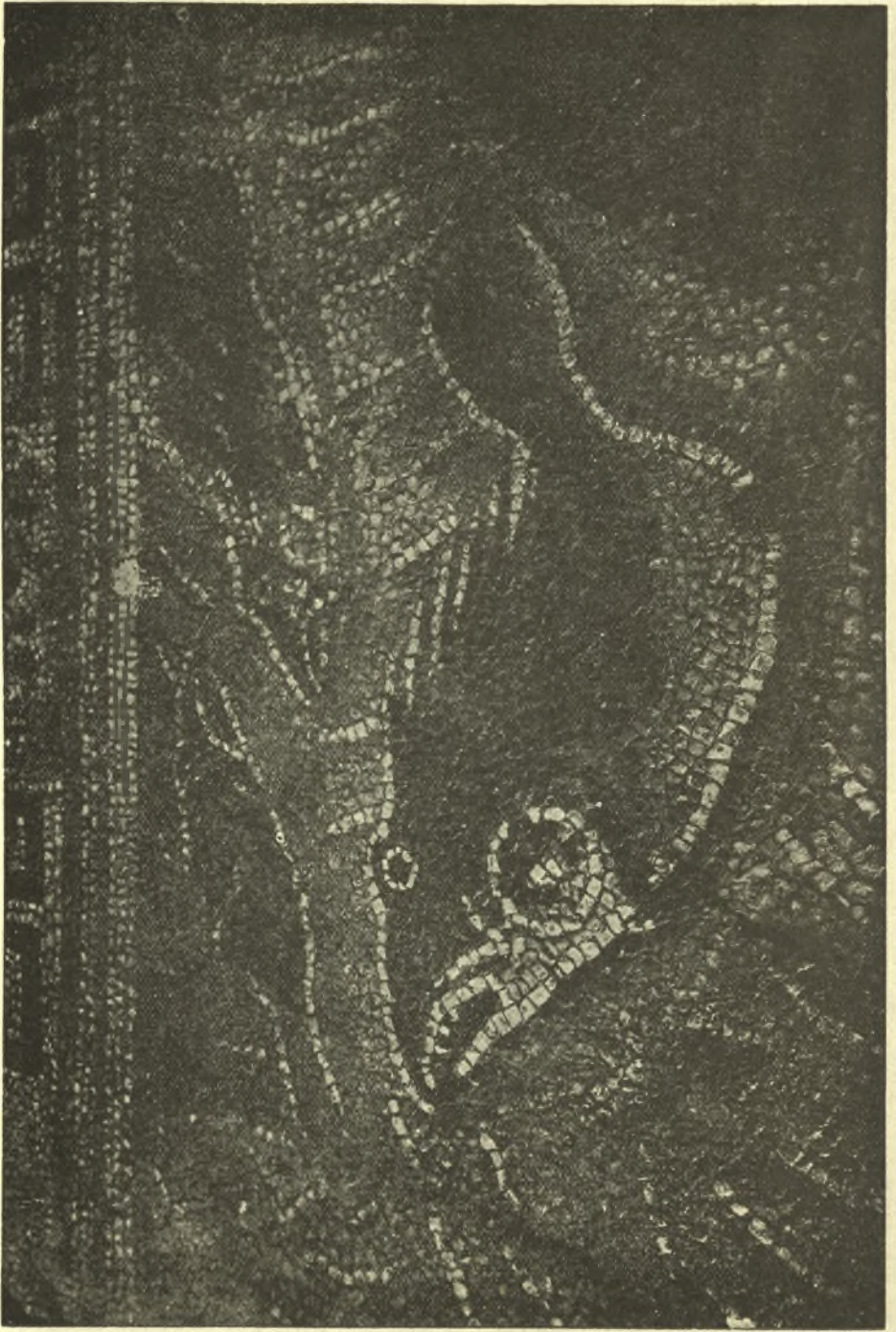
Εἰς. 18. Ν.Α. γυνὴ ἐν τῷ μεσημέρῳ. Τριφυλίον. — Θηρεντὴς βάλκων κατὰ κίτρινον.

Fig. 19. — Μεσομβία, πλάκωι ἐν τῷ μεσομβίῳ. Τετρακύβητος. — Θρησκευτὴς ἐπιπέλεκτος μετὰ ξίφους κατ' ἀλέκτορος

Εἰκ. 20. Ἄνωτοί. πλέγη Ζωοφόρον Ὁρεινοῦ ἐν τῷ μεσοφύλλῳ. Τετραγώνου. — Μέγας ἰχθύς.

Εἰκ. 21. Μεσαμβροῦ, πλάτην Ἰσοφύου Ὁμοειδοῦ ἐν τῷ μεσαμβροῦ, Τετραγώνου. — Ἄλιος ἐκπ.

Fig. 22. Βοθ. πλέγμα (ΒΑ. γωνία) Ζηροφόρον Ἰσκανοῦ ἐν τῷ πεομῖθῳ, Τεταφρόνον, — Οὐ εἰλόνοσι.

Περαιτέρω δὲ οὐχὶ μακρὰν ἕτερος γυμνὸς ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ συλλαμβάνων διὰ δικτύου μέγαν ἰχθύν, ἄνωθεν δ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα ΕΡΜΗΣ. Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐλήφθησαν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐκ φιλολογικῆς παραδόσεως τοῦ ἔθνικοῦ παρελθόντος ἄνευ οὐδεμιᾶς βαθυτέρας ἐννοίας ἢ συμβολισμοῦ. Τέλος περὶ τὴν ὥραίαν τοῦ Ὁκεανοῦ Ζωοφόρον ἐξελίσσειται ὁ ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς βορ. πτέρυγος *Μαϊάνδρος* ἐπισφραγίζων τὸ μοναδικὸν τοῦτο ψηφιδωτὸν δάπεδον.

Ψηφιδωτὸν κυρίως ναοῦ.

Ἐν τούτῳ ἐγένετο, ὡς ἤδη ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ, ἡ μεγίστη καταστροφή τοῦ ψηφιδωτοῦ, ἔνεκα τῆς ἐλαχίστης ἐπιχώσεως, ἣτις πιθανότατα προέρχεται ἐκ τῆς στέγης, ξυλίνης οὗτης, ὡς εἴθισται ἐν ταῖς πλείσταις ἀρχαιοτάταις Βασιλικαῖς. Ἐκ τῶν διασωθέντων ψηφιδωτῶν τὰ πλείστα εὗρηγται πρὸς τὸ θυτικὸν τμήμα τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, ἐνθα τοῦτο σώζεται εἰς καλλίστην σχετικῶς κατάστασιν παρ' ὄλην τὴν φθορὰν τὴν προελθοῦσαν ἐκ τοῦ σφόδρα πολυσυχνάστου τούτου χώρου τοῦ ναοῦ, διότι ἐντεῦθεν εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἐπὶ αἰῶνας μυριάδες εὐσεβῶν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν διασωθεῖσαν εὐθὺς παρὰ τὸ κατώφλιον τῆς μεγάλης «Βασιλικῆς Πύλης» *ψηφιδωτὴν ἐπιγραφὴν* μόλις καὶ μετὰ μεγίστης δυσχερείας ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω, τῶν ψηφίων τὸ πλείστον τελείως φθαρέντων ἐκ τῆς τριβῆς. Φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ ἐπεσκευάσθη αὕτη τὸ πάλαι, ἀλλ' ἀτέχνως, ἐξ οὗ καὶ ψηφία τινὰ εἰσιν ὅλως δυσδιάκριτα. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει μῆκος μὲν 1,80 πλ. δὲ 0,62, ἀποτελεῖται δ' ἐκ πέντε στίχων, χωριζομένων διὰ κυανῶν βαθειῶν γραμμῶν, οἷου χρώματός· εἰσι καὶ τὰ γράμματα. Ἴδου τὸ κείμενον αὐτῆς:

+ ΛΙΘΟΝΑΡΑΣΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΝΧΑΡΙΝΕΝΘΑΚΕΝΘΑ
ΕΚΘΕΜΕΘΛΩΝΤΟΛΥΠΕΥΣΕΚΑΓΛΑΙΗΝΠΟΡΕΠΑΣΑΝ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΣ ΠΕΡΙΠΥΣΤΟΣ ΑΜΩΜΙΤΩΝΙΕΡΗΩΝ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΠΑΝΑΡΙΣΤΟΣ ΟΛΗΣ ΠΑΤΡΗΣ ΜΕΓΑ ΦΕΓ
ΑΝΤΗΝ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΚΥΔΙΚΑΙΟΙΕΙΣ ΕΛΘΟΝΤΩΝ

ΔΙ

Εὐθύς μετ' αὐτήν καὶ παρ' αὐτήν ἑκατέρωθεν ἐκτείνεται τῆς ὄλης θυμασιῶν ψηφιδωτῶν ἐντὸς κύκλων, οἵτινες πάντες κατὰ τὸν βυζαντ. τρόπον συμπλέκονται μετὰ πολλῆς ποικιλίας σχημάτων καὶ χρωμάτων. Οἱ κύκλοι οὗτοι πλακισοῦνται ὑπὸ ζωνῶν καὶ ταινιῶν, αἵτινες διαιροῦσι τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ εἰς μεγάλα ὀρθογώνια σχήματα. Ἐντὸς δὲ τῶν κύκλων παρίστανται τὰ ἐξῆς εἶδη: *Μῆλα, μελινζάναι, ὄρνιθες, ἰχθύες, σταφυλαί, ἀμφορεῖς, ὄρνεις ἰνδικαί (;*, *κριός, κάμηλος, πλοχμοί, ἀλέκτορες* καὶ δύο θυμασιώτατοι *ιαῶ*. Ἐντὸς κύκλων ἐνταχοῦ, κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ παρὰ τὰ πλευρικά κλίτη ἀπαντῶσιν ἐναλλάξ κύκλοι καὶ ὄμβοι.

Πρὸς Α. δὲ παρὰ τὴν σωλέαν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ ἄξονος τοῦ ναοῦ σφίζονται δύο τῶν ἀρίστων ψηφιδωτῶν, ἐν οἷς παρίστανται ἀπὸ δύο *ιαῶ* μεγαλοπρεπέστατοι, κύπτοντες τὰς κεφαλὰς ἐντὸς μεγάλων καὶ κομφῶν ἀμφορέων ἢ γαστρῶν, ἐξ ὧν φύονται κλήματα ἀνακλαδιζόμενα ἄνωθεν εἰς ὠραίους ἐλιγμούς, πλήρη δὲ βοιτῶν, οὓς ραμφίζουσι διάφορα πολύχρωμα πτηνά. Παρ' αὐτὰ δὲ τὰ ψηφιδωτὰ ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα παριστῶντα ἐλάφους, ὀρκαῖδας, κύνας, λέοντας καὶ παντοῖα ἄλλα ζῷα.

Ψηφιδωτὰ Νάρθηκος καὶ Ἐξωνάρθηκος.

Ἐπίσης θυμασιῶν, ὡς παμμέγιστος τάτης καλύπτων τὸ δάπεδον, εἶνε τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Νάρθηκος. Καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν αὐτὴν γεωμετρικὴν τοῦ χώρου διαίρεσιν, ἐν μὲν τῇ κεντρικῇ καὶ τῇ βορείῳ αἰθούσῃ εἰς κύκλους σχηματιζομένους ἐκ πολυχρώμων πλοχμῶν, ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ εἰς τετραγωνίδια.

Ἐντὸς τῶν κύκλων τῆς κεντρικῆς μεγάλης τοῦ Νάρθηκος αἰθούσης παρίστανται διὰ πολυχρώμων ψηφιδῶν παντοῖα ζῷα καὶ φυτά, τὸ ὅλον 88 τὸν ἀριθμὸν, εἰς δὲ ταῦτα ἰδίως πτηνὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ πλεῖστα ὄρνιθες, ἀλέκτορες, νῆσσαί, χήνες, πέρδικαι, ἐρωδιοί, πελαργοί, κλπ. εἶτα ἰχθύες, καρποί, λαγωοί, σταφυλαί κλπ. κλπ. Ταῦτα δὲ πάντα μετ' ἐξόχου ἀκριβεῖας καὶ μετὰ μοναδικῆς ἁρμονίας χρωματισμοῦ. Ὀλόκληρον δὲ τὸ σύμπλεγμα τῶν κύκλων πλακισοῖ περίξ πλατυτάτη ζώνη ἐκ πλοχ-

μοῦ διαμ. 0,60 τοῦ καλουμένου «*rota syrica*» καὶ ἐν σχημα-
τίζουσι τέσσαρες ταινίαι διαφόρου χρώματος. Ἐκαστος δύναται
νὰ φαντασθῆ οἷον πλοῦτον καὶ μεγαλεῖον παρουσιάζει τὸ ψηφι-
δωτὸν τοῦτο τοῦ Νάρθηκος δάπεδον. Ἄλλ' οὐχ ἤττον θαυμα-
στὸν εἶνε καὶ τὸ μεσημβρινὸν τμήμα, τὸ ἀπολήγον, ὡς εἶδομεν,
εἰς ἀψίδα. Τοῦτο διὰ καθέτων καὶ ὀριζοντίων ταινιῶν διαιρεῖται
εἰς ἑκατὸν ἑσσαράκοντα ἐπιτὰ τετραγωνίδια, διότι ὑπάρχουσιν
21 σειραὶ μετὰ 7 τετραγωνιδίων ἑκάστη. Ἀπερίγραπτός δ' ἐστὶν
ἡ ποικιλία τῶν ἐντὸς αὐτῶν παριστανομένων ζώων, φυτῶν, ἀν-
θέων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων! Ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα ὀλόκληρον
τὴν ζωολογίαν καὶ βοτανικὴν, δὲν λείπει δὲ οὐδὲν ἐκ τῶν δυνα-
μένων νὰ ἐξεγείρωσι τὴν ἀδηφαγίαν τῶν γαστριμάργων, οἷον
σηπίαι, λαγωοί, πίνναι, ἀγγουράκια, πέρδικες, φασιανοὶ καὶ τὰ
τοιαῦτα! Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου παρίσταται καὶ
ποτήριον τῆς θείας Μεταλήψεως, «*κάλυξ*» δηλ. (δισκοπότηρον), ὡς
ἐμφαίνουσιν αἱ ἐπίχρσοι ψηφίδες, δι' ὧν συνηρμολογήθη. Ἀλλὰ
σπουδαιότατή εἶνε καὶ ἡ εὐθὺς μετὰ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας
ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ, τρίτη αὐτῆ ἀποκαλυφθεῖσα ἐπὶ τοῦ δαπέ-
δου τῆς περιφύμου ταύτης Βασιλικῆς. Αὕτη διεσώθη καθ' ὀλο-
κληρίαν ἀκεραία, ἀποτελεῖται δ' ἐκ τεσσάρων στίχων, χωριζο-
μένων δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν, ἔχει δὲ μῆκος μὲν, 1,72 καὶ πλ.
0,49.

Ὡς αἱ δύο προηγούμεναι καὶ αὕτη εἶνε συνθεθεμένη εἰς δα-
κτυλικὸν ἐξάμετρον, τὰ δὲ ψηφία αὐτῆς ἔχουσι τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ
τὸν αὐτὸν βυζαντινὸν τύπον πρὸς ἐκείνας. Τὸ κείμενον τῆς ἐπι-
γραφῆς ἔχει ὡς ἑξῆς :

+ ΟΙΚΟΝΑΡΑΣΤΡΑΠΤΟΝΤΑΘΥΧΑΡΙΝΕΝΘΑΚΕΝΘΑ
ΔΗΜΑΤΟΚΑΙΚΟΣΜΗΣΕΚΑΙΑΓΓΛΑΙΗΝΠΟΡΕΠΑΣΑΝ
ΔΟΥΜΕΤΙΟΣΠΕΡΙΠΥΣΤΟΣΑΜΩΜΗΤΩΝΙΕΡΗΩΝ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣΠΑΝΑΡΙΣΤΟΣΟΛΗΣΠΑΤΡΗΣΜΕΓΑΦΕ^Ν
ΓΟΣ

Τὸ θαυμαστότατον δ' ὅμως πάντων ἐν τῇ μεσημβρ. ταύτῃ
πτέρυγι τοῦ Νάρθηκος εἶνε τὸ ἐν τῇ ἡμικυκλικῇ κόγχῃ ψηφιδω-
τόν. Ἐν αὐτῇ παρίστανται ριπιδοειδῶς ἐννέα ταῦ μὲ ἡγεφυγμέ-
νον εἰς σαπφείρινον καὶ κυανοῦν κύκλον τὸ πτέρωμα κάτωθεν

ἀψίδων στηριζομένων ἐπὶ κιονίσκων ἐν σχήματι στοᾶς. Ἐν τῇ μέσῃ δὲ τοῦ ἡμικυκλίου τούτου παρίσταται ἀμφορεύς ἢ κἀνθαρος ἐξ οὗ ἐκφύεται καὶ ἀνακλαδοῦται πρὸς τᾶνω καὶ ἐκκτέρωθεν, πληροῦσα ἅπαντα τὸν κενὸν χώρον, ὥραία ἀμπελος πλήρης βοτρυῶν, ἃς ραμφίζουσι διάφορα μικρὰ πτηνὰ.

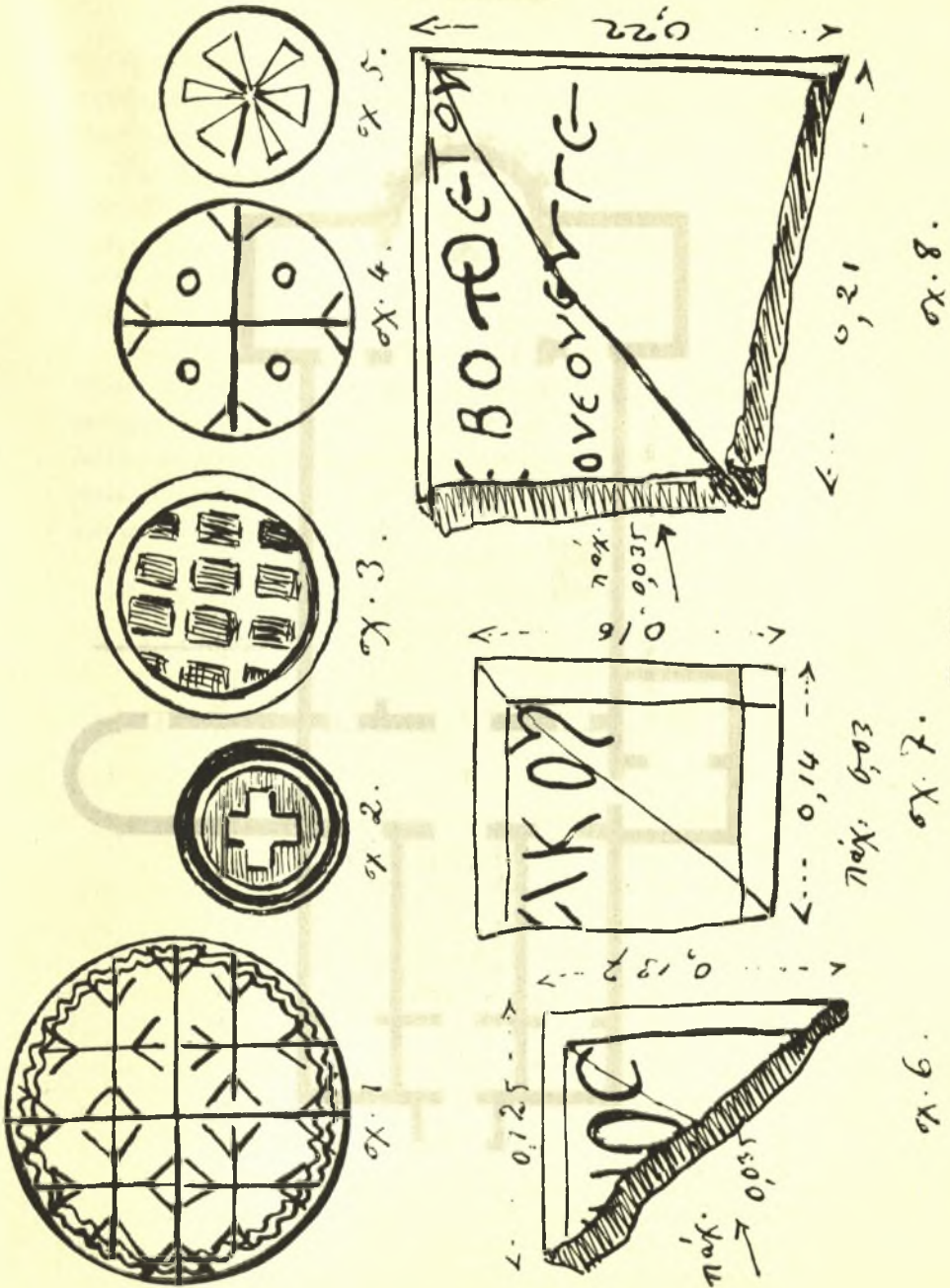
Τὸ ὅλον τοῦτο ψηφιδωτὸν εἶνε ἐν τῶν ἀρίστων δικασθέντων ἐκ τῆς ἀρχαίας χριστιαν. τέχνης.

Καὶ ὁ Ἐξωνόρθηξ ἦν ὁμοίως κεκοσμημένος διὰ ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἀλλὰ τοῦτο εἶνέ πως ἀτεχνότερον πεποιημένον, δὲν ἀπεκαλύφθη δ' εἰσέτι ἐξ ὀλοκλήρου.

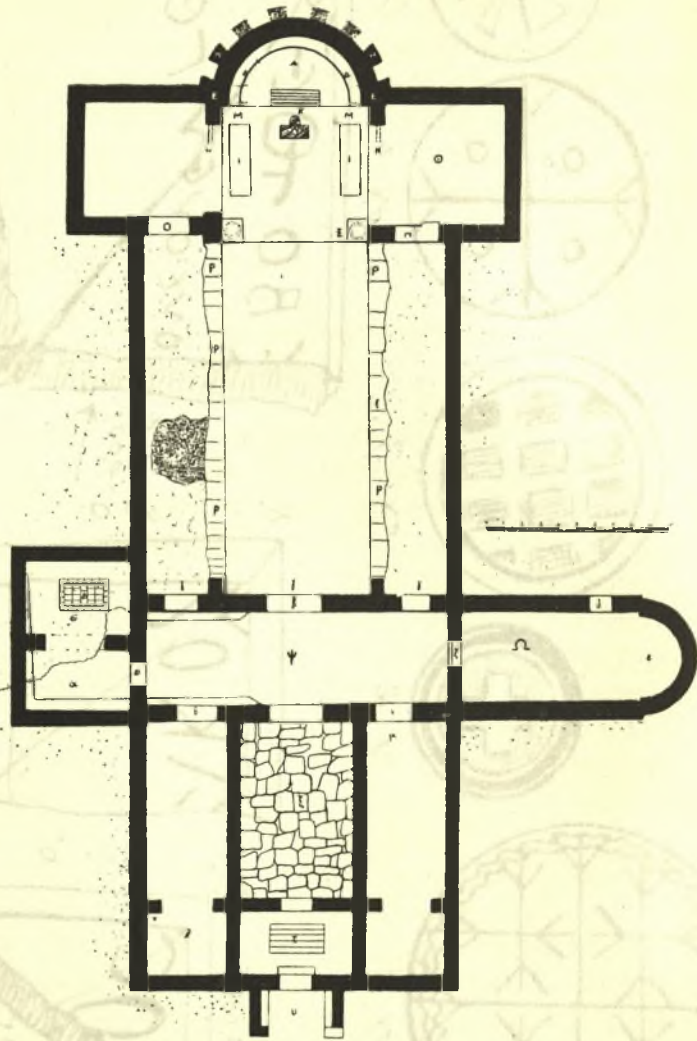
Γλυπτὰ μάρμαρα καὶ ἐνεπίγραφοι κέραμοι.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ μοναδικοῦ τούτου ψηφιδωτοῦ ἢ ἀνασκαρῆ τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς Δουμετίου ἠνεγκεν εἰς φῶς καὶ πληθὺν μικροκρῖνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τεμάχια γλυπτῶν, ἰδίως ἀναγλύφων καὶ κεράμους μετὰ σφραγίδων ἢ ἐνεπιγράφους, περὶ ὧν δ' ὅμως δὲν ἐπιτρέπει ὁ πρῶν χώρος, ὅπως διὰ μικρῶν καὶ λεπτομερῶς διακλάδωμεν. Ἐκ τούτων πλεῖστά εἰσι σπουδαιότατα, οἷον ἀνάγλυφον κριστῶν σικυρόν, ἐκκτέρωθεν δὲ δύο ἀμνοὺς συμβολίζοντας τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἶτα περὶ τὰ εἴκοσι τεμάχια μαρμαρίνων ἀναγλύφων μεγάλων, φερόντων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν παραστάσεις ἐκ πτηνῶν, σταφυλῶν, σταυρῶν, ἰχθύων καὶ τῶν τοιούτων. Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα θ' ἀπετέλουν ἴσως διάστυλα ἢ σιηθαῖα περὶ τὴν «σωλέαν», ὡς εἴθιστο κατὰ τοὺς πρώτους χριστιαν. χρόνους ἐν ταῖς Βασιλικαῖς.

Τέλος πλεῖστα κέραμοι φέρουσι σφραγίδας ἐκ σταυρῶν ποικιλοτρόπως πεποικιλμένων καὶ χριστιαν. ἐπιγραφάς, ἐξ οὗ φανερὸν γίνεται μεθ' ὀπότης φροντίδος καὶ δαπάνης ἠεροδομήθη ὁ μεγαλοπρεπῆς οὗτος ναὸς, ὅστις ὡς ἐκ τῆς περιδύεπτου τοποθεσίας ἐφ' ἧς ἀνιδρύθη, ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς μεγάλης τῆς πόλεως Δεξαμενῆς, καὶ ἐκ τοῦ πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ, θὰ ἦτο ἀναμφισβητήτως ὁ Μητροπολιτικὸς ἢ Καθεδρικός ναὸς Νικοπόλεως. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν ἐνδείξεων, οἷον τοῦ τρόπου τῆς τοιχοδομίας καὶ τοῦ σχήματος, εἶτα ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν καὶ ἐπι-

Εικ. 23.

Κάτωμος Χριστιαν. Βασιλικῆς Δομειτίου ἐν Νικοπόλει.

γραφῶν καὶ ἐξ ἄλλων ἔτι κειμηλίων καθίσταται πιθανώτατον, σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἡ Βασιλικὴ αὐτὴ ἀνηγέρθη κατὰ τὸ μέσον τοῦ 5' αἰῶνος μ. Χ. (εἰκ. 23).

Τὴν κάτοψιν τοῦ ναοῦ ἐξεπόνησεν ὁ δόκιμος τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας ἀρχιτέκτων κ. Γεώργ. Εἰδμένιος. Λεπτομερῆς δὲ περιγραφὴ αὐτοῦ μετὰ πινάκων καὶ εἰκόνων τῶν περιφήμων ψηφιδωτῶν δημοσιευθήσεται ἐν τοῖς τεύχεσι τῆς Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος τοῦ τρ. ἔτους.

Πρὸς διατήρησιν δὲ τῶν ψηφιδωτῶν κατεσκευάσθησαν, δαπάναις τοῦ Δημοσίου, ἐπὶ τῶν δύο τετραγώνων (τῆς βορ. καὶ μεσημβρ. πτέρυγος) τεράστιαι ἐκ ψευδαργύρου στέγαι, τὰ δὲ λοιπὰ κτεχώθησαν ἐκ νέου διὰ χρώματος, διότι ἄλλως αἱ διηνεκεῖς βροχαί, αἱ λίαν ἐπιχωριάζουσαι ἐν Ἡπείρῳ, θὰ κατέστρεφον ταῦτα ὀλοσχερῶς.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 30 Μαΐου 1916.

ΛΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΣΙΦΝΩΙ

Ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀναλαθὼν τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν πατρίδα μου Σίφνον παρουσιαζομένων πολλῶν ἀρχαίων κυλινδρικῶν πύργων, μετέβην ἐκεῖ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου καὶ πρέμεινα μελετῶν καὶ ἐργαζόμενος μέχρι πού τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου. Ἡ ἔρευνα αὕτη τῶν κτιρίων τούτων, ὧν οὔτε οἱ χρόνοι, οὔτε ὁ σκοπὸς εἶχον ἐξακριβωθῆ, ἔπρεπε νὰ περιστραφῆ περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν, τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐχρησιμοποιήθησαν, καὶ τὸν σκοπὸν, δι' ὃν κατασκευάσθησαν καὶ παρουσιάζονται ἐν τῷ αὐτῷ πληθύνει ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης. Διότι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ ἄλλων νήσων, ὅπως ἐπὶ τῆς Ἄνδρου, τῆς Τήνου καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν. Ἐπὶ τῆς Σίφνου ἔχω ἀπαριθμῆσαι εἰκοσι καὶ ὀκτὼ ἐν ὄλῳ, οὓς καὶ ἔχω σημειώσαι ἐπὶ τοῦ χάρτου αὐτῆς, τοῦ πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ συνδέσμου τῶν Σιφνίων ἐκδοθέντος.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐξετασθῶσι λεπτομερῶς οἱ κυριώτεροι τούτων καὶ λόγῳ μεγέθους καὶ λόγῳ διατηρήσεως. Διότι καὶ διαφόρων διαμέτρων εἶνε καὶ διαφόρου συντηρήσεως, ἰδίως εἰς ὕψος. Πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖον ἦτο νὰ ἐρευνηθῆ τὸ ἐσωτερικὸν ἰδίως τῶν καλλίτερα διατηρουμένων, νὰ σχετισθῆ δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς αὐτῶν πρὸς ἄλλα ἀρχαῖα κτίρια ἐπὶ τῆς νήσου διατηρούμενα. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἐγένετο, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὑποβαλλομένης σειρᾶς τῆς ἐργασίας, τῆς συντελεσθείσης κατὰ τὸ ἄνω χρονικὸν διάστημα.

Ἐξητάσθησαν δηλ. μετ' ἐπιστασίας καὶ ἐμελετήθησαν οἱ πύργοι: τοῦ Λαουτέρη, εἰς τὸ ΒΔ. τῆς νήσου, τὸ Καμπαναριό, ὁ Πύργος τοῦ Καδέ, ὁ πύργος ἔς τῆς Ἀμουδάραϊς, τοῦ Κασταναῖ, τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ ὁ Ἄσπρος πύργος, παρεβλήθησαν δὲ πρὸς δύο σωζομένας ἀκροπόλεις, τὴν τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου καὶ τὴν τοῦ ἁγ. Νικήτα, ὡς καὶ πρὸς τὰ σωζόμενα εἰρηπία τοῦ περιβόλου τοῦ Κάστρου καὶ τὸν μὴ ἐσωτερικῶς ἐρευνηθέντα, εἰς ἀρκετὸν δὲ ὕψος σωζόμενον πύργον τοῦ ἁγ. Δημητρίου τῶν Ἐξαμπέλων.

Ὁ πύργος τοῦ Λαουτέρη, ἐπὶ ἀποτομωτάτης ὀρεινῆς προεξοχῆς ὑπὲρ τὸν ὄρμον τῶν Καμαρῶν κείμενος, σώζει πρὸς Β. ὕψος 1,70, μειούμενον πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ κύκλου αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς καταπτώσεως, ἔχει τὴν εἴσοδον πρὸς Ν., ἀνοίγματος 1,05. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου ταύτης ἀρχίσαντες τὴν ἔρευναν καὶ καθάρισαντες τὸ ἐσωτερικόν, εὐρέθημεν πρὸ δύο διαμερισμάτων, τοῦ ἐνὸς εὐθὺς μετὰ ταύτην, μεγαλειτέρου, οὗ τὸ ἔδαφος πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἀνώμαλον, μέρος τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἴδρυται ὁ πύργος. Ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ, εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀπεκαλύφθη ἡ ἀρχὴ κλίμακος φερούσης πρὸς τὸ ἀνώτερον διαμέρισμα τοῦ πύργου, ἢ τὰ ἀνώτερα τοιαῦτα, καταπεπτωκότα ἤδη. Τῆς κλίμακος σώζονται δύο βαθμιδες καὶ τρίτης μικρὸν μέρος, πλάτους 1,08. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο τοῦ πύργου ἐκαλύπτετο εἰς ὕψος κατὰ τὸ κέντρον 2,60 ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ἀπὸ τῆς στέγης χωμάτων καὶ τῶν παμμεγίστων ὀγκολίθων τῶν τοίχων αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς χώμασι τοῦ διαμερίσματος τούτου ἀνευρέθησαν εἰς διάφορα στρώματα κάτωθεν τῶν βαρυτάτων λίθων, θραύσματα ἀγγείων διαφόρων χρόνων, ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων, διὰ τῶν καλῶν χρόνων, τῶν Μακεδονικῶν, τῶν Ῥωμαϊκῶν μέχρι τῶν νεωτάτων. Μεταξὺ τούτων καὶ κύλινδροι μαρμάρινοι, μήκους 0,65, περιμέτρου 0,70, ἐκ τῶν χρησιμευόντων εἰς ἐπίστρωσιν τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν καὶ σήμερον.

Πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τὸ μικρότερον διαμέρισμα χωρίζεται τοῦ μεγαλειτέρου διὰ τοίχου πλάτους 0,44, σωζομένου ὕψους πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον 2,06, ἀπαρτιζομένου ἐκ λίθων δια-

φόρου μεγέθους, οὐχὶ μεγάλων ὅμως. Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἰσέρχεται τις διὰ θύρας εἰς τὸ μέσον τοῦ διαχωριστικοῦ τοίχου κειμένης, ἀνοίγματος ἑνὸς μέτρου, σωζούσης πρὸς τὰριστερὰ τῆ εἰσερχομένης παραστάδα ἐκ πρασίνου σχιστολίθου ὕψους 1,66, πάχους 0,12. Ἐντὸς τοῦ μικροτέρου τούτου διαμερίσματος ἀνευρέθη σωρεία τεμαχίων ἀγγείων πηλίνων διαφόρων χρόνων. Ἰδίᾳ ἀνευρέθησαν τεμάχια πίθων μεγίστων μετὰ πλατυτάτων καὶ παχυτάτων προεξεχόντων χειλέων περὶ τὸ στόμιον καὶ μετὰ ἐντετυπωμένων περὶ τὸ σῶμα κοσμημάτων σπειροειδῶν κανονικωτάτων, ἣ καὶ σχημάτων χιαστί διασταυρουμένων μετὰ μικρῶν κύκλων κοσμηματικῶν κατὰ τὰς σχηματιζόμενας γωνίας. Ἄλλα ἔφερον εἰς ταινίαν συνεχῆ διακόσμησιν τοῦ γεωμετρικοῦ τρόπου κατὰ τετράγωνα διαχωριζόμενα ὑπὸ καθέτων γραμμῶν τριῶν ἢ τεσσάρων καὶ φέροντα χιαστί διεσταυρωμένας διπλᾶς γραμμᾶς, εἰς τὰ τριγωνικὰ ἀνοίγματα τῶν ὁποίων ἀνὰ ἓν κυκλικὸν ἔντυπον κόσμημα. Ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ πίθου αἱ αὐταὶ χιαστί διασταυρούμεναι γραμμαί, ἀλλ' εἰς μέγα σχῆμα.

Πλὴν τούτων διάφορα μέρη ἀγγείων διαφόρων χρόνων ἀνευρεθέντα μαρτυροῦσι τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ πύργου κατὰ πάσας τὰς περιόδους ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἰδρύσεως μέχρι τοῦ χρόνου τῆς καταστροφῆς.

Ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομίας τοῦ πύργου τούτου ἐκ λίθων ἀποκοπέντων ἐκ τοῦ χώρου, ἐν ᾧ ἴδρυται, εἶνε ἰσοδομικὸς μετὰ πλαγιῶν πῶς ὅμως τῶν γραμμῶν τῶν χωριζουσῶν τοὺς παμμεγίστους λίθους, πρὸς τελειοτέραν σύνδεσιν. Ἡ διάμετρος αὐτοῦ εἶνε μέτρων 6,38, εἶνε ὁηλ. ἐκ τῶν τριτευόντων πύργων τῶν σφισσόμενων ἐπὶ τῆς νήσου, δεσπόζων ὅμως πάσης τῆς πρὸς Β. καὶ Δ. θαλάσσης καὶ τῶν ταύτη νήσων, ὅπως καὶ πολλοῦ μέρους τῆς πρὸς Β. κατευθύνσεως τῆς νήσου.

Μεταξὺ τῶν θραυσμάτων τῶν ἀγγείων, τῶν ἀνευρεθέντων ἐνταῦθα, ἐξέχουσι τέσσαρα τεμάχια παμμεγίστου πίθου, οὗ τὸ πλάτος τοῦ χεῖλους εἶνε 0,13. Πλὴν τούτων πολλὰ τεμάχια μετὰ ἐντετυπωμένων κοσμημάτων, ἰδίᾳ τῆς σπείρας τῆς διπλῆς μετὰ διπλῆς σειρᾶς μικρῶν κύκλων εἰς ἐκάστην σύσφιγξιν τῆς σπείρας, τρεῖς μέγιστοι πυθμένες τῶν ἰδίων πίθων, τεμάχιον μολυ-

δδίνου ἐλάσματος πρὸς σύνδεσιν, τεμάχιον σιδηροῦ ἐργαλείου κατιωμένου. Ταῦτα καταγραφέντα κατετέθησαν εἰς τὴν μικρὰν συλλογὴν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Σίφνου.

Δεύτερον ἠρευνήσαμεν τὸν πύργον τὸν φέροντα τὸ ὄνομα Καμπαναριό, ἐκ τοῦ σχήματος τῆς σφισσομένης θύρας αὐτοῦ, κείμενον ἄνωθεν τοῦ χειμάρρου τῶν Καμαρῶν, ἀντικρῦ που τῶν ἀγίων Ἀναργύρων. Οὗτος σώζει τὸ περισσότερον ὕψος αὐτοῦ πρὸς Δ. καὶ ἐν μέρει πρὸς Β., ἐνθα διατηροῦνται ὑκτὼ δόμοι αὐτοῦ ἐκ σχιστολίθου. Τὰ πρὸς Ν. καὶ Α. κατεστραμμένα μέχρι τοῦ βράχου. Ὀλίγιστα θραύσματα ἀγγείων ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῷ, ὅμοια τοῖς τοῦ προηγουμένου πύργου. Τὰ τεμάχια τῶν λίθων τῶν ἀπαρτιζόντων τοὺς δόμους αὐτοῦ εἶνε παμμέγιστα. Ἐν τούτων ἔχει μῆκος 2,90, ὕψος 0,60. Ἄτερον 1,90. Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τούτου εἶνε ἡ θύρα. ἤτις εἰς μόνον τοῦτον σφύζεται πλήρης. Εἶνε τοξοειδῆς ἄνω, ὕψους 1,76, πλάτους 1,03 καὶ πάχους 0,58. Σώζει πλήρως τὸ τόξον ἄνω, συμπληρούμενον δι' ἐσφηνωμένου εἰς τὸ μέσον κανονικῶς τετμημένου ἐν σφηνοειδεῖ σχήματι λίθου λευκοῦ. Ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἡ θύρα ἐπὶ τοῦ πάχους τοῦ τοίχου αὐτῆς κατὰ συμμετρικὰς ἀποστάσεις φέρει ὀπὰς μεγάλας, ἡμικυκλικὰς ἄνω, πρὸς εἰσαγωγὴν μοχλῶν ἀσφαλιστικῶν. Αὗται εἶνε ἀνὰ τρεῖς ἑκατέρωθεν, χωροῦσαι εἰς ἱκανὸν βάθος, καὶ συναντῶμεναι πρὸς ἄλλας ἔσωθεν τοῦ τοίχου παρὰ τὴν ἀριστερὰν τῇ εἰσιόντι παραστάδα μετ' ἄλλων καθέτως πρὸς ταῦτας φερομένων, πρὸς σύσφιγξιν τοῦ μοχλοῦ.

Ὁ πύργος οὗτος ἀντικρύζει τὸν πρὸς τὸ ΒΔ. ὅμοιον τῶν Ῥεουδιῶν καλούμενον, σφισσομένον εἰς μικρὸν ὕψος, ἐφ' οὗ ἐπικάθηται ἄλλως γεωργοῦ τινος, καὶ πρὸς τὸ ΝΔ. τὴν ἀκρόπολιν τοῦ ἄγ. Ἀνδρέου, ἔχει δὲ διάμετρον τὴν αὐτὴν καὶ ὁ τοῦ Λαουτέρου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἰδρυμένος εἶνε καὶ ὁ ἐν θέσει Καδὲ πύργος, ἐκ παμμέγιστων λίθων, ὧν τινες μῆκους 2,66, ὕψους 1,07, εἰς δὲ ἔχει ὕψος 1,27. Ἐχει τὴν θύραν πρὸς Ν. κατεστραμμένην ὁμῶς. Τὸ μεγαλύτερον σωζόμενον ὕψος αὐτοῦ εἶνε

1,72 κατὰ τὸ πρὸς Β. καὶ Α. μέρος. Τὸ ἀνοίγμα τῆς θύρας αὐτοῦ εἶνε 0,92. ὡς καὶ τὸ πάχος τοῦ τοίχου. Δυστυχῶς τοῦ ἐσωτερικοῦ οὐδὲν σώζεται. Ἐντελῶς μετετρέπη τοῦτο ὑπὸ νεωτέρας χρήσεως, οὐδὲ παρουσίασέ τι τὸ ἄξιον λόγου. Οὗτος σχετίζεται πρὸς Δ. μὲν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, πρὸς Ν. δὲ πρὸς τὸν Ἄσπρον πύργον.

Καὶ ὁ κατὰ τὴν θέσιν Ἀμουδάραις, πρὸς τὸ νότιον τῆς νήσου πλησίον τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Βουνοῦ, ὅπως καὶ ὁ τοῦ Καστανᾶ πρὸς τὸ Βόρειον καὶ ὁ κατὰ τὸ Πετάλι τοῦ Ἀργυροῦ τὴν αὐτὴν παρουσιάζουσιν ὄψιν, ἔχοντες τὰς αὐτὰς διαστάσεις πρὸς τὸν προηγούμενον. Ὁ πύργος τοῦ Ἀργυροῦ διατηρεῖ ἐκ τῆς εἰσόδου τὰς δύο μεγάλας, ἐν σχήματι ὀρθογωνίου πρίσματος παραστάδας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔφερον ἄνω ὡς ἐπίθεμα ἄλλον μέγαν λίθον, ἐκεῖ που κατακείμενον· οὕτω δ' ἡ θύρα δὲν θὰ ἦτο ἀψιδωτή.

Ἐκεῖνος ὅμως, περὶ τὸν ὁποῖον ἐστράφη τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἐρεύνης καὶ μελέτης εἶνε ὁ Ἄσπρος Πύργος λεγόμενος, κείμενος εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς νήσου καὶ δεσπόζων πάσης τῆς πρὸς τὰ ἐκεῖ θαλάσσης καὶ τῶν ἐν ἀπόπτῳ ἐν θαυμασίᾳ θέᾳ πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος νήσων, σχετιζόμενος δὲ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ πᾶσαν τὴν πρὸς τοῦτο ἀναπεπταμένην τῆς νήσου ἔκτασιν. Ὀνομάζεται Ἄσπρος Πύργος ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ λίθου, δι' οὗ εἶνε ἰδρυμένος. Εἶνε ὁ μεγαλύτερος τῶν ἐπὶ τῆς νήσου πύργων καὶ ὁ καλλίτερον διατηρούμενος, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς πάντας. Ἐχει διάμετρον 10,60 ἐσωτερικὴν. Ἐκαλύπτετο τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν χωμάτων τῶν καταπεσόντων ἄνωθεν ἀπὸ τὰς διαφόρους ὀροφὰς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν μεγίστων ὀγκολίθων, ὑπὸ τῶν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ἀναφυέντων τεραστίων σχοίνων, εἰς βάθος ἀλλαχοῦ ὀκτώ, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ δέκα μέτρων.

Εἰσῆλθομεν διὰ τῆς πρὸς Ν. κατεστραμμένης θύρας καθαρίζοντες καὶ ἀποσπῶντες τοὺς βαθύτατα ἐρριζωμένους σχοίνους καὶ ἀπορρίπτοντες τοὺς ὀγκολίθους, προδάντες μέχρι τοῦ κατωτάτου ἐδάφους. Μετὰ τὸν καθαρισμόν τοῦ συνόλου παρουσιάσθη

ἡ ὄλη ὄψις τῶν ἐσωτερικῶν διαιρέσεων αὐτοῦ σαφής. Τὸ πάχος τοῦ περιθέοντος τοίχου εἶνε 1,24. Τὸ μεγαλύτερον σφζόμενον ὕψος αὐτοῦ εἶνε πρὸς τὸ βόρειον μέρος μέτρων 4,00, ὁ τρόπος δὲ τῆς οἰκοδομίας ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων πύργων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνευ ὑπερθύρου θύραν εὐρίσκεται τις ἐντὸς τοῦ εἰς τρία μέρη διηρημένου ἐσωτερικοῦ τοῦ πύργου τούτου. καὶ πρῶτον εἰς τὸ μεσσίον διαιρέσιμα, χωριζόμενον τῶν δύο ἔνθεν καὶ ἔνθεν μικροτέρων τοιούτων διὰ τοίχων διατηρούντων ὕψος 4,37, συγκοινωνούντων δὲ μετ' αὐτοῦ διὰ θυρῶν εἰς τὸ μέσον τῶν τοίχων τούτων κατεσκευασμένων καὶ σωζουσῶν καὶ παραστάδας καὶ ὑπέρθυρον. Οἱ τοῖχοι οὗτοι, ἐκ μικροτέρων λίθων κατεσκευασμένοι, ἔπαθον συγκλονισμόν ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ἀνωθεν λίθων καὶ χωμάτων καὶ τὸ ὑπέρθυρον δὲ τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆ εἰσιόντι θύρας διαρραγὲν συνέκλινε πρὸς τὰ κάτω, δι' ὃ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἀφεθῶσι τὰ πέριξ χώματα, ὅπως ἦσαν, πρὸς ἀποφυγὴν καταπτώσεως.

Ἐντὸς τοῦ μεσίου τούτου διαιρέσιματος, τοῦ καὶ μεγαλειτέρου, καὶ ὅσον ἐχωροῦμεν πρὸς τὸ κατώτερον μέρος, ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωνται θραύσματα ἀγγείων πάντων τῶν χρόνων, ὅπως καὶ εἰς τὸν πύργον τοῦ Λαουτέρη, πηλίνων καὶ υελίνων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον. ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς θύρας ἀπεκαλύφθησαν δύο πρόμοχοι τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ τοίχος λίθου, ἐνεσφηνωμένοι εἰς τὸν τοῖχον τοῦτον, ὕψους 0,42, πλάτους 0,38, πάχους 0,25, εἰς ὕψος 0,83 ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. φέροντες κυλινδρικήν μεγάλην ὀπὴν διαμέτρου 0,13, εἰς ἣν βεδαιῶς ἐνετίθετο τοῦ αὐτοῦ σχήματος μοχλός. Τὸ τέρμα τοῦ τοίχου ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς θύρας κατὰ τὰς παραστάδας εἶνε καθαρῶς ἰσοδομικόν, ὅπως καὶ ὁ ἄλλος τοίχος, πλὴν τοῦ ὅτι καὶ ἐδῶ αἰ συναρμογαὶ τῶν λίθων εἶνε εἰς μὲν τὸν ἄλλον τοῖχον πλάγαι, ἐδῶ δὲ κάθετοι.

Πρὸς τὰ δεξιὰ τῆ εἰσερχομένης, κατὰ τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τοῦ κυκλικοῦ τοίχου τοῦ πύργου καὶ τοῦ τοίχου τοῦ δεξιῦ ἐσωτερικοῦ διαχωρίσματος εὐρέθη κατὰ χώραν ἀμφορεὺς πηλίνος τῶν συνήθων χρόνων Ῥωμαϊκῶν, κεκλιμένος πρὸς τὴν γωνίαν, οὕτως ὥστε νὰ φαίνεται ὡς ἐντελῶς ἐϋθὺς ὁμοῦ ὡς ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἀνασηλώσωμεν αὐτόν, διαιμοιράσθη

εἰς τεμάχια, εἰς ἃ εἶχε χωρισθῆ ὑπὸ τῆς ἀνωθεν πίεσεως. Ἀκριδῶς κάτωθεν τούτου ἤρχιζεν ὄχρετὸς διὰ μικρῶν πλακῶν ἐπεστρωμένους, πλαγίως διευθυνόμενος πρὸς τὸ στόμιον δεξαμενῆς κείμενον πρὸ τῆς πύλης τοῦ ἀριστεροῦ διαμερίσματος. Τὸ στόμιον τοῦτο, μονόλιθον, ἐκ φαιοῦ σχιστολίθου, εἶχε παρ' αὐτὸ πρὸς Β. μάρμαρον μήκους 1,00, πλάτους 1,56, ὕψους 0,11, ἐπὶ τῆς ἀνω ἐπιφανείας τοῦ ὁποίου, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων 0,39, δύο τετραγωνικαὶ ἐντομαί, εἰς ὑποστήριξιν πιθανώτατα ὀργάνου πρὸς ἀντλησιν τοῦ ὕδατος τῆς δεξαμενῆς.

Ἡ δεξαμενὴ αὕτη, ἐν τῷ βράχῳ κατεσκευασμένη, μετὰ παχείας ἐπ' αὐτοῦ ἐπαλοιφῆς, εἶνε διπλῆ, χωριζομένη εἰς δύο διὰ διαφράγματος πάχους 0,80 πρὸς τὸ ἐν καὶ 0,65 πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τῆς ἐν τῷ μέσῳ ἐνωτικῆς θύρας, ἐχούσης πλάτος ἀνω 0,56 ἐν συγκλίσει διπλοῦ τόξου, κάτω 1,19, ὕψους δὲ 2,12. Τὸ πρὸς Δ. τμήμα τῆς δεξαμενῆς ἔχει μήκος 4,12, πλάτος 1,17, βάθος 2,30. Τὸ πρὸς Α. μήκος 4,33, πλάτος 1,83, ὕψος 2,38. Ἄνω συγκλίνουσιν οἱ τοῖχοι καὶ καλύπτονται ὑπὸ πλακῶν μεγάλων φαιοῦ σχιστολίθου.

Ἡέραν τῆς δεξαμενῆς, κατὰ τὴν δεξιὰν γωνίαν ἀνευρέθη μικρὰ τοιαύτη, ἀπαρτιζομένη ἐκ δύο μεγάλων μονολίθων πλακῶν σχιστολίθου, μιᾶς ἐστρωμένης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πολὺ μεγάλης καὶ μιᾶς καθέτως ὀρθίας πρὸς Δ. καὶ μικροῦ τοίχου πρὸς Ν. Τοῦτο ἦτο μεταγενέστερον κατασκευάσμα. Εὐθύς ὑπὸ τοῦτο ἀνευρέθησαν τεμάχια ἀγγείου χρώματος κίρρου μετὰ ἴχνους κοσμῆματος ῥομβοειδοῦς, χρώματος ἐρυθροῦ, ἐπιτεθέντος διὰ παχέος χρωστήρος. Ἐκεῖ ὁμοίως ἀνευρέθη καὶ σπόνδυλος πήλινος ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἄλλοτε εἰς τοὺς παναρχαίους τάφους τῆς ἐπὶ τῆς νήσου θέσεως Βαθύ, μετὰ ἐγχαραγῶν πέριξ ἡμικυκλικῶν καὶ σιγμῶν πρὸ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος ἐπὶ κτιστῆς ἐκ καλῶς ἡρμοσμένων λίθων βάσεως ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ πύργου στηριζομένης, μήκους 1,44, πλάτους 0,97, ἀνευρέθη κατασκευάσμα μαρμάρινον μέγα μήκους 1,29, πλάτους 0,97, ὕψους 0,18, φέρον ἐπὶ τῆς ἀνω ἐπιφανείας κυκλικὴν ἐντομήν, διαμέτρου 0.88, ἐν εἴδει ὄχρετοῦ περιθέουσιν τὴν κοιλότητά τὴν

σχηματιζομένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύτης καὶ ἀπολήγουσαν εἰς προεξοχήν, οἰοῖται πρὸς διεξόδον ὑγροῦ. Ὅμοιον τούτῳ κατασκευάσµα σώζεται πρὸ ἐτῶν ἑξῶθεν τοῦ πύργου ἐκ φαιοῦ μαρµάρου καὶ πρὸς Δ. αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βράχου.

Ἐντεῦθεν τοῦ στοµίου τῆς δεξαµενῆς καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι μαρµάρινον κατασκευάσµα ὀλίγον τεθραυσµένον, ἐν εἶδει κάλπης νεκρικῆς μετὰ κοιλότητος ἀρκετὰ βαθείας, ὕψους 0,22, διαμέτρου 0,17. Ἐστῶθεν τῆς θύρας τοῦ πύργου, ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἐδράζεται οὗτος, φαίνεται τὸ κατώφλιον μετὰ τετραγωνικοῦ ἀνοίγµατος μήκους καὶ πλάτους 0,18, καὶ ἐντὸς τούτου δευτέρου κυκλικοῦ, διαμέτρου 0,09, εἰς ὃ εἰσήρχετο ἡ προεξοχή τοῦ γιγγύλου τῆς θύρας, ὅπως καὶ πρὸς ἀριστερὰ τετραγωνικῆ ἐντομῆς μήκους 0,11 καὶ πλάτους 0,09 πρὸς στήριξιν τοῦ ἀπὸ τοῦ ἄλλου µέρους τοῦ θυρώµατος καθέτου μοχλοῦ.

Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ διαμέρισµα τοῦ πύργου μετὰ τοῦ κεκλιµένου ὑπὸ τῆς κκτκπτώσεως µεγάλου τοίχου, ὕψους 4,37, ἔχει θύραν ὕψους 1,92, πλάτους 1,19. Μεταξὺ τῆς θύρας τῆς µεσαίας καὶ τοῦ τοίχου τοῦ πύργου πρὸς Ν. ὑπῆρχε θυρὶς ἀνοίγµατος µέτρου, κατεστρξιµμένη νῦν. Ἐν τῷ διαμερίσµατι τούτῳ, πρὸς τὸ τελευταῖον ἔδαφος εἰς βάθος πέντε µέτρων ἀνευρέθησαν διάφορα τεμάχια πηλίνων ἀγγείων.

Ἐν τῷ κεντρικῷ διαμερίσµατι ἐπὶ τοῦ τοίχου, τοῦ ἀντικρῆ τῆς κυρίας εἰσόδου, ὑπάρχουσιν εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους 1,50, δύο κόγχαι τριγωνικαὶ ἀνοίγµατος 0,45 ὕψους καὶ 0,37 πλάτους κατωτέρου.

Τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι διαμέρισµα χωρίζεται καὶ αὐτὸ δι' ὁμοίου τοίχου εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τῶν 4,37 σωζοµένου, μετὰ ὁμοίας θύρας. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν κυρίαν θύραν τοῦ πύργου ὁ τοίχος τοῦ διαμερίσµατος κόπτεται ὑπὸ κλίµακος ἐκ λευκοῦ λίθου, παρακολουθούσης τὴν κυλινδρικὴν μορφήν τοῦ πύργου. Τῆς κλίµακος σώζονται δέκα καὶ ἕξ τῶν βαθµίδων, μήκους 1,03, πλάτους 0,35, ὕψους 0,22. Ἡ κλίµαξ στερεωτάτη, ἐδραζοµένη ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος τοίχου, ἤγεν εἰς τὰ ἀνώτερα τοῦ πύργου διαμερίσµατα, ἐνθυµίζει δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ πύργου τοῦ Ἀγ. Πέτρου ἐν Ἀνδρῶν. Ἐκ φόβου καταπτώσεως τῶν βαθ-

μίδων ἀφέθησαν τὰ χρώματα τὰς τελευταίας ἀστηρίκτους ἄνω σήμερον βαθμίδας τῆς κλίμακος.

Τοιαύτη ἡ ὄψις τοῦ ἐρευνηθέντος Ἄσπρου Πύργου.

Ἐν τοῖς χώμασιν εἰς βάθος ἕξ μέτρων καὶ κάτω, μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀνευρέθησαν πλεῖστα θραύσματα ἀγγείων, ἀνηκόντων εἰς παλαιοτάτους χρόνους, ὅπως καὶ εἰς χρόνους Ῥωμαϊκοὺς καὶ μεταγενεστέρους, καταδεικνύοντα τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἰδρυμάτων τούτων εἰς πάσας τὰς περιόδους τοῦ βίου τῆς νήσου. Οὕτω πλὴν τῶν ἄνω σημειωθέντων ἀνευρέθησαν:

1. Τρία ἀρτοειδῆ πῆλινα κατασκευάσματα μετὰ ὀπῆς πρὸς ἐξάρτησιν εἰς τὰ ὕφαντικὰ ἐργαλεῖα. Ἐν τούτων φέρει ἐγκεχαρχαγμένον τὸ γράμμα Α κακοτέχνως.

2. Ἐν ὅμοιον μικρὸν πῆλινον ἐν σχήματι πυραμίδος ἀποκεκομμένης τὴν κορυφήν, τῶν συνήθων.

3. Δύο πῆλινοι λύχνοι μετὰ βροδάκων ἄνω.

4. Πηλίνου εἰδωλίου γυναικὸς μέρος καλῶς διατηρούμενον περιλαμδάνον τὰ κατὰ τὸ στήθος γυναικὸς μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸ χιτῶνος ἐξωσμένου.

5. Ἀγγεῖον σχήματος ληχύθου λεπτότατον ἐρυθροῦ χρώματος τεθραυσμένον.

6. Πίθου μεγίστου τεμάχια ὡς τὰ τοῦ πύργου τοῦ Λαουτέρη.

7. Μέρος πηλίνου ἀγγείου χρώματος φαιοῦ, χονδροῦ, βαρέος, κακοτέχνως κατασκευασμένου, ἔχοντος ἐγχαραγὰς ὀπισθεν.

8. Λαθαί, χεῖλη, πυθμένες ἀγγείων διαφόρων χρόνων, ἐν οἷς καὶ τινὰ μετὰ γανώσεως.

9. Εἷς κύλινδρος ἐκ σκληροτάτου ὑπερύθρου λίθου.

10. Τρία τεμάχια χειρομύλου.

11. Μέρος ἀγγείου σκυφοειδοῦς ἀβαθοῦς, λίθου ὁμοίου τῷ τοῦ χειρομύλου.

12. Ἐστίας μαρμαρίνης μικρᾶς τεμάχια, ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐφθαρμένα.

13. Τεμάχια ὑελίνων ἀγγείων.

14. Μέρος ἐπιγράνου παραστάδος μαρμάρινον.

Πάντα ταῦτα καταγραφέντα κατετέθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς νήσου τὴν ἀρχαιολογικὴν.

Πλὴν τῶν πύργων τούτων ἤρχισα ἔρευναν καὶ εἰς τὸ ἐγγὺς τοῦ Ἄσπρου πύργου κατὰ τὴν προέχουσαν ἄκραν τυμβοειδῆ κατασκευάσμα, τὸ ὁποῖον ἔχει βάσιν περίξ ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων κλιμακοειδῶς τεθειμένων καὶ χρησιμευόντων ὡς ἀνάλημμα τῶν χωμάτων τοῦ μεγίστου τούτου κατασκευάσματος, ἰδίᾳ πρὸς Δ. καὶ Ν. Ἦρχισα δὲ τὴν ἔρευναν, διότι τὸ μὲν αἰ βροχαί, τὸ δὲ οἱ καλλιεργοῦντες τὸν παρὰ τὸ κατασκευάσμα ἀγρόν, ἐξικνούμενον μέχρι καὶ πέραν τῶν βάσεων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπίτηδες σκάψαντες ὀλίγη πρότερον, εἶχον ἀρχίσει νὰ καταστρέψωσι τοῦτο, πρὶν ἢ γείνη εἰδικὴ ἔρευνα αὐτοῦ. Καὶ δοκιμαστικῶς διὰ τὴν περαιτέρω ἐργασίαν ἠνέψα τάφρον μήκους 9,64, ἀπολήγουσαν μέτρα τρία ἐντεῦθεν τοῦ κέντρου, πλάτους 2,00, ἵνα ἴδω ἐὰν ὄντως ἦτο ἄξιον περαιτέρω ἐρεύνης καὶ μελέτης τὸ μέρος. Ἐφθάσαμεν εἰς βάθος ἀνώτατον πρὸς τὸ κατὰ τὸ κέντρον τῆς τάφρου ἄκρον 5,68, εἰς τὸ μέσον 4,00, καὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν περιφέρειαν ἄκρον 1,55. Εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον μετὰ τὰ τρία μέτρα εὐρέθημεν πρὸ βράχου εὐθραύστου, αὐτοῦ τούτου, ἐφ' οὗ τὸ κατασκευάσμα, τὸ φέρον παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τὸ ὄνομα Σωροῦδι. Τὸν αὐτὸν βράχον συνηγήσαμεν καὶ εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Ἦτοιμαζόμεν νὰ δοκιμάσω καὶ πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, πλὴν τῆς ἀπὸ Ν. πρὸς Β., τὸ κατασκευάσμα τοῦτο, ἀλλ' ἐν τῇ μεταξύ ἦλθε τηλεγραφικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν πρὸς τὸ Σ. Ἰπουργεῖον ἐρώτησίν μου, ἐὰν ἐπετρέπετο νὰ προδῶ εἰς ἔρευναν, δι' ἧς καθίστατό μοι γνωστόν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ ἄδεια ἄνευ γνώμης τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου. Διὰ τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ ὁ χρόνος δὲν ἐπέτρεπε νέαν ἀναμονὴν ἀποφάσεως, διακόψας ἐπέχωσα καὶ πάλιν τὸ ἀνοιχθὲν μέρος, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν βροχῶν πληρωθῇ ὑδάτων, ἢ κινήσῃ τὴν περιεργίαν τῶν περίξ ἐχόντων κτήματα πρὸς λαθραίαν ἀνασκάλευσιν.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐξήτασα τὰ παρὰ τὸ Κάστρον σωζόμενα ἐρείπια τείχους, ὅπως καὶ ἄλλους πύργους, εἰς ὧν τὴν ἐπίσκεψιν μόνον ἠρκέσθη, ἵνα ἀντιπαράδῳ πρὸς τοὺς ἐρευνηθέντας, ὅπως εἶπε ὁ τῶν Ἑλλήνων καλούμενος, ὁ τοῦ Φιλίππακη, τῆς Χερρονήσου, τῆς Φεγγάρας, τῆς Μαύρης σπηληᾶς,

τῆς Μερσίνης, τοῦ Ταξιάρχου τῆς Σιάφης. Ἐκείνο ὅμως, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἔρευναν τῶν πύργων ἐπέσπασε περισσότερο τὴν προσοχήν μου καὶ ἐλυπήθην διότι δὲν εἶχον περισσότερο χρόνον εἰς τὴν διάθεσίν μου πρὸς ἔρευναν, εἶνε ἀκρόπολις πλήρης, ἀνεξέταστος παρά τινος ὅλως μέχρι σήμερον. Εἶνε ἢ πρὸς τὸ βόρειον τῆς νήσου, ἐντεῦθεν τῆς Χερρονήσου, πέραν τοῦ ἁγ. Σιλδέστρου, ἀντικρὺ τοῦ ἁγ. Συμεών, ὑπὲρ τὴν Χώνην ἀκρόπολις τοῦ ἁγ. Νικήτα. Ἔχει ἀνάγκην πολλῆς ἐρεύνης τὸ μέρος. Εἶνε ὠκοδομημένη ἐκ λίθου φαιοῦ, ἀπὸ τοῦ τόπου εἰλημμένου, κατὰ τρόπον μικτόν, ἐξ ὀγκολίθων μεγάλων, ἔχουσα τὰς μακροτέρας πλευρὰς μήκους ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα μέτρα, τὰς δὲ βραχυτέρας περὶ τὰ εἴκοσι. Σῶζεται κατὰ τὸ πλεῖστον, πλὴν τοῦ ἄκρου βορειοδυτικοῦ, διατηρεῖ δὲ ὕψος ἐνιαχοῦ 2,50 καὶ δεξαμενὴν μεγίστην μετὰ τοιχώματος 2,00 πλάτους. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, πέριξ μεγάλης σχηματιζομένης αὐλῆς, κατὰ σειρὰν ὑπάρχουσι διάφορα διαμερίσματα, ὧν σαφεῖς τὰ χωρίσματα. Καὶ ἐδῶ ἤρχισαν νὰ ἀνοίγωσι λάκκους οἱ ἔχοντες πλησίον κτήματα, πρὸς ἀνεύρεσιν ἀρχαιοτήτων.

Εἶνε ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ ἐρευνηθῇ ἐπακριδῶς τὸ μέρος. Ἔργασία μὴνὸς ὑπεραρκεῖ. Σχέδιον πλήρες καὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς, ὡς καὶ τῶν πύργων μετὰ πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, κατηρήτυα ἦδη, δημοσιευθησόμενον ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ μετὰ τῶν ἐξαγομένων τῆς ἐρεύνης ταύτης ἐν περισσοτέρᾳ εὐρύτητι καὶ διὰ τῶν προσηκουσῶν εἰκόνων ἀναπτυσσομένων.

Συντόμως καὶ περιεκτικῶς μόνον ἐνταῦθα σημειῶ, ὅτι ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης τῆς ὀλιγοχρονίου ἐδείχθη, ὅτι ἡ πληθὺς τῶν πύργων ἢ ἐπὶ τῆς Σίφνου παρρητηρουμένη, λόγον εἶχε τὴν μετάδοσιν εἰδήσεων δι' ἰδιαιτέρων σημάτων, ἐν νυκτὶ διὰ τῆς φρυκτωρίας, ἐν καιρῷ ἡμέρας διὰ τοῦ καπνοῦ ἢ ἄλλων ἀπὸ συμφωνίας τρόπων, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς νήσου εἰς τὸ ἄλλο, καὶ πρὸς φρούρησιν, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν μεταλλείων, καὶ πρὸς συνενόησιν πρὸς ἀλλήλους. Ἐσχηματίζετο οὕτω πλέγμα τούτων κατὰ πᾶσαν τὴν νήσον, οὗ κέντρον αἱ τρεῖς Ἀκροπόλεις, ἡ ἀρ-

χαιοτάτη τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, ἡ εὐθὺς μετὰ ταύτην τοῦ ἁγ. Νικήτα καὶ ἡ τοῦ Κάστρου.

Ἐδείχθη ὁμοίως ἐκ τῆς ἐρεῦνης ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν ἐξετασθέντων, ὅτι οὗτοι ἔχουσιν ἀρχαιοτάτην τὴν καταγωγὴν. χρησιμοποιοιθέντες κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ζωῆς τῆς νήσου, μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἑνετοκρατίας, μεταβαλλόμενοι ἐκάστοτε καὶ ἐπισκευαζόμενοι ἀναλόγως τῶν χρόνων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν καταλαδόντων ἢ ἐνοικησάντων. Διότι καὶ οἰκίτορας μετέλλαξαν ἀπὸ τῶν τραχυτέρων ὀπλιτῶν, τῶν προασπιστῶν τῶν περὶ μικρῶν συνοικισμῶν, οἷους πολλοὺς φαίνεται ὅτι εἶχεν ἡ νήσος, μέχρι τῶν εἰρηνικωτάτων ποιμένων καὶ ἀγροδιαίτων, οἵτινες εὐρόντες τούτους ἐγκαταλελειμμένους ἐχρησιμοποίησαν πρὸς ἐνοίκησιν. Τοῦτο τοῦλάχιστον δεικνύουσι τὰ ἐν αὐτοῖς ἀνευρεθέντα ἔργα τῆς διαδόσεως αὐτῶν. Τινὲς δὲ τῶν πύργων τούτων ἰδρῦθησαν καὶ ἐν Μακεδονικοῖς χρόνοις καὶ ἐν Ῥωμαϊκοῖς, ὡς δεικνύει ὁ τρόπος τῆς ἰδρύσεως, ὅτε ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ προσθήκη καὶ νέων σημεῖων συνεννοήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῃ Νοεμβρίου 1915.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐρεῦνης καὶ μελέτης
τῶν ἀρχαίων ἐν Σίφῳ πύργων σύμβουλος

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗΙ
ΠΑΡΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΜΑΛΙΑ

Ἐξερχόμενοι τῆς πόλεως Ἡρακλείου διὰ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας καὶ τὸν νομὸν Λασηθίου ἄγουσαν ὁδὸν συναντῶμεν κατὰ μικρὰ διαστήματα καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ ταύτης μέχρι τῆς Μιλάτου λείψανα Μινωϊκῶν συνοικισμῶν.

Καὶ πρῶτον εὐθὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως Ἡρακλείου εὐρίσκομεν λείψανα τοῦ ἐπινείου τῆς Κνωσοῦ καὶ παρατηροῦμεν τοὺς ἀγροὺς κατεσπαρμένους διὰ γαστρίων Μινωϊκῶν. Ἀνατολικώτερον προχωροῦντες 2 1/2 περίπου μίλλια συναντῶμεν τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἄμνισοῦ μὲ μικρὰν πεδιάδα γύρω, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ὑψοῦται λόφος καλούμενος νῦν μὲν Παλαίκαστρον, ἐπὶ Ἐνετοκρατίας δὲ Μεσοδοῦνι. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου καὶ πέριξ συνελέξαμεν πολλὰ Μινωϊκὰ γαστρία. Ἐπὶ δὲ τῶν ὑπερκειμένων λόφων ἀνεύρομεν πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερόμενον «Σπέος Εἰλειθυίας». Μετὰ τὸν Ἄμνισὸν ἢ ὁδὸς καταλείπουσα τὴν ἀπότομον καὶ βραχύωδη ἀκτὴν ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ «Κακοῦ Ὀρους». Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους κάθοδον ἀπαντῶμεν πάλιν στενόμακρον πεδιάδα περιοριζομένην πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς νότον δὲ ὑπὸ λόφων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ τελευταῖα κρᾶσπεδα τῶν δυτικωτάτων παραφυάδων τῶν ὀρέων τοῦ Λασηθίου. Ἀφοῦ κατέλθωμεν ἀπὸ τοῦ Κακοῦ Ὀρους καὶ διέλθωμεν τὸν «Παχὺν Ἄμμον» συναντῶμεν λείψανα ἀρχαίου λιμένος ἢ ὄρμου Μινωϊκοῦ, ὡς εἰκάζομεν ἀπὸ τῶν πέριξ εὐρισκομένων γαστρίων. Ἐκεῖ που παρὰ τὸ «Χάνι τοῦ Ντάλια» πρὸ δεκαετίας ἐνεργήσας μικρὰν ἔρευναν ὁ ἐν Οὐψάλα καθηγητῆς κ. Sam Wide ἀνεῦρε δύο τρεῖς οἰνοχόας ἀκεραίας ἀνηκούσας εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Μετὰ ἡμισείας ὥρας ἀκόμη ὁρόμον καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑπτὰ Ἀγγλικῶν μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως κεῖται τὸ χωρίον «Γοῦρνες», παρ' ᾧ φανερά εἰσι τὰ

λείψανα Μινωϊκοῦ συνοικισμοῦ, καὶ ὅπου πρὸ δύο ἐτῶν ἀνεσκάψαμεν τάφους Πρωτομινωϊκοὺς καὶ Ὑστερομινωϊκοὺς. ("Ἴδε «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον»). Ἐν καὶ ἡμισυ μίλλιον ἀνατολικώτερον κεῖται τὸ χωρίον «Γουδες». Καὶ παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἐπέδειξεν ἡμῖν χωρικός Μινωϊκοὺς πίθους τεθαμμένους ἀκόμη ἐντὸς τῆς γῆς εἰς τεμάχια. Ἐπίσης εἰς τὴν παραλίαν ἐνταῦθα φαίνονται λείψανα τῶν αὐτῶν χρόνων συνοικισμοῦ ἢ ἐπιλείου. Διαβάαντες κητόπιν τὸν παταμόν «Ἀποσελέμη» φθάνομεν εἰς τὴν «Χερσονήσον», τὸ γνωστὸν ἐπίγειον τῆς «Λύττου» κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἴσως δὲ καὶ παλαιότερον. Τέλος μετὰ πορείαν δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς Χερσονήσου, διὰ τραχείας ὁδοῦ, παρὰ τὴν βραχύδη ἀκτὴν φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον «Μάλια».

Ἐνταῦθα ἐκτείνεται πάλιν πεδιάς περιοριζομένη πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, πρὸς νότον δὲ ἀπὸ τὰς ὑπωρείας τῶν ὄρεων τῆς Δίκτης ἢ Λασηθίου, πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Χερσονήσου καὶ τὸν ὄρμον τῆς «Σταλίδας»· πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπὸ χεῖμαρρον ὅστις εἶναι τὸ ὄριον τῶν νομῶν Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου.

Εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς παραλίου ταύτης πεδιάδος εὐρίσκονται Μινωϊκὰ λείψανα.

Μάλιστα δὲ πέραν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ὁρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου εἰς θέσιν καλουμένην «Ἄζυμο» οἱ χωρικοὶ εὐρίσκουσι κατὰ καιροὺς ψήγματα ἢ φυλλάρια χρυσοῦ λεπτότατα, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ γαλόπετρες. Ἐκ τῶν εἰς τὸ Κρητικὸν Μουσεῖον φυλαττομένων γαλοπετρῶν πολλὰ εὐρέθησαν ἐνταῦθα καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τόπος ἐν Κρήτῃ, ὅπου νὰ εὐρέθησαν τόσαι γαλόπετρες καὶ ἰδίᾳ Μεσομινωϊκῶν χρόνων.

Ὁ Spratt εἰς τὸ βιβλίον του «Travels and Researches in Crete» 1865 ἐν σελ. 112 τοῦ πρώτου τόμου διηγείται:

«Ἐν περίπου μίλλιον βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἑκατοστίων ὑαρθῶν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς φαίνονται «ἔρείπια ἀρχαίας πόλεως. Ὁ τόπος καλεῖται «Λιδάδι Ἑλλη-« νικό». Ἡ θέσις κεῖται ἐπὶ τραχείας βάσεως πρὸς ἀνατολὰς χει-« μάρρου, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κοιλάτης, ἔνθα « δύνανται νὰ εὐρίσκωσι καταφύγιον παραπλέοντα πλοίαρια. Πρὸ

«τινων ἐτῶν ποιμήν τις ἀνεκάλυψε τυχαίως ὀλίγα φύλλα χρυ-
 «σοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ. Τότε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου
 «ἐλπίζοντες, ὅτι τοῦτο ἐμαρτύρει ὑπαρξίν θησαυροῦ ἐκεῖ πλη-
 «σίον ἐπεδόθησαν μετὰ ζήλου εἰς ἀνασκαφὰς ἀτάκτους ἐπὶ τι-
 «νας ἑβδομάδας. Ἄλλ' ἀντημείφθησαν μόνον δι' ὀλίγων οὐγ-
 «γιῶν τοῦ πολυτίμου μετάλλου εὐρεθέντος ἐν σχήματι φύλλων
 «λεπτῶν ἢ πετάλων».

Οἱ χωρικοὶ διηγοῦνται ἀκόμη τὸ περιστατικόν, πάντες δὲ ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ περαιτέρω σκαφή διεκόπη ἀποτόμως· διότι εἰς τῶν σκαπτόντων προχωρήσας ἀπερισκέπτως βαθέως κατεπλακώθη καὶ ἐφρονέυθη ὑπὸ τὰ ἐπ' αὐτοῦ καταρρέουσιντα χόματα.

Καὶ ὁ φίλος καθηγητῆς κ. Χ. Τσουντας ἐπισκεφθεὶς πρό τι-
 νων ἐτῶν ἀρχαιολογικοῦς τινας τόπους τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης ἐξέλεξε τὸ **Ἄζυμον** (οὕτω λέγεται ὁ τόπος) ὡς παρέχον πλείονας ἐλπίδας δι' ἐρέυνας ἀρχαιολογικὰς πρὸς ἀνακάλυψιν Μινωϊκῶν εὐρημάτων.

Εἰς ἡμᾶς ἔδωσαν τελευταῖον ἀφορμὴν, ἵνα προτείνωμεν εἰς τὴν γεγραμμένην Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ὅπως προβῇ δι' ἐμοῦ εἰς τακτικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ τόπου τὰ ἐξῆς δύο περιστατικὰ:

Πρῶτον πρὸ 5 ἐτῶν χωρικοὶ εὗρον κατὰ τύχην δύο χαλκοῦς λέβητας εἰς τὴν πλησίον τοῦ «Ἄζυμου» παραλίαν. Δεύτερον πέρυσιν ἄλλοι χωρικοὶ εὗρον *κασσέλες πήλινες*.

Μεταθὰς ἐπὶ τόπου παρετήρησα ὅτι αἱ λάρνακες ἐξήχθησαν ἀπὸ τάφου Μινωϊκόν. Ἐξερευνήσας δὲ τὰ ἐπιτόλαια τοῦ Ἄζυμου καὶ τῶν πέριξ παρετήρησα, πλὴν τῶν πολλῶν Μινωϊκῶν γαστροίων, καὶ κτίρια κεκαυμένα διὰ σφοδροῦ πυρός, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ Μινωϊκὰ ἀνάκτορα, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ λίθον φέροντα κεχαραγμένον Μινωϊκὸν γράμμα.

Γενομένης εὐμενῶς δεκτῆς τῆς ἀναφορᾶς μου παρεσκευάσθη ἀμέσως διὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ ἐξήλθον εἰς Μάλια τὴν 15 Μαΐου.

Α'. Μινωϊκὸς τάφος.

Τὸν τάφον τοῦτον εἶχον ἀνεύρει, ὡς προείπομεν, οἱ χωρικοὶ κατὰ τύχην κόπτοντες λίθους ἐκ τοῦ φυσικοῦ βράχου διὰ ὑπο-

νόμων· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς τελευταίας ταύτης καταστροφῆς ἡ θάλασσα εἶχεν ἀποσπάσῃ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ τάφου.

Ἐκείτο ὁ τάφος παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, εἶχε δὲ λαξευθῆ ἔντὸς τιτανολίθου, οὐχὶ μαλακοῦ, ὡς ἐσυνειθίζετο παρὰ τοῖς Μινωικοῖς.

Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ βράχου ἦτο ὁμαλῶς ἐπίπεδος ἐκ φύσεως. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύτης ἔσκαψαν κανονικῶς ὀρθογώνιον λάκκον πλάτους 0,82, μήκους δὲ πλέον τῶν 2 μ. Ἀλλὰ πόσον ἦτο ἀκριβῶς τὸ μήκος τοῦ λάκκου δὲν γνωρίζομεν· διότι τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν ἄκρον αὐτοῦ ἔχει ἀποσπασθῆ ἀπὸ τοὺς πετροκόπους. Καθὰ μαρτυροῦσιν ὅμως οὗτοι δὲν ἔχουσιν ἀποκόψει πολὺ μέρος τούτου. Τὸν λάκκον τοῦτον ἔσκαψαν καθέτως ἀκριβῶς πρὸς τὰ κάτω μέχρι τῆς 1,65 μ. Κατόπιν ἡ λάξευσις ἐξηκολούθησεν εὐρυνομένη γύρω, ὥστε ἀπετελέσθη κοιλότης σπηλαιώδης ἀκανονίστως στρογγυλή, ἔχουσα διάμετρον 3 μ. περίπου. Ἀκριβέστερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῆ τὸ σπήλαιον· διότι καὶ πρὸ τῶν σημερινῶν λιθοτόμων ἡ θάλασσα ἐπὶ αἰῶνας εἰσώρμα ἐν καιρῷ τρικυμίας ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ περιέλειχεν αὐτὸ γύρω.

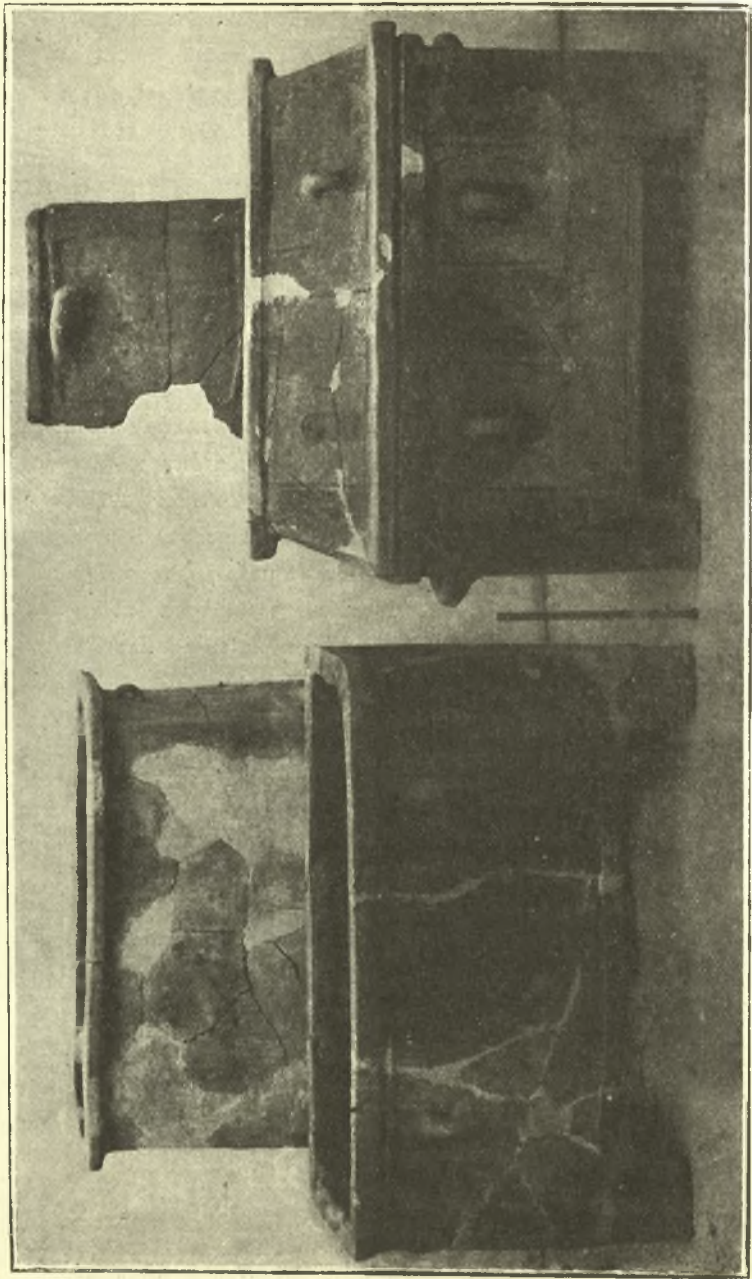
Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου εὐρέθησαν τέσσαρες πήλινα λάρνακες τοῦ συνήθους ὀρθογωνίου σχήματος τῶν ὀψίμων Ὑστερομινωϊκῶν χρόνων.

Ἡ μεγαλύτερα, ἥς σώζεται καὶ τὸ κάλυμμα, εἶναι χρωματισμένη δι' ἐρυθροῦ χρώματος. αἱ δὲ ἄλλαι ἐντελῶς ἀχρωμάτιστοι.

Κτερίσματα εὐρέθησαν:

α'. μία οἰνοχόη ἔχουσα γάνωμα ὠχρόξανθον καὶ ἐπ' αὐτοῦ διὰ καστανοῦ χρώματος ἐπὶ τῶν ὤμων σπειροειδῆς ζώνη. Οἱ μεταξὺ δύο σπειρῶν μένοντες κενοὶ τόποι πληροῦνται ἕκαστος ὑπὸ μικροῦ ῥομβοῦ. Κάτω τῶν ὤμων περὶ τὴν κοιλίαν ζώναι διὰ τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου πέριξ κόσμημα κυματοειδές, ὅμοιον τοῦ ὁποῦ ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὴν βᾶσιν Ὑστερομινωϊκῶν ἀγγείων ἐκ Κνωσοῦ ἢ ἀλλαχόθεν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου ἐστιλιδώθη διὰ τριβῆς μετὰ τὴν ὄπτησιν.

β'. Μικρὸς ψευδόστομος ἀμφορίσκος. Ἐχει ἀποτριβῆ τὸ γά-

Εἰκόνα 1.

Εἰκὼν 2.

νωμα καὶ τὰ κοσμήματα· φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι ταῦτα ἦσαν γεγραμμένα διὰ καστανοῦ χρώματος ἐπὶ ξανθῆς ἀλοιφῆς.

γ'. Εὐρὺ ποτήριον μὲ πόδα χαμηλὸν καὶ λαβήν. Συνεκολληθῆναι ἐκ τεμαχίων καὶ συνεπληρώθη διὰ γύψου.

δ'. Τρεῖς μικρὰ σφαιρικά οἰνοχοῦσται μόνωτοι. Αἱ δύο μικρότεροι ἔφερον μόνον ζώνας ἐπὶ τῆς κοιλίας διὰ μέλανος χρώματος, ἡ δὲ μεγαλύτερα πλὴν τῶν ζωνῶν καὶ τρίγωνον δικτυωτὰ περὶ τοὺς ὤμους.

Πλὴν τούτων εὐρέθησαν καὶ πολλὰ γαστρία, θὰ ὑπῆρχον δὲ πάντως καὶ μικρότερα πράγματα, οἷον γαλόπετρα καὶ ψῆφοι περιδεραίου, ἀλλὰ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν εἰσορμῶντων κυμάτων ἢ συναναμιγνέντα τῇ ἄμμω, ἐξ ἧς πληροῦται ὁ τάφος, δὲν εὐρέθησαν. Παρὰ τὸν τάφον τοῦτον φαίνονται ἴχνη ἄλλου ὁμοίου τάφου τελείως κατεστραμμένου.

Β'. Λάκκος, ἐν ᾧ λέβητες χαλκοῦ.

Περὶ τὰ ἐξήκοντα μέτρα πρὸς ἀνατολὰς τοῦ προειρημένου τάφου χωρικός βαδίζων πρὸ ἐτῶν προσέκρουσεν ἐπὶ τινος σιδηροῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον παρατηρήσας ἀκριβέστερον εἶδεν, ὅτι δὲν ἦτο μεμονωμένον καὶ σκάπτων, ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτό, ἐξήγαγεν ὀλόκληρον λέβητα, ὅστις ἐπεκάθητο ἄλλου μεγαλύτερου τοιούτου.

Οἱ λέβητες διατηροῦνται εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν καὶ εἶναι σφυρηλατημένοι ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ. Τὰ σημεῖα τῆς σφύρας εἶναι καταφανῆ. Ἔχουσιν ἕκαστος ἀνὰ τρεῖς πόδας ἐκ τοῦ μετάλλου συνηλωμένους ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ πυθμένου καὶ τοξοειδεῖς ὀριζοντίους λαβὰς συνηλωμένας ἐπὶ τῆς κοιλίας ὑπὸ τὸ χεῖλος. Αἱ δύο λαβαὶ εἶναι μεγαλύτεραι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, ἡ δὲ τρίτη πολὺ μικρότερα μεταξὺ τῶν δύο μεγαλύτερων.

Σκάφαντες τὸ μέρος τοῦτο εὕρομεν λάκκον ἀκανόνιστον ἐστραμμένον ἐντὸς τοῦ βράχου. Ἐντὸς δὲ τοῦ λάκκου εὐρέθησαν γαστρία χονδροειδῶν ἀγγείων, μάλιστα δὲ χυτρῶν ἀχρωματίστων καὶ τεμάχια ἐνὸς πίθου Μινωϊκοῦ. Οὐδὲν λείψανον ὁστοῦ εὐρέθη ἐν τῷ λάκκῳ τούτῳ. Δὲν πρόκειται ἄρα περὶ τάφου. Πιθανώτερα

φαίνεται μοι ἡ εἰκασία, ὅτι ἐνταῦθα εἶχε τὸ ἐργαστήριόν του πτωχὸς πισσωτῆς ἐπιδιορθῶν καὶ διὰ πίσης ἐπαλείφων τὰ συγχάζοντα εἰς τοὺς παρακειμένους ὄρους ἀκτοπλοῖκὰ καὶ ἀλιευτικὰ πλοιάρια. Ὁ πίθος θὰ ἐχρησίμευε πρὸς φύλαξιν τῆς ὑγρᾶς πίσης, οἱ δὲ λέβητες πρὸς τῆξιν τῆς στερεᾶς τοιαύτης. Δι' ἀπλοῦν ἄλιεά μοι φαίνεται μεγάλη πολυτέλεια δύο χαλκοῦ λέβητες.

Εἰκὼν 3.

Γ'. Μινωϊκὸν Ἀνάκτορον.

Εἰς τοὺς κατὰ τὴν θέσιν «Ἄζυμο» ἀγροὺς εὐρίσκουσιν ἐνίοτε ἀκόμη καὶ σήμερον μικροὶ βουκόλοι, διημερεύοντες ἐκεῖ, ψήγματα χρυσοῦ. Φαίνονται ἐκεῖ γαστρία καὶ θεμέλια οἰκιῶν. Τὴν προσοχὴν μου ὅμως ἐλκυσε μάλιστα μικρὰ ἔξαρσις γῆς γνωστῆ ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα «Ζουροκεφάλι». Καλοῦσι δὲ νῦν οἱ Κρήτες «Κεφάλια» ἢ «Κεφάλι» πᾶσαν μαστοειδῆ ἔξαρσιν τοῦ ἐδάφους ἢ πάντα μικρὸν ὀμαλὸν λόφον. Ἡ ἔξαρσις αὕτη τοῦ ἐδάφους ἔχει τετράγωνον περίπτου σχῆμα καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τῆν ἀνατολικὴν καὶ νοτιᾶν πλευρὰν ὑπὸ ἀναλήμματος διὰ μεγάλων κυβολίθων ἀτελῶς εἰργασμένων. Ἐν τῷ ἀγρῷ φαίνονται ἀκόμη δύο τρεῖς λάκκοι σκαφέντες ὑπὸ τῶν χωρικῶν πρὸ ἐξίχοντα περίπτου

ἐτῶν, ὡς προείπομεν. Ἐν τῇ ἀγρῷ τούτῳ ἐκρίναμεν ὅτι θὰ ἔκειτο τὸ σπουδαιότερον Μινωϊκὸν οἰκδόμημα καὶ ἐνταῦθα ἠρχίσασαμεν τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν.

Παρατηρήσαμεν εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ἀγροῦ ὄγκον μέγαν προέχοντα τῆς ἐπιφανείας καὶ συνιστάμενον ἐκ συμφύρματος λίθων, ἀσθέστου καὶ πλίνθων. Ταῦτα πάντα ὑποστάνα τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυροῦ πυρὸς συνετάκησαν καὶ συνανειμίγησαν εἰς ὄγκον συμπαγέστατον μόλις προσβάλλομενον ὑπὸ τῆς συνήθους σιδηρᾶς σκαπάνης. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πυρὸς οἱ μὲν τιτανόλιθοι μετεβλήθησαν εἰς ἄσβεστον, οἱ πλίνθοι ἐγένοντο σκληρότατοι, οἱ δὲ πυριτικοὶ λίθοι ἔμειναν ἀναλλοίωτοι ἢ ἐτάκησαν ἐν μέρει ὅπου τὸ πῦρ ἦτο σφοδρότατον.

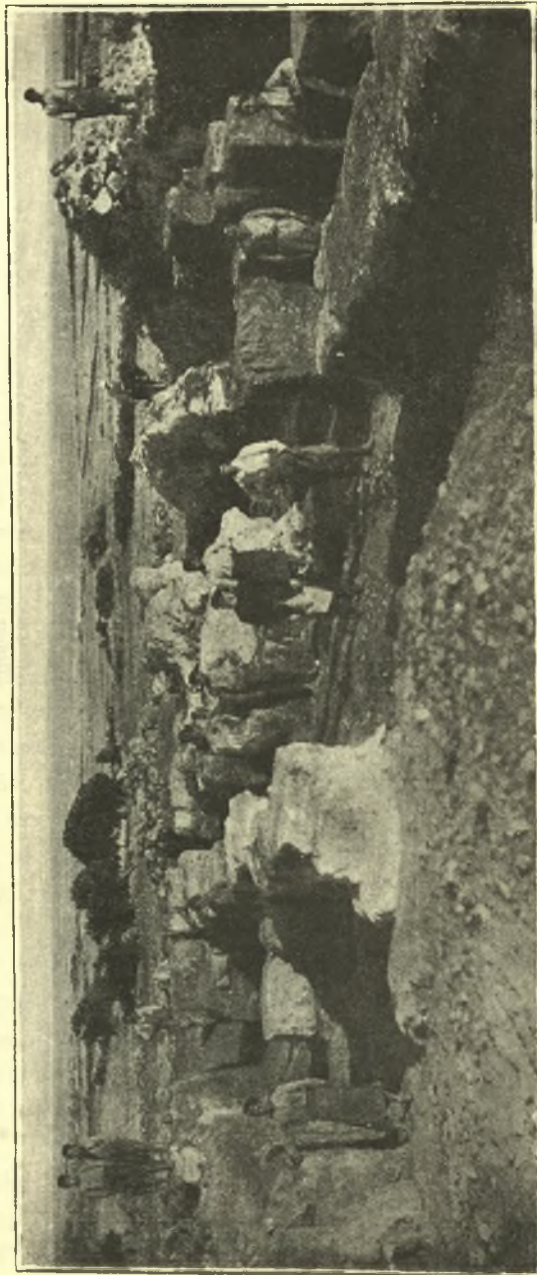
Παρὰ τὸν ὄγκον τούτον ἠνοίξαμεν μακρὰν τάφρον 20 περίπου μέτρων διήκουσαν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ πλατεῖαν 10 μέτρα. Εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας συνηγήσαμεν τοίχους βαίνοντας ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, τὴν ἐπομένην δὲ καὶ ἄλλα τμήματα τοίχων ἐνουμένων πρὸς τοὺς πρώτους καθέτως. Δὲν ἔμειναν ἐκ τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι εἶχομεν πρὸ ἡμῶν μέγα οἰκοδόμημα, ὅπερ ὠφείλομεν νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ ἀποκαλύψωμεν.

Παρακολουθοῦντες τοὺς διὰ τῆς σκαφῆς ἀποκαλυπτομένους βαθμηδὸν τοίχους ἐπεξετείναμεν τὸν ἀνασκαπτόμενον χῶρον εἰς μῆκος μὲν 34 μέτρων, πλάτος δὲ 15 μ. Καὶ ἐξηκολούθουν μὲν ἀκόμη οἱ τοῖχοι πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, ἀλλὰ δὲν ηὔρυνάμεν ἐπὶ πλέον τὴν ἀνασκαφήν· διότι οὔτε πίστωσιν οὔτε καιρὸν εἶχομεν δι' εὐρυτέρας ἐρεῦνας ἐφέτος.

Οἱ τοῖχοι εἰσιν ὠκοδομημένοι, ὅπως συνήθως ἐν τοῖς Μινωϊκοῖς ἀνακτόροις καὶ οἰκίαις ἐν Κνωσῷ, Φαιστῷ, Ἀγ. Τριάδι καὶ Τυλίσῳ, ἦτοι τὰ θεμέλια διὰ μικρῶν χειροπλινθῶν, εὐθὺς ὑπὲρ τὸ ἔδαφος διὰ μεγάλων ἡμιξέστων λίθων, ὑψηλότερα δὲ διὰ λογάδων πάλιν λίθων, συναρμοσσομένων δι' ἀφθόγου ἀργιλλώδους πηλοῦ. Ἐνταῦθα δὲ ἀπαντῶσι καὶ δλόκληρα τμήματα τοίχων ἐκτισμένων δι' ὤμων ἢ τοῦλάχιστον ἀτελῶς ὀπτημένων πλίνθων. Τοίχους διὰ μεγάλων πλίνθων ἀπεκάλυψε καὶ ἡ Miss Boyd (γυν Μ^{rs} Hawes) εἰς Γουρνιά. Εὐρέθησαν δὲ ἕμοιοι πλίνθοι καὶ

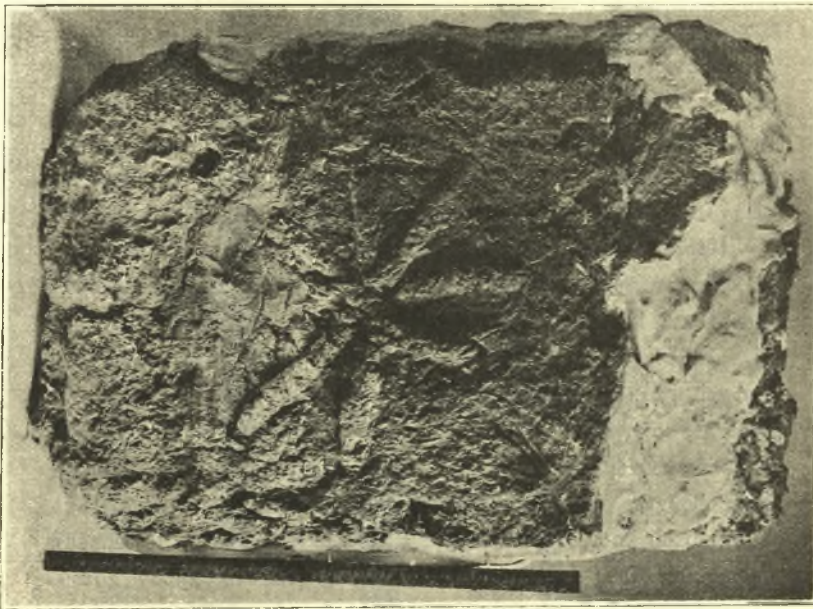
Εἰκὼν 4.

Εἰκὼν 5.

εἰς τὰ ἄλλα ἐν Κρήτῃ Μινωϊκὰ κτίρια, ἀλλὰ μόνον σποράδην. Ἐπὶ ἑνὸς τῶν πλίνθων τούτων σώζεται δεκάκτινος ἀστήρ, ἔμβλημα τοῦ ἐργαστηρίου (ἰδὲ εἰκόνα 6). Μήκος ἐκάστου πλίνθου 0,50 μ., πλάτος 0,35, πάχος 0,10. Παρατηρήσαμεν ὅτι, ὁ πρὸς κατασκευὴν τῶν πλίνθων πηλὸς ἔχει συναναμιγῆ οὐχὶ ὡς συνήθως μὲ ἄχυρα, ἀλλὰ μὲ φύκη τῆς θαλάσσης, ἅτινα ἄφθονα ἐκδράζονται εἰς τὰς πλησίον παραλίας, ὅταν πνέωσι σφοδροὶ βόρειοι ἄνεμοι.

Εἰκὼν 6.

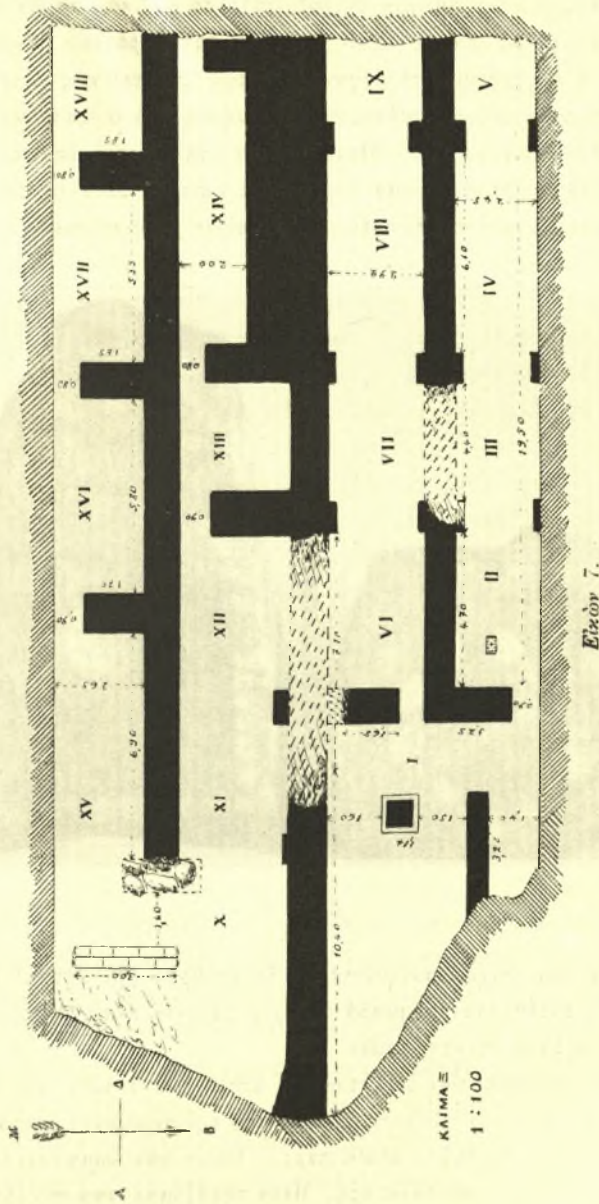
Χωροῦντες πρὸς τὰ κάτω εἰς βάθος 1,30 ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας καὶ ἐν μέτρον περίπου ὑψηλότερον κατόπιν εὑρεθέντος πατώματος εὔρομεν τεμάχια μεγάλα ἰανθράκων, λείψανα παχέων ἀπανθρακωθειῶν δοκῶν. Τὴν διάμετρον ἑνὸς τούτων μετρήσαντες εὔρομεν 0,35 μ. Καὶ τόσον μόνον ἂν ἦτο ἀρχικῶς τὸ πάχος τῆς ἀπανθρακωθείσης δοκοῦ θὰ ἦτο αὕτη παχυτάτη, ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολίαν ἦτο πολὺ μεγαλύτερον. Ἄλλου τεμα-

χίου ἄνθρακος ἢ διάμετρος ἦτο 0,27. Τὸ μήκος τῶν τεμαχίων ἦτο 0,80-0,1 μ. Εὐνόητον ὅτι τοῦτο δὲν παριστᾷ τὸ μήκος τῶν κλεισῶν δοκῶν. Λέγομεν ὅτι πρόκειται περὶ δοκῶν καὶ οὐχὶ στύλων, διότι δὲν εὔρομεν οὐδαμοῦ μέχρι σήμερον τὰς συνήθεις λιθίνας βάσεις τῶν ξυλίνων στύλων τῶν Μινωϊκῶν οἰκιῶν. Πλησίον τῶν ἀνθράκων τούτων εὔρομεν ἀγγεῖά τινα πῆλινα καὶ πολλὰ τεμάχια τούτων καὶ τεμάχια κεράτων καὶ ὀστέων καὶ ἐλεφαντόδοντος εἰργασμένα, λείψανα πιθανῶς πολυτελοῦς πυξίδος. Διὰ μικρῶν σημείων σταυροῦ σημειοῦμεν εἰς τὸ διάγραμμα τὸ μέρος, ὅπου εὐρέθησαν τὰ μεγάλα κάρβουνα.

Προχωρήσαντες εἰς βάθος 2,20 ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εὔρομεν τὸ πάτωμα τοῦ ἀνασκαπτομένου οἰκοδομήματος. Προϊούσης δὲ τῆς σκαφῆς ἀπεκαλύψαμεν ὀκτωκαίδεκα δωμάτια τῆς οἰκίας ἢ τῶν ἀνακτόρων διατεταγμένα ὡς δεικνύει τὸ πρόχειρον δημοσιευόμενον διάγραμμα (εἰκὼν 7).

Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον παρατηροῦμεν τοῖχον προχωροῦντα πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀπόστασιν 10,40 μ. ἀπὸ τοῦ δωματίου I καὶ IX. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο φαίνεται ὅτι σχηματίζει γωνίαν κάθετον πρὸς ἄλλον τοῖχον διευθυνομένον πρὸς νότον. Ἐν προχωρῇ ἀνατολικώτερον εἶτι καὶ ἐπὶ πόσον δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπαύταμεν τὴν σκαφήν. Οὔτε τοῦ πρὸς νότον διευθυνομένου τοίχου τὴν ἔκτασιν ἐζητήσαμεν ἐφέτος. Παρακολουθοῦντες τὸν τοῖχον τοῦτον πρὸς δυσμὰς βλέπομεν ὅτι τὸ ὅλον αὐτοῦ ἀποκαλυφθὲν μήκος εἶναι περίπου 34,50. Δὲν εὐρέθη ὅμως οὔτε πρὸς ἀνατολὰς οὔτε πρὸς δυσμὰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ. Ἐκκτέρωθεν τοῦ τοίχου τούτου φαίνονται εἰς τὸ διάγραμμα ἀνά δύο παράλληλοι πρὸς τὸν μεσαῖον τοῦτον τοῖχοι καὶ εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Τὰ μεταξὺ τῶν πέντε τούτων παραλλήλων τοίχων ἐπιμήκη κενὰ ὑποδιαιροῦνται διὰ καθέτων τοίχων εἰς δωμάτια, ἐξ ὧν ἀπεκαλύψαμεν ἐφέτος, ὡς προείπομεν, ὀκτωκαίδεκα. Ὁ εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν φαινόμενος τοίχος εἶναι ἐκτισμένος ἀποκλειστικῶς διὰ πλίνθων.

Εἰς τὸ διάγραμμα σημειοῦνται αἱ διαστάσεις τῶν τοίχων καὶ τὰ ἀνοίγματα τῶν θυρῶν διὸ κρίνομεν περιττὸν νὰ ὀμιλήσωμεν ἰδιαίτερώς περὶ τούτων.

Ὁ μεσαῖος ἐπιμήκης τοίχος πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον εἶναι ὑπερβαλλόντως παχὺς (2,35 μ.). Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ γεγονός τοῦτο. Ἐσωτερικῶς οἱ τοῖχοι εἶναι πανταχοῦ κεχρισμένοι, ὅπως συνήθως καὶ οἱ τῶν γνωστῶν ἤδη Μινωϊκῶν κτιρίων. Ἦτοι πρῶτον ἐπαλείφεται ἐπὶ τοῦ τοίχου παχὺ (0,05) στρώμα πηλοῦ καὶ ἔπειτα πολὺ λεπτότερον (0,01) στρώμα ἀσδέστου. Πολλαχοῦ εἶναι χρωματισμένη ἢ ἐπι-

Εἰκὼν 8.

φάνεια τῶν τοίχων συνηθέστερον δι' ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐνιαχοῦ δὲ εὐρέθησαν καὶ μικρὰ τεμάχια φέροντα πλείονα χρώματα, ἴσως λείψανα τοιχογραφιῶν.

Τὸ πάτωμα τῶν δωματίων ἢ ἀποθηκῶν εὐρέθη εἰς βάθος 2,40 μ. ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου σημείου τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀλλοῦ δὲ ἀβαθέστερον. Ὅλων τῶν δωματίων τὸ πάτωμα ἦτο πεποιημένον ὡς ἐξίης. Μετὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τοῦ ἐδάφους ἐκαλύπτετο τοῦτο διὰ γῆς κοσκινισμένης, ἣτις ἐξαπλουμένη ἐπὶ

τοῦ ἐδάφους εἰς στρῶμα 0,03-0,05 μ. εἴτε ἐκοπανίζετο ἢ ἐπα-
τεῖτο ἢ συνεπιέζετο ὅπωςδήποτε, ἵνα παρουσιάσῃ τὴν ἐπιφάνειαν
ὀμαλὴν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν συμπαγῆ. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ταύ-
της ἐχρίετο ἀσβεστος χωρὶς ἄμμον. Φαίνεται δὲ ἡ ἐπιφάνεια λε-
λειασμένη διὰ τριβῆς. Εἰς τὸ δωμάτιον II εὐρέθη ὀρθογώνιος
ἡμίξεστος λίθος χρισμένος δι' ἀσδέστου γύρω. Τὸ χρίσμα τοῦτο
συνέχεται μὲ τὸ τοῦ πατώματος τοῦ δωματίου. Ἀσφαλῶς ἄρα
ὁ λίθος δὲν μετεκινήθη. Παρὰ τὸν λίθον τοῦτον εὐρέθη πλάξ πα-
χεῖα 0,20 μ. περίπου καὶ ὀλίγον πλατυτέρα τοῦ ἐπικεχρισμένου
λίθου. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶναι λελειασμένη καλῶς καὶ
ἔχει εἰς τὸ μέσον σφαιροειδῆ κοιλότητα ἀβαθῆ· περὶ ταύτην δὲ
παρὰ τὸ χεῖλος σειρὰν ἄλλων ὁμοίων πολὺ μικροτέρων κοιλότη-
των (ἴδὲ εἰκόνα 8).

Ἵποθέτομεν ὅτι ὁ εἰς τὴν θέσιν τοῦ λίθου ἐχρησίμευεν ὡς
βάσις, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ φέρουσα τὰς κοιλότητας πλάξ καὶ οὕτω
ἐσχηματίζετο εἶδος τραπέζης, χρησιμευούσης ἴσως διὰ σπονδᾶς
ἢ ὡς παιγνίδιον. Σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἐν Γουρνίοις εὐ-
ρέθη πλάξ πολὺ μικροτέρα καὶ ἀκανόνιστος, καθὸ ἀποκεκρου-
σμένη γύρω, φέρουσα ὅμοια μικρὰ κοιλώματα· διὸ καὶ φωτο-
γραφουμένη ταύτην ὁμοῦ πρὸς παραβολήν. Φυλάσσεται ἐν τῇ
Μουσεῖῳ Ἡρακλείου (ἀριθ. 113 λίθινα).

Κινητὰ εὐρήματα ἐν τοῖς ἀνακτόροις.

Ὁ τόπος φαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τοὺς
σημερινούς χρόνους, ὡς ἐσημειώσαμεν ἤδη, εἶχε πολλάκις ἀνα-
σκαφῆ καὶ διαταραχθῆ πρὸς ἀναζήτησιν θησαυρῶν, τοσοῦτ' μάλ-
λον καθὸσον σποράδην ἀνεφαίνετο χρυσός. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται
ἢ σπάνις τῶν εὐρεθέντων κινητῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐν γέ-
νει τὰ γαστρία κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἀνασκαφῆς μοι ἐφαίνοντο
ἀραιότερα τοῦ συνήθους εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Μινωϊκῶν τόπων.
Εἰκάζομεν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ οἱ ἐπιδρομεῖς οἱ πυρπολήσαντες τὸ
ἀνάκτορον τοῦτο εἶχον περισσότερον καιρόν, ἵνα ἐν ἀνέσει ἀφαι-
ρέσωσι πᾶν ἔτι ἐνόμιζον χρήσιμον ἑαυτοῖς πρὶν ἢ παραδώσωσιν
αὐτὸ εἰς τὸ πῦρ.

Εἰκὼν 9.

Εἰς τὴν εἰκόνα 9 δημοσιεύομεν τὰ ἀκέραια ἢ συγκολληθέντα πήλινα ἀγγεῖα.

α'. Ἡ πρὸς ἀριστερὰν τῆς εἰκόνης πήλινη πρόχους ἔχει σχῆμα σύνηθες εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. ἔχει καταφανῆ τὰ σημεῖα τοῦ τρόχου. Τὸ χρῶμα ὁμῶς αὐτῆς ἔχει τελείως ἀποτριβῆ.

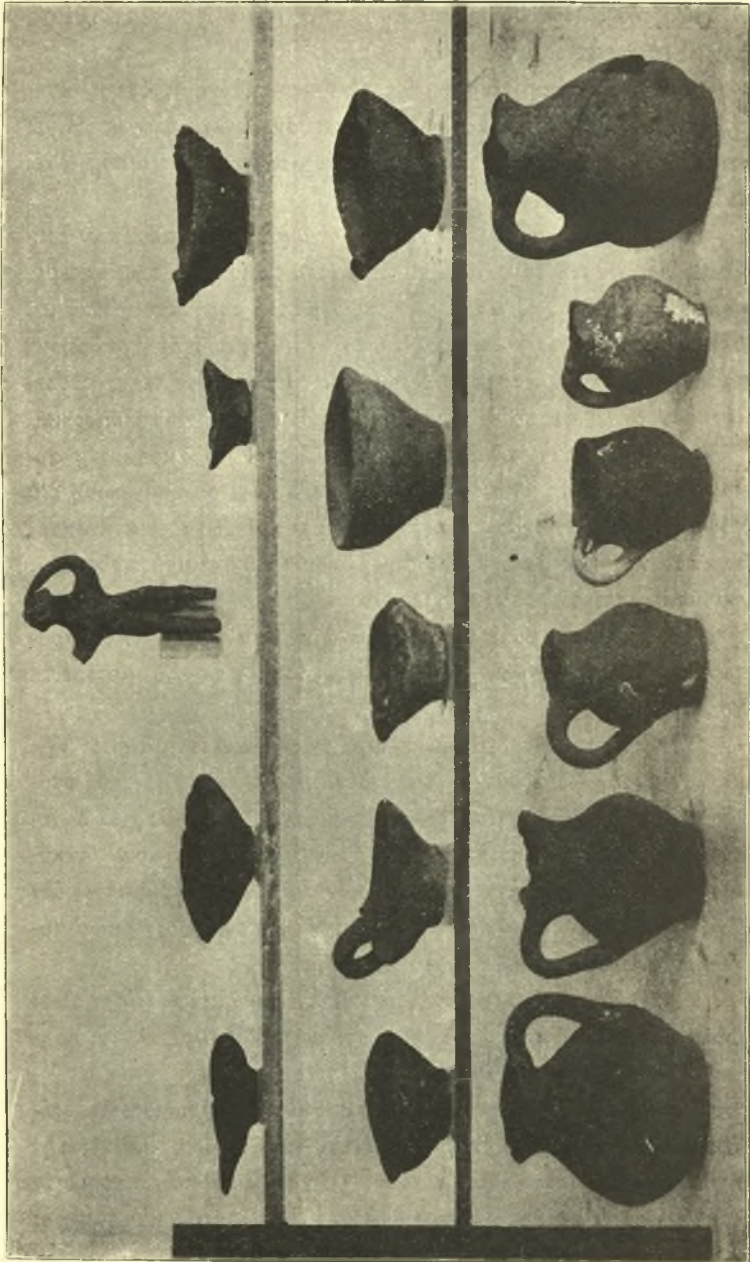
β'. Ἡ εἰς τὸ μέσον πρόχους ἢ οἰνοχόη φέρει πλουσίαν διακόσμησιν, ἣν ὁ Ἐβανς νομίζει ὡς χαρακτηριστικὴν τῆς Ὑστερομινωϊκῆς α'. ἐποχῆς κατὰ τὴν ταξινομήσιν τοῦ ἰδίου. Ἐπὶ τοῦ πήλου ἐστρώθη ὠχρόξανθος ἀλοιφή, ἐπὶ ταύτης δὲ ἐγγράφησαν τὰ κοσμήματα διὰ καστανοῦ χρώματος. Ἐπὶ τούτου τέλος προσετέθησαν ἄλλα λεπτότερα διὰ λευκοῦ κοσμήματα ἢ λεπτομέρεια.

γ'. Πρὸς δεξιὰν οἰνοχόη ἀκεραία. Μόνον τὸ ἄκρον τῆς ἀυλακωτῆς προχόης εἶναι ἀποκεκρουσμένον καὶ συνεπληρώθη διὰ γύψου. Ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς ἀλοιφῆς σπείραι καὶ ζῶναι διὰ μέλανος ἢ καστανοῦ χρώματος. Εἰς τὴν ἔνωσιν τοῦ λαιμοῦ πρὸς τοὺς ὄμους πλαστικὸν κορδόνιον. Τοιοῦτο πλαστικὸν κορδόνιον ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὰς οἰνοχόας τῆς Μεσομινωϊκῆς καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἐκλείπει δὲ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους.

δ'. Εἰς τὴν κάτω σειρὰν τῆς εἰκόνης φαίνεται μόνωτον κύπελλον φέρον ὡς κόσμημα τρεῖς διπλοῦς πελέκεις μὲ τοὺς στυλοῦς αὐτῶν. Τὸ ἀγγεῖον εἶναι ἑλλιπὲς καὶ εἰς τεμάχια. Συνεκολληθῆ ὁμῶς καὶ συνεπληρώθη διὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν διακόσμησιν. Διπλοὶ πελέκεις ἐπὶ πήλινων ἀγγείων γεγραμμένοι δὲν εἶναι πολὺ σπάνιοι εἰς τὸ Κρητικὸν Μουσεῖον, οὐδὲν ὁμῶς κύπελλον ἐνθυμοῦμαι μὲ τοιοῦτο κόσμημα.

ε'. Τὰ ἄλλα μικρὰ πήλινα πράγματα εἰς τὸ κάτω μέρος εἶναι ἀναθηματικά, πήλινα κεφαλαὶ σκήπτρων, οἷαι εὐρίσκονται πολλὰ εἰς τὰς Κρητικὰς ἀνασκαφάς.

Εὐρέθησαν καὶ μικρὰ λυχνάρια ἀκέραια ἀχρωμάτιστα ἐπίσης καὶ οἰνοχοῦσκαϊ. Ταῦτα δύνανται νὰ ἀνήκωσι καὶ εἰς τὴν Μεσομινωϊκὴν ἐποχὴν (ἰδὲ εἰκόνα 10) καθὼς καὶ τὸ εἰς τὸ μέσον καὶ ἄνω τῆς εἰκόνης πήλινον εἰδῶλιον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ καὶ οἱ ἄκροι

Εἰκόνη 10.

πόδες ἑλλείπουσιν. Ἔχει σχῆμα καθημένου, σεβίζοντος. Εἶχε χρῶμα μέλαν ἐξίτηλον νῦν.

Τὸ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνης 11 φαινόμενον ὡς ἀκέραιον ἀγγεῖον εἶναι τεμάχιον μόνον συμπληρωθὲν κατὰ ἀναλογίαν ἐξ

Εἰκὼν 11.

ἄλλου ὁμοίου ἀγγείου εὑρισκομένου εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου (ὑπ' ἀριθ. 5531 πύλινα. Seager Mochlos fig. 23 ἄνω). Τὸ ἡμέτερον εἶναι πεπλασμένον χωρὶς τροχὸν ἐκ σκοτεινοῦ πηλοῦ, κεχρωματισμένον διὰ μέλανος χρώματος καὶ λελευασμένον διὰ τρι-

βῆς. Φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἀνήκον εἰς τὴν Πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν. Τὴν γνώμην ταύτην ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ παραβολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐκ Μόχλου ἀγγεῖον, ὅπερ εὑρέθη εἰς τάφον Πρωτομινωϊκόν. Καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῇ εἰκόνι μικρὰ τεμάχια τὰ μὲν εἰς τὴν ἄνω σειρὰν καὶ πρὸς δεξιὰν κάτω ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὴν Μεσομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον, τὰ δὲ πρὸς ἀριστερὰν κάτω ἀνήκουσιν, ἂν μὴ ἄλλα, τινὰ ἕως εἰς τὴν Πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν. Εὑρέθησαν ἐν τούτοις πάντα ταῦτα ὑπὲρ τὸ πάτωμα τῶν ἀνακτόρων, ὅπερ εἶναι ἀσφαλῶς Ὑστερομινωϊκόν. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη φαίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα· διότι σκάψαντες δοκιμαστικὸν λάκκον βαθύτερον τοῦ πατώματος δὲν ἀπηντήσαμεν λείψανα παλαιότερου συνοικισμοῦ.

Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἐρευνῶν ἐνταῦθα θὰ διαφωτίσῃ τὸ σκοτεινὸν τοῦτο ζήτημα.

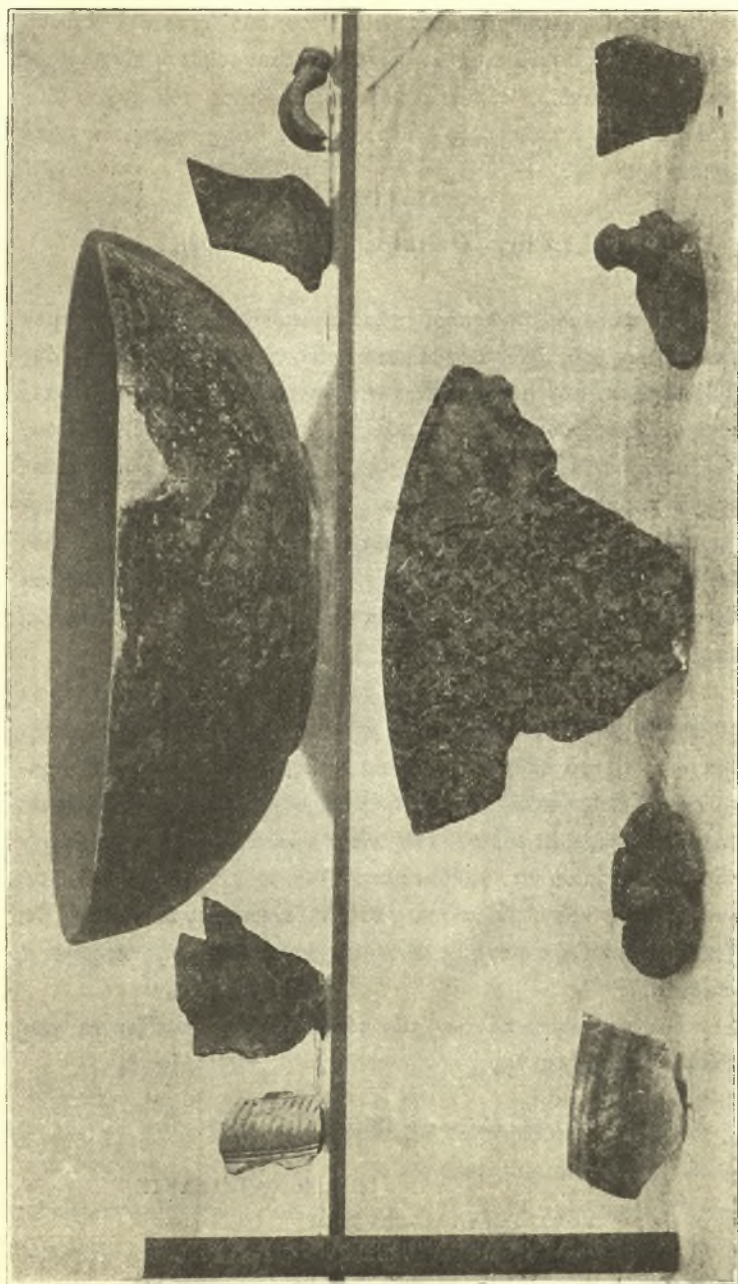
Λίθινα.

Λίθινα ἀγγεῖα ἀκέραια δὲν εὑρομεν. Ἡ ἐν τῇ εἰκόνι 12 λοπὰς συνεπληρώθη ἐκ τεμαχίου στεατίτου. Ὑπὸ ταύτην φαίνεται τεμάχιον ἄλλης βαθύτερας λοπάδος. Τὰ δὲ ἄλλα τεμάχια ἐκ διαφόρων σκληρῶν καὶ τινὰ ἐκ πολυχρῶμων λίθων ἀνήκουσιν εἰς μικρότερα ἀγγεῖα ἰδίᾳ κύπελλα, ἢ πυξίδας.

Μεταλλικά.

Σπανιώτατος εὑρέθη ἐνταῦθα ὁ χαλκός. Μόνον δύο μικρὰ τεμάχια τελείως κατιωμένα χαλκοῦ εὑρομεν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις οὐδὲ εἰς τί εἶδος πρᾶγμα ἀνήκον ταῦτα.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς συνελέξαμεν ἐν ἔλῳ ἕ γραμμάρια χρυσοῦ σποραδικῶς εἰς φύλλα λεπτότατα, ἅτινα δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐχρησίμευον εἰς τίποτε ἄλλο ἢ πρὸς ἐπιχρῶσιν πραγμάτων ἐκ προστυχωτέρου ὕλικου, ἀλλὰ τί πράγματα ἐπεχρῶσονται διὰ τούτων μόνον μίαν ἐπισφαλῆ νύξιν ἔχομεν ἐξ ὅλης τῆς μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῆς. Πήλινον μικρὸν τεμάχιον ἴσως ἀπὸ στρογγύλην τράπεζαν προσφορῶν φέ-

Εἰκὼν 12.

ρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐρυθρᾶς ἐπιφανείας του δύο ἢ τρία ἐλάχιστα στίλβοντα ὡς χρυσὸς σημεῖα. Εἶναι ταῦτα χρυσὸς ἢ εἶναι ψήγματα μαρμαρυγίου, οἷα ἀπαντῶσι συχνὰ ἐντὸς τοῦ πηλοῦ ἰδία εἰς ἀγγεῖα ἐκ Βασιλικῆς; Τοῦτο θὰ μᾶς δεῖξῃ ἡ χημικὴ ἀνάλυσις.

Ἡ πόλις. Ὁ λιμὴν. Ἡ νεκρόπολις.

Περὶ τὰ ἀνάκτορα πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν παρατηρήσαμεν ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς πολλὰ θεμέλια κτιρίων ἢ σωροὺς πετρῶν, οὓς οἱ ἰδιοκτῆται τῶν ἀγρῶν ἐξάγουσιν ἐκ τῆς γῆς καλλιεργοῦντες αὐτούς. Πρὸς ταῦτοις δὲ καὶ πολλὰ γαστρία Μινωϊκῶν χρόνων.

Ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν διεύθυνσιν ταπεινοῦται βαθμηδὸν τὸ ἔδαφος, εἰς ἀπόστασιν δὲ ὀκτακοσίων περὶπου μέτρων ἀπολήγει εἰς ἀμμώδη παραλίαν. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ τὰ θεμέλια καὶ τὰ γαστρία εἰσὶν ἀφθονώτερα καὶ μάλιστα εἰς τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης. Εἰκάζομεν ἐνταῦθα ὅτι ὑπῆρχε τὸ ἐπίγειον τῆς πόλεως.

Κατ' εὐθείαν πρὸς βορρᾶν βαίνοντες ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων φθάνομεν μετὰ διάστημα ἑνὸς χιλιομέτρου περίπου εἰς ἀκτὴν βραχῶδη. Παρὰ ταύτην φαίνονται ἐντὸς χαραδρῶν μεταξὺ βράχων ὅστ' ἀνθρώπινα καὶ γαστρία Μινωϊκά. Μικροὶ δὲ ποιμένες διημερεύοντες ἐκεῖ εὐρίσκουσιν ἐνίοτε φύλλα χρυσοῦ, χρυσᾶς ψήφους περιδεραίου καὶ γαλόπετρας. Ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς φαίνονται ἀναλήμματα καὶ θεμέλια καὶ γαστρία, εἰκάζομεν ἐκ τούτων ὅτι ἡ πόλις ἐξετείνετο μέχρι σχεδὸν τῆς ἀκτῆς, παρ' ἣν ὑπῆρχεν ἡ νεκρόπολις.

Ἡ ἐξερεύνησις πάντων τῶν τόπων τούτων ἐλπίζω νὰ γίνῃ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ.

Ἐν Ἡρακλείῳ 15 Ἰουλίου 1915.

ΙΩΣΗΦ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ

(Τὴν τακτικὴν ἔκθεσίν μου περὶ τῶν γενομένων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913 ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν, ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Περραιβίᾳ, κατέστησαν ὀλίγον ἀνώμαλον αἱ ἕκτακτοι περιστάσεις, περὶ ὧν ἀνέγραψα ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τοῦ 1914 σελ. 218, ἤτοι ἡ ἐκ νέου ἐπιστράτευσίς μου καὶ ἡ ἐπὶ ἑννέα μῆνας παραμονὴ ἐν τῇ ἐνεργῶ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ· διὸ συνεχίζω ἐνθάδε τὴν ἐκεῖ διακοπεῖσαν περὶ τούτων ἔκθεσιν).

1913. — Β'. ΘΕΣΣΑΛΙΑ

α') Ἐν Ἀργίῳ, Λαρίῳ καὶ τῇ Θεσσαλικῇ πεδιάδι.

Ἐτέρα θέσις τοῦ ἝΑτραγος· ἡ Ὀμηρικὴ ἝΑργισσα· ἐρμηνεία τῆς Κενταυρομαχίας· τὸ βασίλειον τοῦ Πολυπόιτου καὶ οἱ Περραιβοί· Ὀρμένιον· Ἀρμένιον· Λάρισα Πελαογικὸν ἝΑργος· συγκρότησις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν· σύστημα προϊστορικῶν ἐρευνῶν· κοσμηματικὴ τῶν προϊστορικῶν ἀγγείων· καῦσις τῶν νεκρῶν· Ἰωλκός.

Κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν εἰς ἝΑτραγα περιήγησιν, περιήλθομεν τοὺς παρὰ τὸν Πηγνεῖον μεταξὺ Λαρίσης καὶ τοῦ ἝΑτραγος τόπους· ἐν θέσει νῦν *Γκρέμορα* καλουμένη, ἣν ὁ πίνναξ τῆς ἝΕλληνικῆς στρατιωτικῆς χαρτογραφίας σημειοῖ διὰ τῆς λέξεως *Γκρομός*, ὑπάρχει εὐθὺς ὑπὲρ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηγνεῖου ἐν τερπνοτάτῃ καὶ κοίλῃ θέσει λόφος χωματώδης μέγας, ἐπίπεδος τὰ ἄνω, μεῖζων καὶ ὁμοιότατος τῷ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν

Φερῶν καὶ τῷ παρὰ τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, τῆς ὑποτεθείσης Κύφου, περὶ οὗ εἶπομεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς 1914 σελ. 196· μὴ δυνηθέντες νὰ διέλθωμεν τὸν λίαν βαθὺν ἐνταῦθα ποταμόν, δὲν ἠρευνήσαμεν αὐτὸν λεπτομερῶς· ἐμάθομεν ὁμῶς τὴν ὑπαρξίν κτιστῆς κλίμακος μαρμαρίνης.

Ἐνταῦθα τίθεται ὑπὸ τῶν γεωγράφων ἡ Ἔσθρα, περὶ ἧς ὁ Στράβων ἐν Θ' 439 19 λέγει «ἡ μὲν οὖν Ἔσθρα (πρὸς Ἡσίοχ. «Ἔσθρα [γρ. Ἔσθρα] πόλις Θεσσαλική»· ἡ παρὰ τὸ Ἔσθρα ἐτυμολογία εἶναι ἐμφανής), ἡ νῦν Ἔσθρα (πρὸς Ἀθηναίῳ ὁμῶς ἀπαντᾷ Ἔσθρα πόλις τῆς Ἐυβοίας), ἐπὶ τῷ Πηνειῷ κεῖται· ὑπέρεται δ' αὐτῆς Ἔσθρα ἐν τετραράκοντα σταδίοις, τῷ ποταμῷ πλησιάζουσα καὶ αὕτη· ἡ ἐντεῦθεν ἀπόστασις μέχρι μὲν τοῦ νῦν «Ἀλήφρα», κατ' εὐθεῖαν διὰ τῶν γηλόφων λογιζομένη, εἶναι περὶ τὰ 13 χλμ. (μέχρι Κουτσοχέρου περὶ τὰ 10 χλμ.), μέχρι δὲ τῶν στενῶν «Καλαμακίου», ὧν ὑπέρεται φρούριον ἀρχαῖον ἐν θέσει «Λοῦτσα», ἡ ἀπόστασις εἶναι 8 χλμ.· διὸ οἱ Ἕλληνες ἀνέγραψαν ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης θέσεως, τῆς ἀνταποκρινομένης πρὸς τε τὴν ἀπόστασιν τῶν 40 σταδίων καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ γεωγράφου χαρακτηρισμὸν τῆς θέσεως ὡς «τῷ ποταμῷ πλησιάζουσης», τὸν Ἔσθρα. Παρὰ Διόδωρον ὁμῶς (32, 15, 8 inde Atracem est profectus. decem ferme milia ab Larisa abest) ἡ αὕτη σχεδὸν ἀπόστασις πρὸς τὸν Ἔσθρα λογίζεται ἀπὸ τῆς Λαρίσης, ἄλλαι δὲ πηγαι καθιστῶσι πιθανωτάτην τὴν ἐν «Ἀλήφρα» θέσιν τοῦ Ἔσθρα· περὶ τούτων σκοπῶ νὰ διαλάβω εὐρύτερον ἀλλαχοῦ, ἀφ' οὗ συμπληρώσω ἐρεῦνας τινάς. Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ λίαν πολλοὶ ἀνώνυμοι, ἡ ἀμφιδόλως γνωστὰ ἀρχαῖα πόλεις καὶ τετειχισμένοι κῶμοι τῆς Θεσσαλίας, ἠδύναντο εὐχερέστατα νὰ καθορισθῶσι διὰ μικρῶν ἀνασκαφῶν, δι' ὧν θὰ ἐπανήγοντο εἰς φῶς ἐν τῷ δύο ἐκασταχοῦ ψηφίσματα, ἀνεγράφοντα διαρρήδην ἐκάστην.

Ὅτι ὁμῶς ἡ Ἔσθρα ἔκειτο ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος λόφου, δύναται νὰ θεωρηθῇ πιθανώτατον καὶ ἐκ τῶν ἤδη ἐκτεθέντων καὶ ἔνεκα τοῦ σχήματος τοῦ λόφου καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων μικρῶν καὶ πολλῶν τύμβων, οἵτινες ἀσφαλῶς περιέχουσι τάφους ἐπισήμων ἀνθρώπων τῆς Μυκηναίας λεγομένης περιόδου· ἐπειδὴ

δ' ἔκειτο ἡ πολίχνη αὕτη κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηγνείου, ὅστις εἶναι τὸ φυσικὸν ὄριον τῆς Περραιβίης καὶ τῆς κυρίως Θεσσαλίας, θὰ ἀνήκεν ἀρχῆθεν τοῖς Περραιβοῖς, καθ' ἃ ὀρθῶς ἀναγράφει ὁ Στράβων, λέγων ἔ. ἀ. «τὴν δ' ἀνὰ μέσον (ἐνν. Ἄτραγος καὶ Ἀργίτσης) ποταμίαν εἶχον Περραιβοί» καὶ τι πρὸ τούτων «ταύτην τὴν χώραν (ἐνν. τὴν παρ' Ὀμήρῳ ἀναγραφομένην τῷ Πολυποίῳ) πρότερον μὲν ᾔκουν Περραιβοί, τὸ πρὸς θαλάττῃ μέρος νεμόμενοι καὶ τῷ Πηγνείῳ μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ - - - εἶτα ταπεινώσαντες ἐκείνους Λαπίθαι κατέσχον αὐτοὶ τὰ χωρία, Ἰξίων καὶ ὁ υἱὸς Πειρίθους, ὃς καὶ τὸ Πηλίον κατεκτήσατο, βιασάμενος τοὺς κατασχόντας Κενταύρους, ἄγριόν τι φύλον. τούτους μὲν οὖν ἐκ Πηλίου ὤσε καὶ Αἰθίκεσαι πέλασσε, τοῖς δὲ Λαπίθαις τὰ πεδία παρέδωκε· τινὰ δ' αὐτῶν καὶ οἱ Περραιβοὶ κατεῖχον, τὰ πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ· ἔστι δ' ὅπου καὶ ἔλοι ἀναμίξῃ τοῖς Λαπίθαις ᾔκουν».

Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι διὰ τούτων παρέχονται νύξεις λόγου ἄξια καὶ λίαν ἐπιτυχεῖς πρὸς ἐρμηνείαν τῆς τε περιφήμου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κενταυρομαχίας καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου παραδοθέντων ἐν τῷ Καταλόγῳ περὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Πολυποίτου ἐν Β 738 κ. ἑ.:

οἱ δ' Ἄργιτταν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο,
 Ὄρθην Ἠλώνην τε πόλιν τ' Ὀλοοσσόνα λευκὴν,
 τῶν αὐθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης,
 υἱὸς Πειριθόιοι, τὸν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς,
 τὸν β' ὑπὸ Πειριθῶ τέκετο κλυτὸς Ἴπποδάμεια
 ἦματι τῷ, ὅτε φήρας ἐτίσατο λαχνηέντας,
 τοὺς δ' ἐκ Πηλίου ὤσε καὶ Αἰθίκεσαι πέλασσαν
 οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε Λεοντεὺς ὄζος Ἄρκος,
 υἱὸς ὑπερθύμοιο Κορώνου Καινεῖδας·
 τοῖς δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαινα νῆες ἔποντο.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ Κενταυρομαχία εἶναι λίαν παλαιὸς πόλεμος ἐγχωρίων Θεσσαλικῶν λαῶν, συμπληρωσθεὶς ὑπὸ τοῦ ἔπους διὰ καθορισμοῦ τοῦ Πολυποίτου ὡς υἱοῦ τοῦ Πειρίθου, καθίσταται

φανερόν ἐκ τε τῶν ἄλλων παραδόσεων περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ συσχετισμοῦ πρὸς τὸν Θησέα, Ἡρακλέα κλ., καὶ ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Πειρήθου ὡς υἱοῦ τοῦ Διός· ὅτι δὲ ὁ Πολυποίτης κατεῖχε Περραιβικὴν χώραν, συνάγομεν ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεμία τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένων πόλεων αὐτοῦ (πλὴν ἴσως τῆς Γυρτώνης) ἔκειτο κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηγείου, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ διήκε μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Περραιβίας, ἦτοι τῆς Ὀρθῆς καὶ Ὀλοοσσόνας, περὶ ὧν βλ. τὰ προειρημένα ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* 1914 σελ. 165.

Ἄλλ' οὕτως οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται ἢ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηγείου εὐδαιμονεστάτη καὶ ἀρίστη χώρα, ἢ διήκουσα ἀπὸ τῆς Ἀργίσσης καὶ τοῦ Ἄτραγος μέχρι τῶν Φερῶν, ὧν τὸ βασιλεῖον καθορίζεται ἐν Β 711 κ. ἐ., ὡς περιλαμβάνον τοὺς ἀπὸ τῶν Νοτίων τερμάτων τῆς Βοιδηΐδος λίμνης πρὸς τὸν Βορειότατον μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου τόπους διὰ Γλαφυρῶν μέχρι Ἰωλκοῦ, πόλεων σαφῶς γνωστῶν νῦν καὶ καθωρισμένων ἀκριβῶς· ὀφείλομεν ἄρα ἐν τοῖς τόποις τούτοις νὰ ὑπονοήσωμεν ἕτερον βασιλεῖον, ὅπερ λανθάνει ἐν τῷ Καταλόγῳ ἐν Β 734-737.

Ἐνταῦθα δῆλα δὴ ἀναγράφονται τάδε :

οἱ δ' ἔχον Ὀρμένιον οἱ τε κρήνην Ὑπέρειαν
οἱ τ' ἔχον Ἀστέριον Τιτάνοιο τε λευκὰ κάρηνα
τῶν ἤρχ' Εὐρύπυλος Εὐδαίμονος ἀγλαὸς υἱός·
τῷ δ' ἄμ' τεσσαράκοντα μέλαινοι νῆες ἔποντο·

ἀλλ' ἐνταῦθα ὑπάρχει μεγίστη σύγχυσις, περὶ ἧς πλεῖστα ἀναφέρει ὁ Στράβων, παραλαμβάνων γνώμας καὶ πολλῶν προγενεστέρων γεωγράφων· οὐδεμίαν ὅμως λύσιν ἐπιτυχῆ τῶν ἀποριῶν ἐκθέτει· διὸ νομίζομεν ὅτι ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ὑπόκειται χάσμα, προσελθὸν μάλιστα ἐκ τινος ὁμωνυμίας πόλεων.

Διότι τὸ Ὀρμένιον ἀναφέρεται ὡς κώμη ὑπὸ τῷ Πηλίῳ παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον, καὶ εἶναι ἢ διὰ πολυγωνικῶν τειχῶν τετειχισμένη ἀρχαία κώμη ὑπὲρ τὰ νῦν «Λεχώνια» ἐπὶ τοῦ λόφου «Νεβεστική», ἣτις ἐθεωρεῖτο οὕσα ἢ Νήλεια (βλ. *Πρακτικά* 1910 σελ. 211-212 καὶ 1912 σελ. 218), τὸ δὲ Ἀστέριον καὶ

ἢ *Τίανος* κείνται πιθανώτατα κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Καρδίτσης περὶ τὸ νῦν χωρίον «Παλαμᾶ» καὶ ἐν τοῖς ἐγγύς τόποις· δὲν εἶναι ἄρα δυνατόν νὰ κατέχη τις ταῦτοχρόνως τὸ Ὀρμένιον, τοσοῦτον μακρὰν ἐντεῦθεν κείμενον μεταξὺ τοῦ βασιλείου τοῦ Φιλοκτίτου καὶ τοῦ τῶν Φερῶν, καὶ τὰ κατὰ τὴν πεδιάδα σημειωθέντα μέρη· ἐπίσης κρηγὴ Ὑπέρεια ἐνταῦθα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῆ ἢ ἐν μέσαις Φεραιῖς, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Εὐμήλου, οὐσα, ἀλλ' ἄλλος τις ὁμώνυμος καὶ εὐδρος ἢ πετρώδης, «καρανός», τόπος, ἴσως ὁ κατὰ τὴν νῦν «Δρύσκολην» ἐν τῇ πεδιάδι, τὸ καλούμενον *Μεθύδιον* ἢ *Εὐύδιον* ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις.

Δέον ἄρα νὰ χωρισθῶσιν εἰς δύο βασίλεια οἱ προτεθέντες στίχοι, ὡς ἑξῆς περίπου:

οἱ δ' ἔχον Ὀρμένιον -----

 τῶν ἤρχ' Εὐρύπυλος Εὐαίμονος ἀγλαὸς υἱός·
 τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαινοι νῆες ἔποντο·
 καὶ οἱ δ' ἔχον Ἀρμένιον οἱ τε κρηγὴν Ὑπέρειαν,
 οἱ τ' ἔχον Ἀστέριον Τιάνοιο τε λευκὰ κάρηνα,
 τῶν ἤρχ' -----
 τῷ δ' ἅμα ----- μέλαινοι νῆες ἔποντο·

οὕτω νοεῖται ἕτερον μὲν τὸ βασίλειον τοῦ *Εὐρυπύλου*, ἔχον πρωτεύουσαν τὸ περιφημον Ὀρμένιον, ἕτερον δὲ τὸ ἐν τῇ πεδιάδι, ἔχον πρωτεύουσαν τὸ Ἀρμένιον, παρὰ τὸ νῦν «Γκερλί», ἐν τῇ πεδιάδι εὐλόγως τιθέμενον· ἢ τὸ μὲν κατὰ τὸν Πιγασιτικὸν βασίλειον μετὰ τοῦ Ὀρμενίου ἀνήκεν ἄλλῃ τινί, τὸ δ' ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Ἀρμενίου τῷ Εὐρυπύλῳ καὶ ἔτι ἀπλούτερον, γράφων τις οἱ δ' ἔχον Ἀρμένιον καὶ συνεχῶς τὰ λοιπὰ ἀνευ χάσματος, δύναται νὰ ἔχη κατὰ τὰς ἄνω ἐρμηνείας λύσιν τινὰ εὐλογον, καί-τοι οὕτω θὰ παρέμενον ἀνερμήνευτα πολλὰ περὶ τοῦ Ὀρμενίου παραδοθέντα, ἐκτὸς ἂν καὶ ταῦτα ἤθελέ τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ Ἀρμενίῳ. Οὕτως ἄρα ἡ παραδοχὴ τοῦ χάσματος καὶ τὸ ὅτι ὑπόκεινται ἔ. ἀ. δύο βασίλεια ἐρμηνεύει τὰ πάντα.

Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἐρμηνευομένων ὁπωσδήποτε τούτων, ἐπέρ-

χεται σημαντική ἀπορία: διὰ τί δήλα δὴ ὁ Ὅμηρος παρέλιπε τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κρανηῶνα, τὰς ἀναμφισβητήτως μεγίστας καὶ σπουδαιστάτας τῶν κατὰ τὴν ὄλγην Θεσσαλίαν πόλεων, ἐφ' ὧν καὶ νεολιθικοὶ μεγάλοι συνοικισμοὶ καὶ τῶν μετέπειτα περιόδων ὑπάρχουσι, καὶ περὶ ὧν οὐδεμία σοβαρὰ ἀντιλογία δύναται νὰ προκύψῃ ὅτι δῆθεν δὲν κατιψαύοντο, ἢ δὲν ἤκμαζον κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου περιγραφομένην περίοδον, καὶ καθ' ἣν αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἔζη; δὲν δύναται δὲ οὐδεμία τῶν ἐν τῷ Καταλόγῳ πόλεων νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὰς δύο ταύτας, καθοριζομένων σαφῶς τῶν ὀρίων τῶν βασιλείων ἐκάστων.

Καὶ ἢ μὲν Κρανηῶν δύναται τις νὰ δεχθῇ ὅτι μετωνομάσθη ἔκτοτε, καὶ ἀναφέρεται ὅτι ἐκαλεῖτο πρότερον Ἐφύρη· ἀλλ' ἢ Λάρισα οὕτε μετέλλαξέ ποτε ὀνομασίαν καὶ λέξις πελασγικὴ ὁμοφώνως θεωρεῖται· τὸ λεγόμενον ὅτι αὕτη ἐκαλεῖτο Πελασγικὸν Ἄργος εἶναι δυσχερέστατον πρὸς παραδοχὴν· διότι σαφῶς ὀνομάζεται οὕτως ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου ἢ σύμπασα κατὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς πεδινὴν ἕκτασιν Θεσσαλία· ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι, ὅπως ἐκαλεῖτο Ἄργος ἢ ὄλη Πελοπόννησος καὶ ἢ πόλις Ἄργος, οὕτω Πελασγικὸν Ἄργος ὀνομάζετο ἢ τε Λάρισα ὡς πόλις καὶ ἢ Θεσσαλία ὡς χώρα, θὰ περιπέσωμεν εἰς ἄλλας δυσχερείας, κυρίως εἰς τὸ ὅτι δὲν ἀναφέρεται ὡς πρωτεύουσα ἢ πόλις βασιλείου τινὸς τὸ Πελασγικὸν Ἄργος, ἐν ᾧ ἢ πόλις Ἄργος ἀναφέρεται.

Καὶ ὅμως εἶναι περιέργον ὅτι ὁ Ὅμηρος ἀριθμεῖ μετὰ τῶν Τρώων τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰππόθου καὶ περιγράφει διὰ τοιούτων χαρακτηρισμῶν, ὥστε νὰ νομίσῃ τις ὅτι αὐτόχροημα ἢ Θεσσαλικὴ αὕτη Λάρισα περιγράφεται· διότι λέγει ἐν Β 840-844:

Ἰππόθοος δ' ἄγε φύλα Πελασγῶν ἐγχεσιμύρων
τῶν, οἳ Λάρισαν ἐριβώλακα ναιετάσκον·
τῶν ἤρχ' Ἰππόθός τε Πύλαιός τ' ὄζος Ἄργος,
οἳ δὲ δύο Λήθιοι Πελασοῦ Τευταμίδαο·

πρόκειται δὲ περὶ βασιλείου ἔχοντος μίαν μόνον, μεγάλην βεβαίως πόλιν, μετὰ σημαντικῆς περιοχῆς, καὶ ταύτην οἰκουμένην ὑπὸ Πελασγῶν μόνον, οὕσαν δὲ καὶ ἐριβώλακα, ἤτοι: ἐν πεδιάδι

κειμένην, ἣ εὐφορον πεδιάδα κατέχουσαν· γνήσιοι δὲ Πελασγοὶ εἶναι οἱ ἡγεμόνες αὐτῆς, ὁ δ' ἕτερος τούτων, ὁ πρεσβύτερος, ὁ καὶ κυρίως ἡγεμῶν βεβαίως, ἔχει ὄνομα ἱππικόν, οἷον ἀρμόττει ἱπποτρόφῃ χώρᾳ, ὅποια ἦτο ἀνκμφισθητῆτως ἀνέκαθεν ἡ Θεσσαλικὴ Λάρισα, λίαν πεφνημισμένη καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι καὶ ὑπομνηματισταὶ τοῦ Ὀμήρου ἀδυνατοῦσι νὰ προσαρμόσωσι τὰς ἄνω περιγραφείσας ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἰδιότητος πρὸς τινα κατὰ τὴν Τρωάδα ἢ ἐγγὺς περαιτέρω καλουμένην Λάρισα, ὡς ἀδυνατοῦσι νὰ προσαρμόσωσι τοὺς παρεχομένους ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου χαρακτηρισμοὺς τῇ Θήβῃ, ἣν εὕρομεν ἐν Θεσσαλίᾳ σπουδαιότατην μὲν ἐπίσης ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀποδειχθεῖσαν πόλιν, προσαρμοζομένην δὲ πρὸς τὰς περιγραφὰς τοῦ ποιητοῦ· διότι ὁ Στράβων ἐν Π' 620, 2 λέγει: «πολλὰ μὲν οὖν αἱ Λάρισαι, δεῖ δὲ τῶν ἐγγὺς *τινα* δέξασθαι, μάλιστα δ' ἂν τὴν περὶ Κύμην ὑπολάβοι τις ὀρθῶς - - - τῆς μὲν ἐν τῇ Καύστριανῇ Λαρίσῃ οὐδὲν ἔχομεν τεκμήριον ἰσχυρὸν ὡς ἦν ἤδη τότε· οὐδὲ γὰρ τῆς Ἐφέσου· τῆς δὲ περὶ τὴν Κύμην μαρτύριον ἐστὶ πᾶσα ἡ Αἰολικὴ ἱστορία, μικρὸν ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν γενομένη»· ἀλλ' οὐδὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἰσχυρὸν μαρτύριον, ἐὰν μὴ προσαρμοσθῇ πρὸς τοὺς τόπους αὐτοὺς καὶ τὰ φύλα· ἐπίσης λέγει ὁ Στράβων περὶ τῆς Θήβης τῶν Κιλίκων ε. ἀ. 614, 65 «ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ ἀπὸ πεντήκοντα σταδίων ἐστὶν ἡ Θήβη ἔρημος, ἣν φησὶν ὁ ποιητὴς ὑπὸ Πλάκῃ ὕλησση· οὗτε δὲ Πλάκος ἢ Πλάξ ἐκεῖ *υ* λέγεται, οὐδ' ὕλη ὑπέρεκειται, καίτοι πρὸς τῇ Ἰδῇ»· βλ. περὶ τούτων καὶ *Πρακτικά* 1908 σελ. 194-198.

Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ὅμοια ἀπορήματα ἠδύνατό τις νὰ φέρῃ πρὸς τὸ ζήτημα· ἀλλ' ἡμεῖς ἀρκούμεθα ἐν τῇ παρόντι τοῖς προειρημένοις, εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Θεσσαλικῶν τόπων καὶ ἱστορικῶν χρησίμοις· νομίζομεν δὲ ὅτι ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν ὑπάρχουσι τοπικαὶ διηγήσεις, συνυφασμέναι μετὰ τῶν συμβάντων κατὰ τὰ Τρωϊκά· ὅτι δῆλα δῆ, ἀποικήσαντες ἐκ Θεσσαλίας ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν καὶ μεταστάσεων πολλάκις πρὸ τῶν Τρωϊκῶν κάτοικοι εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τοὺς ἐγγὺς τόπους, καὶ συναποκρίσαντες τὰς ἐν ταῖς μητροπόλεσιν αὐτῶν παραδόσεις καὶ ἱστο-

ρίαις, ἔδρυσαν τὰ πολλὰ ὁμωνύμους ἐκείναις ἀποικίας καὶ διεφύλαξαν τὰς διηγήσεις ταύτας· ὅτε δὲ μετέπειτα ἐγένετο ὁ μέγας Ἑλληνικὸς πόλεμος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι κατοίκων, κατὰ τῶν ὁμαζιμόνων βεβαίως ἀπογόνων τῶν μνημονευθέντων ἀποίκων, αἱ νέαι διηγήσεις περὶ τοῦ δεκαετοῦς τούτου πολέμου διεσταυρώθησαν παρὰ τῇ λαῶ οὕτως, ὥστε ὁ τρεῖς τοῦλάχιστον γενεᾶς μετὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράψας τὰ ἔπη "Ὀμηρος εὖρε φερομένης ἔν τε ταῖς ἀποικίαις καὶ ἐν ταῖς μητροπόλεσι διεσταυρωμένης δημῶδεις ποιήσεις τῶν ἐθνῶν, πόλεων καὶ γενῶν ἐκάστων· ἐπὶ τούτων δὲ στηρίζονται τὰ ἔπη· διότι ἄλλως δὲν ἐρμηνεύονται αἱ τοπογραφικῶς τοσοῦτον ἀληθεῖς περιγραφαὶ καὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν πόλεων ἐκάστων ὑπ' αὐτοῦ· οὐδὲ ἦτο δυνατόν τότε, δυσχερὲς δὲ καὶ σήμερον, εἰς ἄνθρωπος νὰ περιέλθῃ, νὰ θεωρήσῃ ἐπακριδῶς, καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ ἀρμοδίως τοσαύτας πόλεις καὶ τόπους.

Ἐπὶ τοιοῦτον ἄρα πνεῦμα περίπου νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζωνται τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδεδομένα, ἰδίως τὰ ὑπὸ τοῦ μεγίστου καὶ ἀρίστου τῶν συγγραφέων, τοῦ Ὀμήρου, ἄτινα καὶ τῆς προσηκούσης ἐρμηνείας δεόνται καὶ ἄξια ὑπὲρ πάντα εἰσί, καὶ προσομοίως νὰ ἐρευνῶνται καὶ συσχετίζωνται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ταῦτα πρὸς τοὺς ἀνασκαπτομένους τόπους, οὐχὶ δὲ καθ' ὃ σύστημα νῦν ἐξετάζονται τὰ πολλὰ, ἄτοπον λίαν καὶ ἀπροσδιόνυσον· διότι οἱ καθ' ἡμᾶς ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχαιοδίφαι, ἐλάχιστα προσέχουσι τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παραδεδομένοις· λαβόντες δὲ διὰ τινος ἡμερῶν τινων ἀνασκαφῆς μετὰ χεῖρας ὁμάδα ὀστράκων καὶ εὐρηματίων, μονονουχὶ γραπτὰς λύσεις χρησιμῶν φέρον ἕκαστον τούτων ἐθεώρησαν· κατατάξαντες δὲ αὐτὰ ἐπιμελῶς εἰς ῥυθμοὺς καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν κοσμήσεις θαυμάσαντες, ἔλυσαν δι' αὐτῶν, ὡς ἐνόμισαν, καὶ τὰς χρονικὰς διαφορὰς καὶ τῶν λαῶν τὴν γένεσιν καὶ τὰς πορείας καὶ τῶν ἐθνῶν τὰς σχέσεις καὶ τὸν χαρακτήρα.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγοντες οὐδόλως νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει ταῦτα νὰ ἐξετάζωνται μετ' ἀκριβείας· τούναντιον ἐπιστημονικὸν καθήκον πρῶτιστον εἶναι ἡ ἐπιμελεστάτη τῶν πραγμάτων καὶ πραγματίων τούτων ἐξέτασις, ὑπὲρ πάντα δ' ἀκριδῶς ἐφροντίσα-

μεν καὶ ἡμεῖς νὰ διερευνήσωμεν ταῦτα οὕτως, ὥστε ἐφ' ἐκάστου εὐρηματίου ἄλλοθὲν τε καὶ ἐκ τῶν ἐν Φθιώτισι Θήβαις ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἐπεγράψαμεν εἰδικῶς τὸ στρώμα, τὴν θέσιν καὶ τὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ εὐρέθη· ἀλλ' ἀποφυγόντες τὴν μονομέρειαν καὶ ὑποτέλειαν τῆς λίαν ἐκτεταμένης συγκρίσεως καὶ παραβολῆς τούτων μόνον, προσεπαθήσαμεν νὰ εὕρωμεν τὴν ἐφ' ἐκάστου τόπου γενικὴν ἱστορικὴν ἀκολουθίαν, ὡς αὕτη ἐνεφανίζετο δι' εὐρημάτων πάντων τῶν χρόνων, καὶ ὡς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων τυχὸν ἐκασταχοῦ παρεδίδοτο· πρὸ πάσης δ' ἐρεῦνης ἀνασκαφικῆς ἐποιήσαμεν τὴν προσήκουσαν ἐπιλογὴν, ἐξετάζοντες τόπους, χαρακτηριζομένους ὑπὸ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ὡς ὄντας λίαν σπουδαίους καὶ σημαντικούς.

Ὅτι δὲ τὸ ἡμέτερον σύστημα τῆς γενικῆς ἐξετάσεως τοῦ τόπου ἐκάστου καὶ τοῦ πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις στενοῦ σχετισμοῦ ἐν συνολικῇ ἐρεύνῃ τῶν χρονικῶν περιόδων αὐτοῦ εἶναι ἀρτιώτερον τῆς εἰδικῆς μὲν ἔν τινι σημείῳ ἢ χρονικῇ περιόδῳ ἐρεύνης αὐτοῦ, γενικωτάτου δὲ συσχετισμοῦ πρὸς ἅπασαν, εἰ δυνατόν, τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν τῶν ἐξ αὐτῆς εὐρημάτων, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐξῆς παραδείγματα: ἐνεργήσαντες ἀνασκαφὰς ἐπὶ μὲν τοῦ ἐν Σέσκλῳ προϊστορικοῦ μικροῦ συνοικισμοῦ ὃ ἡμέτερος X. Τσουντας, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐν Ζερελίοις τοῦ Ἀλμυροῦ οἱ Ἕλληνοὶ Wace καὶ Thompson, καὶ ἐξετάσαντες, ὡς προσήκε, μετὰ μεγάλης λεπτομερείας τὰ στρώματα καὶ τὰ εὐρήματα, κατέληξαν εἰς χρονολογικὰ καὶ ἐθνολογικὰ συμπεράσματα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀφετηρίας· διότι ἐπὶ μὲν τοῦ ἐν Ζερελίοις συνοικισμοῦ ὑπῆρχον ἀνωτάτω ἀναμῆξ θραύσματα ἱστορικῶν χρόνων καὶ ἀρχαϊκῶν καὶ γεωμετρικῶν καὶ μυκηναίων ἐπὶ ἐνὸς στρώματος· ἀπὸ τίνος ἀφετηρίας δύναται τις νὰ χρονολογήσῃ τὰ ὑποκείμενα; ἀπὸ οὐδεμιᾶς ἀναμφισβητήτως καὶ ἐπωφελῶς, πλὴν ἀπὸ τῆς τελευταίας, τῆς ἀρχαιότητος, δεομένης καὶ ταύτης ἐρμηνείας· οὕτως *interpres eget interprete*, ὡς λέγει ὁ Κικέρων. Ὅμοίως ἐν Σέσκλῳ οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν ἀνωτάτω χρονολογικῇ ἀφετηρίᾳ σαφῆς, μηδὲ μυκηναίων θραυσμάτων εὐρεθέντων ἐκεῖ.

Καὶ ὅμως ἐξήγαγον συμπέρασμα οἱ Ἕλληνοὶ ἐθνολογικὸν τε καὶ χρονολογικὸν περὶ συμπάσης τῆς Θεσσαλίας, καθ' ὃ ἡ μὲν

ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐμφάνισις τῆς χαλκῆς περιόδου εἶναι σύγχρονος τῇ ἐν Κρήτῃ ἐπικληθείσῃ *Τρίτῃ Ὀψίμῳ Μινωικῇ*, ἡ δὲ κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον δῆθεν κατάπτωσις τῆς τέχνης ἐν Θεσσαλίᾳ (ἐν Ζερελίοις δῆλα δὴ) δηλοῖ ὅτι κατ' αὐτὴν ᾔκει ἐκεῖ λαὸς φυλετικῶς διάφορος τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀληθευούσῃ, πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν ἄλλων μετέπειτα ἀρχαίων συγγραφέων παραδεδομένα ἡμῖν περὶ *δέκα βασιλείων* ἐν Θεσσαλίᾳ τῆς περιόδου ἐκείνης, ὧν ἐν τοῦ Ἀχιλλέως, Ἰσάξιον, εἰ μὴ μείζον τοῦ τῶν Ἀτρειδῶν, θὰ εἶναι κενοὶ λόγοι, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι θὰ κατῆλθον διὰ μιᾶς καὶ αἰφνιδίως ἐξ οὐρανοῦ ἴσως· ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τοιαῦτα συμπεράσματα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ἐνός καὶ δύο πτωχιστάτων προϊστορικῶν συνοικισμῶν, ἐκ τῶν ὑπερτριακοσίων τοῦλάχιστον, οἵτινες δύνανται ἀσφαλῶς νὰ ἀριθμηθῶσιν ἐν Θεσσαλίᾳ, δὲν δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν· εἶναι τὸ αὐτό, ὡς ἐάν τις μετὰ τρισχίλια ἔτη ἀνασκάψῃ τὸ «Μπραχάμι» παρὰ τὰς νῦν Ἀθήνας καὶ ἐκ τῶν ἐξ αὐτοῦ εὐρημάτων χαρακτηρίσῃ τὸν ὄλον σημερινὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης.

Ἐπίσης ὁ Χ. Τσουντας ἐλάχιστα ἐφρόντισε περὶ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, ἐξήγαγε δὲ μέγιστα συμπεράσματα ἐκ τινων κοσμήσεων καὶ τρημάτων, λέγων τάδε (πρὸς «Αἱ Ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλου» σελ. 398-399) «αἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν συμφωνιῶν, τὰς ὁποίας παρατηρήσαμεν μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν βορειοτέρων χωρῶν, ἀναφέρονται εἰς τὴν τέχνην τῆς νεωτέρας περιόδου τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος. Τότε ἐμφανίζεται εἰς τὴν Θεσσαλικὴν κεραμεικὴν τὸ σπειροειδὲς κόσμημα, τότε αἱ διακεκομμένα κενηταὶ αὐλακες ἐπὶ τῶν ἐγχυράκτων ἀγγείων, τότε τὸ πρῶτον ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν εἰδωλίων τρήματα κλ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰ ἄλλα ἢ κεραμεικῆ τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου διαφέρει οὐσιωδῶς, δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι τοὺς νεωτερισμοὺς ἔφερον εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὁ ἕτερος τῶν δύο λαῶν — ὁ τῶν *Πελασγῶν* πιθανῶς — τότε μεταναστεύσας κτλ.» τὸ σπειροειδὲς ἄρα κόσμημα, αἱ κενηταὶ αὐλακες καὶ τὰ τρήματα δύνανται νὰ ἐρμηνεύσωσι τὸ ζήτημα τῆς καθόδου τῶν

Πελασγῶν, περὶ ὧν ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης τοσαῦτα παρέδωκεν ἡμῖν!

Ἄλλ' ἂν τὰ περὶ τῆς νῦν τέχνης τῶν λίαν ἀπλῶν κεραμέων προχείρωσ διερευνήσῃ τις, θὰ κατανοήσῃ πόσον ἐπισφαλὲς πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων ἔκ τινων σπειρῶν, ἀυλακίων καὶ τρημάτων· ἡμεῖς μεταδάντες εἰς ἀπλοῦν παρὰ τὸν Βόλον κεραμουργεῖον καὶ ἐπὶ μακρὸν συζητήσαντες μετὰ τοῦ κεραμέως καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ περὶ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐποιοῦν σπείρας, στικτὰ τρήματα καὶ ἀυλάκια περὶ τὰς στάμνους καὶ χύτρας, κοσμήματα δὲ φύλλων, κλάδων, στεμμάτων, λεοντοκεφαλῶν κττ. περὶ τὰ « κανάτια πολυτελείας », ὡς ὠνόμαζον αὐτά, ἐλάδομεν ἀπαντήσεις, ἐξ ὧν καταλήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἂν οἱ νῦν ἀπλοὶ κεραμεῖς, οἱ ἰσχυρῶς προσομοιάζοντες τοῖς παναρχαίοις ἐκείνοις, ἐμάνθανον τὴν τεραστίαν σημασίαν, ἣν οἱ περὶ τὰ προϊστορικὰ ἀσχολούμενοι ἀρχαιολόγοι ἀποδίδουσι ταῖς σπείραις αὐτῶν, τοῖς ἀυλακίοις, τοῖς τρήμασι καὶ λοιποῖς κοσμήμασι, θὰ ἠπόρουν.

Ἐτέρα ἀπόδειξις περὶ τῆς σφαλερᾶς ὁδοῦ πρὸς ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων διὰ τῆς ὑπερλεπτομεροῦς μὲν ἐξετάσεως τῶν κοσμημάτων καὶ ὑπερτιμήσεως αὐτῶν, περιφρονήσεως δὲ τῶν κοινοτάτων τεχνικῶν τρόπων ἐν τοῖς ἔργοις ἐκάστοις, εἶναι ὅτι, ἐν ᾧ οἱ οἰοὶ Πελασγοὶ ἐφημίζοντο ὡς κτίσται, οἱ κρίνοντες καὶ διονυχίζοντες αὐτοὺς ἀρχαιολόγοι πολλάκις ἀγνοοῦσι τὰ τῆς κτιστικῆς τέχνης, π. χ. ὁ X. Τσουντας, λέγων περὶ τοῦ ἐν Διμηνίῳ τάφου, οὐ παρατίθησι μεγάλην εἰκόνα ἔ. ἀ. σελ. 154 « χρῆσις πηλοῦ πρὸς σύνδεσιν τῶν λίθων φαίνεται ὅτι δὲν ἔγινε »· ἀλλ' ὁ προχείρωσ κομίζων τὸ « πηλοφόρι » παῖς τῶν κτιστῶν δύναται εὐχερῶς καὶ ἀσφαλῶς νὰ διακρίνη τὸ « λασποτοῖχι » τῆς « ξερολιθιάς », ἣτις καὶ « ξεροτοῖχι » καλεῖται· εἶναι δὲ ἀπλαῖ ξηρολιθίαί οἱ τοῖχοι καὶ οἱ θόλοι τῶν τάφων τούτων· ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι βεβαίως ὁ Wolters καὶ Lolling γράψαντες περὶ τῆς κτιστικῆς τοῦ ἐτέρου μεγάλου θολωτοῦ τάφου Διμηνίου ἐν Athen. Mitteil. 1888 σελ. 435 ὅτι οἱ λίθοι ἐκτίσθησαν *ohne jedes Bindemittel* aufeinander.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς λογικὰ σφάλματα δύναται νὰ ἀγάγῃ ἡ τοι-

αὕτη ἐμμονή περὶ τὴν ἐξαγωγήν μεγάλων συμπερασμάτων ἐκ μικροτάτων αἰτίων, ἀποδεικνύει τὸ φερόμενον ὑπὸ τοῦ Χ. Τσοῦντα ὡς μέγιστον τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ κατὰ τῆς περὶ κλύσεως τῶν νεκρῶν θεωρίας· καταπολεμῶν δῆλον ὅτι αὐτὴν ἔ. ἀ. σελ. 129-130 λέγει «ἀλλὰ *θεικώτερα* τεκμήρια ἐναντίον τῆς κλύσεως παρέχουσι τὰ κτερίσματα· πρῶτον ἀνεκαλύφθησαν εἰς τοὺς τάφους τῆς Σύρου πλείονες καρφίδες, αἵτινες ἐχρησίμευον ἀντιπορπῶν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἱματίου ἐπὶ τῶν ὤμων· ἐπὶ τεσσάρων δὲ ἐξ αὐτῶν ἐσώζοντο κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν των **λείψανα κλωστῆς** (ταῦτα ὑπογραμμίζονται ὑπὸ τοῦ Χ. Τσοῦντα), ἣτις ὡς φαίνεται ἐχρησίμευεν, ὅπως μετὰ τὴν ἐμπόρησιν συνδέωνται τὰ δύο ἄκρα τῆς καρφίδος καὶ κωλύεται οὕτω τὸ ἱμάτιον νὰ ἐξολισθήσῃ. **Προφανῶς** λοιπὸν οἱ νεκροί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεκαλύφθησαν αἱ καρφίδες αὗται, ἐτάφησαν φοροῦντες ἱμάτια· τὰ λείψανα ὅμως τῶν κλωστῶν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὰ ἱμάτια αὐτῶν δὲν ἐκάησαν».

Ἄλλ' ἀφ' οὗ οἱ νεκροὶ ἐτάφησαν φοροῦντες ἱμάτια, πῶς τὰ μὲν ἱμάτια πάντα «ἔλειωσαν», ὡς νῦν λέγομεν, ἤτοι ἀποσυνετέθησαν ὅλως ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ οὐδὲν ἀφήκαν ἔχνος, διετηρήθησαν δὲ λείψανα ἀθροιστικῶς κλωστῆς, συγκρατούσης τὰ δύο ἄκρα τῆς καρφίδος, τῆς συνδεούσης τὰ ἄκρα τοῦ ἱματίου; τὸ πρᾶγμα εἶναι λογικῶς, ἤτοι οὐσιαστικῶς, ἀδύνατον· διότι ἡ κλωστή μόνον ἂν ἦτο ἐκ χρυσοῦ ἠδύνατο νὰ σωθῇ· καὶ ἐκ νήματος χαλκοῦ ἂν ἦτο, θὰ κατιοῦτο· βεβαίως ἡ κλωστή ἦτο νήμα ἀπλοῦν, ἐξ οὗ ποιοῦνται τὰ ἱμάτια, φυτικῆς τινος ἢ ζωικῆς οὐσίας, λίνου, ἐρίου, βάμβακος ἢ ὁμοίου· τοῦλάχιστον ὁ Χ. Τσοῦντας οὕτω νοεῖ αὐτὴν· διὰ τίνος θυμασίας ἐπιδράσεως ἡ μὲν κλωστή διέφυγε τὴν ἀποσύνθεσιν, τὰ δὲ ἱμάτια, ὑπέκυψαν τελείως ὑπ' αὐτὴν; διότι καὶ ἀραχνούφῃ ἂν εἶχον ποιηθῆ, θὰ ἦσαν πάντως ἰσχυρότερα τῆς κλωστῆς. Φαίνεται ὅτι τριχοειδῆ τινα ῥιζίδια ἐξέλαβεν ὁ Χ. Τσοῦντας ὡς κλωστὰς.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι παραδείγματα τινὰ ἐκ πολλῶν, ἅτινα ἠδύνατό τις νὰ συγκομίσῃ ἐκ βιβλίων καὶ ἐκθέσεων λίαν σημαντικῶν ἀρχαιολόγων, οἵτινες, πολλὰ καὶ γενναῖα κατορθώσαντες, εἶναι συγγνωστοί, ἂν ἀνθρωπίνως περιέπεσον εἰς τινὰ ἀστοχίαν

ματα ἐξ ὑπερβάλλοντος ζήλου καὶ θάρρους, ἀκολουθοῦντες συστήματι τινι, ἢ ἴδιον προσπαθοῦντες νὰ δημιουργήσωσι, τῆς τοιαύτης φιλοτιμίας συνεπαγομένης φύσει καὶ περίπτωσιν εἰς σφάλματα, οἷα καὶ ἐγὼ ἠρίθμησα ἐμυτῶ· ἀλλ' ἐὰν βῶμεν περαιτέρω περὶ τὴν ἐξετάσιν γνωμῶν ἐτέρων ἀρχαιολόγων, περὶ τὰ προϊστορικὰ ἀσχοληθέντων, θὰ ἴδωμεν παράδοξα· ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο ἐν παραδείγματι: ὁ Γ. Σωτηριάδης, ἐξεέθηκεν ἐν δημοσίᾳ διαλέξει ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῇ 1908, ὅτι ἐν Βοιωτίᾳ που, ἀποκαλύψας τάφον νεολιθικοῦ νεκροῦ, εὔρε διατηρούμενον ἔτι τὸ κρέας, ἦτοι τὴν σάρκα, ἐπὶ τινος ὄστου αὐτοῦ καὶ σκώληκα ἐπικαθήμενον ὀλίγα ἔτη πρότερον ὁ αὐτὸς Γ. Σωτηριάδης, εὐρῶν ἐπὶ τινος λόφου κατὰ τὴν Χαιρώνειαν νεκροὺς τεθαμμένους, ἐκόμισεν αὐτοὺς ἐν θριάμβῳ εἰς Ἀθήνας, καὶ διεκήρυξεν αὐτοὺς ὡς ὄντας τοὺς ἱερολοχίας τοῦ 338 π. Χρ.· ἀλλ' ὁ Χ. Τσοῦντας ἐξήγαγεν αὐτὸν ἐκ τῆς πλάνης, εἰπὼν ὅτι ἦσαν νεκροὶ ὑπερδισχίλια ἔτη ἀπέχοντες τῶν ἱερολοχιτῶν ἐκείνων.

Τούτων ἄρα ἕνεκα νομίζω ὅτι πρῶτιστα μὲν πρέπει νὰ ἐρευνηθῶσιν ἐν Θεσσαλίᾳ τόποι σπουδαῖοι, περὶ ὧν ἡ ἀρχαία παράδοσις ἀφήκεν ἡμῖν ἀναμνήσεις σημαντικὰς, οἷοι εἶναι ἡ Ἴωλικός (1), αἱ Φεραί, ἡ Κραννών, ἡ Λάρισα, αἱ Θήβαι, ἡ Ἄλος, ἡ Φάρσαλος, ἦτις φαίνεται οὕσα ἡ πόλις Ἑλλάδος τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἄλλαι ὅμοιαι, ἢ δ' ἔρευνα αὐτῶν νὰ γένηται γενικωτέρα, εἰ

(1) Ὁ Fr. Staehlin ἐν Pauly² R. E. ἐν λέξει Ἴωλικός ἀποδίδει τῷ Χ. Τσοῦντα τὴν πρῶτην ἰδέαν περὶ τοῦ ὅτι αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τοῦ νῦν καλουμένου Κάστρου τοῦ Βόλου ἢ «Παλαιά»· καὶ ὄντως μὲν ὁ Χ. Τσοῦντας ἐνωρίτερον παντὸς ἄλλου, καθ' ὅσον γινώσκω, προέτεινε τοιαύτην γνώμην· ἀλλ' οὐ μόνον δὲν ἀπέδειξεν αὐτήν, ἀλλ' οὐδὲν χωρίον ἀρχαίου συγγραφῆως προσεκόμισε πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Leake κομισθέντος Στράβωνος· τὸ δὲ μέγιστον κατέστησεν αὐτὴν λίαν ἀνίσχυρον ὁ ἴδιος, γράψας ἔ. ἀ. σελ. 400 σημ. 2 «πιθανὸν ὁμως εἶναι ἐξ ἄλλου, ὅτι ὅταν ἡ πόλις παρήκμασε καὶ ἀπόλεσε τὴν δύναμίν της, οἱ κάτοικοι ἐγκατέλειψαν τὸν πανάρχαιον συνοικισμὸν καὶ ἔκτισαν νέον ὑψηλότερον, πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ Πηλίου». Ἄλλ' αἱ εἰκασίαι αὗται οὐ μόνον πιθαναὶ δὲν εἶναι, ἀλλ' ἀπεδείχθησαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐσφαλμέναι· βλ. Πρακτικὰ 1909 σελ. 155-158.

δυνατόν, οὐχὶ μονομερῆς· δεύτερον δὲ πρέπει ἢ ἐξετάσις τῶν εὐρημάτων νὰ τελεῖται λεπτομερεστάτη, ἀλλ' αὐτοτελής, ἄνευ δήλον ὅτι τῶν ἀπειρῶν ἐκείνων πρὸς μεμακρυσμένους τόπους παραλληλισμῶν, ὧν τὰς ὁμοιότητας δύναται τις ἐφάπαξ νὰ θεωρήσῃ τὸ πλεῖστον τυχαίας καὶ συμπτωματικῆς καὶ τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει ὀφειλομένης· διότι, ἐὰν μὴ πρῶτον πρὸς τὰ ἐγγύτατα βεβαιωθῇ ἢ διὰ παραλληλισμῶν συγγένεια ἐκάστων καὶ αἱ βαθμιῖδες αὐτῆς, εἶναι ματαιοπονία ἢ πρὸς τὰ λίαν μεμακρυσμένα παραβολή· τρίτον πρέπει νὰ ἐρευνῶνται ἄριστα αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις καὶ μῦθοι, νὰ βασανίζωνται δὲ ἅπασαι αἱ γνώμαι τῶν παλαιῶν συγγραφέων, οἵτινες καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὰ ἐξεταζόμενα πράγματα ἢ ἡμεῖς ἦσαν, καὶ ἰσχυρότεροι τὴν κρίσιν καὶ τὸν νοῦν ἐν γένει· οὕτω δὲν πρέπει νὰ ὑπερφρονῶμεν, διότι ἔχομεν μέσα ἐρεῦνης τελειότερα ἐκείνων, στερούμεθα δὲ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν διαυγείας, ἣς ἕνεκα καὶ πάντα τὰ μέσα καθίστανται ἀτελεῖ· τελευταῖον δὲ πρέπει μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας νὰ ἐξετασθῇ ἢ τοσοῦτον ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐμμόνως ἐκφερομένη ἰδέα τοῦ ἀντοχθονισμοῦ, ἣν προετείναμεν καὶ ὑπεστηρίξαμεν δι' ὀλίγων ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1908 σελ. 187-193, δι' ἣς πλεῖστα ἀπορίαι δύνανται νὰ ἐπιλυθῶσιν· οὕτω πως προτιθέμεθα νὰ συνεξετάσωμεν εὐθέτως τὰ τῆς προϊστορικῆς περιόδου.

β) Ἐν Παγασαῖς, Δημητριάδι, Μαγνησίᾳ καὶ Μητροπόλει.

Τὰ τεῖχη Δημητριάδος-Παγασῶν· ἔκδοσις τοῦ περὶ τῶν γραπτῶν σιηλῶν συγγράμματος· ἐπιγραφικὰ εὐρήματα Βοΐβης, Σηπιάδος, Ὀλιζῶνος· ἄγαλμα ἐκ Μητροπόλεως.

Περὶ τὸ τέρμα τοῦ ἔτους τούτου, μὴ κατασταθείσης δυνατῆς τῆς συνεχίσεως τῶν ἐν Δημητριάδι-Παγασαῖς ἀνασκαφῶν, περιωρίσθη ἐῖς ἐξερεύνησιν τῶν τευχῶν τῶν δύο τούτων πόλεων, ὧν τὴν θέσιν ἤδη καθώρισα ἐν Πρακτ. 1912 σελ. 213-218· λεπτομερείας τῆς ἐρεῦνης ταύτης κρίνω περιττὸν νὰ παραθέσω ἐνταῦθα· διότι, ἀρξάμενός ἀπὸ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦδε τοῦ

ἔτους (1913) τῆς ἐκτυπώσεως, φροντίδι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τοῦ περὶ τῶν γραπτῶν στηλῶν Δημητριάδος-Παγασῶν ἔργου μου, ἐν τῇ γενικῇ εἰσαγωγῇ περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῶν δύο τούτων πόλεων καὶ τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν παρατίθενται αἱ λεπτομέρειαι αὐταὶ ἀρμοδίως.

Συνεκομίσαμεν δὲ εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ τινὰς ἐπιγραφὰς ἐκ *Κάπουρας-Καναλίων* (ἀρχαίας *Βοίβης*), ἐκ *Παλαιοκάστρου Λαύκου* (ἀρχαίας *Ὀλιζῶνος*), ἐκ *Σηπιάδος* καὶ ἐξ *Ἰωλκοῦ*, ἐνθα, κτιζομένης οἰκίας, εὐρέθησαν μικρὰ τινὰ τμήματα χαλκωμάτων, θραύσματα μυκηναίων ἀγγείων, ὧν πλούσιος ἐμφαίνεται ὁ λόφος οὗτος καὶ τὰ περὶ αὐτὸν ἐγγύς, καὶ ἄγαλμα μαρμάρινον καθημένης γυναικὸς (*Ἀφροδίτης πιθανῶς*), εὐρεθὲν ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τοῦ ναοῦ τῆς *Καστίνας Ἀφροδίτης* ἐν τῇ παρὰ τὸ *Παλιόκαστρον Καρδίτης* ἀρχαία *Μητροπολεῖ*, περὶ ἧς βλ. Πρακτικὰ 1912 σελ. 178. Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τινὲς εἰσὶν ἐκδεδομένοι· τῶν ἀνεκδότων ἢ δημοσίευσις θὰ τελεσθῇ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἐμῶν *Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν*, τῶν ἐκτυπομένων ἐν τῇ *Ἀρχ. Ἐφημερίδι* ἀπὸ τοῦ ἔτους 1910.

1913 — Γ'. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ

α'.) Ὀνοματοθεσία νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν τῶν νέων χωρῶν.

- 1) Ἡ ὀρθὴ μέθοδος τῶν ὀνοματοθεσιῶν δήμων, κοινοτήτων, ἐπαρχιῶν, νομῶν σύστημα γενικῆς ὀνοματοθεσίας τοῦ νῦν Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εὐθύς μετὰ τὴν εἰς τὴν Νοτίαν Ἑλλάδα ἐνωρὶς ἀρξαμένην προσάρτησιν τῶν διὰ τῶν εὐτυχῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913 ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν, ἡσχολήθη ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δι' εἰδικῆς ἐπιτροπείας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων ὀνομάτων, δι' ὧν ὀρθῶς καὶ ἐπωφελῶς τῇ ἱστορίᾳ τοῦ τόπου καὶ τῇ νῦν χρήσει θὰ κατνωμαζόντο οἱ νομοὶ καὶ αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ δήμοι τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ θὰ μετωνυμοῦντο αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία, τὰ ἔχοντα ξενικὰ ἢ ἀκαλαίσθητα ὀνόματα. Πρὸς τὸ

ἔργον τοῦτο ἐκλήθην νὰ ἀποστείλω καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν συμβολὴν· μὴ ἀποτελῶν ὅμως μέλος τῆς συσταθείσης ἐπιτροπείας, ὡς μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν διαμένων, λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ὑπηρεσίας μου, εἰργάσθην ἀνεξαρτήτως αὐτῆς καὶ ἀνεκόνωςά τινα τμηματικῶς ἀποτελέσματα τῆς ἐμῆς ἐργασίας δημοσίᾳ μὲν διὰ τοῦ ἡμερησίου τύπου, ἰδίᾳ δὲ δι' ὑπομνημάτων πρὸς τε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν. Ταῦτα πάντα ἀναθεωρήσας, δημοσιεύω συντόμως ἐνθάδε, ὡς ἀποτελοῦντα ἰδίαν μελέτην καὶ ὄντα ἀποτελέσματα ἐρευνῶν μου, καίπερ προχείρων, κατὰ τὸδε τὸ ἔτος.

Καὶ πρῶτον μὲν δεῖον νὰ κατανοηθῆ ὅτι τοιαῦτα ἔργα εἶναι ἀνάγκη νὰ τελῶνται κατὰ σύστημα ἐπιστημονικῶν καὶ μετὰ μελέτην, γινομένην ὑπὸ πάντων τῶν ὄντως δυναμένων νὰ συμβάλωνται εἰς τὸ ἔργον, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς καὶ τῶν φιλοτιμουμένων μὲν πρὸς τοῦτο, μὴ σχόντων δὲ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶσιν εἰς περιηγήσεις καὶ ἐρεύνας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τοπογραφίᾳ, μόνον δ' ἐκ τῶν βιβλίῳν προσπαθούτων νὰ ἀντλήσωσι τὰς κυριώδεις πηγὰς πρὸς τοιαῦτα ζητήματα· τὸ πάντων ἄριστον θὰ ἦτο νὰ ἀνατεθῆ ἑκάστω ἀρμοδίῳ ἀνδρὶ τμημά τι τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ νὰ περιέλθῃ αὐτὸς καὶ δι' ὄψεως τῶν τόπων νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ πράγματα, συλλέγων καὶ τὰς παρὰ τῷ νῦν Ἑλληνικῷ λαῷ τοπωνυμίας καὶ διηγήσεις, ὧν πλείσταί εἰσιν ἐξαιρετοὶ καὶ χρησιμώταται πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην· τὸ πόρισμα δὲ τῶν ἐρευνῶν τούτων εὐλογον εἶναι νὰ υποβάλληται δι' ὑπομνήματος καὶ νὰ συζητῆται ὑπὸ τῶν τοιούτων ἐργατῶν μετὰ τῶν ἀρμοδίων γεραιτέρων συμβούλων.

Ἐπειτα δὲ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ καθορισθῶσιν αἱ γενικαὶ βάσεις τοῦ ὄλου ἔργου· κατ' ἐμὴν γνώμην αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') Αἱ ὑπὸ πολλῶν φιληθούμεναι ξενικαὶ καὶ μεσαιωνικαὶ ὀνομασίαι πρέπει ἢ νὰ μὴ λαμβάνωνται μηδὲ ὡς ὑπ' ὄψιν, ἢ ἐλάχισται καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ, ἐὰν ἔκτακτόν τι ἱστορικὸν γεγονός, ἔτι δὲ τὸ εὐηχον καὶ ὠραῖον καὶ ὅπωςδῆποτε ἑλληνίζον ἢ ἐξελληνιζόμενον τοῦ ὀνόματος ἐπιβάλλωσι τὴν προτίμησιν αὐτοῦ ἀπὸ παντὸς ἑτέρου.

β') Τὰ μὴ ὄντα καθαρῶς Ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἧτοι τῆς γνη-

σίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, νὰ μὴ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν· ἐὰν δὲ τι ὄνομα ὑπὸ τῶν νῦν κατοίκων ὑπάρχη ἐν χρήσει καὶ παρηχθῆ πρός τι σαφὲς Ἑλληνικόν, νὰ προτιμᾶται τὸ δεύτερον· π. χ. ὑπάρχει θέσις ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Μαγνησίᾳ καλουμένη τὰ *Μολύβια*, ἐνθα διακρίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, τῆς *Μελιβοίας* πιθανώτατα· πρὸς ἐπωνυμίαν τοῦ πέριξ δήμου, ἢ τῆς κοινότητος, ἢ τινος ἐγγυὲς χωρίου, ἔχοντος ξενικὸν ὄνομα, εἶναι βεβαίως εὐλογον νὰ προτιμηθῆ ἡ ἀρχαία σαφὴς λέξις.

γ') Πρὸς καθορισμὸν τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν δεόν νὰ λαμβάνηται ὄνομα ἀρχαίον Ἑλληνικὸν χώρου ἢ περιοχῆς, ἀνταποκρινόμενον, κατὰ πᾶσαν δυνατὴν προσέγγισιν, πρὸς τὰ ὄρια τῆς νῦν ἐν χρήσει ἐκτάσεως· προκειμένων δὲ πλειόνων τοῦ ἑνός, νὰ προτιμᾶται τὸ σπουδαιότερον καὶ εὐηχότερον· π. χ. καλεῖται νῦν νομὸς Ἀττικοβοιωτίας, Ἀργολιδοκορινθίας, Αἰτωλοακαρνανίας, Φθιωτιδοφωκίδος κτλ., ἢ κεχωρισμένως Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κττ., ἅτινα οὐδένα νοῦν ἔχουσι, εἶναι δὲ μακροσκελῆ καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν ἠχοῦσι κακῶς· εὐλογον θὰ ἦτο νὰ καθορισθῆ κατὰ προτίμησιν νομὸς Ἀττικῆς (ἐπαρχία Βοιωτίας), Ἀργολίδος (ἐπαρχία Κορινθίας), Αἰτωλίας (ἐπ. Ἀκαρνανίας), Φθιώτιδος (ἐπ. Φωκίδος) κτλ.. Ἄν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν ἐκάστῳ νομῷ τελεῖται ὑπὸ τῶν δημοσίων ἀρχῶν γραπτὴ χρῆσις τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατ' ἔτος δεκακισμυριάκις τοῦλάχιστον, θὰ οἰκονομήσωσιν αἱ ἀρχαὶ αὗται ὑπὲρ τὸν ἥμισυ τοῦ χρόνου πρὸς γραφὴν καὶ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς ὕλης, ἐφ' ἧς γράφουσι ταῦτα.

δ') Διὰ τὴν κατονομασίαν τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων ὀρθὸν εἶναι νὰ λαμβάνηται ἡ πληθυντικὴ γενικὴ τοῦ ἐθνικοῦ τῆς πλησιεστέρας ἀρχαίας πόλεως ἢ κώμης, π. χ. δήμος Ἀθηναίων, Πειραιέων (οὐχὶ Πειραιῶς), Λαρισαίων (οὐχὶ Λαρίσης), Δημητριέων (οὐχὶ Βόλου), κοινότης Φαρσαλίων (οὐχὶ Φαρσάλων), Κιεριέων (οὐχὶ Σοφάδων), Φαλανναίων (οὐχὶ Τυρνάδου), Ὀλοσσονίων (οὐχὶ Ἐλασσόνοσ) κτλ., ἐν ἀπορίᾳ δὲ ὀνόματος σαφοῦς, αἰρετώτερον εἶναι νὰ σχηματίζεται τι ὅμοιον ἐθνικὸν ἐξ ὀνόματος παρακειμένης ἀρχαίας θέσεως, ποταμοῦ, ὄρους, νεωτέρας ἐλληνικῆς τοπωνυμίας καλῆς, ἢ νὰ ἀφίνηται ξενικὸν καὶ κακότηχον ὄνομα. ἀκατανόητον καὶ πολλάκις ὁμωνυμοῦν ἐτέρω καὶ παρέ-

χον ἄλλας τε δυσχερείας καὶ τῆ τηλεγραφικῆ καὶ ταχυδρομικῆ ὑπηρεσίᾳ πλείστας καὶ ἐπιβλαβεῖς τοῖς κατοίκοις.

ε') Αἱ πρωτεύουσαι τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων δεόν νὰ ὀνομάζωνται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας πόλεως ἢ κόμης κτλ., ὧν τὰ ἔθνικὰ ἐλήφθησαν πρὸς δῆλωσιν τῶν ἐν § δ' ἐκτεθέντων, τὰ δὲ λοιπὰ, συντελοῦντα τῷ δήμῳ ἢ τῇ κοινότητι χωρία, δι' ἐτέρων ὀνομάτων καταλλήλων, ὧν τινα ἐν πάσῃ ἀπορίᾳ Ἑλληνικῶν ἀρμοζουσῶν λέξεων καὶ νεωτέρων τοπωνυμιῶν, δύνανται νὰ μεταφράζωνται ἢ παραφράζωνται ἐκ τῆς σημασίας τῆς ξένης λέξεως, ἢ νὰ σχηματίζωνται ἐξ ὀνομάτων σπουδαίων ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου.

Εὐνόητον καθίσταται ὅτι πρὸς εὔρεσιν τῶν ὡς εἴρηται ὀνομάτων τὰ μέγιστα συμβάλλονται αἱ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην πηγὴν πρὸς τε τοιοῦτον σκοπὸν καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἐν ἐρειπίοις σφζομένων, ἀλλ' ἀγνοουμένων ὀνομαστί, τετειχισμένων πολεων, ἢ ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων ἀναφερομένων, νῦν δὲ μὴ δυναμένων σαφῶς νὰ καθορισθῶσι. Τοῦτου ἕνεκα πανταχοῦ ἐν ταῖς ἐρεῦναις μου προσεπάθησα διὰ προχείρων ἀνασκαφῶν εἰς σημεῖα τῶν προειρημένων ἐρειπίων, μὴνύοντα ὑπαρξίν ναοῦ, καὶ καθιστῶντα πιθανὴν τὴν ἐν αὐτοῖς ἀνάθεσιν ψηφισμάτων, νὰ ἀνεύρω τοιαύτας ἐπιγραφάς, ὧν μία μόνον θὰ ἤρκει πρὸς διαφώτισιν πολλῶν ζητημάτων, ἐν οἷς καὶ ἱστορικὰ σημαντικά.

Ἄλλ' ἀτυχῶς ἡ γνώμη μου αὕτη οὐχὶ μόνον δὲν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ τοῦναντίον κατεδιώχθη, θεσπισθείσης ὑπ' αὐτοῦ διατάξεως, μὴ περιλαμβανομένης ἐν τοῖς κειμένοις νόμοις, μηδὲ πηγαζούσης ἐξ αὐτῶν ὅπως δῆποτε, δι' ἧς μόνον εἰς δύο σημεῖα κατ' ἔτος δύναται νὰ τελέσῃ ἀνασκαφὰς ἕκαστος ἔφορος ἀρχαιοτήτων· τῆς ἐπιβολῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως δὲν εὗρίσκω σπουδαῖον λόγον οὔτε ἐγώ, οὔτε ἄλλοι ὁμότεχοι· διὸ εὐελπιστῶ ὅτι θὰ ἀναθεωρηθῆ, ἀφ' οὗ πολλάκις ἀπόλυτος ἀνάγκη, ἐξ ἀνευρέσεως ἀκινήτων ἀρχαίων κατὰ τύχην ὑπὸ γεωργῶν καὶ ἄλλων πολλαχοῦ, ἐπιβάλλει τὴν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρόχειρον σκαφικὴν ἔρευναν πλεον ἢ δεκάκις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου.

Ὡς μόνην ὅμως δικαιολογίαν πρὸς τὴν ὡς ἄνω ἀντίθετον τῇ ἐμῇ γνώμῃ τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν πληθωρικὴν ἀνεύρεσιν κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων ἀρχαίων, ὧν τὰ μὲν ἀπαιτοῦσιν ἐργώδη μεταφοράν, συγκέντρωσιν καὶ ἀνιδρύουσιν ἐν Μουσείοις, τὰ δὲ φύλαξιν διηγετικὴ καὶ ἀποζημιώσεις σαπανηράς· ἀλλ', ἀγαθῇ τύχῃ, τὸ ἡμέτερον Κράτος ἐπεδείξατο ἐσχάτως ῥώμην πολεμικὴν καὶ ὑγιᾶ ἔντασιν πρὸς ποικίλην πρόοδον, ἐξ ὧν προκύπτει καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχή, χαίρων δὲ πρέπει τις νὰ βλέπῃ καὶ τὴν ἐκ τῶν σπλάγχων τῆς μητρὸς γῆς εἰς τὸ φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου ἐπαναγωγὴν ὠραίων καὶ σημαντικῶν καὶ πολυτρόπως διδασκτικῶν εὐρημάτων τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἅτινα διὰ νοῦν ἐχούσης καὶ σώφρονος διοικήσεως ἐλαχίστας θὰ εἶχον ἀπαιτήσεις.

2) *Κατονομασία τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν
τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου.*

Θεωρήσας δ' ἐπείγουσαν τὴν δι' Ἑλληνικῶν ὀνομάτων κατὰ τὸ προμνημονευθὲν σύστημα μετονομασίαν τῶν «σαντζακίων» καὶ «καζάδων» τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου, διότι εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1913^{ου} ἤρξατο φιλοτίμως τὸ ἡμέτερον Κράτος νὰ διοικῇ διὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν παντὸς πολιτειακοῦ κλάδου τὰς νέας ἐπαρχίας, ἐφοδιάζον αὐτάς διὰ σφραγίδων καὶ ἐντύπων μετ' ἐπιγεγραμμένου ἐπισήμως ἐκάστου ὀνόματος αὐτῶν, ὑπερ προχείρωσ ἐξελέγετο, καὶ ἠδύνατο διὰ τῆς χρήσεως νὰ ἐπικρατήσῃ, καίπερ μὴ ὀρθῶς ἔχον, ἐδημοσίευσεν διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἀθῆναι» τῆς 27·29·31 Μαρτίου καὶ 10 Ἀπριλίου τοῦ 1913 καὶ τῆς «Ἐστίας» τῆς 22 Ἀπριλίου 1913 τὰς ἐξῆς μετονομασίας :

Τῆς Μακεδονίας· Σαντζακίον Θεσσαλονίκης = νομὸς Πιερίας
 » » Μοναστηρίου = » Λυγκηστίδος
 » » Κοζάνης = » Ἐλιμειώτιδος
 » » Κορυτσᾶς = » Ὀρεστίδος.
 » Καζᾶς Ἐλασσόνος = ἐπαρχία Περραιβίας

Τῆς Μακεδονίας:	Καζᾶς	Σερβίων	=	»	Τιταρίον (ἢ Φυλάκης)
»	»	Γρεβενῶν	=	»	Τυμφαίας
»	»	Ἀνασελίτης	=	»	Πελαγοίδος
»	»	Κοζάνης	=	»	Ἐλιμείας
»	»	Καϊλαρίων	=	»	Ἐσρδαίας
»	»	Καστοριάς	=	»	᾽Ορειτικῆς
»	»	Κορυτσᾶς	=	»	Δασσαρητίας
»	»	Κολωνίας	=	»	Ἰλλυρίδος
»	»	Μοναστηρίου	=	»	Πελαγονίας
»	»	Φλωρίνης	=	»	Λυγκησικῆς
»	»	Κατερίνης	=	»	᾽Ολυμπικῆς
»	»	Καραφέρεια	=	»	Ἡμαθίας
»	»	Βοδενῶν	=	»	Ἀλωπίας
»	»	Γιαννιτσῶν	=	»	Βοιτιαίας
»	»	Λαγκαδᾶ	=	»	Μυθονίας
»	»	Γευγελῆς	=	»	Ἐἰδομένης
»	»	Ἄβρὲτ-Ἰσσάρ	=	»	Κρησιωνίας
»	»	Δοηράνης	=	»	Σιντικῆς
»	»	Στρωμνίτης	=	»	Παιονίας
»	»	Τίκφες	=	»	Ἄμφαξιτιδος
»	»	Θεσσαλονίκης	=	»	Κροσίδος (ἢ Θερμυίας)
»	»	Κασσάνδρας	=	»	Παλλήνης
»	»	Ἄγιου ᾽Ορους	=	»	Ἀθωνίδος
»	»	Ξερῶν	=	»	Βισαλτίας
»	»	Δεμίρ-Ἰσσάρ	=	»	᾽Οδομαντίας
»	»	Μελενίκου	=	»	᾽Ορβηλίας
»	»	Ζίχνης	=	»	Ἡδωνίδος
»	»	Πετριτσίου	=	»	Μαιδικῆς
»	»	Δράμας	=	»	Δραβήσκου
»	»	Καβάλλας	=	»	Φιλίππων
»	»	Πραβίου	=	»	Περγάμου
»	»	Σαρι-Σαμπάν	=	»	Σαπαίων.
Τῆς Ἠπείρου:	Σαντζάκιον	Πρεβέζης	=	νομὸς	Θεσπρωτίδος
»	»	Ἰωαννίνων	=	»	Μολοσσίας
»	»	Ἀργυροκάστρου	=	»	Χαονίας.
»	Καζᾶς	Πρεβέζης	=	ἐπαρχία	Ἀνακτορίας
»	»	Λούρου	=	»	Κασσωπαίας

Τῆς Ἡπείρου·	Καζᾶς	Μαργαριτίου —	»	Θεσπρωτικῆς
»	»	Παραμυθίας=	»	Ἐλεατίδος
»	»	Φιλιατῶν =	»	Βουθρωτιοῦ
»	«	Ἰωαννίνων =	»	Μολοσσίδος
«	»	Λεσκοβικίου=	»	Παραναΐας
»	»	Κονίτης =	»	Παρωραΐας
»	»	Μετσόβου =	»	Ἀθαμανίας
»	»	Δελβίνου =	»	Φοινίκης
»	»	Ἀργυροκάστρου=	»	Χαονίδος
»	»	Πρεμετῆς =	»	Ἀινιανίας
»	»	Τεπελενίου =	»	Δαμασΐας
»	»	Χειμάρρας =	»	Ἀβανίδος
»	»	Αὐλῶνος =	»	Ἀπολλωνιάδος.

Δεκαεξὲ δὲ μῆνας μετὰ τὰ ὡς ἄνω ἐμὰ δημοσιεύματα, εἶδον ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθήναις» τῆς 9 Ἰουνίου 1914 τὸ ἀποτελεσμα τῶν ἐργασιῶν τῆς μνημονευθείσης ἐπιτροπείας, δημοσίᾳ ἐκπεφρασμένον, δι' οὗ κατωνομάζοντο ὀκτὼ νομοὶ καὶ τριάκοντα ἑννέα ἐπαρχίαι τῶν νέων χωρῶν, ἐν οἷς περιελήφθησαν τὰ μετὰ τὸν ἕτερον εὐτυχῆ ἡμῶν πόλεμον τοῦ 1913 τοπικὰ τμήματα· εὐχαρίστως δὲ εἶδον ὅτι ὑπὲρ τὰ τρία τέταρτα τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας προταθέντων ὀνομάτων συνέπιπτον τοῖς ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθεῖσιν, ὅπερ ἀπετέλει σαφῆ ἔνδειξιν τῆς καλῆς ὑπ' ἀμφοτέρων ἐκλογῆς καὶ εὐλογον αἰτίαν ἐπισήμου κυρώσεως πρὸς γενικὴν χρῆσιν, καθ' ἃ ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι συνέβη πρὸ ἡμῶν καὶ πλέον αἰῶνος.

Ἄτυχῶς ὅμως δὲν ἐγένοντο ἀποδεκταί, καθ' ὅσον γινώσκω, οὔτε αἱ ἐμαὶ ὀνομασίαι, οὐδ' αἱ τῆς εἰρημένης ἐπιτροπείας, καίτοι αὕτη ἦτο ἐγκριμένη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐμοῦ ἀπλῶς ὑποβαλόντος αὐτῇ ὑπόμνημα, ὡς ὀρισθέντος ἔτη τινὰ πρότερον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου, μέλους ἐπιτροπείας μετονομασίας τῶν ξενικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι κωμῶν καὶ χωρίων. Τὴν αἰτίαν τῆς μὴ παραδοχῆς ἀγνοῶ· ἴσως ἐπῆρέασαν τοὺς ἀρμοδίους ἀντιρρήσεις τινές, ὑπὸ δημοσιογράφων γενόμεναι, δι' ὧν ἐχαρακτηρίζοντο τὰ προταθέντα ὀνόματα μὴ ὄντα τοσοῦτον ἐκφραστικά καὶ γινώριμα, ὡς ἦσαν τὰ

τῶν καζάδων τῶς κοινῶς παραδεδεγμένα, καίτοι ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲν σύστημα, οὐδὲ ἀντεπροσωπεύετο μόνῃ ἢ Ἑλληνικῇ γλῶσσᾳ, εἰ μὴ ἐν σμικρῷ μορίῳ.

Φαίνεται δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγον συνεβάλλετο εἰς τὴν μὴ παραδοχὴν καθαρῶς Ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐν τοῖς τοιούτοις ἢ γνώμη ἐτέρας ἐπιτροπείας ὑπὸ τὸν κ. Ν. Γ. Πολίτην· διότι τὸ ὑπ' αὐτῆς ἐφαρμοσθὲν καὶ ἐφαρμοζόμενον, διότι ὠρίσθη διαρκῆς, σύστημα, ἀνοίγει τὰς πύλας εἰς πᾶσαν πλειστάκις ἀκατάλληλον ὀνοματοθεσίαν· προέτεινε π. χ. αὕτη τὴν μετονομασίαν τοῦ χωρίου Πιαλί Τεγέας εἰς Νίκλι, παρὰ τὸ ξενικὸν καὶ ἄκλιτον καὶ ἀδέξιον τοῦ ὀνόματος, καθ' ἃ ἔγραψα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν «Ἀθῆναι» τῆς 12 Ἀπριλίου 1914 καὶ «Νέον Ἄστου» τῆς 13 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους, ἐν ᾗ οἱ ἐκεῖ Ἀρχάδες, ἐζήτησαν νὰ μετονομασθῇ τὸ ἑαυτῶν χωρίον Ἀλέα, ὡς κείμενον περὶ ὃν περιφημον ναὸν τοῦ Σκόπα τῆς Ἀθηνᾶς Ἀλέας, καὶ κατέχον ἔκτασιν τῆς ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντώσης Τεγεατικῆς φυλῆς ἐπ' Ἀλέαν.

Ἐπίσης δὲ ἡ αὕτη ἐπιτροπεὶα φιληθεῖ μεγάλως ταῖς σημεριναῖς τοπωνυμίαις, ἅς ἄλλως ὁμολογεῖ ὅτι δὲν συλλέγει ἢ ἰδία διὰ τινος τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλὰ ζητεῖ παρὰ ποικίλων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους καὶ ἰδιωτῶν, καὶ προτείνει, ὑπὸ τὴν ἑαυτῆς ἐπίσημον ἰδιότητα, ὡς συνέβη διὰ τὴν Μιυλήνην, δι' ἣν δὲν ἐλήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ταύτης σχεδὸν οὐδεμίαν ἀρχαίαν παράδοσιν καὶ ἱστορίαν, οὐδ' ἐπιγραφὴν ὑπ' ὄψιν, καθ' ἃ ἔγραψα ἐν ταῖς ἐφημερίσιν «Ἀθῆναι» τῆς 24 Ἀπριλίου 1914, «Ἔθνος» τῆς 25 καὶ 27 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους καὶ «Νέον Ἄστου» τῆς 25 καὶ 26 τῶν αὐτῶν καὶ ὅπερ ἀποδεικνύει ἐπίσημον ἀνακοινωθέν, δημοσιευθὲν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἔστιά» τῆς 23 (ἢ τινος ὀλίγον πρὸ αὐτῆς ἡμέρας) τοῦ Ἀπριλίου 1914: «Αἱ τοπωνυμίαι εἰς τὰς νήσους.—Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν παρέπεμψεν εἰς τὴν Ἐπιτροπεῖαν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἑλλάδος ἔγγραφα τοῦ Λιμενάρχου τῆς Λέσβου καὶ τοῦ κυβερνήτου τῆς «Δόξης», σχετικῶς πρὸς ὀνομασίας χωρίων τῆς νήσου, προκειμένου νὰ κατασκευασθῶσι σφραγιῖδες λιμενικῶν ἀρχῶν. Συνελθοῦσα δὲ ἡ Ἐπιτροπεὶα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου, συνέζητησε τὰ περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τούτων καὶ τὰς προτεινομένας

γνώμας τοῦ κ. Κρίτσα, παρεδέχθη διὰ τινὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὰς ἐξῆς προτάσεις αὐτῆς: Αἱ ἐπόμεναι τοπωνυμῖαι νὰ διατηρηθοῦν ὡς ἀναγράφονται ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῆς λιμενικῆς ἀρχῆς Λέσβου: Παναγιούδας, Ἀσπροποτάμου, Πέτρας, Συγρίου, Γαθαθαῖ, Καλλονῆς, Πλωμαρίου, Γέρας. Νὰ διατηρηθοῦν ἐπίσης αἱ ἐξῆς τοπωνυμῖαι μὲ τινὰς διαφορὰς γραφῆς: Παμφίλων, Μιστιγῶν καὶ Θερμῆς, Σουκαμινέας, Ἐρισσοῦ, Πολιχνίτου, Ἀποθηκῶν καὶ Παρακοίλων. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω τοπωνυμῖαι προτείνει ἡ Ἐπιτροπεία νὰ διατηρηθῶσιν ὡς Ἑλληνικαὶ καὶ εὐφωνοὶ. Προτείνει δὲ τὴν ἀλλαγὴν τριῶν μόνον τοπωνυμιῶν, αἱ ὅποια εἶναι εἰλημμένοι ἐκ τῆς Τουρκικῆς γλώσσης καὶ οὐδεὶς ἱστορικὸς λόγος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν. Οὕτω προτείνει τὴν ἀλλαγὴν τοῦ Γενί-Λιμάνι εἰς *Λιμιῶνας*, τοῦ Μολίβου (οὐχὶ Μολύβου, ἀλλ' ἐκ Τουρκικῆς ῥίζης) εἰς *Μέθυμαν*. Διὰ νὰ ἀποφανθῇ δὲ περὶ τῆς Τουρκικῆς τοπωνυμίας Ντίπ, ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὰς ὀνομασίας τῶν περὶ αὐτὸ θέσεων, διὰ νὰ ἐκλέξῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν ».

1914 — Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1914 ἐξετέλεσα ἀνασκαφάς, ἐρεῦνας καὶ μουσειακὰς ἐργασίας ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὰ ἐξῆς σημεία:

α.) Ἐν Διμηνίῳ καὶ Σέσκλῳ.

1) Στερέωσις θολωτοῦ τάφου· καθῶσις μυκηναίων νεκρῶν· γεωμετρικὸς τάφος Διμηνίου.

Οἱ γνωστοὶ δύο θολωτοὶ τάφοι ἐν Διμηνίῳ ἐκινδύνευσαν νὰ καταπέσωσιν, ὡς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἀφθέντες ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν βροχῶν· διὸ ἐκαθαρίσαμεν καὶ ἐστερεώσαμεν ἀμφοτέρους· ἐκ τοῦ γενομένου καθαρμοῦ ἀπεδείχθη ὅτι οἱ ἐν τῷ τελείῳ διατηρηθέντι τάφῳ νεκροὶ εἶχον ἀσφαλῶς κατὰ χάραν· διότι εὗρομεν συμπεπηγότας ἐκ καύσεως λίθους

μονήρεις, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν βράχον, ἐκ «σαπόπετρας» ὄντα, ὑπολείμματα τέφρας ἀφθονα, μὴ προερχόμενα ἐκ πυρῶν μεταγενεστέρων, οἷας εἰς τοιαῦτα καταφύγια ποιοῦσι ποιμένες καὶ κυνηγοί, καὶ μικροὺς βόθρους πολλαχοῦ μετ' ἔχων σαφῶν κεκαυμένων ὀστῶν καὶ τέφρας μετ' ἀνθράκων. Οὕτως ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν μυκηναίαν περίοδον ἐν τοιοῦτοις μεγάλοις θολωτοῖς κοινοταφείοις ἐκαίοντο οἱ νεκροί, ὡς παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Ὅμηρος· διότι τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον ἀσφαλὲς ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀποδειχθέντος ἤδη ὅτι οἱ ἐν τῷ θολωτῷ τῆς μυκηναίας περιόδου τάφῳ τῆς Δρανίστας Δολόπων καὶ οἱ ἐν τῷ ὁμοίῳ τῶν Ἰωλκίων παρὰ τὸν Βόλον, περὶ ὧν βλ. Πρακτικά 1911 σελ. 353 καὶ 1912 σελ. 229-232, νεκροὶ εἶχον κατὰ χώραν, ἀφ' οὗ ἐκτερίσθησαν πρὸ τῆς κλύσεως, διότι καὶ τῶν εὐρημάτων πολλὰ διετήρησαν τὴν ἐπήρειαν καὶ τὰ ἔχνη τῆς πυρᾶς σαφῆ. Εὗρομεν δὲ τρία ψήγματα χρυσοῦ καὶ ῥομβοειδῆ ψηφίδα στεατίτου.

Περὶ δὲ τοῦ ἐτέρου θολωτοῦ τάφου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ βεβαιώσω, ἂν ἐκάθησαν νεκροὶ ἐν αὐτῷ· διότι τὸ στρώμα αὐτοῦ κατωτάτω ἔχει ἐξιωθῆ τελείως διὰ λαξέυσεως τοῦ βράχου, ἐκ σκληροτέρας «σαπόπετρας» ἐσχηματισμένου, ἕνεκα δὲ τῆς πτώσεως τῆς θόλου κατὰ τὸ ἄνω ἡμισυ εἶχον ἀπὸ αἰώνων εἰσχωρήσει ὕδατα. ἐξ ὧν θὰ ἐξηφανίσθη πᾶν ἔχνη κλύσεως, ἂν ὑπῆρξε· μόνον ὁ πρῶτος ἀνασκάψας τὸν τάφον τοῦτον ἠδύνατο νὰ βεβαιώσῃ τὴν καύσιν, ἢ τὴν ἄνευ αὐτῆς ταφήν, δι' ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως τῶν χωμάτων, τοῦ βράχου, τῶν ὀστῶν καὶ τῶν εὐρημάτων· φαίνεται ὅμως ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν κατεβλήθη τοιαύτη φροντίς, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος ἐκαθάρθη τὸ πρῶτον ὁ τάφος οὗτος, ἴσως δὲ ὁ συμπληρώσας τὴν ἀνασκαφήν δὲν ἔσχε τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα τούτου ἕνεκα, ἵνα ἐξακριβώσῃ τι.

Διότι ἀμφότεροι οἱ τάφοι οὗτοι εἶχον πρὸ πολλοῦ συληθῆ, ὄντες ἐμφανεῖς ἐκ τῶν ἐπιχειμένων ἐπίτηδες χωμάτων πρὸς σχηματισμὸν τύμβων, ὧν ὁ τοῦ ἀρτίου τάφου διατηρεῖται ἔτι· οἱ τύμβοι οὗτοι ἔδωκαν ἐνωρὶς ὑπόνοιαν τοῖς ἀρχαίοις τυμβωρύχοις περὶ τῶν ὑποκειμένων θησαυρῶν, οἷτινες διέγνωσαν καὶ ἐσύλησαν αὐτούς· ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἀνεκαλύφθησαν οὕτως μὲν ἐκ γενομένης σὺν τῷ χρόνῳ καταπτώσεως τῆς κορυφῆς τοῦ τύμ-

βου, διαχυνομένων ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῆς καλλιεργίας τῶν χωμάτων, ἕως οὗ διεσείσθη ἡ μεγάλη πλάξ τοῦ ὀπαίου καὶ παρέπιπτον ἢ ἐνερρίπτοντο ἐπίτηδες εἰς τὰ ἔνδον τοῦ τάφου ζῆα, ἔτι δὲ καὶ ἄνθρωποι, ὧν ἑνὸς εὐρέθη ὁ σκελετὸς καὶ τὸ χαλκοῦν «τάσι» μετὰ χρονολογίας, ἀπεχούσης περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνασκαφῆς, ἐκεῖνος δ' ἐξ ἐμπτώσεως ἀγελάδος ἐντὸς τῶν κούφων καὶ ἀσταθῶν πλακῶν καὶ χωμάτων τοῦ πάλαι καταπεσόντος ἄνω ἡμίσεος τῆς θόλου, ἧς ἕνεκα οἱ χωρικοὶ ἀνέσκαψαν ἱκανὸν καί, ὡς λέγεται, ἐσύλησάν τινα τῶν ἀπομεινάντων κτερισμάτων ἐκ τῆς παλαιότερας συλήσεως.

Ἐκτίσθη δὲ ὁ δεῦτερος οὗτος τάφος περὶ τὴν μίαν χιλιὰδα ἔτων μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ὑπερκειμένου νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ, οὗτινος διέρρηξε πολλαχοῦ τὰ τοιχάρια τοῦ περιόλου καὶ τῶν οἰκίσκων καὶ ἐξ οὗ θραύσματα πίθων καὶ χονδρῶν ἀγγείων ἔχουσιν ἐντεθῆ ἐν τοῖς ἀντιμετώποις τοίχοις τοῦ δρόμου. Εἶναι δὲ πιθανῶς καὶ ὁ τάφος οὗτος κοινὸς πολλῶν νεκρῶν, τῶν συγχρόνων αὐτοῖς τάφων τῆς πολυχρονίου καὶ πολυμελοῦς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Μινυῶν Ἰωλκίων μήπω ἀνευρεθέντων· διότι οὗτοι θὰ ἐποιήθησαν ἀφνέστεροι καὶ μετὰ μείζονος τέχνης καὶ ὑπολογισμοῦ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσωσιν ἐνδεικτικὰς ὑπονοίας τοῖς μεταγενεστέροις πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ σύλησιν. Διὸ εἶναι ἀναγκαστικὸν νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐν τοῖς ἐγγύς δοκιμαστικαὶ ζητήσεις πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ ἐξαφανισθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ καὶ πολλοὶ ἐνδεικτικοὶ ὑποκειμένων θολωτῶν τάφων τύμοι.

Διότι ἡμεῖς μικρὰς μόνον πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐξετελέσαμεν ἐρεῦνας, μὴ ὑπαρχούσης πρὸς τοῦτο ἐγκειμένης δαπάνης, καὶ εὐρομεν παρὰ τὸν ἄρτιον τάφον ἕτερον τετράγωνον, κτιστὸν διὰ μικρῶν λιθαρίων μετὰ ψευδοθολώσεως εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς, κεκαλυμμένον δὲ διὰ τριῶν μεγάλων, ἀκατεργάστων πλακῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε μῆκος 2 1/2 μέτρων· ὁ δὲ τάφος, ἐν τοῖς ἔσω μετρηθεῖς, εἶχε μῆκος 2 μ., πλάτος 1·80, βάθος 0·80, καὶ ἦτο πλήρης χωμάτων, εἰσρυσάντων ἐκ τῶν διακένων τῶν πλακῶν τοῦ πώματος· ἐνεῖχε δὲ ὅσα δύο ὠρίμου ἡλικίας τεθαμμένων νεκρῶν, γεωμετρικὰ τινα ἀγγεῖα πῆλιγα μικρὰς σημασίας

καὶ δύο ἐξαιρετὰ χαλκᾶ μαχαίρια βραχέα, ὧν αἱ ξύλινοι βεβαίως λαβαὶ δὲν ἐσώθησαν φυσικῶ τῷ λόγῳ· ἡ θέσις αὐτῶν εἶναι εὐδιάκριτος ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ἡλῶν.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς δοκιμὰς πρὸς ἀνεύρεσιν ἐτέρων θολωτῶν τάφων ληπτέον ὑπ' ὄψιν τὰς πληροφορίας, ἃς μετέπειτα ἠρύσθημεν παρ' ἀγροφυλάκων, λεγόντων ὅτι ἐν μὲν τῇ ἐν Διμηνίῳ οἰκίᾳ Ἰω. Καραγκούνη ὑπάρχει μεγάλη στρογγύλη πλάξ ἐξ ὀπαίου, ἐν δὲ τῷ ἀγρῷ Δημητρ. Τσακανίκα εὑρηται ὁμοία ἐν τινι τυμβοειδῆ ἐπάρματι, οὐ μακρὰν τοῦ ἀρτίου θολωτοῦ τάφου κειμένῳ· ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ δοκιμασθῶσι καὶ τινα τυμβοειδῆ ἐπάρματα, ἐπὶ τῶν χωματωδῶν πλευρῶν τοῦ βουνοῦ ἀπὸ τοῦ χωρίου Διμηνίου μέχρι τῶν πηγῶν τῆς Μπουμπλήθρας εὕρισκομένων, ἐνθα οἱ τε Ἰώλιοι κατὰ τὴν μυκηναίαν περίοδον δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἔθαψαν, καὶ οἱ Δημητρεῖς ἀσφαλῶς· διότι βάθρα στηλῶν εἶναι ὄρατὰ παρὰ τὸν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Leake ὄφθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ Στάη ἀνασκαφέντα τύμβον.

2) *Τάφοι ἐν Σέσκλῳ τειχειομένη ἀρχαῖκῃ πολίχνῃ παρ' αὐτό· νεολιθικὸς συνοικισμὸς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Φερῶν.*

Κατὰ μῆνα Μάιον ἐξετελέσταμέν τινες ἀνασκαφὰς παρὰ τὸ Σέσκλον ἐπὶ θέσεων, ἃς ὑπέδειξε καὶ νομίμῳ ἀδείᾳ ἐξηρέυνησεν ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις ὁ ἐν Βόλῳ φιλόμαχος κ. Ἀλέξ. Σαμαρᾶς· ἀλλ' εἰς τὰ ὑποδειχθέντα σημεῖα ὑπῆρχεν ἀσήμαντος τάφος παιδίου καὶ περιέργως ἐγγὺς αὐτοῦ εὐρέθησαν τέσσαρα χαλκᾶ νομίσματα ῥωμαίων αυτοκρατόρων ἀσήμαντα μεθ' ἑνὸς κλειδίου, ἅτινα θὰ εἶχέ τις κρύψει ἐπίτηδες πρὸς ἐξαπάτησιν ἀπλουστέρου τινὸς ὅτι ὑπόκειται δῆθεν θησαυρός. Ἐτερον ὑποδειχθὲν σημεῖον εὐρέθη ὅτι ἐνεῖχε τετράγωνον οἰκίσκον, οἷοι πάμπολλοι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ παρακειμένου νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐξηρέυνησα τὸ μεταξὺ Σέσκλου καὶ Πιλάφ-Τεπέ ἐπὶ τινος βουνοῦ ὑπάρχον καὶ καλούμενον νῦν «Παλαϊόκαστρον»· τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης ἀκροπόλεως καὶ μικρᾶς κάτω πόλεως, ἣτοι ἐκ δευτέρου περιόλου, ἀναλόγου τῶν Ἀμφωνῶν, περὶ ὧν βλ. Πρακτικά 1909 σελ. 166· ἀμφό-

τεροι οἱ περίβολοι ἐποικήθησαν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ εἶναι κατακεχωμένοι, μόλις δὲ διακρίνονται· οὕτως ὁ ῥυθμὸς αὐτῶν δὲν δύναται μὲν ἄνευ σκαφῆς νὰ ἐξακριβωθῇ, φαίνεται ὅμως ὡν τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, καθ' ἃ ὁ τῶν Ἀμφανῶν νεολιθικῶν τινων ἀγγείων τμήματα εἶδομεν ἐνιαχοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως εἰσὶν δύο ὀρθογωνίων ἀρχαϊκῶν οἰκοδομημάτων· ἐν τῷ μείζονι τούτων ὑπάρχει πλᾶξ μετὰ μεγάλου τόρμου ἀβαθοῦς, οἷον ἐποιοῦν οἱ ἀρμόττοντες κούρους μαρμαρίνους. Ὅτι δ' ἐπ' ὀλίγον χρόνον κατωκλήθη ἡ πολίχνη αὕτη, ἀποδεικνύει ἡ σπάνις κεράμων καὶ ἀγγείων.

Οὐ μακρὰν τούτου καὶ παρὰ τὸ φυλακεῖον τῆς στάσεως Λατομείου τοῦ ἐκ Βόλου εἰς Φεράς σιδηροδρόμου, εὔρε κατόπιν ὁ φύλαξ κνήμην ἀνδριάντος κούρου μαρμαρίνου, μεγέθους τελείου ἀνθρώπου, καὶ μέγα βᾶθρον μετὰ δύο κυκλικῶν τόρμων, ἐν οἷς ἐμφανῶς εἶχόν ποτε ἀρμοσθῆ δύο κοῦροι· ἀνεσκάψαμεν δ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐκεῖ καὶ εὔρομεν πολλὰ τμήματα ἀγγείων τῆς Ζ' Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· ἐκ πάντων τούτων εἰκάζομεν ὅτι ἐκεῖ που ὑπῆρχεν ἀρχαϊκὸν ἱερόν, οὗ τὴν ζήτησιν ἀνεβάλομεν ἔνεκα τῶν ἐσπαρμένων ἀγρῶν.

Περαιτέρω δὲ βαδίζων τις πρὸς τὰς Φεράς, ὀλίγον μετὰ τὴν ἔξοδον εἰς τὴν πεδιάδα βλέπει πρὸς δεξιὰν ὑψόμενον βουνόν, ἐφ' οὗ διακρίνεται μόλις ὡς ζώνη περίβολος, κεκαλυμμένος ὑπὸ χωμάτων· τὰ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὰ κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα εὐθὺς ὑπ' αὐτὸν βρῖθουσι νεολιθικῶν ἀγγείων, ἐξ ὧν καθίσταται βέβαιον ὅτι καὶ ἐνθάδε ὑπῆρξεν ἀρκούντως σημαντικὸς νεολιθικὸς συνοικισμὸς, ὅστις μετὰ τῶν παρακειμένων ἐν τῇ Φεραϊκῇ πεδιάδι, οὗς ἀνεγράψαμεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς 1910 σελ. 229-232, ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ τὴν εὐθὺς μετ' αὐτὴν χαλκὴν λεγομένην ἦτο πυκνότητα κατωκλήμενη ἡ πεδιάς αὕτη, ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Θεσσαλία.

β) Ἐν Ἴωλκῷ.

Τάφος θολωτὸς τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου.

Δυσμικῶς τῆς ἀρχαίας Ἴωλκοῦ, ἣτις κατέχει τὸν νῦν «Κά-

στρο» ἢ «Παλαιὰ» καλούμενον χωματώδη λόφον τοῦ Βόλου, καὶ ἐν θέσει «Πασπαλιᾶ», περὶ ἧς βλ. Πρακτικά 1909 σελ. 159-162, ἐξακολουθήσαντες τὰς ἔκτοτε διακοπίσας ἀνασκαφάς, εὐρομεν πολλοὺς ὀρθογωνίους τάφους ἐπαλλήλους ποιικιλωτάτων χρόνων, ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς περιόδου μέχρι τοῦ τῆς Β' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος διήκοντας, ὧν τινες ἐνεῖχον πωρίνας σορούς· τὰ ἐξ αὐτῶν ὅμως εὐρήματα ὑπῆρξαν μικρᾶς σημασίας· εὐρέθησαν ὅμως τμήματα λευκῶν ληκύθων, μηνύοντα ἀνατροπὴν τάφων τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἔτι δὲ τμήματα πορπῶν ἐκ τάφων τῆς Σ' καὶ Ζ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ τούτων πολλαχοῦ ἀντραπέντων· ἐν γένει δ' ἐν τῇ νεκροταφείῳ τούτῳ πολλοὶ μὲν παλαιότεροι τάφοι εἶχον διαταραχθῆ καὶ ἐν μέρει συληθῆ ὑπὸ τῶν σκαψάντων βόθρους πρὸς ἔνθεσιν ὑστέρων νεκρῶν, ἕτεροι δ' ἐσυλήθησαν νεωστὶ ὑπὸ καλλιεργητῶν, καὶ πλείστοι, συληθέντες, ἐξηφανίσθησαν τὰ πολλὰ διὰ γενομένων πρότινων δεκάδων ἐτῶν μεγάλων ἐκχωματώσεων πρὸς ποίησιν τῆς εἰς Φεράς δημοσίας ὁδοῦ καὶ ἐκτέλεσιν ὁμοίων δημοσίων ἔργων.

Πικρὰ πάντα ταῦτα ὅμως ἐγγύτατα τῆς ἐκχωματώσεως εὐρομεν δύο ἀντιμετώπους τοίχους, ὧν τὸ κατὰ μῆκος πρόσθιον ἡμῖς εἶχε καταστραφῆ κατὰ τὴν προσημειωθεῖσαν ἀποφορὰν χωμάτων· ὑπονοήσαντες δὲ τοῦτο ὡς δρόμον θολωτοῦ τάφου, ἀνεσκάψαμεν ἐκεῖ καὶ εὐρομεν ὄντως ὑπάρχοντα τοιοῦτον τάφον· αἱ καλύπτουσαι τὴν εἴσοδον μεγάλαι πλάκες εἶχον ἀφαιρεθῆ ὑπὸ θραψάντων πικραπλεύρως ὑστέρους νεκρούς· διότι μίαν πλάκα κυανολίθου, ὀρυσσομένου καὶ νῦν ἐν Παγασαῖς, μήκους 2·40^μ. εὐρομεν ἐγγὺς τοῦ δρόμου ὡς πλάγιον λίθον τάφου σεσυλημένου· ἐνεῖχε δὲ τὸ τε περισωθὲν τμήμα τοῦ δρόμου καὶ ἡ εἴσοδος μέχρι τῆς θύρας πληθὺν ὀστῶν ἀτάκτων, ἐν οἷς καὶ τινες χαλκικὴ πόρπαι καὶ μικρὰ ἀγγεῖα ἀρχαϊκά· πιθανῶς ἔθαψαν ἐκεῖ μεταγενέστεροι, εὐρόντες ἔτοιμον κτιστὸν βόθρον καὶ ἐνθέντες κεκαυμένα ὀστᾶ νεκρῶν μετὰ μικρῶν κτερισμάτων.

Ἐξω τῆς θόλου καὶ εἰς μικρὸν βάθος εὐρομεν τρεῖς ἐτέρους ὀρθογωνίους τάφους διὰ κοινῶν πλακῶν, περιέχοντας πόρπην, ἀγγεῖα πήλινα ἀσήμαντα καὶ τινὰς κοινὰς ψηφίδας ἀρχαϊκῆς περιόδου· εἶχε δὲ καταπέσει ἡ θόλος ἐνωρίς, παρασυρθεῖσα ἐκ

τινος μεγάλης πλημμύρας τοῦ ἐγγύς ποτε ἐντεῦθεν διερχομένου Ἀναύρου, καὶ μόλις ὑπελείφθησαν δύο ἢ τρεῖς δόμοι κατωτάτω, ἐκ μεγάλων ἀξέστων λίθων ἀτέχνως ἐκτισμένοι, οὗ ἕνεκα καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ ὕψους δυσχερῶς ἠδύνατο νὰ ἀντίσχη εἰς τὴν ἐπιχειρίαν τοῦ χρόνου, ὡς ἐπὶ ἀμελῶς καὶ ἐσπευσμένως πεποιτημένης βάσεως ἐρειδόμενον.

Περιεῖχε δὲ ὁ τάφος οὗτος ἑβδομήκοντα νεκροὺς καὶ πληθὺν πηλίνων ἀγγείων, ὧν ἤδη συνεκολλήσαμεν ἄρτια περὶ τὰ τετρακόσια· πάντες οἱ νεκροὶ εἶχον κατὰ χώραν· ὅτι ἦσαν πολεμισταί, ἀποδεικνύουσιν εὐρεθέντα ξίφη, ὀμφαλοὶ ἀσπίδων, μάχαιραι, τμήματα κρανῶν, ἴλοὶ τινες χρυσοῖ, δηλοῦντες χρυσόηλα (παρὰ τὰ Ὀμηρικὰ ἀργυρόηλα φάσγανα) ξίφη, δακτύλιοι χαλκοὶ ἀπλοὶ καὶ τινες χρυσοῖ, ὡς κρίκοι, πόρπαι ἐνδυμάτων, βελῶν τινων ἀκωκαὶ κτ., περὶ ὧν ἔσεται λεπτομερέστερος ὁ λόγος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν κατ' αὐτόν, ἔνθα καὶ τὰ ἐξαχόμενα ἐξ αὐτοῦ σημαντικὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα θὰ καταγραφῶσιν.

γ') *Ἐν Δημητριάδι.*

1) *Ἦρας ἀρχαῖκόν ἱερόν· ναὸς Ἀρποκράτους· τὸ θέατρον· τὸ στάδιον· ἀρχαῖκαὶ καὶ Φεραῖκαὶ Παγασαί.*

Ἐπεὶ τὰς πηγὰς τῆς Μπουρμπλήθρας πρὸς Νότον, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῶν 100 περίπου μέτρων, ὑπάρχουσιν οἱ πρόποδες τοῦ βουνοῦ τῶν λατομιῶν, ἔνθα διακρίνονται βαθμιῆδες καὶ ὀμαῖα, ἐσκαμμένα ἐπὶ τοῦ βράχου· τούτων ὑπέρεκειται ἐπίπεδος ἕκτασις μικρά, ἔνθα δι' ἀνασκαφῶν ἐβεβαιώσαμεν τὴν ὑπαρξίν περιδόλου ἱεροῦ τινος ἀρχαῖκου· διότι οἱ λίθοι αὐτοῦ εἶναι πολυγωνικῶς λελαξευμένοι, καίτοι μόλις ἐνιαχοῦ εἰς ἓνα μόνον δόμον διετηρήθησαν· ἐντὸς τοῦ περιδόλου τούτου εὕρομεν ἐπιγραφὴν ἐπὶ ἀξέστου κοινοῦ μεγάλου λίθου, λέγουσαν δι' ἀρχαῖκῶν γραμμάτων -- ερας δαμό/[σ]ιο[ς], ἧτοι Ἦρας δημόσιος (ἐνν. ὁ δε ὁ τόπος ἐστίν).

Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ὅτι πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Δημητριάδος καὶ πρὸ τῆς κτίσεως τῶν Φεραϊκῶν Παγασῶν, περὶ τὸ 400

π. Χρ. γενομένης, ὁ τόπος οὗτος κατωκίετο, καὶ κατείχετο βεβαίως ὑπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν Παγασῶν, ὡς πρότερον οὗτός τε καὶ τὰ περίξ ἦκειτο κατὰ τε τὴν γεωμετρικὴν καὶ τὴν μυκηναίαν καὶ τὴν χαλκὴν καὶ τὴν νεολιθικὴν περίοδον, ὡς ἐκτίθεμεν λεπτομερῶς καὶ διὰ μικρυρίων ἀρχαίων συγγραφέων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ἐκτυπούμενου εἰδικοῦ συγγράμματος ἡμῶν «Γραπταὶ Στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν». Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐφέτος ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τοῦ περιβάλλου τούτου ἕνεκα τῶν ἐσπαρμένων ἀγρῶν· εὔρομεν ὅμως ἀρχιτεκτονικούς τινας λίθους καὶ τμήματα στηλῶν καὶ θεμέλια οἰκοδομημάτων ἱστορικῶν χρόνων· τμήμα ἐπιγραφῆς ἐπὶ λαξευτοῦ βάρθρου μελανολίθου - - - Ν Ο Σ δηλοῖ πιθανῶς [εὐθέαμε]νος, ἦτοι ἀνάθεσιν τῇ Ἥρᾳ ἐν τοῖς περὶ τὸ 300 π. Χρ. χρόνοις, καθ' οὓς διετηρεῖτο, ὡς φαίνεται, τὸ ἱερόν τοῦτο.

Περαιτέρω, βαδίζων τις τὴν εἰς Ἄλμυρόν ἀμαξιτόν, καὶ διερχόμενος τὴν θέσιν «Δόντια», ἦτοι τὸ ὕδραγωγεῖον τῶν ῥωμαϊκῶν ὀψίμων αὐτοκρατορικῶν χρόνων, συναντᾷ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Ἥλια, ἔσω τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, τυμβοειδὲς ἔπαρμα, ἔνθα, ἀνασκάψαντες, εὔρομεν τοίχους ἐπαλλήλων οἰκοδομημάτων· τὰ τελευταῖα ὑπερκείμενα ἐνεῖχον μικρὰ τινα βάρθρα στηλῶν καὶ πωρολίθους λαξευτούς, ἴσως ἐκ τινος μικροῦ ἱεροῦ, κατὰ χώραν ὑποκειμένου, προερχομένους· εὔρέθη καὶ τμήμα πωρίνου κιονοκράνου ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ καὶ πηλίνη λεοντοκεφαλή, ἔτι δὲ ἀγαλμάτιον μαρμαρίνον ὀρθῆς θεᾶς, κρατούσης παιδίον ἐν τῇ ἀγκάλῃ, καὶ μικρὰ τμήματα στηλῶν· τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ναοῦ τούτου θὰ ἀπεκομίσθησαν εἰς «Κάστρον» Βόλου κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας.

“Ὅτι δὲ ὁ ναῖσκος οὗτος ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἄρποκράτους, καθίσταται πιθανὸν ἐξ εὔρεθέντος ἀετώματος στήλης μετ' ἐπιγραφῆς - - Π Ο Κ Ρ Α Τ - - -, ἐξ ἧς καὶ τὸ μνημονευθὲν ἀγαλμάτιον ἐμφαίνεται ὡς δηλοῦν τὴν Ἴσιν, κρατοῦσαν τὸν Ἄρποκράτη τοῦτον ἢ τὸν Ὀρον. Ἐκτίσθη δὲ ὁ ναὸς οὗτος, ὡς ὁ τοῦ Σχράπιδος, περὶ τὸ 290 π. Χρ., ὀλίγον μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Δημητριάδος. Φέρει δὲ καὶ περίβολον ὁ ναὸς δι' ἀσθενοῦς τοιχαρίου· δι' εὐρυτέρων κατ' αὐτὸν ἀνασκαφῶν δύνανται νὰ ἀνευρε-

θῶσιν ἱκανὰ ἀναθήματα, καίτοι τὸ εὐθετον αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀμαξιτὸν παρεῖχεν εὐκολίαν τοῖς μεταγενεστέροις πρὸς ἀποφορὰν τῶν λίθων εἰς Βόλον.

Ἐν δὲ τῷ θεάτρῳ, ἐξακολουθήσαντες τὰς ἀνασκαφάς, εὗρομεν σφισσομένην κατὰ χώραν τὴν πρώτην τάξιν τῶν ἐδωλίων, τὴν μόνην ὑπολειφθεῖσαν ἐκ τῆς γενομένης ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ἰδίως τῶν Βυζαντινῶν, ἀπηνοῦς συλήσεως· ὅτι κατ' αὐτὴν ὑπῆρχον θρόνοι μαρμαρίνοι τῶν ἐπιστῆμων, ἀποδεικνύει εὐρεθὲν κόσμημα ἀνεθεμῶτων ἐρείσματος τῶν νώτων· εὐρέθησαν δὲ καὶ πολλὰ τμήματα μαρμαρίνων ἀνδριάντων καὶ τεμαχίδια ὀλίγων ἐπιγραφῶν, ὧν μία φαίνεται ἀγωνιστικῆ· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀναθέσεις ὑπὸ τῶν συνέδρων τοῦ κοινοῦ τῶν Μαγνήτων εὗρομεν πρότερον ἐκεῖ, εἰκάζομεν ὅτι παρὰ τὰς γενομένας συλήσεις καὶ καταστροφάς διατηροῦνται ἔτι ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ λίαν διαφέροντα εὐρήματα, ὧν ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἡ πλήρης αὐτοῦ ἀνασκαφή, καίπερ ἐργώδης καὶ δαπνηνρά, τὸ μὲν ὡς ὑπαρχόντων κατὰ τὸ προσηκόνιον ἀσβεστοκτίστων μεγάλων οἰκοδομημάτων ῥωμαϊκῶν ἢ βυζαντιακῶν χρόνων, τὸ δὲ ὡς κεκαλυμμένης τῆς κονίστρας ὑπὸ βαθέος καὶ εὐρυτάτου ὄγκου χωμάτων, ὧν καὶ ἡ ἀπόρριψις εἶναι δυσχερῆς, παρακειμένης τῆς ἀμαξιτοῦ, ἣν πρέπει νὰ διασχίσῃ τις, ἵνα περαιτέρω ἀποθέσῃ τὰ χώματα ταῦτα.

Ἐπάρχει δὲ Βορείως τοῦ θεάτρου καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ἐμφανῆς δ' ἐσκαμμένος ἐν σχήματι πετάλου μέγας χῶρος τοῦ σταδίου, οὐτινος μόλις ὑπελείφθησαν ἐρείσματα τινα τῶν ἐδωλίων, ὡς ἀφαιρεθέντων πάντων τῶν τελευταίων τούτων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε ὁ Leake εἶδεν ὁμοίως γυμνὸν τὸν χῶρον τοῦτον τοῦ σταδίου· κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν τέρμα αὐτοῦ εὗρομεν τοῖχον λαξευτῶν ὀγκολίθων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ αὐλακος τῆς ἀμαξιτοῦ, δι' οὗ κλείεται ὁ χῶρος τοῦ σταδίου· τοῦ δὲ τοίχου τούτου ἐσώθη τὸ μέσον εἰς μῆκος 5-6 μέτρων· ὁ μεσαῖος λίθος φέρει λαξευτὴν ἐκροτὴν τῶν ὑδάτων· ἔσω αὐτοῦ εὗρομεν φρέαρ οὐχὶ κτιστόν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σκληροῦ χώματος ὀρυχθέν, οὐτινος ὁ καθαρμὸς θὰ ἀποδώσῃ πιθανῶς εὐρήματα τινα.

Διότι παρ' αὐτὸ εὗρομεν τμήματα καλλίστων ἀγγείων πηλί-

νων τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, τεμάχια πηλίνων ἀγαλματίων, κεράμους στέγης καὶ τμήμα πωρίνου κιονοκράνου φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχεν ἐνταῦθα στοὰ τις καὶ ἴσως μικρὸν ἱερόν, σχετικὸν πρὸς τὸ στάδιον, ἴσως τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἐνταῦθ' αὖτε φέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων ὡς διαγωνισθεὶς πρὸς τὸν Κύκνον, τὸν βασιλέα τῶν οὐ μακρὰν ἐντεῦθεν κειμένων Ἀμφωνῶν, καὶ ὡς νικήσας καὶ φονεύσας αὐτόν. Παράκεινται δὲ κατὰ τὸ ἐνθάδε τέρμα τοῦ σταδίου κτιστοὶ μεταγενέστεροι τάφοι, δεικνύοντες ὅτι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἶχε περιορισθῆ ἡ πόλις τῆς Δημητριάδος τοσοῦτον, ὥστε ὁ χώρος οὗτος νὰ θεωρῆται ὡς ἔξω τῆς περιοχῆς τῆς οἰκουμένης πόλεως κείμενος· ἐκτείνονται δ' ἐντεῦθεν Βορείως οἱ ἀσβεστόκτιστοι οὗτοι καὶ μηδὲν σχεδὸν ἐνέχοντες τάφοι μέχρι τῶν πηγῶν τῆς Μπουρμπλήθρας καὶ εἶναι πλείστοι ὄρατοὶ κατὰ τὴν διανοιχθεῖσαν ἀμαξιτόν· φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι ἐνταῦθα εἶχον θάψαι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Παγασῶν τῆς γεωμετρικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς περιόδου, ἀτειχίστου οὔσης, ἢ κατὰ διαστήματα ἀσθενῶς τετελειωμένης τῆς πόλεως, ἣν περὶ τὸ 400 π. Χρ. μετέθεσαν οἱ Φεραῖοι ἐντεῦθεν εἰς τὰ Νότια ὑψώματα, τειχίσαντες καὶ ἰδρῦσαντες τὰς Φεραϊκὰς Παγασάς, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς 1912 σελ. 216-218.

2) Ἱερόν Παιονικῆς· τύμβοι καὶ σοσιάδες τάφων παρ' αὐτό·
ὁ τάφος τοῦ βασιλέως Δημητρίου.

Ἐξηκολουθήσαμεν δὲ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ κατὰ τὸ ἱερόν τῆς Παιονικῆς, οὕτινος τὴν ὕπαρξιν μαρτυροῦσιν ἄλλα τε ποικίλα εὐρήματα καὶ βωμίσκοι καὶ στήλαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγεγραμμέναι, περὶ ὧν λεπτομερῶς διέλαβον ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ κατὰ χώραν ἔχγη δὲν εὑρομεν οὐδ' ἐφέτος· διότι μεγίστη ἐνθάδε ὑπάρχει ἀνατροπὴ ἕνεκα τῆς συνεχοῦς ταφῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Δημητριάδος, ἴσως καὶ πρὸ αὐτῆς, μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων· ταύτης ἕνεκα οἱ ὑποκείμενοι τάφοι διεταράσσοντο καὶ ἀνετρέποντο πολλαχοῦ· φαίνεται

δὲ ὅτι ἐτελέσθη ποτὲ καὶ τὶς ἐπιχωματισμός, ἐξ οὗ ἐσχηματίσθησαν δύο ἢ τρεῖς τύμβοι, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ εἰκαζομένου ἱεροῦ τῆς Παισικράτας, οἱ δὲ συνεχῶς πρὸς Ἀνατολὰς μέχρι πού τῶν νῦν σφζομένων «Καλυδίων Ἀλυκῶν». Τούτων ἕνεκα ἀπαιτεῖται νὰ τελεσθῆ ἔνταυθα ἐκτεταμένη καὶ ἐπιμονωτέρα ἐργασία.

Ἄλλὰ κατωρθώσαμεν ἐφέτος νὰ καθορίσωμεν τοὺς εἰς συστάδας τάφους, οἵτινες ἐποιήθησαν ἐντὸς τετραγώνων ὀμακτίων, κτιστῶν διὰ μικρῶν λίθων, καὶ περιωρίσθησαν Βορείως διὰ κρηπίδωματος συνεχοῦς μεγάλων λαξευτῶν πλακῶν, ἐν αἷς εὐρομεν καὶ τμήματα προγενεστέρων στηλῶν καὶ ὄλας στήλας ἐντετειχισμένας· πολλοῦ δὲ μὴ ἐξηφανίσθη τὸ κρηπίδωμ ἐκ διανοιχθείσης ὁδοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας πρὸς τὰς Ἀλυκάς καὶ τὰ ὀμακτικά ἐκ τῆς κλλιεργίας· διετράχθησαν· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἐπνεύρομεν καὶ διετηρήσαμεν, ἤρευνήσαμεν δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς τάφους, ὧν τὰ εὐρήματα ὑπῆρξαν ἱκανῶς πλούσια· τὰ ἄριστα τούτων εἶναι δύο χαλκᾶ κάτοπτρα ἄρτια, φέροντα ἀναγλύφους παραστάσεις, πολυάριθμα πήλινα ἀγαλμάτια, ὧν ἱκανὰ διατηροῦσι νωποτάτας βαφάς, χρυσᾶ τινὰ συνήθη κοσμήματα, καὶ ἀγγεῖα, ὧν ὑδρία ἀλαθάστρου μεγάλη, καὶ τινες σκύφοι μεγάριοί, φέροντες ἀξιολογωτάτας ἐκτύπους παραστάσεις. Περὶ τούτων διέλαθον μετὰ πλείονων λεπτομερειῶν ἐν τῇ προεπιγεγραμμένῳ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ.

Πρὸς δὲ τούτοις περὶ πάντων τούτων διαλαμβάνομεν ἐκτενῶς ἐν τῷ ἐκτυπούμένῳ ἔτι, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς δυσχερείας καὶ βραδύτητος, ἕνεκεν ἐλλείψεως χάρτου, ἰδιαιτέρῳ συγγράμματι ἡμῶν «Γραπτὰ Στῆλαι Δημητριάδος-Παγασῶν». Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ εὐρεσις μαρμαρίνων κεραμίδων λίαν μεγάλων, ἐν τινὶ παρακειμένῳ μεσαιωνικῷ κτίσματι, δηλοῖ τὴν ὑπαρξίν ἢ σπουδαίον τινὸς ναοῦ, τῆς Παισικράτας ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἢ μεγάλου ἐπιταφίου μνημείου, ἰδρυμένου ἐν εἴδει Μαυρσσωλλεῖου ἐπὶ τοῦ τάφου σπουδαίου τινὸς νεκροῦ· ἀναμένομεν δ' ἐν Δημητριάδι ἀκριβῶς τὸν τάφον τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ κτίστου αὐτῆς βασιλέως Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, οὔτινος, καέντος τοῦ νεκροῦ, τὰ ὅσα ἐκόμισεν ὁ εὐσεδῆς υἱὸς βασιλεὺς Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς εἰς Δημητριάδα, καὶ ἔθαψεν ἐν αὐτῇ, κατὰ τὴν ῥητὴν μρτυρίαν τοῦ

Πλουτάρχου. Διὸ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξερευνηθῇ εὐρέως καὶ ἐπιμελῶς ἅπας ὁ χώρος οὗτος.

δ'.) Ἐν Φεραῖς.

Οἱ περὶ τὰς Φεράς τύμβοι· ἐπιγραφικὰ εἰρημίτια· γὰρ Ἐκάτης
ἢ Διὸς Θαυλίου· σημαντικὸν νεκροταφεῖον.

Ἐξερχόμενός τις ἐκ τῶν βουνῶν τοῦ μετὰ τὸ Λατομεῖον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην στάσιν τοῦ ἐκ Βόλου εἰς Φεράς σιδηροδρόμου, γνωστοῦ τύμβου τοῦ Πιλάφ-Τεπέ, συναντᾷ ἐν τῇ πεδιάδι πρὸ τῆς εἰς τὸν σταθμὸν Βελεστίνου ἀφίξεως, τρεῖς κωνικούς χωματώδεις τύμβους, ὧν τοὺς δύο ἀνεσκάψαμεν δοκιμαστικῶς τῇ 1907, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀγάγωμεν εἰς πέρας τὴν ἀνασκαφὴν διὰ τοὺς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς 1907 σελ. 153-158 ἐκτεθέντας λόγους· ὅτι ἀμφότεροι οἱ τύμβοι οὗτοι ἐνέχουσι τάφους, καὶ ὃν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἧτοι τῆς περὶ τὸ 400-350 π. Χρ. περιόδου, καθ' ἣν ἐξίκοιτο εἰς μεγίστην ἀκμὴν αἱ Φεραῖ, θεωρῶ ἀναμφισβήτητον ἐκ τῆς εὐρεθείσης ἐν τοῖς χώμασιν αὐτῶν λατύπης, ἐκ τοῦ παρὰ τὸν μέγαν τύμβον ἀποκαλυφθέντος ἡρώου καὶ ἐκ τοῦ κτιστοῦ ἄξονος τοῦ ἐλάσσονος τύμβου, περὶ ὧν διέλαθον ἐν τοῖς Πρακτικοῖς ἔ. ἀ.

Ἄλλ' ἡ περὶ τὰς Φεραῖς ἀνασκαφῆς καὶ ἐξερευνήσεως αὐτῶν δὲν κατωρθώθη ἀτυχῶς ἄχρι τοῦδε, παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας μου· τούναντίον δὲ τὸν μεταξὺ τῶν δύο τούτων εὐρισκόμενον τρίτον τύμβον, κοινῶς « Ἀγιωργίτικη Μαγοῦλα » καλούμενον, ὡς κείμενον παρὰ τὸ χωρίον « Ἁγιος Γεώργιος », ἀνεσκάψαμεν ἐφέτος δαπάναις τοῦ ἐν Βόλῳ φιλαρχαίου κ. Ἀλεξίου Σαμαρᾶ, λαθόντος τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν· τομὴ τετράγωνος ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἤχθη εἰς βάθος ἕξ περίπου μέτρων, καθ' ὃ ἀνευρίσκοντο ἐν τοῖς χώμασι κεραμίδων καὶ ἀγγείων τμήματα· ἀλλ' ὁ εἰρημένος, θεωρῶν ὅτι δὲν θὰ εὐρεθῇ τι ἐν τῷ τύμβῳ, παρήτησε τὴν περαιτέρω ἔρευναν πρὸς τὴν συμβουλήν μου τοῦ νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ ζήτημα μέχρι τῆς εὐρέσεως τοῦλάχιστον τοῦ φυσικοῦ

καὶ παρθένου ἐδάφους, ὁπότε θὰ ἐσχηματίζετο σχεδὸν βεβαίως ὅτι δὲν ὑπάρχει τάφος.

Ἐξηρευνήσαμεν δὲ καὶ τινὰ κατὰ τὴν πεδιάδα μεταξὺ τῶν προειρημένων τριῶν τύμβων, παρὰ τὴν βατὴν ὁδὸν σημεῖα, καὶ εὔρομεν πολλοὺς τάφους πτωχοῦς μεταγενεστέρων χρόνων, ὧν εἷς εἶχεν ὡς πῶμα πλάκα μεγάλην, πλήρη ἀπελευθερωτικῶν πράξεων ἐν Θεσσαλικῇ διαλέκτῳ· οὐ μακρὰν αὐτῆς εὐρέθη στήλη ἀκέραιος μεγίστη, λίγουσα ἄνω εἰς ἀνθέμιον καὶ φέρουσα ἐπιγραφὴν Διονύσιος Παμφίλου Λαρισσαῖος, καὶ ἑτέρα ἐλάστων εἰς τμήματα, ἔχουσα ἐπιγραφὴν Μαχάτις Φασάνδροιος· εἷς τῶν εὐρεθέντων κοινῶν τάφων ἦτο ἀσβεστόκτιστος καὶ ἐνεῖχεν ὑάλινά τινα ἀγγεῖα ἀσήμαντα· ἔκειτο δὲ εἰς μέγα βάθος, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι κατὰ τὴν πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα Φεραικὴν πεδιάδα ἐτελέσθη φύσει ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου λίαν βαθεῖα γενικὴ ἐπίχωσις, ὑπερβαίνουσα τὰ δύο μέτρα ἐν διαστήματι χιλιετηρίδος· τὴν δὲ ὕπαρξιν νεκροταφείου ἐνταῦθα βεβαιούσι ταῦτά τε τὰ εὐρεθέντα καὶ οἱ τύμβοι καὶ ἡ διερχομένη ἀσφαλῶς ἐντεῦθεν πεδινὴ ἀρχαία λεωφόρος, ἡ ἄγουσα ἐκ Φερῶν, ἐπὶ τι διάστημα κοινῇ, εἰς Βοιόην καὶ Δημητριάδα· διὸ ἐπιβάλλεται ἢ κατὰ τὰς θέσεις ταύτας ἐξερεύνησις.

Ἀνεσκάψαμεν δὲ δαπάναις τοῦ προειρημένου καὶ τὴν καλουμένην «Σουβλιρὴν Μαγούλαν», ἣτις κεῖται κατὰ τὸ μέσον που τῆς ἐκ Βελεστίνου εἰς Γκερλί ὁδοῦ· ἐν τοῖς χώμασιν αὐτῆς εὐρέθησαν θραύσματα ἀγγείων τῆς νεολιθικῆς περιόδου, βεβαιούντα τὴν ἐκεῖ που πλησίον ὕπαρξιν νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ· ἤχθη δὲ τάφος ἐπ' αὐτοῦ κατὰ μῆκος ἀκτίνος καὶ εἰς βάθος, λαμβανόμενον κατὰ τὸν ἄξονα, ἐξ καὶ ἡμίσεος μέτρων· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ὁ λαθὼν τὴν ἄδειαν ἀπήλπισε καὶ παρήτησε τὴν ἐργασίαν, καθ' ἃ ἐπὶ τῆς «Ἀγιοργίτικης Μαγούλας», καίτοι τὰ μὲν χώματα διήκουσιν ἔτι ὄντα φορητά, λόγον δὲ ἄλλον, εἰ μὴ τάφου ἐπισήμου, δὲν δύναται νὰ ἔχη ὁ τύμβος οὗτος, κείμενος ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἐκ Φερῶν εἰς Λάρισσαν παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους.

Ἐξερεύνησα δὲ διὰ μικρῶν σκαφῶν τὰ κατὰ τὴν Δυσμηκὴν ἔξοδον ἀπὸ τοῦ τεύχους τῶν ἀρχαίων Φερῶν σημεῖα, ἑκατέρω-

θεν τῆς νῦν ἀγούσης ἐκ Βελεστίνου εἰς Γκερλί βατῆς ὁδοῦ καὶ κατὰ τὸν νῦν καλούμενον χεῖμαρρον « Μαχαλόρρεμα », εἰς οὗ τὴν δεξιάν ὄχθην ἀνευρίσκονται πλείστα χαλκώματα, ἰδίως ἀρχαῖκι πόρπαι, ψηφίδες, ζωάρια χαλκᾶ κττ., προερχόμενα ἐκ χωμάτων ἀπερριμμένων κατὰ τὴν Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα, ὁπότε βεβαίως θὰ ἐπεσκευάσθη ἢ ἀνιδρύθη παλαιότερος ναὸς τοῦ Διὸς Θαυλίου ἢ τῆς Ἐκάτης· διότι ἐκεῖ που εἶχομεν εὔρει στήλην, φέρουσαν τὴν ἀνάθεσιν ταύτην καὶ μεγάλους πωρίνους σπονδύλους, ἠύλακωμένους, φέροντας καὶ ἐπένδυσιν λεπτοῦ σκληροτάτου μαρμαροκονιάματος, περὶ ὧν βλ. Πρακτικά 1907 σελ. 160-161.

Ἐπὲρ ἄνω δὲ τοῦ ἐκεῖ μνημονευθέντος σημείου εὔρομεν παρερριμμένους ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος εἰς μικρὸν βάθος καὶ ἑτέρους μεγάλους σπονδύλους, τμήματα γεισωμάτων καὶ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τμήμα ἀναγλύφου ἐξ ἀναθήματος ἢ ζωοφόρου ναοῦ καὶ τεμάχιον μικροῦ ἐνδεδυμένου μαρμαρίνου ἀνδριάντος· ἐκ τούτων εἰκάζομεν ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ χώρου κεῖται μέγας καὶ σπουδαίωτατος ναός, οἷος ὑπῆρχε καὶ ἀναφέρεται τῆς Ἐκάτης ἐν Φεραῖς, οὐτινος ἢ ἀνασκαφῇ ἐπιβάλλεται ταχεῖα· διότι καὶ τὸ κοίτασμα τῶν ἀρχαϊκῶν χαλκωμάτων ἐνταῦθα παράκειται καὶ ἐπίχωσις μεγάλη ἔχει τελεσθῆ ἐκ τῆς καθόδου τῶν χωμάτων τῶν ὑπερκειμένων γηλόφων, ἧς ἕνεκα καθίσταται βέβαιον ὅτι δὲν ἐξηφανίσθη ἐντελῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὁ ναός, οὐδὲ ἀπεκομίσθησαν τὰ βαθέως κείμενα μέλη αὐτοῦ καὶ λοιπὰ ἀναθήματα. Πρὸς τοῦτοις πρόκειται νὰ ταμῆ ὁ χώρος οὗτος, ἵνα διέλθῃ ἢ εἰς Τρίκαλα - Ἰωάννινα γραμμῇ τοῦ σιδηροδρόμου, ὡς ἐδεδεικώθημεν, ἰδόντες τὸ διάγραμμα τῆς ἐπισήμου μελέτης.

Ὀλίγον δὲ περαιτέρω τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχουσι κατεσπαρμένα βάθρα καὶ τμήματα ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ πλάκες τάφων, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι μέγα νεκροταφεῖον ὑπόκειται ἐνταῦθα, ὄντων πρὸς ταφὴν λίαν εὐθέτων τῶν σκληροῦ χώματος γηλόφων τούτων· ἐὰν δὲ τις λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, καθ' ἣν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἡγεμονίας τῶν Φερῶν ἐθάπτοντο πολυτελῶς καὶ οἱ στρατιῶται ἔτι, θὰ θεωρήσῃ λίαν ἀξίαν τοῦ κόπου τὴν κατὰ τὸ σημεῖον τούτο ἐξερευνησιν πρὸς εὔρεσιν συ-

στάδος τάφων κατὰ τὸ σύστημα τῶν προμνημονευθέντων παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Παισικράτας ἐν Δημητριάδι. Ἀναγράφομεν δὲ τὰς θέσεις ταύτας χάριν τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων, ἵνα ἐξερευνησῶσιν αὐτάς, οὐχὶ διότι ἡμεῖς δὲν ἔσχομεν τὴν πρὸς τοῦτο θέλησιν καὶ δύναμιν ἢ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἀλλὰ διότι εὖρομεν ἀντιγινώσκοντες παρὰ τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συμβουλίῳ, περὶ ἧς προσείπομεν ἀνωτέρω. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ γεωργοὶ διαγιγνώσκουσι διὰ τοῦ ἀρότρου τὰς πλάκας τῶν πωματίων τῶν κατὰ τὴν θέσιν ταύτην τάφων, σημειοῦσιν αὐτάς, καὶ νύκτωρ κρύφα διανοίγουσιν ὅσους δύνανται, καὶ συλῶσιν αὐτούς.

Εἶδομεν δ' ἐκεῖ ἓνα τῶν καλῶν ὀρθογωνίων τάφων, ἄρτι σεσυλημένον, κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἡμῶν ἐννοεῖται· ἔφερε μεγάλην πλάκα ὡς ὑπόστρωμα καὶ τέσσαρας ὀρθὰς πλάκας μαρμαρίνας ἐπιμελῶς λελαξευμένας, φερούσας ἐγχαράκτους κίονας μετὰ κιονοκράνων κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν, πλουσιώτατα βεβαμμένους· ἀλλ' αἱ βραχὺ ἐγένοντο ἐκ τῶν βροχῶν τοῦ χειμῶνος τὰ πολλὰ ἐξίτηλοι καὶ μόλις ἴχνη αὐτῶν εὖρομεν, μεταδάντες ἐν καιρῷ καὶ ἐξαγαγόντες αὐτάς· νῦν δ' εὕρηται αὐταὶ ἐν τῷ Μουσεῖῳ Βόλου. Ἀνεσκάψαμεν δ' ἐγγύς μετὰ τοῦ γυμνασιάρχου Βόλου κ. Ἰω. Γιαννικάκη, λαθόντος πίστεωσιν ὀλίγων δεκαδράχμων, καὶ εὖρομεν πολλοὺς σεσυλημένους τάφους, ὧν εἷς εἶχε ποιηθῆ διὰ πηλίνης μεγάλης σοροῦ, ἕτεροι δὲ διὰ πωρίνων· εἶχον δὲ οὗτοι πώματτα μονόλιθα ἐπιμελῶς λελαξευμένα· ἐκ τούτων κατέστη ἐμφανές ὅτι ἀπὸ πολλῶν δεκάδων, ἴσως καὶ ἑκατοντάδων ἐτῶν, ἐσυλῶντο ἐνταῦθα οἱ διὰ τοῦ ἀρότρου συναντώμενοι τάφοι, γυμνωθέντες σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῶν πολλῶν ἐπικειμένων χωμάτων ἕνεκα τοῦ πρανοῦς τοῦ ἐδάφους· εὐνόητον ὅμως εἶναι ὅτι βαθύτερον ὑπόκεινται ἕτεροι ἀσύλητοι.

ε'.) Ἐν Σκοτούσῃ, Τρίκῃ, Κραννῶνι.

- 1) Πιθανὴ θέσις τοῦ ἐπιγραφικοῦ ἀρχείου Σκοτούσσης·
τὸ Ἀσκληπιεῖον Τρίκης.

Μεταβαίνοντες εἰς Φάρσαλον, καὶ διελθόντες παρὰ τὴν Σκο-

τοῦσσαν, ἀνεσκάψαμεν ἐπὶ τινὰς ὥρας δι' ἐνὸς ἐργάτου ἐπὶ τινος σημείου τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς, ἔνθα ὑπενοήσαμεν ὅτι θὰ ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῆς πολιούχου θεότητος, ὅπου βεβαίως ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα τῆς πόλεως, καθ' ἃ ἐν τῷ τῶν Γόννων, Φθιωτίδων Θηβῶν, Χυρετιῶν καὶ λοιπῶν πόλεων τῆς Θεσσαλίας ἐν γένει ὄντως δ' εὔρομεν ἐντὸς ὀλίγης ὥρας τμήμα ψηφίσματος τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, τμήματα πηλίνου ἀγαλματίου θεᾶς καὶ δύο χαλκᾶ νομίσματα· ἐλπίζομεν λοιπὸν ὅτι μετ' οὐ πολὺν χρόνον θὰ ἀποφασίσῃ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία νὰ ἐνεργήσωμεν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ ταύτῃ πόλει, μετὰ βεβαίότητος εὐρέσεως σημαντικῶν ἀρχαίων, μάλιστα τοῦ ἐπιγραφικοῦ αὐτῆς ἀρχείου, ὅπερ ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχῃ κατὰ χώραν ἐντὸς εὐρισκομένων ἐκεῖ μεταγενεστέρων πτωχῶν κτισμάτων ἐκ ξηροτοίχων· διότι δὲν ἀπεκομίσθησαν ἐκεῖθεν πολλοὶ λαξευτοὶ λίθοι, μὴ κειμένης ἐγγὺς πόλεως τινος ἢ κόμης τῶν ὑστέρων χρόνων σπουδαίας, μηδὲ ὑπαρχούσης σπάνιος λίθων, τῶν δὲ κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων περιορισθέντων εἰς τὴν ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν διάνοξιν τάφων μόνον.

Τὰ δὲ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Σκοτοῦσσαν νεώτερα καὶ σημερινὰ χωρία Ἀἰθαλί, Ἀλχανί, Ἀρναουτλί, Δουβλατάν, Καραμπκιράμ, Σουπλί κττ. ἐνέχουσιν ἐν ταῖς ἐπιστάσιαις καὶ ταῖς οἰκίαις ἱκανὰς ἐπιγραφὰς, ὡς ἐμάθομεν, καὶ δὴ ἐν μὲν Ἀἰθαλί, οἰκία Τσεπερλῆ λέγεται ὑπάρχουσα ὡς βαθμὶς στήλη, ἐφ' ἧς διακρίνονται γράμματα ΚΡΑΝΝΟΥΝ - - -, ἴσως ψήφισμα, σχετικὸν πρὸς τὴν Κραννῶνα· ἐν τῇ ἐπιστάσιᾳ Ἀλχανί ἀναφέρονται ὑπάρχουσαι ἐπιγραφαί, συναχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου Φιλίππου· ἐν Δουβλατάν, οἰκία Νικ. Ἀγγελούσου, πλᾶξ μετὰ γραμμάτων ΣΑΤΥΡΟΣ ΑΜΦΙΩ - - -, ἐν Σουπλί κορμὸς ἀνδριάντος μαρμαρίνου, ἐντετειχισμένος εἰς τὸν σταυλὸν τῆς ἐπιστασίας, μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ Ἀρναουτλί ὅτι ὑπάρχει ἐρειπιῶν, ἔνθα ἀνευρίσκονται πῆλινα ἀγαλμάτια, τμήματα χαλκωμάτων, νομίσματα κττ., βεβαίως σπουδαίου τινὸς ἱεροῦ ἀναθήματος· διὸ μάλιστα ἐκεῖ δεόν νὰ ἐρευνηθῇ ὁ τόπος. Ἐπίσης μνημονεύουσιν οἱ ποιμένες ὅτι παρὰ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος ὑπάρχει κρύπτη κτιστή, εἰς ἣν εἰσέρχεται τις διὰ μαρμαρίνης κλίμακος δυσεξιχνιάστου.

Εἰς δὲ τὴν Τρίκκην μετέβημεν, ἵνα ἴδωμεν κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν τόπον, ἐγγὺς τοῦ Πηγειοῦ καὶ τοῦ χωρίου «Μισοδάνι» κείμενον, ἔνθα ὁ Ν. Κοντὸς ἐδήλου ὑπαρξιν καὶ δι' αὐτοφίας γνῶσιν κατακεχωμένον θολωτοῦ κτίσματος. Ἡ θέσις καλεῖται νῦν «Μαρμαρᾶς» καὶ διαφαίνεται κατ' αὐτὴν ἐκτεταμένος ταπεινὸς λόφος, ἥτοι «μυγοῦλα», ἐν ᾗ εἶδομεν τμήματα ἀγγείων τῆς νεολιθικῆς περιόδου, μετ' αὐτῶν δ' ἕτερα τῆς ἱστορικῆς περιόδου καὶ μικροὺς λίθους πτωχῶν κτισμάτων παλαιότερου χωρίου, ὧν τινα ἀσβεστόκτιστα ὑπῆρχον ὅμως καὶ τμήματα πύρων καὶ κονιαμάτων, οἷα δύναται τις νὰ ἀναμένῃ ἐκ τάφων θαλαμοειδῶν Μακεδονικῶν, ἥτοι «καμαρωτῶν»· ἐγγύτατα τούτων λέγεται ὑπὸ τῶν ἐκεῖ γερόντων ὑπάρχουσα πρὸ γενεᾶς κρήνη, ἣτις ὅμως κατεχώθη ὑπὸ τοῦ χρόνου· εἶδομεν καὶ σκαφήν ἐπὶ τῆς κορυφῆς πρὸς ἀνεύρεσιν λαξευτῆς μεγάλῃς πλακός· ὁ δὲ προειρημένος βεβαιοῖ ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ εὔρε πρὸ ἡΘετίας περίπου εἰς βάθος δύο μέτρων «θολογυριστὸν» οἰκοδόμημα μετὰ θύρας κεκλεισμένης, ἅτινα ἐπέδειξε τῷ υἱῷ. Κατὰ ταῦτα θεωρῶ εὐλογον νὰ ἐνεργηθῇ ἐνταῦθα δοκιμαστικὴ τις μικρὰ ἔρευνα· διότι καὶ ἄλλοι γέροντες τοῦ Μισοδανίου διηγοῦνται ὅτι εὑρέθη ἐκεῖ πρὸ πολλοῦ πλάξ μαρμαρινὴ πλήρης γραμμάτων, ἣτις καὶ ἐκτίσθη που ἐν τῷ τοίχῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Τρίκκῃ ἐμάθομεν ὅτι ὑπῆρχέ τις παλαιὸς «Τεκές», ἥτοι Τουρκικὸν μοναστήριον, ὃν κατέχει νῦν ἡ οἰκία Βεϊκογλου· ἐκεῖ λέγουσιν οἱ γέροντες ὅτι εἶδον πολλὰς μαρμαρίνας πλάκας πλήρεις ἑλληνικῶν γραμμάτων «κεφαλαίων»· ὄντως δ' ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ εἶχον εὑρεθῆ αἱ ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ τὸ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα, ἅτινα τῷ 1906 ἐκομίσαντες εἰς Βόλον. Μελετήσαντες δὲ καὶ τὰς θέσεις τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ περιελθόντες τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὴν ἀκρόπολιν, κατελήξαμεν εἰς τὴν ὑπόνοιαν τοῦ ὅτι τὸ περίφημον Ἀσκληπιεῖον δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔσκαψεν ὁ κ. Π. Καστριώτης, καὶ ὅπου εὔρεν ἀρχαῖόν τι ἀνάγλυμμα, ὅπερ πιθανώτατα εἶναι μέρος τοῦ ἀρχαίου τείχους ἢ τινος πύργου αὐτοῦ, ἀλλὰ μακρὰν ἐκεῖθεν καὶ ὑψηλότερον εἰς τὰ πρὸς τὸν Ληθαῖον κράσπεδα τῆς ἀκρόπολεως, παρὰ τὴν ἐκεῖ κτιζομένην τότε ἐκκλησίαν· διότι εἶδο-

μεν ἐντὸς αὐτῆς τῆς κοίτης τοῦ Ληθίου καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην αὐτοῦ, ἔνθα καὶ πηγὴ τις παλαιᾶς χρήσεως ὑπάρχει, τμήματα κίωνων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ ἐν γένει εὐθετον σημεῖον πρὸς πείρῃσι ναοῦ, ξενίωνων, θεραπευτηρίων καὶ ὁμοίων κτισμάτων κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ. Διὸ θεωροῦμεν ἀνγκυκιοτάτην τὴν ἐκεῖ ἐκτέλεσιν δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν μετὰ πλείστων ἐλπίδων ἐπιτυχίας.

3) *Τύμβος ἡμίσκαπτος παρὰ τὴν Λάρισαν· ναὸς Ἀπόλλωνος Τεμπέιτου παρὰ τὴν Κραννῶνα· ἡ σημασία τῆς ἔπωνυμίας αὐτοῦ· ναὸς Ἀσκληπιοῦ καὶ δικασικὸν ψήφισμα Κραννῶνος· τὰ ἔρεπια αὐτῆς· τὸ θέατρον ἱερὸν Ἠλίου· τὸ ἀνάκτορον καὶ οἱ τάφοι τῶν Σκοπαδῶν.*

Τὴν δὲ ἀγλόκαρπον πατρίδα τῶν Σκοπαδῶν Κραννῶνα τὸ τρίτον ἐπεσκεψόμεθα ἐφέτος, ἀφορμὴν λαβόντες παρὰ τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἀμαξοπηγοῦ Γιαννακοπούλλου, ὑποδείξαντος πρὸς ἰδιωτικὴν ἀνασκαφὴν λόφον τινὰ παρὰ τὸ νῦν χωρίον Ταουσάνην, τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Κραννῶνος, καὶ λαβόντες τὴν πρὸς τοῦτο ὑπουργικὴν ἀδειαν, ἵνα ἐπιδείξῃ ἡμῖν τοῦτον καὶ ἀνασκάψωμεν δαπάναις αὐτοῦ· ἀλλ' ὄντος τοῦ λόφου φυσικοῦ, ἠμποδίσσαμεν τὴν ματαιοπονίαν, ἀφ' οὗ μετέβημεν ἐκεῖσε. Ἐξερχόμενός τις τῆς Λαρίσης καὶ βαδίζων ἐπὶ τῆς εἰς Καρδίτσαν ἡμιτελοῦς ἀμαξίτου, συναντᾷ εἰς δέκα περίπου λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασιν, ἐγγύτατα καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, τύμβον, οὗ τὸ ἡμισυ ἀνέσκαψαν πρὸ ἑτῶν οἱ ἐργολάβοι, ἵνα ρίψωσι τὰ χῶματα πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἀμαξίτου· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπάρχει ἐν αὐτῷ σπουδαῖος ὀρθογώνιος τάφος, ὃν δὲν ἠδυνήθησαν γὰ ἀνεύρωσιν οἱ προειρημένοι, ὡς βαθύτερον τῆς γενομένης ἐκχωματώσεως κείμενον.

Περαιτέρω βαδίζει τις ἐφ' ἱκανὰς ὥρας ἐπὶ παναθλίᾳς ὁδοῦ, σχεδὸν ἀδιαδάτου μετὰ βροχὴν, ἕνεκα τοῦ σχηματιζομένου μέλανος πηλοῦ, λίαν μὲν ὀλισθηροῦ, ἀλλ' ἐνδεικτικοῦ τῆς εὐφορίας τοῦ τόπου· φθάσαντες δ' ἐν Ταουσάνῃ, χωρὶς κειμένῳ μεταξὺ Κραννῶνος καὶ Ἄτραγος, ἐγγύτερον πρὸς τὴν πρώτην ἀρχαίαν

πόλιν, εὔρομεν σπόνδυλον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς καὶ πολλὰς πλάκας ἀρχαίας ἐντετειχισμένας, ἔν τινι δὲ οἰκίᾳ πλάκα φέρουσαν ἀπελευθερωτικὴν ἐπιγραφὴν, ἀποτριβεῖσαν τὰ πολλὰ, ἧς πέντε στίχοι δύνανται νὰ ἀναγνωσθῶσιν· ἐκομίσθη δὲ αὕτη, ὡς λέγουσιν, ἐκ τῆς ὑπερκειμένης τοῦ χωρίου κρήνης, ἐν ἣ πολλοὶ ὑπάρχουσιν ἀρχαῖοι λίθοι, ὡς καὶ ἐν τῷ καέντι οἰκῆματι τοῦ ἐπιστάτου, κοινῶς «ἐπιστάσις» ἢ «κονακίω» καλουμένη· ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ἐκομίσθησαν πρὸ ἐτῶν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Κρανωνῶνος, ἐξ ἧς πάντα τὰ ἐγγύς πεδινὰ χωρῖα ἐξεφόρουσαν λίθους, ὧν πολλοὺς μετεκόμιζον καὶ μέχρι Λαρίσης πρὸς πώλησιν· διότι καὶ εἰς ἄλλα χωρῖα εὔρομεν ὁμοίους λίθους, ἐμάθομεν δὲ ὅτι ἐν «Τσουρμακλί» ὑπάρχει καὶ μακρῆνι κεφαλῇ, ἐντετειχισμένη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ζαρκινοῦ.

Ὑπέρκειται δὲ τῆς Ταουσάνης θέσις, καλουμένη «Μαννεροῦ» ἢ «Μάννα Νεροῦ», ἥτοι πηγὴ ὕδατος, κειμένη ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς εἰς ἕτερον χωρίον, τὴν «Καρλίγκαν» ὁδοῦ· παρὰ τὴν πηγὴν ὑπάρχει λόφος, φέρων θραύσματα γεωμετρικῶν ἀγγείων, κεραμίδας καὶ ὑπόλοιπα Βυζαντιανῶν ἀσβεστοκτίστων οἰκημάτων· εὔρομεν δ' ἐκεῖ καὶ τινὰ γειτώματα ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ, ἢ κατὰ χώραν κειμένου, ἢ οὐχὶ μακρὰν πρὸς τὴν Κρανωνῶνα· ὅτι δὲ ὁ ναὸς οὗτος ἀνήκε τῷ Ἀπόλλωνι *Τεμπείτη*, μαρτυρεῖ στήλη ἀναθηματικὴ, ἐνταῦθα μὲν εὑρεθεῖσα, εἰς Ταουσάνην δὲ κομισθεῖσα ὑπὸ τινος χωρικοῦ πρὸς χρῆσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· τὰ γράμματα αὐτῆς, ἦν ἐκομίσσαμεν εἰς Λάρισαν, εἶναι ἐνιαχοῦ ἐφθαρμένα, ἀλλ' ἐξάγεται σαφῶς ἐξ αὐτῶν ἡ ἀνάθεσις τῷ Ἀπλῶνι *Τεμπείτᾳ* ὑπὸ τινος γυναικὸς ὡς ἐλευθέρια.

Ἐρμηνευτέον δὲ τὴν λέξιν «ἐλευθέρια» οὐχὶ ὡς δηλοῦσαν ἀπελευθέρωσιν δούλης, ἀλλ' ὡς ἀνάθεσιν εὐτυχῶς τεκούσης ἀστῆς· ἐξ αὐτῆς φαίνεται τῆς παλαιᾶς χρήσεως μετεδόθη καὶ ὑπάρχει νῦν παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ ἢ εὐχῇ πρὸς ἐγγύους γυναῖκας «καλὴ λευτεριά» καὶ αἰ ὅμοιαι, ὡς καὶ τὸ ῥῆμα «ἐλευτερώθηκε», ἥτοι ἔτεκεν εὐτυχῶς, καὶ ἡ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν λατρεία τοῦ «Ἁγίου Ἐλευθερίου». Ὑπάρχει δὲ καὶ ἑτέρα ἐπιγραφὴ ὁμοία, ἀνήκουσα τῇ Φαλάννῃ (οὐχὶ τῇ Γυρτώνῃ, ὡς ἐν IG IX² 1034 ἐκτίθεται), καὶ λέγουσα «Ἀπλῶνι *Τεμπείτᾳ* | Αἰσχυλῆς Σατύ-

ροι | ἐλευθέρια», δι' ἧς δηλοῦται ὅτι καὶ ἐν ἄλλαις Θεσσαλικαῖς πόλεσιν ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων Τεμπεΐτης ὑπὸ ἰδιό-τητα μαιευτικὴν, ὑφ' ἣν καὶ ἀντικατεστάθη νῦν διὰ τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου. Ἡ δ' ἐπωνυμία Τεμπεΐτης προέκυψε ἐμφανῶς ἐκ τοῦ συμβέδη-κότος τῆς διὰ ῥήξεως τῶν Τεμπῶν ἐξόδου εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Πηγείου καὶ ἐλευθερώσεως οὕτως ἐκ τῶν πλημμυρούστων ὑδάτων τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, ἀνακουφίσεως δὲ τῶν κατοίκων· οὕτω λοιπὸν οἱ Θεσσαλοὶ οὐ μόνον διετήρησαν ἐκ παλαιάτων χρόνων τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου τούτου καὶ σπουδαίου φαινομένου, ὅπερ καὶ γεωλογικῶς εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ καὶ προσφυῶς παρωμοίωσαν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, εἰκονίσαντες τὸ γεγονός καὶ τὸ σχῆμα τῶν Τεμπῶν πρὸς τὰς τικτούσας γυναῖκας.

Ἐμάθομεν δὲ ὅτι περαιτέρω πρὸς τὴν Κραννῶνα, καὶ δὴ ἐν θέσει « Χατζηασμάκι » νῦν καλουμένη, ἐπὶ τῶν συνόρων Τραυ-σάνης καὶ Χατζηγλάρ, ὑπάρχει ὕψωμα τι πλήρες λαξευτῶν μαρ-μάρων καὶ τμημάτων ἀρχιτεκτονικῶν ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ· μὴ δυνηθέντες ὅμως τότε ἡμεῖς, λόγῳ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, νὰ διαδῶμεν τὴν τελματώδη πεδιάδα ἐκεῖθεν, ἀπεστελλάμεν κατό-πιν ἀνθρώπους, οἵτινες οὐ μόνον ἐθεδαίωσαν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ μοὶ ἐκόμισαν πλάκα, περιέχουσαν σπουδαιότατον δικαστικὸν ψή-φισμα, 22 στίχων σφισσόμενων, τοῦ τύπου τῶν ἐν Γόννοις, ὅπερ κατέθηκα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Συλλογῇ Λαρίσης, καὶ ὅπερ ἀνα-φέρει ναὸν Ἀσκληπιοῦ, ἔνθα εἶχεν ἀνατεθῆ τὸ ψήφισμα· ἐκ τῶν γνωστῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κραννῶνος μανθάνομεν ὅτι ἀνετίθετο ψηφίσματα « ἐν τῷ ἱερὸν τῆς Ἀθάνας » καὶ « ἐν τῷ Ἀσκληπι-εῖον » καὶ « ἄκρου ἐν τοῖς ἱαρουτοῖς » IG IX² 460· 461 a. b.

Προκύπτει ὅμως τὸ ἐρώτημα, ἂν τὸ ἱερόν, ἔνθα εὑρέθη τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ψήφισμα, εἶναι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ μήπως μετα-γενέστερόν τι, εἰς οὗ τὴν κτίσιν ἐγένετο χρῆσις ἀρχαιοτέρων λα-ξευτῶν καὶ ἐπιγεγραμμένων λίθων, ὧν καὶ πολλοὶ ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ· τὸ ζήτημα δύναται νὰ λύσῃ μικρά-τις σκαφή. Ἡ ἀνὰ τὰ ἐρέπια ὅμως τῆς Κραννῶνος περιγῆγής μου, μοὶ παρέτχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ « Ἀσκληπιεῖον » αὐτῆς ἔκειτο εἰς τὰ πρὸς τὸ Χατζηγλάρ κράσπεδα τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐγγὺς πηγαὶ ὕδατος, περὶ ὧν ἔσται ὁ λόγος,

καὶ ἐκκλησία μετὰ περιβόλου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ποιηθεῖσα ἐξ ὕλικου ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ προστώου αὐτῆς ὑπάρχει ἐντετειχισμένη ἢ γνωστὴ ἀνάθεσις τῇ Ἠλίῳ ἐν IG IX² 161, ἐξ ἧς θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ναὸς τοῦ θεοῦ τούτου· ἀλλὰ μόνον βωμόν τινα ἢ μικρὸν ἱερὸν ὑπονοητέον· διότι ὀπισθεν τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑπάρχει θέσις κοίλη, οἷαν θὰ ἀνεμένε τις ἐκ κατακεχωμένου ἀρχαίου θεάτρου, ὅπερ φαίνεται μετὰ τοῦ ἐπισήμου ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν συνεχείᾳ κείμενον.

Ἡ δὲ ὅλη ἀρχαία πόλις Κραννῶν ἔχει προσόμοιον σχηματισμὸν καὶ ἔκφρασιν, οἷα αἱ Φεραί· διακρίνεται δηλαδὴ ὑπὲρ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐκκλησίαν «μαγοῦλα», ἧτοι μέγας λόφος ὑψηλὸς τῆς χαλκῆς περιόδου, μεμονωμένος καὶ αὐτοτελής, οὗ ὑπέγκειται ἕτερος ὑψηλότερος καὶ μείζων, συνδεόμενος Νοτοδυσημικῶς μεθ' ὑψώματος ἀκανονίστου, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὰ μὲν τὴν ἀκρόπολιν, τὸ δὲ τὴν κάτω πόλιν τῆς μυκηναϊκῆς καὶ γεωμετρικῆς περιόδου· ἅπαντα ταῦτα κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἀπετέλεσαν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Κραννῶνος, ἐκταθείσης τῆς κάτω πόλεως ταπεινότερον ἐν τῇ πεδιάδι, ὀπίσθεν μάλιστα ἐπὶ αἰῶνας μέχρι σήμερον ἐξάγουσι λίθους τοῦ τείχους οἱ χωρικοὶ καὶ εἰδικοὶ λατόμοι· ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὑψίστης ἀκροπόλεως ὑπάρχει γεωδαιτικὸν σημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς χαρτογραφίας καὶ μεγάλη τάφος παρ' αὐτὸ, νεωστὶ ἀνοιχθεῖσα πρὸς ἀποφορὰν λίθων, ὡς φαίνεται, καὶ «στρεμματισμὸν» τοῦ χώρου πρὸς καλλιεργίαν· ἐνταῦθα διακρίνονται καὶ λίθοι οἰκοδομήματος σπουδαίου, οἷον ἀναμένομεν κατὰ τὴν κορυφὴν ταύτην τὸ περίφημον ἀνάκτορον τῶν Σκοπαδῶν· σημαντικὸν ἐπίσης ἀρχαῖον κτίσμα ἔκειτο καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαϊκῆς κάτω πόλεως, ἧτοι ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὑψώματος τῆς ἱστορικῆς ἀκροπόλεως, ὅπερ ἴσως ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.

Ὅπισθεν δὲ τῆς ἀρχαϊκῆς ταύτης ἀκροπόλεως ὑπάρχουσι πέντε τύμβοι, ὧν ὁ μέγιστος φέρει τάφρον νεωτέρων τυμβωρύχων, ἀσθενῆ ὅμως καὶ μὴ τυχοῦσαν τοῦ ὑποκειμένου τάφου· ἕτεροι τέσσαρες τύμβοι διακρίνονται Νοτανατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως ταύτης, περαιτέρω δὲ πρὸς τὸ χωρίον «Δοξαῖα» ἄλλοι διεσπαρμένοι· ἅπαντες οὗτοι καὶ τινες μὲντοι διαφανιζόμενοι θεωρῶ

ἀναμφισβήτητον ὅτι περιέχουσι τάφους, τοὺς πλείστους τῶν μελῶν τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν φιλοτέχνων Σκοπαδῶν εἶναι δὲ ἀπαραίτητον γὰ ἀνασκαφῶσιν οὗτοι, πρὶν προλάβωσιν οἱ τυμβωρύχοι καὶ ἀνατρέψωσιν αὐτούς, ὄντος δυσφυλάκτου καὶ ἐρήμου τοῦ μέρους ἐκείνου· πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀπαλλοτριώσεως τοῦ χώρου δι' ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν μετέδημεν ἐκεῖσε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1907 μετὰ τῆς νομίμου ἐπιτροπείας, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Π. Καβδαδίου, Ν. Γ. Πολίτου, Χ. Τσουντα, τοῦ νομομηχανικοῦ καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ ἐν Λαρίσῃ νομάρχου, οἵτινες ἐνέκριναν τὴν ἐκτέλεσιν ἐδημοσιεύθη μάλιστα καὶ ἡ νόμιμος πρὸς τοῦτο προκήρυξις· ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ, ἢ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, θὰ ἐπισπεύσωσιν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προταθέντος ἔργου, ὄντος τῶν σπουδαιωτάτων ἐν Θεσσαλίᾳ. Διότι ἐσχάτως ἐμάθομεν ὅτι ἐκεῖ που εὔρον οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Τσουρμακλὶ Γκολιέμης καὶ Γάτσιος ἀποθήκην μεγάλων πύθων καὶ «θολογυριστὸν» οἰκοδόμημα ὑπόγειον, ἅπερ κατέχωσαν πρὸς ἐξίσωσιν τοῦ ἐδάφους.

Ὑπάρχει δὲ Δυσμικῶς τῆς ἀκροπόλεως δαφιλεστάτη πηγή, ἐφ' ἧς ἔχουσι κτισθῆ ἀρχαῖοι λαξευτοὶ ὀγκόλιθοι καὶ λεία ἐξεργασμένα μάρμαρα· ταύτης ὑπέρκειται δευτέρα πηγὴ ἐλάσσων· τούτων Δυσμικώτερον εὔρηται τρίτη πηγὴ, ἣν σήμερον καλοῦσιν οἱ κάτοικοι «Δαιμονέρι», ἢτοι «Δαιμονέρι», ὅ ἐστι «Δαιμονονέρι», ὕδωρ δαιμόνιον, θαυμασίον· διότι νομίζουσιν ὅτι ὁ ὅπως δῆποτε πυρέσσων, ἐὰν βρέξῃ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν διὰ τοῦ ὕδατος τούτου, θεραπεύεται· αὕτη λοιπὸν θὰ εἶναι ἢ ἐν Κραννῶνι πηγῇ, ἣν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ὡς ἔχουσαν περιέργους ἰδιότητας· τὸ χωρίον τοῦ Πλίνιου δὲν ἔχομεν πρόχειρον, ὡς ἀπὸ μνήμης γράφοντες περὶ αὐτοῦ.

Περὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ λίθων ἐπιγεγραμμένων ἔμαθον ὅτι ἐν μὲν τῷ χωρίῳ Χατζηλάρ, ἐν τῇ ἐπιστάσι ἢ «κονακίῳ», ἀπεκρύβη πύθος καὶ ἐν αὐτῇ ἀγαλμάτιον εὐμέγεθες, ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γεωργοῦ Ἡλίου ἔχει ἐπιστρωθῆ που ἐπιγεγραμμένη πλάξ, ἐν δὲ Τσουρμακλὶ ὅτι ἐν τῇ φρέατι τοῦ Χαραλ. Θουμαγιώτου ὑπάρχει «πέτρα μὲ πατημασιὰς καὶ γράμματα», ἢτοι βάθρον χαλκοῦ ἀγάλματος ἐπιγεγραμμένον. — Βαδίζων δὲ τις

ἐκ Χατζηγλάρ εἰς Λάρισαν, συναντᾶ μετὰ τὸ χωρίον τοῦτο πολυάριθμα κατεσπαρμένα μέλη ἀρχαίου οἰκοδομήματος, ἐν οἷς σπόνδυλοι καὶ τμήματα ἐπιστυλίου, οἷα συχνάκις συναντῶμεν ἐπὶ παλαιῶν Τουρκικῶν νεκροταφείων, εἰλημμένα ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐρειπίων ἢ θέσις αὕτη εἶναι ἀξία ἐρεῦνης, ὡς καὶ ἐτέρα περαιτέρω παρὰ τὸ χωρίον Χασάν-Γατάρ, ἐνθα διακρίνεται τεχνιτὸς λοφίσκος ἐπὶ τῆς λοφοσειρᾶς τοῦ χωρίου· πλησιάζοντες δ' ἐγγὺς τῆς Λαρίσης πρὸς τὴν θέσιν «Σιῦτη», ἢ *Παλαιοχώρα*, διεκρίναμεν ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀνεπιγμένους ἀρχαίους τάφους, ἐξ ὧν εἰκάζομεν ὅτι ἐκεῖ που ὑπάρχει ἐκτεταμένον νεκροταφεῖον τῶν ἀρχαίων Λαρισίων.

ς.) *Ἐν Μητροπόλει Θεσσαλιώτιδος (1).*

*Τὰ τείχη τῆς ἀρχαίας πόλεως· οἱ καὶ ἀδιὰ τάφου
ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης Καστινίας.*

Περὶ δὲ τὸ τέρμα τοῦ ἔτους τούτου μετέβημεν εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν Καρδίτσαν χωρίον Παλαιόκαστρον, προσκλήσει τοῦ ἀστυνόμου, ἵνα ἴδωμεν εὐρεθέντα τάφον· ἔκειτο δὲ οὗτος εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἔξω τοῦ τείχους τῆς πεδιάδος ἐν θέσει «Τρόχαλο» κοινῶς καλουμένῃ, μεταξὺ τοῦ εἰρημένου καὶ τοῦ χωρίου «Φράγκου»· τὸ ὄνομα τῆς θέσεως προῆλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων τειχῶν, ὧν οἱ λίθοι διασειόμενοι καὶ θραυόμενοι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐσχημάτισαν μικρὸν τι ὕψωμα· ὁ δὲ τάφος εἶχε ποιηθῆ διὰ πλακῶν λαξευτῶν, ἡρμωσμένων ἐπιμελῶς καὶ συγκρατουμένων διὰ σιδηρῶν γόμφων, καὶ ἐνεῖχε λίθους καὶ τμήματα κεραμίδων τοῦ τείχους, ἦτο δὲ πλήρης χωμάτων καὶ ἐν ἀταξίᾳ· εἶχεν ἄρα συληθῆ πρὸ πολλοῦ· πρόχειροι δοκιμαί, διὰ λωστῶν γενόμεναι ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἀπέδειξαν τὴν ὑπαρξιν καὶ

(1) Ἐνεκα τῶν δύο ἐν Θεσσαλίᾳ *Μητροπόλεων*, ὧν καὶ ἡ ἐτέρα ἀνεγνωρίσθη ἤδη (βλ. *Πρακτικὰ* 1914 σελ. 177-179), πρέκυψε σύγχυσις τοῦ τίνι τετραρχίᾳ ἀνήκεν ἑκατέρα· ἐπειδὴ ἡ ἐλάσσων ἀνήκε τῇ Πεερραβίᾳ ἢ τῇ Ἐσπαιώτιδι, ἡ μείζων αὕτη δύναται ἀσφαλῶς νὰ ὀρισθῇ ὡς ἀνήκουσα τῇ Θεσσαλιώτιδι.

ἄλλων τάφων ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ Πέτρου Καρκαλέτσι, καὶ Νικολάου Παγώνη, ὧν ἡ ἔρευνα δὲν ἦτο δυνατὴ ἐν μέσῳ χειμῶν.

Ἐξηκριβώθη ὁμως ἡ κατεύθυνσις τοῦ ἀρχαίου τείχους ἐν τῇ πεδιάδι, ὅπερ, καίτοι πολλαχοῦ ἐξηφανίσθη πρὸς ἀποφορὰν τῶν λίθων, καὶ εἶναι πανταχοῦ κατακεχωμένον, διακρίνεται ἐπὶ μακρὸν διάστημα πρὸς τε τὴν διεύθυνσιν ταύτην καὶ παρὰ τὸν διερχόμενον ποταμὸν κατὰ τὴν ἀντίθετον καὶ παρὰ τοὺς ἀγρούς τοῦ ἱερέως Θεοδώρου Πουλίου, ἔνθα κάμπτεται κυκλωτερώς καὶ περικλείει τὸν χώρον τῆς πόλεως· οὕτως ἄρα οἱ πολῦτιμοι εὗρεθέντες ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ σημείῳ τάφοι, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς 1909 σελ. 171 καὶ 1911 σελ. 337-343, οἷτινες ἔχουσι καὶ κτιστὴν περιοχὴν κατὰ δωματία, οἷαν οἱ προμνημονευθέντες τῆς Δημητριάδος παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Πασικράτας, εὗρηται ἐπίσης εὐθὺς ἔξω τῶν τειχῶν καὶ νῦν δύνανται νὰ διαγνωσθῶσι διὰ τῶν δωματίων.

Ἀνήρητο δ' ἐκ τῆς πεδιάδος, τῆς ἱκανῶς εὐρὺν χώρον κατελάμβανεν ἡ ἀρχαία πόλις, τὸ τεῖχος εἰς τὰ ὑπερκείμενα ὄρη λίαν ὑψηλά, καθ' ἃ τὸ τῆς Δημητριάδος· ἡ ἀκρόπολις ἄρα τῆς Μητροπόλεως ἔκειτο οὐχὶ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ νῦν χωρίου ὑψώματι, ἔνθα ὁ μύλος, ἀλλὰ λίαν ὑψηλότερον κατὰ τὴν θέσιν «Στεφάνη», ἣτις μάλιστα πασῶν πρέπει νὰ ἐξερευνηθῆ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως· ἡμεῖς δὲν ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνέλθωμεν ἕως ἐκεῖ. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ ὁ ἤδη πρότερον καθορισθεὶς ὑπ' ἐμοῦ περίφημος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης Καστίας, περὶ οὗ προεἴπομεν, δεόν νὰ ἐξερευνηθῆ ἐν τοῖς μάλιστα πάντων ἀρχαίοις μνημείοις τῆς Θεσσαλίας· διότι παρὰ πᾶσαν τὴν ἀπὸ αἰῶνων τελεσθεῖσαν ἀποφορὰν λίθων ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει ἔτι ἱκανὴ ἐπίχωσις καὶ σημεῖα σαφῆ τοῦ διαγράμματος αὐτοῦ, ἔτι δὲ πολλὰ βεβαίως ἀναθήματα, ἀφ' οὗ καὶ ὄλον ἀγαλμα μαρμαρινον τῆς θεᾶς εὗρέθη ἐκεῖ καὶ χαλκοῦ ἀνδριάντος κεφαλὴ, ὑπερτέρα τοῦ τελείου ἀνδρικοῦ μεγέθους, καὶ ἄλλα μικρότερα ἀρχαία, καὶ ταῦτα ἄνευ ἀνασκαφῆς, ἀλλὰ δι' ἀπλῆς ἀναξέσεως τοῦ ἐδάφους, ὅπερ κατέχεται ὑπὸ «καπνοτοπιῶν» καὶ εἶναι εὐθετον πρὸς σκαφὴν νῦν, ὁπότε μὲν ἤρξαντο κτιζόμενοι οἰκίσκοι καλλιεργητῶν.

ξ') Ἐν τῷ Μουσείῳ Βόλου.

Ἀνιδρύσεις στηλῶν ἐν τῇ Β' αἰθούσῃ καὶ ἐν τῷ προδόμῳ.

Κατὰ δὲ τοὺς δύο τελευταίους μῆνας τοῦδε τοῦ ἔτους ἡχο-
λήθημεν εἰς τὴν ἀνιδρύσιν τῶν γραπτῶν στηλῶν ἐν τῷ Μουσείῳ
Βόλου· τὰς τέως ἰδρυμένους ἐν τῇ Β' αἰθούσῃ στήλας συνεπλη-
ρώσαμεν, ἀποκαθηλώσαντες, καὶ ἐπκνιδρύσαμεν διὰ περιαιρετῶν
κοχλιῶν, κατὰ τὸ ἐν τοῖς *Πρακτικαῖς* 1912 σελ. 228 ἐκτεθὲν
σύστημα οὕτως, ὥστε νὰ καθίσταται εὐχερῆς ἡ ἀφίξεις αὐτῶν
πρὸς καθαρμόν, ἀντιγραφὴν καὶ συντήρησιν· μετηλλάξαμεν δὲ
καὶ τὴν θέσιν πολλῶν κατ' ἀνalogίαν τῆς διατηρήσεως τῶν χρω-
μάτων καὶ ὡς πρὸς τὸ πληρέτερον ἢ ἀτελέτερον προσπίπτον
φῶς. Ἰπολείπεται ὅμως πρὸς περάτωσιν τοῦ ἔργου ὁ προσθήκων
καθαρμὸς τῶν στηλῶν τούτων ἀπὸ τῶν ἐπιχειμένων χρωμάτων
καὶ ἡ δέουσα βαφή τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης.

Ἐν δὲ τῷ προδόμῳ ἰδρύσαμεν πολλὰς τῶν μεγάλων στη-
λῶν καὶ μαρμαρίνων ὀρόφων, καὶ ἀναπρεστήσαμεν ὄλον ἐπιτά-
φιον μνημεῖον τῆς *Δημητριάδος*· περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἀνε-
κοινώσαμεν ἤδη τὰ δέοντα ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ τοῦ
1915, ἐγράψαμεν δὲ λεπτομερῶς καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολο-
γικῆς Ἑταιρείας ἐκτυπούμένῳ ἰδιαιτέρῳ ἡμῶν συγγράμματι ὑπὸ
τὴν ἐπιγραφὴν «Γραπτὰ Στήλαι Δημητριάδος-Παχασῶν»· τοῦ-
του ἕνεκα παραλείπομεν τὴν ἐνθάδε ἔκθεσιν περὶ τούτων· ση-
μειωτέον ὅμως ὅτι τὰς στήλας, ἃς ἀνιδρύσαμεν ἐν τῷ προδόμῳ
τούτῳ, ἐκχαρίσαμεν καὶ ἐστεροχρωμήσαμεν, πρὸς περάτωσιν
δὲ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν ἔργου ὑπελείφθη ἡ ποίησις ὑαλοφράκτων
θηκῶν καὶ ἡ προσθήκουσα βαφή τῶν τοίχων.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1915 ἐξηκολουθήσαμεν τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ
ἀνασκαφάς, ἐρεῦνας καὶ ὁμοίας ἐργασίας μέχρι τῶν μέσων τοῦ
μηνὸς Σεπτεμβρίου, ὅποτε, κηρυχθείσης ἐπιστρατεύσεως, μετέ-
βημεν εἰς Ναύπλιον, ἐνθα ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶ-
μεν ἐπὶ τινι χρόνον καὶ εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας παρὰ τὰ
κυριώδη στρατιωτικὰ ἡμῶν ἔργα· τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνα-
σκαφῶν καὶ ἐρευνῶν τούτων ἔχουσι συντόμως ὡδε :

1915.— Α΄. Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

α΄) Ἐν Δημητριάδι.

- 1) *Νεκροταφεῖον καὶ τύμβοι λαυσιπῶν παρὰ τὸν Γ΄ πύργον· ἀξιόλογα εὐρήματα ἐξ αὐτοῦ· τὰ κατὰ τὴν πεδιάδα τείχη τῶν Φεραϊκῶν Παρασῶν· παλαιαὶ κλοπαὶ κτερισμάτων καὶ δεῖκται τάφων.*

Ἀναζητοῦντες ἐφέτος τὸ ἐπίσημον νεκροταφεῖον τῶν Δημητριάδων, ἐν ᾧ θὰ ἀνευρίσκομεν πλουσίους τάφους, οἷους ἐνδεικνύουσι πολλὰ τῶν εὐρεθεισῶν γραπτῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν καὶ πολλὰ τῶν ἐπιταφίων μνημείων, ἀνεσκάψκαμεν ἀριστερὰ τῆς εἰς Ἀλμυρὸν ἀμφοτέρωθεν, ἐπὶ τῶν Δυσμικῶν κρασπέδων τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἀγίου Ἡλίου, ἐγγύτατα τοῦ Γ΄ πύργου, τοῦ ἐνέχοντος γραπτὰς στήλας, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικά* 1912 σελ. 175-189. Τὰ ἐντεῦθεν εὐρήματα ὑπῆρξαν μὲν ἱκανῶς σημειωτικά, δὲν ἐπλήρουν ὅμως τὰς προσδοκίας τοῦ ἀναμενομένου, ὥς ἐλέχθη, νεκροταφεῖου. Διότι ὀλίγοι μόνον τάφοι εὐρέθησαν, καὶ οὗτοι οὐχὶ κατὰ τινα σαφῆ συστάδα, ἀλλὰ μᾶλλον μονήρεις καὶ κατεσπαρμένοι, πολλαχοῦ δὲ τετραγαγμένοι ὑπὸ μεσαιωνικῶν κτισμάτων καὶ τάφων, εὐτελῶν ἀμφοτέρων.

Τὰ τοιχάρια δὴλα δὴ δωματίων τινῶν, δι' ὧν περιωρίζοντο τάφοι, διεσταύρωσαν ἕτερα μεταγενεστέρων οἰκίσκων, ἐξ ὧν καὶ τάφοι τινὲς ἀνετράπησαν· διότι εὗρομεν εἰς μικρὸν βάθος τμήματα πήλινων ἀγαλματίων, ἐν οἷς Ἔρωσ, ἐποχοῦμενος ἐπὶ τράγου. Ἄδιατάραχτον ὅμως μείναντα κατὰ τύχην, εὗρομεν τάφον ἐντὸς δωματίου εὐτελοῦς τοιχαρίου δύο δόμων· τὸ πῶμα αὐτοῦ, ἐκ πλακῶς κυανολίθου, ἔκειτο εἰς βάθος 0·50-1·00 μ. ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπικλινοῦς ἐδάφους· ἐνεῖχε δὲ ὅσῃ δύο θεθαμμένων γυναικῶν, νεαρᾶς καὶ ὀρίμου· ἡ νεᾶνις φαίνεται βέβαιον ὅτι ἐτάφη πρώτη· διότι τὰ ὅσῃ αὐτῆς παρέκειντο σεσωρευμένα παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἐν τάξει θεθαμμένης ὀρίμου, τῆς μητρὸς αὐτῆς εὐλόγως· ἐνεῖχε δὲ ὁ τάφος ὀραῖον πήλινον ἀγαλμάτιον γυναικῶς

ἀκέραιον, ἕτερον εἰς τμήματα, δύο χρυσᾶ ἐνώτια, ἓνα χρυσοῦν δακτύλιον μετὰ σφενδόνης λίθου ἀγλύφου ἡμιπολυτίμου, ἐν χρυσοῦν ἐνώτιον εἰς σχῆμα περιστερᾶς καὶ τινὰ φυλλάρια χρυσᾶ.

Περαιτέρω εὑρομεν μαρμαρίνην κυλινδρικήν θήκην, ἐνέχουσαν ὄστᾶ καέντος νεκροῦ, καὶ βόθρον μικρόν, ἐστεγασμένον διὰ πλακῶς κυανολίθου, ἐνέχοντα ὄστᾶ παιδίου καέντος, καὶ μικρὸν στέφανον χρυσοῦν, κατὰ μέμησιν κλαδίσκου καὶ φύλλων πεποιημένον, μετὰ παρακειμένης σιδηρᾶς στλεγγίδος. Ἡ τε θήκη καὶ ὁ βόθρος εἶχον ποιηθῆ ἐντὸς τῶν παχυτάτων τοίχων ὀρθογωνίου μεγάλου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐξημέρωσα διὰ σκαφῆς ὅτι ἦτο πύργος τῶν Φεραϊκῶν Παγασῶν, φέρων προβολὴν πρὸς Βορρᾶν, ὅστις εἶχε καταρριφθῆ μετὰ τοῦ ἀνερχομένου πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Ἁγίου Ἡλίας καὶ τοῦ πρὸς τὴν πεδιάδα κατὰ τὸ νῦν «Λιγαρόρρεμα» ἐκτεινομένου τείχους, ἵνα οἱ λίθοι χρησιμεύωσιν ὡς γόμωσις τοῦ τείχους καὶ τῶν πύργων τῆς Δημητριάδος, ἢ κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν κατασκευὴν ὑπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ βασιλέως Δημητρίου, ἢ κατὰ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ Ι' πύργου, γενομένην κατὰ τὸ 169 π. Χ. ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ βασιλέως Περσέως, ἢ κατ' ἀμφοτέρας.

Παρὰ δὲ τὸν τάφον τῶν δύο γυναικῶν, περὶ οὗ προεΐπομεν, εὑρομεν ἔξω τοῦ δωματίου δύο τάφους γυμνοῦς, ἧτοι ἄνευ πλαγιῶν πλακῶν καὶ ἄνευ ὑποστρώματος, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σκληροῦ ἐδάφους ποιηθέντας, ὧν ὁ εἷς μόνον ἔφερον ὡς πῶμα πολλὰς πλάκας εὐτελοῦς κυανολίθου· ἔκειντο δ' ἐπάλληλοι, ἧτοι τὸ πῶμα τοῦ ἑνὸς ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόστρωμα τοῦ ἑτέρου, καὶ ἀνήκον ἐμφανῶς εἰς συζύγους, ὧν ὁ ἀνὴρ ἀπέθανε πρῶτος· διότι ἐν τῇ τάφῳ αὐτοῦ εὐρέθησαν δύο μολύβδινα πυξίδες καὶ τινὰ ἀσήμαντα πήλινα ἀγγεῖα, ἐν δὲ τῇ ὑπερκειμένῳ εὐρέθη ζευγὸς χρυσῶν ἐνωτίων, καταληγόντων εἰς λεοντοκεφαλᾶς, καὶ τι πλακοειδὲς χρυσοῦν ἔλασμα μετ' ἐκτύπου πτηνοῦ.

Βορείοτερον δὲ καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τούτων ἀπόστασιν εὑρομεν εἰς βάθος 2 μ. πῶμα τάφου, λίαν ἐπιμελῶς ἡρμοσμένον τεττάρων μαρμαρίνων πλακῶν καὶ πέμπτης ὡς ὑποστρώματος· ὁ τέλειος πωμακιτιμὸς ἡμπόδιζε τὴν εἰσροὴν ὑδάτων καὶ χωμάτων εἰς τὰ ἔσω τοῦ τάφου· καὶ ὅμως κτέρισμα δὲν ἐνείχεν οὐ-

δὲν λόγου ἄξιον ὁ τάφος οὗτος, πλὴν εὐτελῶν πηλίνων λύχνων, χαλκῶν τινων βελονῶν καὶ ἐνὸς περιέργου στεφανοειδοῦς πλέγματος ἐκ ξύλου καλαμοειδοῦς λεπτοῦ· ὑπῆρχον δ' ἐν αὐτῷ δύο νεκροὶ ὠρίμου ἡλικίας, ὧν τοῦ ἐνὸς τὰ ὀστέα εἶχον σωρευθῆ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἑτέρου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατασκευὴ ὑποδηλοῖ ἀνθρώπους εὐπόρους, δυνάμεθα γὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ ἐκτελέσαντες τὴν ταφὴν τοῦ δευτέρου νεκροῦ ἄνθρωποι ὑπεζήρεσαν τὰ πολυτιμότερα τῶν κτερισμάτων τοῦ προτέρου ἢ ἀμφοτέρων, διαφυγόντες τὴν προσοχὴν τῶν οἰκείων.

Ἐπιπλέον τοιαῦτα κλοπαὶ ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν νεκροθαπτῶν αὐτῶν, θεωρῶ ἀναμφύβολον διότι πολλάκις ἐν ἀρίστοις τάφοις καὶ ὅλως ἀδικταράκτοις εὐρίσκομεν ἑλλειπῆ κτερίσματα, ἧτοι ἐν μόνον ἐνώτιον, ἢ φύλλα χρυσοῦ ἐλάσσονα τῶν ἐπὶ τοῦ ξυλίνου ἢ μεταλλικοῦ σκελετοῦ τοῦ στεφάνου ὑπαρχουσῶν μικρῶν ὀπῶν, ἢ δακτυλίους ἄνευ σφενδόνης ἢ τανάπαλιν, πολλάκις δὲ ὅλως ἐλλείποντα τὰ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἀναμενόμενα κτερίσματα, καὶ αὐτὰ τὰ νομίσματα συχνότατα μὴ ὑπάρχοντα. Ἐπιπλέον τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον συμβεβηκός, βεβαίως ἢ ἐπιμελεστάτη ἡμῶν ἔρευνα, μάλιστα δὲ ἢ ἑλλειψὶς χωμάτων ἐκ τάφων καλλίστων, ἐν αἷς τὰ εὐρήματα εἰσὶν ἐμφανῆ.

Ἐπιπλέον τοιαῦτα κλοπαὶ ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν νεκροθαπτῶν κατ' αὐτὴν τὴν ταφὴν, βεβαίως τὸ νῦν τελοῦμενον, ὅπερ καὶ αὐτὸς εἶδον ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ, παρακολουθῶν τῷ ἐμῷ ἀοιδίμῳ πάππῳ Νικολάῳ, ἱερεὶ ὄντι, κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας· πολλάκις δὴλον ὅτι μετὰ τὴν ἐνθεσιαν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ βόθρῳ καὶ τὴν ἐπιτάφιον εὐχὴν τοῦ ἱερέως καὶ τὴν ρίψιν ὀρθῶς χόματος ἐπ' αὐτοῦ, ἀποσυρομένων ἐν κοπετοῖς τῶν οἰκείων, κατερχόμενοι οἱ νεκροθάπται πρὸς διευθέτησιν τῆς σοροῦ, ὑφῆρουν, ὑπεγείροντες τὸ πῶμα αὐτῆς, τὰ ὑποδήματα ἢ ὅ τι ἕτερον ἠδύναντο ἐν τάχει, πολλάκις μετατοπίζοντες τὸ πῶμα πρὸς ἀφαίρεσιν ἐνδύματος οὕτως, ὥστε καὶ ἡ σιγῶν, ὑπολυομένου τοῦ δεσμοῦ, κατήρχετο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκ τοῦ ταραγμοῦ διηνοίγοντο· συνέδη δὲ καὶ τότε : νεκρὸν τινα, καλῶς ἐνδεδυμένον, καὶ ὀψὲ τὴν δεξιὴν ταφέντα, ἐκάλυψεν οἱ νεκροθάπται ἐπίτηδες λίαν ἀτελῶς, ἵνα τὴν ἐπομένῃ ἀφαιρέσῃσι τὰ καινουργῆ ἐνδύ-

ματα αὐτοῦ· προλαδῶν ὅμως τὴν νύκτα χοῖρος, γνωστοῦ παροίκου, ἔφαγε πολὺ τοῦ σώματος καὶ κατερράκωσε τὰ ἐνδύματα. Ἐκ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων καταφαίνεται ὅτι οἱ πολλὰ καὶ πολύτιμα ἐντιθέντες μετὰ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς τάφοις ἀρχαῖοι Ἕλληγες, προσεῖχον τὸν νοῦν κατὰ τὴν ταφήν, καὶ ἐπεμελοῦντο τῆς ἀσφαλείας, οἱ δὲ μὴ πράττοντες τοῦτο μετὰ πάσης ὀξύτητος, ἐξηπατῶντο ὑπὸ τῶν νεκροθαπτῶν, ὑφαιρουμένων τινῶν ἢ πάντων τῶν λόγου ἀξίων κτερισμάτων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐβεβαιώσαμεν τὴν ὑπαρξίν δεικτῶν καθ' ἅπαντας σχεδὸν τοὺς ἀρχαίους τάφους τῆς Δημητριάδος· εἶναι δὲ οὗτοι διττοί· τὸ μὲν μικρὰ πλᾶξ κυκλωθείου, ἐμπεπηγμένη στερρῶς καὶ διὰ λιθκρίων συγκρατουμένη ὀλίγον ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος ἀνωτάτω, ἢ τὸ ἥμισυ ὑπὲρ αὐτὸ πολλακίς, καὶ ἑτέρα ὑπ' αὐτὴν ὁμοίως βαθύτερον, τὸ δὲ ὀλίγον ὑπὲρ τὸ πῶμα, ἢ ὑπὲρ τὸ καλύπτρον τὸν νεκρὸν χῶμα, ἐν τοῖς ἀνευ πώματος τάφοις, στάμνος εὐτελής, κεχωμένη πλάγιως, καὶ μικρὸν ὅμοιον ἀγγεῖον, ἐπίτηδες τεθραυσμένον, ὅπερ πολλακίς εὕρισκεται ὀλίγον ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τάφου· τὰ δύο τελευταῖα, μάλιστα τὸ τεθραυσμένον ἀγγεῖον, δὲν ἐλλείπουσιν ἐξ οὐδενὸς τάφου οὕτως, ὥστε οἱ ἔμπειροι τῶν ἐργατῶν, καθοδηγηθέντες διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ μελέτης τῶν φαινομένων, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν τμημάτων αὐτοῦ βεβαιοῦσιν ὅτι οὐ μικρὰν ὑπόκειται ὁ τάφος.

Ἦσαν δὲ χρήσιμοι οἱ δείκται οὗτοι τοῖς οἰκείοις, ἵνα εὐχερῶς ἀνεύρισκωσι τοὺς τάφους καὶ θάπτωσι καὶ ἑτέρους νεκροὺς ἐν αὐτοῖς, μάλιστα οἱ οὐχὶ πλούσιοι, ἀλλ' οὐδὲ πτωχοί· διότι ἀμφοτέραι αἱ τάξεις αὐταὶ ἔθλαπτον ἐφάπαξ ἕκαστον οἰκεῖον, οἱ μὲν βαθύτατα διανοίγοντες βόθρον, ἰδιαιτέρον δι' ἕκαστον μέλος καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων, οἱ δὲ πτωχοὶ οὐχὶ βυθίως, ἀλλ' ἐντὸς κεραμίδων μεγάλων, ἐνθα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐντεθῶσιν ἕτεροι, τῶν λοιπῶν μελῶν θλαπτομένων ὁμοίως, ἢ ἀνευ κεραμίδων ἐν γυμνοῖς τάφοις, ἦτοι ἐν ἀπλοῖς βόθροις, ὡς σήμερον γενικῶς σχεδὸν συμβαίνει, ἐγγὺς τῶν λοιπῶν προγενεστέρων νεκρῶν, σημειουμένων πάντων διὰ τῶν δύο ἢ τῆς μιᾶς τῶν ἐμπεπηγμένων πλάκων, περὶ ὧν προείπομεν. ἵνα γινώσκηται ἀκριβῶς ἢ θέσις

καὶ τελῶνται τὰ μετὰ τὴν ταφὴν νόμιμα, ἤτοι σπονδαὶ κττ., ἐπὶ τῶν τάφων.

Ἐπιπέφυκται δ' ἔσω τῶν τειχῶν καὶ ἐγγὺς τοῦ μνημονευθέντος Γ' πύργου τρεῖς τύμβοι, ὧν ὁ μέσος μέγιστος, κωνικοί ὄξεϊς, παρακείμενοι ταῖς μεγάλαις ἀρχαίαις λατομίαις, ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Ἡλίου τῆς Βορείου πλευρᾶς, ὧν χρήσις ἐγένετο καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μέχρι τῶν σημερινῶν. Ὅτι οἱ τύμβοι οὗτοι ἦσαν ἀπορρίμματα λατύπης τῶν ἐξαγομένων καὶ κατὰ χώραν ἐξεργαζομένων λίθων, ἐδηλοῦτο ἐμφανῶς· ἡμεῖς ὅμως, καίπερ εἶχομεν τοιαύτην βεβαιότητα, ἐστηματίσαμεν τὴν ὑποψίαν, μήπως ἐν αὐτοῖς, ἐπίτηδες ποιηθεῖσιν, ἵνα ἀποπλανήσωσι τοὺς τυμβωρύχους, ἐτέθησαν σημαίνοντες νεκροί, ἐξαιρετικῶς ἐντὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως ταφέντες, καὶ δὴ αὐτὸς ὁ Ἰδρυτὴς καὶ κτίστης αὐτῆς βασιλεὺς Δημήτριος, καὶ μετέπειτά τινες τῶν οἰκείων αὐτοῦ· οὕτως ἀνεσκάψαμεν δοκιμαστικῶς τὸν μέσον καὶ τὸν Νότιον τῶν τύμβων τούτων. Ἄλλ' ἐνωρὶς εἶδομεν ὅτι ἡ ὑποψία ἡμῶν δὲν ἐφαίνετο εὐστοχος· διότι, καὶ ἂν ἐπίτηδες ἐκ λατύπης ἐστηματίζοντο οἱ τύμβοι πρὸς κάλυψιν τάφων σπουδαίων νεκρῶν, θὰ ἐξηγητεῖτο πρῶτον τὸ παρακείμενον χώμα, μάλιστα δὲ θὰ ὑπῆρχε λαύπη ἐτέρων λίθων, μὴ ὀρυσομένων ἐκ τῶν λατομιῶν τούτων, καὶ δὴ πύρου καὶ λευκοῦ μαρμάρου λαύπη. Ἄλλ' οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς εὕρομεν· φαίνεται δὲ καὶ ἄλλως ὅτι τὰ ἀπορρίμματα ταῦτα ἐξεφοροῦντο κατὰ καιροῦς, οὐχὶ ἐφάπαξ, ὡς θὰ ἀπηγεῖτο πρὸς κάλυψιν τάφων διὰ τύμβων. Διὸ θεωρήσαμεν ὡς ματαίαν τὴν πλήρη ἐξερεύνησιν αὐτῶν.

2) *Τὸ Βορροδουσμικὸν νεκροταφεῖον Δημητριάδος· τύμβοι ἐν αὐτῷ λαξεύσεις ὁδοῦ καὶ ἐπιταφίων μνημείων ἐπὶ τῶν βράχων.*

Δυσμικῶς τῶν λατομιῶν τῆς Μπουρμπλήθρας εὐθὺς ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Δημητριάδος ὑπάρχουσιν ἴχνη λαξευτῆς ἐπὶ τοῦ βράχου λεωφόρου, ἀγούτης εἰς Φεράς διὰ Διμηγίου-Λατομείου-Πιλάφ Τεπέ· ὀλίγον μετὰ τὴν λάξευσιν ταύτην διακρίνονται ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ τόρμοι ἐπὶ τῶν βράχων πρὸς γόμφωσιν βάθρων

και ἴδρυσιν στηλῶν, ἔτι δὲ μέγα λαξευτὸν ἡμικύκλιον ἐν εἶδει ἐξέδρας· ταῦτα δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν ὡς φέροντα ἢ ἐπιτάφια μνημεῖα ἢ στηλάς ἐπιτυμβίους, ἢ ἀναθήματα εἰς ἐνοσίαν ἢ προφυλαίαν θεότητα, ἢς μόνον βωμός τις θὰ ἦτο ἱδρυμένος, ὄντος βραχῶδους και πρανοῦς τοῦ ἐδάφους· ἀλλὰ και ἀμφοτέρων τούτων ἢ ὑπαρξίς δὲν ἀποκλείεται· ὅτι ὅμως ὑπῆρχον ἐν ταῦθα τάφοι, ἐβεβαιώσαμεν δι' ἀνασκαφῆς ὀλίγον ὑπὸ τὰς λαξεύσεις, ἐνθα ὄντως εὑρομεν ἐπικειμένους ἀλλήλων γυμνοὺς και κεραμοστεγεῖς τάφους, μηδὲν λόγου ἄξιον ἐνέχοντας.

Ἐπάρχει ὅμως ὀλίγον περαιτέρω ἔπαρμα, ἐν εἶδει ἀναθήματος τῆς ὁδοῦ, οὗ Νοτίως εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἔλαψαν εὐρέως οἱ Δημητρίεις, ὄντος εὐθέτου τοῦ χώρου και καταλλήλου τοῦ χώματος ὄντων ὅμως ἐσπαρμένων τῶν ἀγρῶν, δὲν ἐδοκιμάσαμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ Βορείως τοῦ ἐπάρματος ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ χώρου, ἐνθα εὑρομεν και βάρηρα στηλῶν και τάφους τινὰς πτωχούς· εὐρύτερα ἔρευναι θὰ ἀποδώσωσι βεβαίως πλουσιωτέρους τάφους, διήκοντας ἐν συνεχείᾳ ἐκατέρωθεν τῆς ἀρχαίας λεωφόρου μέχρι τοῦ γνωστοῦ τύμβου και περαιτέρω πρὸς τὸ χωρίον Διμήνη.

Ὁ δὲ τύμβος οὗτος εἶναι ὁ μόνος ἐμφανῆς ἐν νεκροταφείῳ καθ' ὄλην τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος· τοῦτον, ὡς προείπομεν, ἀναφέρει μὲν ὁ Leake, ἀνέσκαψε δὲ ὁ Β. Στάγης (βλ. Πρακτικὰ 1902) και εὑρε τινὰ ἀλαβάστια ἀγγεῖα· μόνον διὰ τὸ μοναδικὸν αὐτοῦ ἐκρίναμεν ἄξιον ἐπιμελεστέρως ἐρεύνης, και ἀνεσκάψαμεν εὐρύτερον τὰ παρ' αὐτὸν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὄντος ἐκ «σαπόπετρας», ἣτοι ἐξ εὐθρύπτου κυανολίθου. Ἐξηκριθώσαμεν δὲ ὅτι ἐποιήθη δι' ὤμων πλίνθων μέγα τετράγωνον κτίσμα λίαν ὑψηλόν, διασωθὲν εἰς ὕψος ὃ περίπου μέτρων, και ἔχον ἀναβαθμοὺς πρὸς τὰ ἔξω ἐξ ὁμοίων πλίνθων, οἷαι τοῦ κτίσματος· τῆς πλίνθου ἐκάστης τὸ μῆκος εἶναι 0·55, τὸ πλάτος 0·40, τὸ πάχ. 0·09· ἐνεῖχον ἄχυρον και ἐπλάσθησαν ἐπιμελῶς· κατὰ δὲ τὴν Βόρειον πλευρὰν τοῦ κτίσματος, ἣν ἡμεῖς ἐξηρευνήσαμεν, εὑρομεν τρεῖς ἀναβαθμοὺς, ὧν ὁ κατωτάτω ἐποιήθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου· εὐλόγον εἶναι νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ αὐτοὶ ἀναβαθμοὶ διήκουσι και κατὰ τὰς λοιπὰς πλευ-

ράς· ὑπῆρχε δὲ κατὰ τὴν Δυσηκίην θύρα τις, ὡς βεβαίῳ ὁ πρῶτος ἀνεσκάψας. ἦς τὸ σχῆμα καὶ τὰς λεπτομερείας δὲν ἀναγράφει, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι.

Τὰ ἔσω τοῦ τετραγώνου κτίσματος ἀνεσκάψαμεν, καὶ εἶδομεν αὐτὰ ἐπὶ διάστημα μόνον ἑνὸς μέτρου, καθ' ὃ οἱ βράχοι εἶναι ἀνώμαλοι, δηλοῦντες ὅτι δὲν ἐξισώθησαν, οὐδὲ ἐσκάφη ἐν αὐτοῖς βόθρος πρὸς ὑποδοχὴν σοροῦ μικροκρίνης ἢ τάφου ὀρθογωνίου· διὸ κατελήξαμεν ἡμεῖς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐντὸς τοῦ κτίσματος τούτου δὲν ὑπῆρξεν οὐδ' ἐποιήθη τάφος οὐδεὶς, πιθανώτατα δὲ δὲν ἐνετέθη νεκρὸς τις ἐν ξυλίῃ σορῷ ἢ ἄλλως πρὸς ταφήν· διότι ἡ ἀνωμαλίαι τῶν βράχων ἀπκγορεύει πᾶσαν ὑπόθεσιν περὶ ἐθέσεως νεκροῦ καθ' οἰονδήποτε τρόπον. Ἠλείφθη δὲ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κτίσματος τούτου, ὡς καὶ οἱ ἀναδαθμοὶ καὶ οἱ ἐξω αὐτῶν βράχοι, διὰ κιτρίνου πηλοῦ πάχους 0·02^m· περίπου. Ἰντὸς τοῦ πλινθίνου τοίχου εἶδομεν τετραγώνους ὁπᾶς· ἐν μιᾷ τούτων εὔρομεν σαφῆ ἴχνη ἀπνηθρακωμένου ξύλου, ἐξ οὗ βεβαιούται ὅτι αἱ ὀπαὶ δὲν ἦσαν τὰ καλούμενα κοινῶς « αὐτιά », ἦτοι ὅτι κλιθάνων πρὸς ἐξόδον τοῦ καπνοῦ, ἀλλὰ μεγάλαι ξυλινκι δοκοί, κοινῶς « ξυλοδεσιά », πρὸς συγκράτησιν στεγάσματος τινος, δι' οὗ ἐκλείετο ἄνω τὸ τετραγώνον κτίσμα καὶ ἀφίνετό τις ἀνωτάτω ἐν μέσῳ ὀπή, ὡς ἐπὶ τῶν καμίνων.

Περίξ δὲ τοῦ πλινθίνου τούτου κτίσματος ἐποιήθη πανταχόθεν κυκλικὸς τοίχος δύο δόμων πάχους 0·80^m·, προχείρως καὶ ἀμελῶς κτισθεὶς ἐκ λίθων ἀξέστων, καὶ τινων ἀμελῶς διὰ τῆς σφύρας λελαξευμένων, πολλῶν μεγάλων καὶ ὀλίγων μικρῶν· ἢ ἀπὸ τοῦ τοίχου τούτου ἀπόστασις μέχρι τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ πλινθίνου κτίσματος εἶναι 2·15-2·50^m·, ἦτοι ἐπαρκῆς πρὸς ὑποδοχὴν τάφου· σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ λίθινον τοῦτο περιτείχισμα ἠλείφθη δι' ὁμοίου κιτρίνου πηλοῦ, δι' οὗ τὸ κτίσμα καὶ οἱ βράχοι, καὶ ὅτι ὁ ὑπολειφθεὶς κενὸς γῶρος μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ τοῦ κτίσματος ἐπληρώθη κοινῶν λίθων μεγάλων τε καὶ μικρῶν, ῥιφθέντων πρὸς γόμωσιν ἀφ' ὑψηλοῦ· διότι τινὲς διέρρηξαν τοὺς πλινθίνους ἀναδαθμούς· πολλοὶ δὲ τούτων εἰσὶν ἀποκόμματα λαξευθέντων ὀγκολίθων· οἱ οὕτω ῥιφθέντες λίθοι πρὸς γόμωσιν τῶν διακένων τούτων διήκουσιν εἰς ὕψος 1·50-2^m·,

τὸ δὲ περαιτέρω ἐπληρώθη χωμάτων πολλῶν, καὶ τὸ πᾶν ἐκαλύφθη ἐπὶ τι διάστημα καὶ ἔξω τοῦ λιθίνου τοίχου, ὅστις προστατεύει ἐμφανῶς τὸ πλίνθινον κτίσμα καὶ τὸν ὅλον τύμβον, ἵνα μὴ, διολισθανόντων σὺν τῷ χρόνῳ τῶν χωμάτων, ἐξαφανισθῇ· ἐρρίφθησαν δ' ἐνιαχοῦ καὶ ἔξω τοῦ λιθίνου τούτου τοίχου μεγάλοι ὀγκόλιθοι πρὸς τὸν αὐτὸν βεβαίως σκοπὸν.

Καὶ οὕτω μὲν ἀπετελέσθη ὁ τύμβος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· περὶ δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ εὐλόγως ἀπορεῖ ὁ Β. Στάης καὶ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ· τὸ ὅτι δὲν ἐνειχέ ποτε τάφον ἢ νεκρὸν ταφέντα ὅπωςδῆποτε, θεωρῶ βέβαιον· τὸ ὅτι δὲν ἐχρησίμευσεν ὡς διαρκῆς νεκροκαυτήριον, δηλοῦσιν αἱ πλίνθοι, αἵτινες, ἂν ὑφίσταντο ἐπανεληγμένως ὑψηλὰς θερμοκρασίας, θὰ καθίσταντο ὀπτόπλινθοι· ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς ὀπαῖς κεκαυμένα ξύλα δηλοῦσιν ὅτι ἄπαξ τοῦλάχιστον ἐκάη τι ἐν αὐτῷ, βεβαίως ὁ νεκρός, δι' ὃν ἐποιήθη ὁ τύμβος, οὐ περισυνελέγησαν τὰ ὄστα, καὶ ἐτάφησαν οὐχὶ ἐντὸς τοῦ πλινθίνου κτίσματος, ἀλλ' ἢ ἔξω, εἰς τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κυκλικοῦ ξηροτοίχου διάστημα, ὃν ἐπαρκῆς πρὸς ἔνθεσιν θήκης ἢ σοροῦ μαρμαρίνης, ἢ καὶ τοῦ λιθίνου τοίχου ἢ καὶ τοῦ ὄλου ἴσως τύμβου ἔξω.

Ἀκριβῶς δ' ἔπρεπε νὰ ληφθῇ τοιαύτη πρόνοια ὑπὸ τῶν θαψάντων τὸν κέντρα νεκρὸν καὶ πλουσίως βεβαίως κτερισάντων αὐτόν· διότι ὁ τύμβος, ὢν ἐμφανής, θὰ παρεῖχεν εὐλογον ὑποψίαν ἤδη τοῖς ἀρχαίοις τυμβωρύχοις, οἵτινες θὰ ἐπειρῶντο νὰ συλήσωσιν αὐτόν· πρὸς τοιοῦτον δὲ σκοπὸν θὰ ἐξηρεῦνων τὸν τύμβον κατὰ τὸν ἄξονα φυσικῶ τῷ λόγῳ, θὰ εὔρισκον τὸ πλίνθινον κτίσμα, καὶ θὰ ἤρκοῦντο τοῖς ἐν τῷ ἔσω τέρματι αὐτοῦ ἐντεθεῖσι πρὸς παραπλάνησιν ὀλίγοις κτερίσμασιν, οἷα καὶ ὁ Β. Στάης εὗρέ τινα, ὡς προεῖπομεν· διότι καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ πολλάκις εἰσῆλθον εἰς τὰ ἔσω δι' ὁπῆς, ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἀνοιχθείσης, ὡς βεβαίῳ ὁ κτήτωρ τοῦ ἀγροῦ, παροικῶν αὐτῷ, Ἀνδρέας ὀνόματι, ὅστις οὐχὶ ἄπαξ ἐξεδίωξε νυκτερινοὺς ἐπισκέπτας, πειρωμένους διεῖσδυσιν εἰς τὸν τύμβον διὰ τῆς κορυφῆς.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πρέπει νὰ ἐξερευνηθῶσιν ἐπιμελῶς τὰ ἔξω τοῦ πλινθίνου κτίσματος, καὶ εἰάν δὲν εὔρεθῇ ὁ τάφος, τὰ ἔξω τοῦ προστατευτικοῦ λιθίνου τοίχου, ἥτις ἐργασία ἀπαιτεῖ

ἱκανὴν δαπάνην καὶ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἐπιμονήν· διότι εἶναι βέβαιον ὅτι ὑπάρχει που ὁ τάφος, ὑποδηλούντων τούτων σαφῶς πολλῶν μικρῶν σχιζῶν τὸ μὲν ἐρυθροῦ εὐθρόπτου πύρου, τὸ δὲ ὠχροκιτρίνου σκληροῦ, τὸ δὲ λευκοῦ καλλίστου μαρμάρου, ἃς συνηγήσαμεν ἐν τῇ κατὰ μίαν ἀκτῖνα τομῇ ἀπὸ τῆς Βορείου πλευρᾶς, καίπερ οὐχὶ λίαν ἀφθόνοισι διήκον ὁ αἶ ἐκ λατύπης αὐταὶ σχίζονται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀνοιχθείσης ἀκτίνος καὶ μέχρι τῶν φυσικῶν βράχων, δηλοῦσαι ὅτι ἐγγύς που ἐγένετο κατεργασία πύρου καλοῦ καὶ λευκοῦ μαρμάρου τοῦ Τισαίου ὄρους, τῆς νῦν «Τζάστενης», ἔνθα καὶ σήμερον ὀρύσσεται.

Εὑρομεν δὲ κατὰ τὴν ἔρευναν τούτων ἐντὸς τοῦ λιθίνου τοίχου καὶ τῶν διακένων τμήματα πηλίνων μελανοδαφῶν ἀγγείων τῆς Δ-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, τμήμα λιθίνης σφαίρας λιθοδόλου μηχανῆς, οἷας ἐπὶ τῶν ἐνεχόντων στήλας πύργων, τμήματα νεολιθικῶν ἀγγείων, τεμάχιον ληκίθου, λαίμων μεγάλου ἀμφορέως, λατύπην ποικίλων πύρων καὶ λευκοῦ μαρμάρου, περὶ ὧν προείπομεν, σχίζας μελανολίθου ἐπιχωρίου, καὶ ἀποκόμματα λελαξευμένων ἐντοπίων λίθων ἐκ τούτων συμπεραίνομεν ὅτι ὁ τύμβος ἐποιήθη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Δημητριάδος, περὶ τὸ 250-200 π. Χρ. πιθανῶς, καὶ ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐγγύς που ὑπαρξίς θαλαμοειδοῦς, ἥτοι καμαρωτοῦ, τάφου, οἷους ἐποίησαν μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, ὡς εἶπομεν ἐν τῇ 'Αρχ. Ἐφημ. 1909 ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἐν Λαρίσῃ ὁμοίου τάφου.

Ἀνασκάψαντες δ' ἔξω τοῦ ὄλου τύμβου δοκιμαστικῶς εἰς ἀπόστασιν 2-3 μ. ἀπ' αὐτοῦ Βορρανατολικῶς, εὑρομεν εἰς βάθος 1·50 μ. τμήματα πηλίνων ἀγαλματίων τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, λίαν ἐφθαρμένα καὶ συμπεπιεσμένα μετὰ λιθαρίων ὑπ' αὐτὰ ἀνεφάνη βόθρος, καὶ μετ' οὐ πολὺ τάφος κεραμοστεγῆς, ἐνέχων λύχνον καὶ πήλινον ἀγαλμάτιον· ὁ βόθρος εἶχε σκαφῆ ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ ἐκ «σαπόπετρας» βράχου· ἐγγύς αὐτοῦ περαιτέρω εὑρομεν καὶ ἄλλον τάφον, βαθύτατα διήκοντα ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους, εἰς βάθος 2·10 μ., κείμενον δ' ἔξω τοῦ τύμβου εἰς ἀπόστασιν 3 μ. ἀπὸ τοῦ τέρματος αὐτοῦ· ὁ τάφος ἔφερεν ὑπόστρωμα ἐκ κεραμίδων καὶ εἶχε ποιηθῆ γυμνός, ἥτοι ἄνευ πλακῶν καὶ

ἄνευ πώματος· ἐνείχεν ἓνα νεκρὸν καὶ χαλκῆν βελόνην. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου ἐτάφησαν ἄνθρωποι κοινότατοι, διανοιχθέντων βόθρων ἐν τῷ μαλακῷ βράχῳ εἰς βάθος 3 μ. ἀπὸ τοῦ ἀναλογικοῦ τέρματος τοῦ τύμβου· ὁ ἐπίσημος ἄρα νεκρὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῆ ἐπὶ τοῦ τότε ἐδάφους καὶ νὰ καλυφθῆ διὰ τύμβου· θὰ ἐσκάφη καὶ δι' αὐτὸν ἔτι βαθύτερος βόθρος, καὶ θὰ ἐποιήθη ἐν αὐτῷ τάφος τις, οὗ ἢ ἀναζητήσις εἰς τὰς προμνημονευθείσας θέσεις εἶναι ἀξία τοῦ κόπου.

3) Τὸ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Πασικράτας Νοτιανατολικὸν νεκροταφεῖον· τάφοι καὶ εὐρήματα ἐν αὐτῷ.

Παρὰ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Πασικράτας, μήπω ἀνευρεθὲν, ἠρευνήσαμεν τὸν τύμβον, ἔνθα εἶχον εὐρεθῆ αἱ εἰς τὴν θεὰν ἀναθέσεις, ἔσω τῶν ἐν ἰδίῳις ὀωματίοις τάφων· εὗρομεν δ' ἐκεῖ ἐτέρους, ἐν διασπορᾷ κειμένους, ὧν σημαντικώτατος ὑπῆρξε βαθύς, γυμνὸς τάφος, ἦτοι ἄνευ πλακῶν καὶ ἄνευ πώματος, ἀνήκων ὠρίμῃ κόρῃ τεθαμμένη, κείμενος εἰς βάθος 4 μ. ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους· τὸ διάστημα τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἄξονα τοῦ τύμβου, ὅστις ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἐποιήθη ἐπίτηδες, ἀλλ' ἐσηματίσθη ἐξ ἐπαλλήλων τάφων καὶ ἐκ συσσωρεύσεως ἐν νεωτέροις χρόνοις τῶν ἐν τοῖς πέριξ ἀγροῖς ἀχρήστων λίθων· τῆς δὲ κόρης ὁ τάφος ὑπῆρξεν ἀρκούντως πλούσιος, ὡς ἀποδοῦς δεκάδας πηλίνων ἀγαλματίων, ὧν τινὰ διατηροῦσι νωπὰς τὰς βαφάς, οὐκ ὀλίγα δέ, ἐν ἐκείνῃ τῇ βάθει κείμενα ἀκάλυπτα, συνετρίβησαν ἐκ τοῦ βάρους τῶν χωμάτων καὶ ἐφθάρησαν· εὐρέθη καὶ μικρὸς, λεπτός, χρυσοῦς στέφανος τῆς κόρης ταύτης, καὶ πλείστοι ἀστράγαλοι· τινὰ τῶν πηλίνων ἀγαλματίων φέρουσιν ἔντυπον διὰ σφραγίδος ἐπιγραφὴν τοῦ ποιήσαντος κοροπλάστου.

Ἵπολείπονται δ' ἐνθάδε πρὸς ἐξερεύνησιν τὰ κατὰ τὰ Νότια κράσπεδα τοῦ τύμβου τούτου σημεῖα, ἔνθα ὑπάρχει τὸ μεσαιωνικὸν ἀσβεστόκτιστον μέγα οἰκοδόμημα, ἐφ' οὗ καὶ μεγάλου πώματος ἤμισυ εὐρέθη καὶ μαρμάριναι κεραμίδες, ἐν παρακειμένοις δὲ ἀνωτάτω κτιστοῖς μεταγενεστέροις τάφοις εὐρέθησαν ὡς πώματα ἢ ἐρείσματα καὶ τμήματα στηλῶν, ὧν μία

φέρει ἐπιγραφὴν ΠΟΛΥΞΕΝΟΣ κτλ., ἑτέρα ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΑΜΟΞΕΝΟΥ κτλ., ἄλλη ΚΑΛΛΙΦΑΝΗΣ ΤΑΧΙΣΤΟΥ ΧΑΛΚΙΔΕΥΣ, ἄλλη ΖΗΝΩΝ ΖΗΝΟΒΙΟΥ ΤΥΡΙΟΣ· ἄλλων τμημάτων διατηρήθησαν ὀλιγώτερα γράμματα ἢ ὄλων στηλῶν λίαν ἐφθαρμένα.

Ἐξηκριώσαμεν δὲ ὅτι οἱ ἐν δωματίοις καὶ κατὰ συστάδας τάφοι διήκουσιν ἐπὶ μῆκος συνεχῶς ὑπερδιακοσίων μέτρων, ἦτοι ἀπὸ τοῦ σημειωθέντος τύμου τοῦ ἱεροῦ Πικρατῆς καὶ τοῦ Ε' πύργου μέχρι τῶν Καλυδῶν Ἀλυκῶν, ἦτοι μέχρι τῶν κρασπέδων τοῦ βουνοῦ, ἐφ' οὗ τῆς κορυφῆς ὑπάρχει ὁ Α' ἀνασκαφῆς μέγας πύργος μετὰ στηλῶν διάγραμμα τοῦ χώρου τούτου ἐποίησμεν ἦδη, ἀλλ', ἐπισπευδομένης τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐκθέσεως ταύτης, καὶ ἡμῶν δικυμένων μακρὰν τῶν Ἀθηῶν, ἀναβάλλομεν τὴν ἔκδοσιν εἰκόνας αὐτοῦ, διότι δὲν ἐξηρευνήταμεν ἅπαντας τοὺς ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπάρχοντας τάφους, ἀλλὰ μόνον δέκα καὶ ἑπτὰ, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν πολυπληθῶν ὑπερκειμένων καὶ παρκειμένων, ὧν ὑπερτριπλάσιος ὁ ἀριθμὸς.

Διότι καὶ ἀντιμετώπως πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην συστάδα ὑπῆρχεν ἑτέρα, τοῦ μεταξὺ διαστήματος χρησιμεύοντος ὡς ὁρόμου βεδλίως· ταύτης ὅμως ὀλίγους τάφους ἠρευνήταμεν ἄχρι τοῦδε· ὑπῆρχε δὲ καὶ ἑτέρα συστάς, παράλληλος τῇ προειρημένη, ἣς ἐξηκριώσαμεν τὴν ὑπάρξιν Νοτίως καὶ ὀπίσω τῆς πρώτης διακοσιομέτρου συστάδος· οὕτω καθίσταται ἀπαραίτητος ἢ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα ἀνασκαφῆ τοῦ χώρου τούτου, ἥτις θὰ ἀποδώσῃ δύο τοῦλάχιστον μεγάλας λεωφόρους σαφοῦς νεκροπόλεως μετὰ τεσσάρων λίαν μακρῶν συστάδων, μὴ ἀποκλειομένης τῆς ὑπάρξεως δύο ἔτι παραλλήλων λεωφόρων μεθ' ἑτέρων τεσσάρων ὁμοίων συστάδων· ἂν ὑπῆρχον κἀθετοὶ πρὸς ταύτας πάροδοι, δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ βεβαιώσωμεν· διότι δὲν ἐπερατώσαμεν τὴν ἔρευναν τῆς πρώτης μεγάλης συστάδος· ἀλλ' εἶναι εὐλόγον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι θὰ ὑπῆρχον.

Συνήθως δὲ ὑπέγκεινται ἑκάστου τῶν ἐν τοῖς δωματίοις κυριωδῶν τάφων ἕτεροι, ἢ ἐτέρων μελῶν τῶν ἑκασταχοῦ οἰκογενειῶν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ εὐθύς ὑπερκειμένοι, ἢ παρκειμένοι, ἢ

ἐτέρων περιόδων· οὗτοι δὲ εἶναι οἱ μεταγενέστεροι, οἱ ἀγνοοῦντες τὰ δωμάτια, ὧν πολλὰ μὲν διέρρηξαν ἐνιαχοῦ, πολλῶν δὲ ὑποκειμένων τάφων κτερίσματα, μάλιστα πῆλινα ἀγαλμάτια διέσπειραν τῆδε κάκεισε· διότι οἱ μεταγενέστεροι οὗτοι ἄνθρωποι, καὶ δὴ οἱ ἀπὸ τῆς Β' - Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, διανοίγοντες βόθρους πρὸς ἐνθεσιν νεκρῶν, καὶ ἀγνοοῦντες τὰ υποκειμένα, συνήντων πολλάκις μὲν τάφους, ὧν ἓν τιμι μέρει ἢ καθόλου διετάρασσον τὰ τε χώματα καὶ τὰ κτερίσματα καὶ τὰ ὄστα, ἐφ' ὅσον διάστημα ἦτο χρήσιμον αὐτοῖς, συχνάκις δὲ καὶ τὰ τοιχάρια τῶν δωματίων, ἅτινα ἐπίσης διερρήγνουσιν κατὰ τὸ ἀπαιτούμενον διάστημα. Ποιήσαντες δ' ἕτεροι κατόπιν ἀπὸ τῆς Ε' - Γ' μ. Χρ. ἑκατονταετηρίδος τάφους, ἔπραξαν τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῶν ἀμέσως ὑποκειμένων καὶ ἐνίοτε τῶν βαθύτερον ἔτι, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν τοιχαρίων·

Διὸ ἠναγκάσθημεν, μετὰ τὴν πλήρη ἐξακριβώσιν καὶ ἀνασκαφὴν τῶν δωματίων, νὰ ἐπισκευάσωμεν τοὺς τοίχους αὐτῶν, καὶ πρὸς συγκράτησιν νὰ ἐπιχωματώσωμεν κατὰ τὸ ἥμισυ τοὺς βόθρους· διότι ἄλλως, ἀφινόμενων καθ' ὄλον τὸ βάθος, ὑπερβαῖνον πολλάκις τὰ 3 μ., τῶν βόθρων τούτων, θὰ κατέρρευον οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων, ὄντες ἀσταθεῖς καὶ ἀδύνατοι, ὡς ἐξικουόμενοι εἰς ὀλίγον βάθος ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ εἰσόδου, ἐνὸς μέτρου κατὰ μέσον ὄρον. Ὅθεν οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν συστάδα ταύτην δεόν νὰ ὑπονοῶσιν ὑπάρχοντες τάφους εἰς δύο τοῦλάχιστον μέτρων βάθος ἀπὸ τοῦ νῦν φαινομένου· τοὺς δ' ἐπὶ τῆς νῦν εἰς Ἀλυκᾶς βατῆς ὁδοῦ τάφους ἐν δωματίοις ἀνασκάψαντες, κατεχώσαμεν ὄλως, ἵνα μὴ ἐμποδίζῃται ἡ δίοδος.

Πρὸς τούτοις εὔρομεν καὶ ἐτέραν συστάδα, διήκουσαν ἐκ Βορρᾶ ἀπὸ τοῦ Ε' πύργου, πρὸς Νότον κατὰ τὴν πεδιάδα, ἐν ᾗ ἡ μεγάλη συστάς ἔχει κατεύθυνσιν ἐκ Δυσμῶν ἀπὸ τοῦ Ε' πύργου ἐπίσης, πρὸς Ἀνατολᾶς· τὸ σημεῖον τῆς γωνιώσεως τῶν δύο τούτων συστάδων δὲν καθωρίσαμεν ἔτι δι' ἀνασκαφῶν, οὐδ' ἐπιδέχμεν ἀρκούντως τὴν νέαν ταύτην συστάδα, ἣς τὰ δωμάτια ὑπέστησαν μεγίστης βλάβας ἐκ τε τῶν εἰς μετέπειτα χρόνους θαψάντων καὶ ἐκ τῆς ἀποφορᾶς λίθων ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ ἐκ τῆς μακροχρονίου κλλιεργίας, ὧν ἕνεκα, πρα-

νοὺς ὄντος τοῦ ἐδάφους, διωλίσθησαν τὰ χῶματα σὺν τῷ χρόνῳ, τὰ δὲ τοιχάρια τῶν δωματίων, γυμνωθέντα, κατέπεσον καὶ ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον.

Ἰπέρκειται δὲ τῆς δευτέρας ταύτης συστάδος, ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Ἡλίου, χῶρος εὐρύς, ἐπικλινῆς μὲν, ἀλλὰ χωματώδης, ὡς ἐνέχων εὐθρυπτον «σαπόπετραν»: ὁ χῶρος οὗτος περιέχει πολυαριθμούς τάφους ἐν διασπορᾷ μὲν, κατὰ τινα ὁμῶς κανονικότητα καὶ ἄνευ διαστχυρώσεων· οἱ πλεῖστοι τῶν τάφων τούτων εἶναι κεραμοστεγεῖς, περιέργως δὲ ἱκανῶς πλούσιοι εἰς εὐρήματα, ἰδίως πήλινα ἀγαλμάτια, σκύφους μεγαρικούς, ἀγγεῖα πήλινα καὶ τινα χρυσᾶ κοσμήματα γυναικῶν· οὗτοι εἶναι εὐδιάκριτοι δι' ἐμπειρημένης πλάκῃς ὡς δείγματος, περὶ οὗ εἵπομεν ἐν τοῖς ἄνω ἐν σελ. 181· ἀνήκουσι δὲ μιᾷ χρονικῇ περιόδῳ, τῇ Γ'-Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδι, καὶ πιθανῶς μιᾷ τάξει ἀνθρώπων, πολιτικῇ ἢ φυλετικῇ, ἢ ἄλλως συγγενεῖ καὶ καθωρισμένης διακρίσεως, ἀνθρώπων μῆτε πτωχῶν, μῆτε πλουσίων. Τῶν τάφων τούτων ἠρευνήσαμεν μόνον περὶ τὴν μίαν δεκάδα· εἰκάζομεν ὁμῶς ὅτι δύνανται γὰ εὐρεθῶσι περὶ τοὺς ἑκατόν, ἐρευνημένου καλῶς τοῦ χώρου, ἐφ' οὗ ὄλγιοι τῶν μεταγενεστέρων ἐτάφησαν, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ θάψαντες δὲν ἔδραψαν ἰσχυρῶς τὴν τάξιν ταύτην, ὅσον τὰς λοιπὰς μνημονευθείσας συστάδας.

Ἀναγράφομεν δὲ συντόμως καὶ γενικῶς τὰ ἐκ τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς ἀξιολογώτατα τῶν εὐρημάτων ἐκ πάντων τῶν προειρημένων τάφων: σκύφος μεγαρικός, φέρων παράστασιν *μονομαχίας Μενέλαου καὶ Πάριδος* μετ' ἐπιγραφῶν· εὐρέθη ἐν κεραμοστεγεῖ τάφῳ, ὑπερκειμένῳ ἑτέρου ἐν κτιστῷ δωματίῳ μετὰ πωρίνης σοροῦ, ἐνέχοντος μικρὸν χρυσοῦν δακτύλιον καὶ ἐνώτιον καὶ δίσκον χαλκοῦν κατόπτρου· ἕτερον ὁμοιον εὔρομεν ἐν παρακειμένῳ τάφῳ ἐν δωματίῳ· δύο σκύφοι μεγαρικοί, εὐρεθέντες ἐν κεραμοστεγεῖ τάφῳ τῶν ἐν διασπορᾷ· ὁ εἰς φέρει παράστασιν *ἰῶν ἀποθηριωθέντων ὑπὸ τῆς Κίρκης εἰαίρων τοῦ Ὀδυσσεῶς*, ὧν πολλοὶ κατονομάζονται δι' ἐπιγραφῶν· ὁ ἕτερος φέρει παράστασιν *ἰνα, δυσδιάγνωστον προχείρους· ἀγαλμάτια πήλινα πάμπολλα, ὧν περίεργος Ἔρως*, ἐποχούμενος ἐπ' ἄλεκ-

τρούνος, καὶ Σιληνός, ἐν ὁμοίῳ τῷ προηγουμένῳ τάφῳ εὐρεθέν-
τες· δύο μικρὰ ἀγγεῖα, ὅμοια πρὸς ἀργυρᾶ, φέροντα ἔκτυπα
κοσμήματα· ζεῦγος χρυσῶν ἐνωτίων καὶ χαλκοῦν δισκάριον καὶ
πήλινα ἀγαλμάτια, πάντα συγκεκαυμένα μετ' ὀσῶν παιδίσκης,
τεθαμμένων ἐν χύτρᾳ. Περὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς πέρουσιν ἀνασκαφεῖσι
τάφοις τῆς συστάδος ταύτης εὐρεθέντων δύο χαλκῶν κατόπτρων,
φερόντων ἀναγλύφους παραστάσεις ἐξαιρέτου τέχνης, καὶ ἄλλων
γενομένων ἐκεῖ εὐρημάτων, διελάδομεν μὲν ἐν τῷ Ἱστορ. Δελ-
τίῳ τοῦ 1915, θὰ ἀνατυπώσωμεν ὅμως τὴν περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν
μετὰ προσθηκῶν μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνά χειρας.

Οὕτω δ' ἐξερευνηθέντος τοῦ παρὰ τὸ ἱερόν τῆς Πασικράτας
τύμβου, ἠρξάμεθα δοκιμάζοντες ἕτερον μέγαν, κείμενον κατὰ τὸ
μεταξὺ τοῦ μνημονευθέντος καὶ τῶν Καλυβίων Ἀλυκῶν διάστημα,
καὶ μόλις διαφαινόμενον τὸ σχῆμα ἕνεκα τῶν μεταβολῶν ὑπὸ
τῆς καλλιεργίας καὶ τοῦ χρόνου· ὅτι ἐνέχει χῶμα φορητόν, εἶναι
ἀναμφισβήτητον· συνέδη μάλιστα τόδε: οἱ σωρεύσαντες ἐκεῖ ἐκ
τῶν πέριξ χῶμα πρὸς ἀπκρτισμὸν μεγάλου τύμβου, συνήντησαν
πολλοὺς προγενεστέρους γυμνοὺς τάφους, ἐνέχοντας ἀγαλμάτια
πήλινα καὶ ἄλλα μικρὰ κτερίσματα, ἅτινα ἐρρίφθησαν ἐπίσης
ἀδικριτίως μετὰ τῶν χωμάτων πρὸς σχηματισμὸν τοῦ τύμβου.
Μετὰ δὲ τὴν ποίησιν τοῦ τύμβου τούτου ἔθελον πολλοὶ ἐπαλ-
λῆλως σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ διέστρεψαν τὰ πάντα, διαταράξαντες
τά τε σωρευθέντα χῶματα μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ τὰ κτερί-
σματα τάφων, ποιηθέντων ἐπὶ τοῦ τύμβου. Διὸ ἡ ἐργασία πρὸς
πλήρη ἐξερεύνησιν τοῦ τύμβου τούτου καθίστατο δυσχερεστάτη,
συναντωμένων εὐρημάτων, ἅτινα ὑπεχρεούμεθα νὰ περισυλλέ-
γωμεν, καὶ τάφων, οὓς ἦτο ἀνάγκη νὰ διερευνῶμεν· ἐλπίζομεν
ὅμως ἐν τῷ ἐπομένῳ ἔτει νὰ ἀνασκάψωμεν τὸν τύμβον τοῦτον,
ἐξ οὗ προσδοκῶμεν πολλὰ.

4) Ναὸς Πλούτωνος, Δήμητρος καὶ Κόρης· Θεσμοφόριον
ἐπιγραφικὰ καὶ ἄλλα εἰρημὰ ἐν αὐτῷ.

Κατὰ δὲ τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Δημητριάδος, ὑπὲρ
τὸν νῦν Φανὸν καὶ ὀλίγον ἐσωτέρω τῶν τειχῶν, ἐπὶ ὄμαλου ἐπάρ-

ματος, ἐξ οὗ εἶναι τερπνοτάτη ἢ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν θέα, εἶδομεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πολλά τμήματα στηλῶν καλοῦ λευκοῦ μαρμάρου καὶ ἀσβεστόκτιστον οἰκοδόμημα ἐπὶ παρακειμένου ὑψώματος, παρ' ὃ κατέκειντο τμήματα μεγάλων ἐξειργασμένων πωρολίθων· θεωρήσαντες λόγου ἀξίαν τὴν θέσιν ταύτην, ἐν ᾗ εἶχομεν εὖρει πρὸ ἐτῶν κεφαλὴν μαρμαρίνου ἀγαλματίου πωγωνοφόρου θεοῦ (Διός, Ποσειδῶνος, Ἀσκληπιοῦ κτ.), ἀνεσκάψαμεν δοκιμαστικῶς, καὶ εὗρομεν ὑπὸ τὸ μεσαιωνικὸν κτίσμα σαφῆ σημεῖα Ἑλληνικοῦ ναοῦ, κατὰ χώραν κειμένου.

Ἀπεκαλύψαμεν λοιπὸν τὴν Νοτίαν πλευρὰν αὐτοῦ, διατηρουμένην εἰς δύο καὶ πάλιν εἰς τρεῖς ὑπὲρ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος δόμους ἐκ πύρων κιτρίνων, ἄριστα ἐξειργασμένων· τῆς Δυσμικῆς διετηρήθησαν ἐνιαχοῦ δύο δόμοι, τῆς Ἀνατολικῆς μόλις εἷς, τῆς δὲ Βορείας δὲν διευκρινήθη ἡ κατάστασις· τὰ ἔσω τοῦ ναοῦ κατέχει τὸ μεσαιωνικὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ δὲν ἀνεσκάψαμεν ἐφέτος. Παράκειται δ' ἔξω, οὐ μακρὰν τῆς Νοτίας πλευρᾶς, μεταγενέστερον κτίσμα ὀρθογώνιον, ξηρολιθικῶς ἐκτισμένον, ἐφ' οὗ εἶχον ἐντειχισθῆ μεγάλα τμήματα πωρίνων σπονδύλων ἠύλακωμένων, ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τμήματα κιονοκράνων, δύο μεγάλαι πλάκες βάσεως θυρῶν, μετὰ τῶν συνήθων τόρμων καὶ λαξεύσεων πρὸς ἄρμογὴν τῶν ξυλίνων θυρωμάτων τῆς κυρίας εἰσόδου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου τοῦ ναοῦ βεδαίως, καὶ ἄλλα τινὰ τμήματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν.

Πρὸς τούτοις εὗρομεν παρερριμμένα, καὶ τὰ πολλὰ συντετριμμένα, ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ κτίσματος τούτου, ὑπὲρ τὰ δέκα βᾶθρα μαρμαρίνων ἀγχαλμάτων, μικροτέρων τοῦ μεγέθους τελείου ἀνθρώπου, καὶ τμήματα αὐτῶν, ὧν τινὰ διατηροῦσιν ἐπιγεγραμμένας ἀναθήσεις τῆ ΚΟΡΗΙ καὶ ὀνόματα ἀναθέντων· ἐν μέγα βᾶθρον φέρει ἀνάθεσιν τῆ ΔΗΜΗΤΡΙ, ἕτερον ὁμοιον ἀνάθεσιν τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τῆ: ἑαυτοῦ θυγατρὸς τῆ ΔΗΜΗΤΡΙ ἐπίσης· τοῦτο ἔχει λαξευτὴ ἐξαιρέτως ἐπιμελῶς. Ἐπίσης εὗρέθησαν τμήματα μεγαρικῶν σκύφων, πηλίνων ἀγαλματίων, ἐν οἷς κεφαλὴ Πλούτωνος, ὁμοιοτάτη τῆ προμνημονευθείσῃ μαρμαρίνῃ, τὸν αὐτὸν βεδαίως θεὸν ἀποδιδούσῃ, ἐπιγεγραμμένοι κεραιμίδες κτ..

Ἰκανῶς δὲ περιέργοι εἶναι λίαν μικρὰ κομψόταται τριγλυφοί

μελανολίθου, μαρμάρου, κυανῆς ὑαλομάζης ἐπιχρύσου, ὁμοιώματα θιπιδίων, καὶ πλακίδια, φέροντα ἐγχαράκτους κύκλους· ταῦτα ἀναφέρονται βεβαίως τῇ μυστικῇ λατρείᾳ τῶν προειρημένων θεοτήτων, τῆς Διμήτρος μάλιστα καὶ τῆς Κόρης, εἰς ἣν ὁμοίως ἀνάγονται καὶ τινὰ ὑάλινα μικρὰ ἀντικείμενα καὶ μικροὺς χρυσοὺς θύσανος. Εὐρέθησαν δὲ καὶ τινὰ τμήματα μαρμαρίνων ἀγαλματίων, ἐν οἷς κεφαλὴ Κόρης, καὶ ἱκανὰ τοῦ ἀγάλματος λατρείας τῆς Διμήτρος, Παρίου μαρμάρου καὶ μεγέθους ὑπερτέρου τοῦ τελείου ἀνθρωπίνου· εἰς τοῦτο ἀνακτέον τμήμα ποδὸς θρόνου, ἐφ' οὗ παρίστατο ἡ θεὰ καθήμενη, πολλὰ τεμάχια ἐνδυμάτων αὐτῆς, ὡς καὶ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τῆς θεᾶς· τινὰ δικτηροῦσιν ἐρυθρὰς βαφᾶς, μάλιστα ὁ ποὺς τοῦ θρόνου.

Ἔτι δὲ ὁ νάξ, καὶ ἴσως παρακείμενά τινὰ μικρὰ οἰκήματα, μήπω καθορισθέντα σαφῶς δι' ἀνασκαφῆς, ἦσαν ἐστεγασμένα, ἀποδεικνύουσι τμήματα μεγάλων κεραμίδων στέγης, ὧν τινὰ φέρουσι ἐνσφραγίστους ἐπιγραφάς, καὶ ἀνθεματαί τινες κεραμίδες. Ἔτι δ' ἐγένετο ἄφθονος χρῆσις οἴνου καὶ ἐλαίου κατὰ τὴν λατρείαν ταύτην, ὑποδηλοῦσιν ἱκανὰ τμήματα μεγάλων ὀξεῶν ἀμφορέων καὶ λαβαὶ αὐτῶν, φέρουσαι διὰ σφραγίδος ἐπὶ μυχλοῦ τοῦ πηλοῦ ἐπιγραφάς δύο ἢ τριῶν στίχων, ἐξ ὧν προχείρως συνεκομίσασμεν κύριά τινὰ ὀνόματα καὶ πολλάκις τὴν λέξιν ΚΝΙΔΙΟΝ, ὅπερ ἐρμηνευτέον ὡς Κνίδιον πῶμα ἢ κρᾶμα, ἦτοι ἀγγεῖον, περιέχον οἶνον ἐκ Κνίδου.

Πάντα τὰ εὐρήματα ταῦτα διασφαεῖ εὐρεθὲν ἐγγὺς τοῦ ναοῦ ψήφισμα ἐπὶ κυβολίθου λαξευτοῦ, ἦτοι ἐπὶ τινος μεγάλου τοίχου τοῦ ναοῦ αὐτοῦ πιθανῶς ἐπιγεγραμμένον, ἐκ πυρὸς δὲ συντετριμμένον· τοῦτο ἐσώθησαν ἑπτὰ στίχοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, σχεδὸν ἄρτιοι· ἄρχεται διὰ τοῦ «οἱ ἀστυνόμοι εἶπαν»· διατάξεις αὐτοῦ ἀναγράφονται περὶ στήλης ἀνατεθείσης ποτὲ «τῷ Πλούτωνι καὶ τῇ Δήμητρι», ἀλλὰ συντριβείσης, καὶ δεομένης ἀντικαταστάσεως, ἧς ὀρίζεται ἡ θέσις, οὐσα ἐκεῖ, ἔνθα «ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ Θεσμοφοριον»· ἀναφέρεται καὶ «τέμενος» τῆς Διμήτρος καὶ «ἐξηγηταί», ἀναγραφῆ «εἰς λεύκωμα», ἐκθεσις ἐν τῇ «βουλῇ» καὶ ἀποπώλῃ οἰς ὑπὸ τῶν πωλητῶν.

Ζητητέον ἄρα ἐν πρώτοις τὸ Θεσμοφόριον, ἦτοι τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, «τοῖν θεοῖν Θεσμοφόροιν», πρὸς ἃς ἀνεφέρετο ὁ γνωστός τῶν γυναικῶν ὄρκος νῆ (μὴ) τῷ Θεῷ καὶ τὰ πολλὰ παρ' Ἀριστοφάνει περὶ τῆς μυστικῆς λατρείας τῶν Θεσμοφοριαζουσῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ψήφισμα τῶν ἀστυνόμων λέγει ὅτι ἐν ἀρχῇ, ἦτοι πρὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ἦν που τὸ Θεσμοφόριον, δηλοῦται ὅτι τοῦτο ἢ μετετέθη εἰς ἕτερον σημεῖον, ἢ ἀντικατεστάθη· πιθανὸν φαίνεται ὅτι ὁ εὐρεθεὶς ναός, ἢ μέρος αὐτοῦ, ἴσως ὑπόγειον μάλιστα, ἀπετέλει τὸ Θεσμοφόριον. Τὸ δὲ τέμενος θὰ ἦτο παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον· ὄντως δέ, ἀναζητήσαντες τὸν περίβολον, δι' οὐ εὐλόγως ὑπεθέτομεν ὅτι περιωρίζετο, εὖρομεν αὐτὸν ἔξω καὶ βορείως τοῦ ναοῦ, ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἐκτεινόμενον, πεποιτημένον δι' ἰσχυροῦ ξηροτοίχου, οὕτινος τρεῖς ἢ τέσσαρες δόμοι διετηρήθησαν ἐνιαχοῦ· δὲν παρηκολουθήσαμεν ὁμῶς αὐτόν, ἐφ' ὅσον βαίνει περαιτέρω, οὐδὲ πρὸς τὰ λοιπὰ σημεῖα ἀνεζητήσαμεν ἐφέτος.

Διότι ἡ προειρημένη δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἐν συνόλῳ ἕξ μόνον ἡμέρας· καὶ ἀπεφασίσθη μὲν κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἢ ἐκτελέσεις εὐρυτέρως ἐκεῖ ἐρεῦνης, ὡς μοι εἶχεν ἀναγγεῖλαι ὁ ἀείμνηστος ἀντιπρόεδρος αὐτῆς Γ. Μυστριώτης, ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα μετ' οὐ πολὺ διαταραχὴ ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασι καὶ ἡ ἐπιστράτευσις εὐθὺς μετέπειτα, κκτέστησαν ἀδύνακτον τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐλπίζομεν ὅτι προσεχῶς θὰ ἀγάγωμεν εἰς πέρας (1).

(1) Τελουμένων τῶν διορθώσεων τῆσδε τῆς ἐκδόσεως, ἐπισκεφθέντες τὸ Θεσμοφόριον τοῦτο, εἶδομεν ὅτι οἱ καλλιεργηταί, κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἡμῶν, ἀνέτρεψαν καὶ κατέχωσαν τὸν τε ναὸν καὶ τὰς δοκιμαστικὰς τάφρους, ἅτινα ἀτυχῶς δὲν εἶχομεν προλάβει ἐν καιρῷ νὰ φωτογραφήσωμεν· ἀπαιτεῖται ἄρα ἐξ ὑπαρχῆς νὰ ἀνασκαφῶσι ταῦτα καὶ νὰ ἐπανορθωθῶσιν αἱ ζημίαι.

β') Ἐν Ἴωλκῶ, Φαρσάλῳ, Χυρετίαις καὶ Ὀρθῇ.

Ψήφισμα Ἴωλκίων μέγα κτίσμα ἐν Φαρσάλῳ ἢ Ὀμηρικῇ Ἑλλάδι καὶ τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἀχιλλέως· ὁ Ὀμηρος ὡς βασιλικὸς ποιητὴς ἔρευναι ἐν Δομενίῳ καὶ Τσαρισσάνῃ.

Ἀσχολούμενοι, ὡς συνήθως, καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς περισυλλογὴν τῶν κινήτων ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατὰ τύχην ἀνευρισκομένων ἀρχαίων, μάλιστα ἐπιγραφῶν, εὑρομεν ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ τοῦ νῦν Βόλου χωρίῳ Ἀγίῳ Ὀνουφρίῳ, ὑπὸ τὴν νῦν Μακρυνίτσαν, ἐκτισμένην ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκίας τινὸς στήλην μαρμαρίνην, λήγουσαν ἄνω εἰς ὀριζόντιον γείσον, καὶ φέρουσαν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλατειῶν ἑδρῶν ψηφίσματα, ὧν διετηρήθησαν πέντε σχεδὸν στίχοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψευς ἀναγράφεται σαφῶς ὅτι «ἔδοξε τῷ δήμῳ τῷ Ἴωλκίων», ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι καὶ μετὰ τὸν εἰς τὴν Δημητριάδα συνοικισμὸν τῶν κατὰ τὴν Μαγνησίαν πόλεων, αὗται δὲν ἡρημώθησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ὑπάρχουσαι ὡς κῶμαι, κατὰ ῥητὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, αἵ τε ἄλλαι συνοικισθεῖσαι πόλεις καὶ ἡ Ἴωλκὸς αὐτή, ἣν ὁ Στράβων θὰ εὔρεν ἔρημον σχεδὸν κατὰ τοὺς ὀλίγους μ. Χρ. χρόνους, ἵνα ὀνομάζῃ αὐτὴν Ἴωλκοῦ τόπον. Τὸ δὲ ψήφισμα ἀναγράφει τιμὰς πρὸς τὸν βασιλέα Ἀντίγονον, πιθανώτατα τὸν Γονατᾶν, τὸν υἱὸν τοῦ Δημητρίου. Περὶ τούτων θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἐν τῇ ἀκολουθείᾳ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἡμετέρων Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

Εἰς δὲ τὴν Φάρσαλον μετέβημεν ἐπὶ μίαν μὲν μόνον ἡμέραν, ἀλλ' ὑπερδεκάκις ἐν συνόλῳ, μαθόντες ὅτι, ἀνεγείρων τις παρὰ τὸ νῦν Δημαρχεῖον οἶκημα ἀτμομύλου, εὔρε τοῖχον λαξευτῶν ὀγκολίθων· εἶδομεν δὲ ὄντως μεγάλους ὀγκολίθους, ἄδρῶς λελαξευμένους καὶ κατὰ στίχους τεθειμένους, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ χώραν· διότι ὑπέκειντο πολλὰ φορητὰ χῶματα· ἡ λάξευσις αὐτῶν εἶναι τοξοειδής, ἵνα σχηματίσῃσι μεγάλην ἐξέδραν· φέρουσι δὲ βαθέως γεγλυμμένα διακριτικὰ μεγάλα γράμματα, ἐν ἕκαστος, ὧν διεκρίναμεν Β Ε Η Θ· εὐρέθησαν δ' ἐγγὺς τούτων καὶ τινες μονόλιθοι κίονες ἄνευ αὐλάκων καὶ ἕτεροι λαξευτοὶ ἐκ

τινος στερεοβάτου. Πάντες οὔτοι ἀνήκουσι παλαιότερα τινὶ ἐκκλησίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἢ τῶν Ὀθωμανῶν, ἢ ἀμφοτέρων, δι' ἣν ἐγένετο κατὰ τὸ σύνηθες χρήσις λίθων ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος, πιθανῶς ναοῦ ἀρχαικοῦ· διότι πρὸ ἐτῶν εἴχομεν εὑρεὶ ἐγγὺς τῆς θέσεως ταύτης δώριον κιονόκρανον, πώρινον, ἀρχαϊκόν, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικά* 1910 σελ. 181 στιχ. 17'. Ἴσως δ' ἐκομίσθησαν οἱ τοξοειδεῖς ὀγκόλιθοι ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου θεάτρου, οὗ τὴν θέσιν βλ. ἐν τῷ ἐν ἰδίᾳ ἐξαιρετῶ πραγματεία τοῦ *Fr. Stählin, Pharsalos*, δημοσιευομένῳ διαγράμματι.

Δυστυχῶς ἐν τῇ σπουδαιστάτῃ ταύτῃ Θεσσαλικῇ πόλει δὲν ἠδυνήθημεν ἄχρι τοῦδε νὰ ἐνεργήσωμεν συστηματικὴν τινα καὶ εὐρεϊαν ἀνασκαφὴν πρὸς καθορισμὸν μάλιστα τῆς σημασίας αὐτῆς ἐν τῇ Μυκηναίᾳ λεγομένῃ περιόδῳ, καθ' ἣν εἰκάζομεν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε κέντρον ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ, οἷον αἱ Μυκῆναι ἐν τῇ Ἀργολίδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ ἐν γένει· διότι καθ' ἅπασαν τὴν πεδινήν Θεσσαλίαν μόνον ἐν Φαρσάλῳ εἶδομεν ἰσχυρὰ πολυγωνικὰ τεῖχη, καταφανῶς διατηρούμενα, παρὰ τὰς μετέπειτα ἐπεκτάσεις καὶ μετατροπὰς τῆς πόλεως· περιωρίζετο δὲ διὰ τῶν πολυγωνικῶν τούτων τειχῶν τὸ Βόρειον ἡμισυ τοῦ βραχύδους καὶ στρατηγικῶς ἰσχυροτάτου καὶ δυσπρόσιτου ἐκ τῶν λοιπῶν τριῶν πλευρῶν βουνοῦ, ὅπερ ὑπέγκειται τῆς νῦν κωμοπόλεως, καὶ ἐφ' οὗ τῆς κορυφῆς ὑπάρχει διάσχιμα φυσικὸν τῶν βράχων.

Διὰ τοῦ πολυγωνικοῦ λοιπὸν τούτου τείχους, διατηρουμένου μὲν σαφῶς ἐπὶ τῶν βορρονατολικῶν μάλιστα πλευρῶν τοῦ βουνοῦ, ἀλλ' ἐξαφανιζομένου ἀπὸ τινων ἐτῶν πρὸς ἀποφορὰν λίθων, διεχωρίζετο μεγάλη τετειχισμένη πόλις, διπλασία τῆς τῶν Μυκηνῶν, ἔχουσα κατὰ τὸ ὕψιστον σημεῖον ἰδιαιτέραν ἐσωτερικὴν ἀκρόπολιν, ἧς στεροῦνται αἱ Μυκῆναι· ἡ δὲ λαϊκὴ πόλις τότε ἔκειτο βεβαίως ἔξω τοῦ τείχους τούτου κατὰ τὸ ὑπόλοιπον κάτω ἡμισυ εὐδατον τμήμα τοῦ βουνοῦ, οὔσα πιθανῶς ἀτείχιστος, ἢ κατὰ τινα σημεία σποράδην τετειχισμένη. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον, ἣτοι κατὰ τὴν Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα, ἐπεξετάθη ἡ πόλις πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ ἐτειχίσθη εὐρέως, τῆς Μυκηναίας πόλεως λαβούσης τόπον ἀκροπόλεως, καὶ μὴ τειχι-

σθείσης δι' ἰδίου ἐσωτερικοῦ τείχους, βεδάτως διότι ἐθεωρήθη ἐπαρκὲς τὸ τότε κάλλιστα ἀναμφιδόλως σφῆζόμενον ἔτι πολυγωνικόν, ὅπερ ἀφείθη, ὡς δυνάμενον νὰ χρησιμεύῃ καὶ περαιτέρω πρὸς διάκρισιν καὶ ἄμυναν τῆς ἀκροπόλεως.

Τούτων οὕτως ἐχόντων διερωτᾶται τίς ἡ πόλις αὕτη, ἡ ἐμφανῶς λίαν ἀκμαία, λόγῳ τοῦ τειχισμοῦ, κατὰ τὴν Μυκηναίαν περίοδον· ἐν τῷ Καταλόγῳ τοῦ Ὀμήρου δὲν κατονομάζεται, ὡς γνωστὸν, *Φάρσαλος*, ἐξ οὗ ἐμφάνεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξε μεταγενέστερον τῆς συντάξεως τοῦ Καταλόγου καὶ πασῶν τῶν μεταβολῶν καὶ προσθηκῶν ἐν αὐτῷ, αἵτινες εἰκάζονται γενόμεναι ἐπὶ Πεισιστράτου· ἢ λοιπὸν τὰ πολυγωνικὰ ταῦτα τεῖχη ἐποιήθησαν μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καταλόγου, περὶ τὰ μέσα τῆς 5' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἢ ἔσχε πρότερον ἕτερον ὄνομα ἢ πόλις· τὸ δεύτερον τοῦτο καθίσταται εὐλόγον νὰ θεωρήσωμεν ἀληθές καὶ πιθανώτατον, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄριστον τῆς θέσεως, ὡς πρὸς τὴν κυριότητα τῆς εὐφορωτάτης ὑποκειμένης πεδιάδος, καὶ τὰ δαψιλῆ ὑπόλοιπα θραυσμάτων ἀγγείων τῶν προγενεστέρων τῆς 5' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος περιόδων. Τῆς δὲ ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματος ὑπάρχουσι πολλὰ ἀνάλογα, λ. χ. τὸ παρὰ *Πανσανίᾳ* ἐν Δ' 35, 1 «*Μοθώνη* δέ, πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν εἰς *Τροίαν* ἀθροισθῆναι καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἰλίῳ πολέμου καλουμένη *Πήδαρος*, *μεταβέβληκεν ὕστερον τὸ ὄνομα* κτλ. ».

Διὸ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἡ *Φάρσαλος* οὐ μόνον φέρεται ὑπὸ τι ἕτερον ὄνομα ἐν τῷ Καταλόγῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπῆρξε κέντρον μεγάλου βασιλείου τῶν κατὰ τὰ Τρωϊκὰ χρόνων· ἐπειδὴ δὲ κατόπιν ἀναφέρεται ὡς πρωτεύουσα τῆς τετραρχίας *Φθιώτιδος*, τῆς αὐτονόμου δῆλον ὅτι, μιᾶς τῶν τεσσάρων, εἰς ἧς ἀπὸ τοῦ Ἀλεῦα διήρητο ἡ πεδινὴ *Θεσσαλία*, καὶ δι' ὧν ἑμοίως καθωρίσθη ἀπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β', εὐλόγως εἰκάζομεν ὅτι πρότερον θὰ ἦτο πρωτεύουσα τῆς *Φθίας* τοῦ Ὀμήρου· κατὰ πᾶσαν ἄρα πιθανότητα, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν φυσικῶν καὶ πραγματικῶν γεγονότων, ἡ *Φάρσαλος* αὕτη εἶναι ἡ *Ἑλλάς* τοῦ Ὀμήρου, ἢ ἔδρα τοῦ βασιλείου τοῦ *Ἀχιλλέως*, οὐ εἰκόνα ἔφερον τὰ νομίσματα τῆς *Φαρσάλου*, πρὸς ἐπιπίστωσιν τοῦ ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν

ἀρχαίων θεωρεῖτο, ἀπὸ τῆς Ε' ἤδη π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀνήκουσα τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ.

Οὕτω λοιπὸν καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ ἐρευνηθῇ ἡ ἀκρόπολις μάλιστα τῆς πόλεως ταύτης καὶ νὰ καθορισθῇ δι' ἐργασίας δῶδερακῶν καὶ ἐμπεύρων ἐπιστημόνων ἡ κατάστασις αὐτῆς ὡς πρὸς τὸν Μυκηναῖον πολιτισμὸν· δυστυχῶς δὲν ἐγένετο ἔτι ἡ σπουδαϊοτάτη καὶ ἀπαραίτητος ἐργασία αὕτη, ἀντ' αὐτῆς δὲ καταδαπανήθησαν ἰσχυραὶ δυνάμεις σημερινῶν ἀνδρῶν, ἡμετέρων τε καὶ ξένων, ἐν οἷς ὁ Χ. Τσουντας, ὁ Α. Wace κλ., εἰς ἐξερεύνησιν νεολιθικῶν συνοικισμῶν, καὶ τούτων ὅλως ἀνωδύμων καὶ ἀσημάντων, ἀφείθη δ' ἀνεξερεύνητον ὅλως τὸ μέγιστον τῶν Ὀμηρικῶν βασιλείων, τὸ τοῦ Ἀχιλλέως, οὗ χάριν βεβαίως ἐποιήθη τὸ θεῖον ἔπος ἡ Ἰλιάς, πιθανώτατα τῇ χορηγίᾳ καὶ φροντίδι αὐτῶν τῶν ἀμέσων ἀπογόνων τοῦ ἥρωος τούτου, οἷτινες, φιλοτιμούμενοι καὶ ὄλβον ἔχοντες ἔκ τε τῆς ἀρίστης ταύτης παιδείας, δις τὴν Ἀργολικὴν ὑπερβαίνουσας, καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων βουνῶν, πλουσιωτάτων εἰς βοσκήματα, ὅσα δὲν δύναται οὐδὲ ἡ σύμπασα σχεδὸν ὄρεινὴ Πελοπόννησος νὰ θρέψῃ, ἔσχον τὴν τε θέλησιν καὶ τὴν δυνάμιν νὰ ἐνισχύσωσι μεγάλους ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας, ὡς μετέπειτα οἱ Σκοπᾶδαι τῆς Κρηννῶνος καὶ αὐτοὶ οἱ Φαρσάλιοι.

Διότι τὸ ἀνάθημα τοῦ Δαόχου ἐν Φαρσάλῳ καὶ ἐν Δελφοῖς, περιέχον τοσοῦτους χαλκοῦς ἀνδριάντας, ἔργα τοῦ Λυσίππου, καὶ μαρμάρινα ἀντίγραφα αὐτῶν, ἅπαντα ἀπαιτοῦντα μεγίστας δαπάνας, παρέχει σπουδαῖον τεκμήριον τοῦ τί δύνανται νὰ ποιῶσι μέγα οἱ Θεσσαλοί, ἐὰν ὀρμηθῶσιν ἀπὸ φιλοτέχνων καὶ γενναίων ἰδεῶν. Οὐχ ἤττον τοῦ Δαόχου ὄλβιον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν προγενέστερόν τινα, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις περὶ τὰς τρεῖς γενεὰς ἀνθρώπων μετὰ τὰ Τρωϊκὰ τυχῶν εἰρήνης ἀγλαοκάρπου καὶ ἐξαιρετικῆς συνεχοῦς εὐφορίας, οἷα συχνότερον ἢ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἐμφανίζεται κατὰ τὴν εὐτυχῇ ταύτῃ ἐριβόλακα πεδιάδα, συνεχέντρωσεν ἐκεῖ ῥαψωδοῦς καὶ ποιητὰς, ὧν τὸν ἀριστον ἐνίσχυσεν πρὸς ποίησιν τῆς Ἰλιάδος, τὸν Ὀμηρον, παρασχὼν αὐτῷ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια, καὶ ὀρίσας μετὰ τιμῶν ὡς «αὐλικὸν» ποιητὴν, ὡς νῦν λέγομεν.

Πράγματι δὲ ἡ φύσις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δηλοῖ ὅτι οἱ μεγαλοφυεῖς τοῦ πνεύματος ἐργάται μόνον ἐὰν τύχῃσι μεγαλοδῶρων καὶ γενναίων καὶ φιλοτίμων χορηγῶν, εὐγενῶν τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ τάξωσιν αὐτοὺς ἐν μοίρᾳ κολάκων καὶ παρασίτων φωνασκῶν, ἐκδηλοῦσιν ἄριστα τὴν θεῖαν αὐτῶν ἔμπνευσιν καὶ τοῦ πνεύματος τὴν ὑπέροχον ἰσχύϊν ἄλλως, καὶ περὶ τὴν ἐπάρκειαν τῶν τοῦ βίου αὐτῶν ἠναγκασμένοι νὰ μεριμνώσι, φθείρουσι κατ' ἀνάγκην, καθόλου ἢ ἐν μεγάλῳ μορίῳ, τὰ ἐξάίρετα φυσικὰ δωρήματα, καὶ παραμένουσιν ἐν τῷ βίῳ ὑπογραμματαῖς, οἷος θὰ διεδίου καὶ ὁ Ὅρατιος, εἰ μὴ ἐτύγχανε χορηγοῦ τοῦ Μαικήνα.

Οὕτω νομίζομεν ὅτι ἢ τε Ἰλιάς καὶ ἢ Ὀδύσεια ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς Ὀμήρου οὐχὶ διὰ τεμαχιδίων ἄρτου καὶ κερματίων ἀργύρου, ἅτινα θὰ συνεκόμιζε καὶ ὁ μέγιστος τῶν βραψφιδῶν, ὁ φύσει ἀμελῶν τῶν ἀσχολιῶν περὶ τὸν πορισμὸν καὶ τὴν δαψίλειαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου, εἰ μὴ ἔσχεν αὐτὰ ἐτοῖμα πατρόθεν καὶ διετήρησεν, ὅπερ ἀμφίβολον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἐγίνετο βραψφιδός, ἀλλὰ διὰ γενναίας καὶ εὐγενοῦς χορηγίας φιλοτίμου ἠγεμόνος, ὅστις, τὴν φυσικὴν διάθεσιν τοῦ ποιητοῦ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπιβολῆς καὶ δι' εὐφυοῦς λεπτότητος ἐνισχύσας δαψιλέστατα, κατώρθωσε νὰ παράσχη κοινὴν τῷ κόσμῳ τὴν ἐκδήλωσιν ἐκτάκτου ποιητικῆς δυνάμεως. Ἐν τῇ αὐτῇ ἄρα τινὸς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀχιλλέως εἶναι εὐλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ἢ τε Ἰλιάς καὶ ἢ Ὀδύσεια, ἢ μὲν ὡς αὐτόβουλον καὶ ἐλεύθερον οἶονεῖ τίμημα καὶ δεῖγμα φιλίας καὶ ξενίας, χάριν μὲν τοῦ ἀνωνύμου παραμείναντος χορηγοῦ, πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ πανελληνίου ἥρωος μάλιστα, οὐχ ἦρτον δὲ καὶ τῶν Πανελλήνων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀγῶνος, ποιηθέν, ἢ δὲ ὡς ἐνδιάθετον ἀποτέλεσμα ἔμπνευσεως καὶ ἀτομικῆς ἐκλογῆς καὶ συμπαιθείας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἐλευθέρου ἐπίσης καὶ ἀνευ φθόνου ἀφεθέντος νὰ ἐκδηλώσῃ κατὰ πᾶσαν βούλησιν τὴν διέξοδον τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφυΐας τῆς ἐλευθερίας ταύτης ἀρίστην εἰκόνα παρέχουσιν ἡμῖν ποιήματα τοῦ Ὅρατιου, ὧν τινα ἀναφέρονται πρὸς τοῦ χορηγοῦ Μαικήνα τὴν διάπειραν ἐπιβολῆς, ἣτις δυσηρέστησε καιρῶς τὸν ποιητὴν.

Ἴσως δὲ τὴν ἀντιληψὶν τῆς ἐν Φαρσάλῳ παραμονῆς τοῦ

Ὁμήρου, διὰ τῆς συνεχοῦς λαϊκῆς παραδόσεως διασωθεῖσαν μέχρι τῶν περὶ τὸ 350 π.Χρ. χρόνων, ἐκφράζει εὐρεθὲν ἐκεῖ, καὶ διατηρούμενον νῦν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Συλλογῇ Λαρίσης (ὑπ' ἀριθ. 47=IG IX, 246) τμήμα ὠραίου βάρου, φέρον ποτὲ χαλκοῦν ἀνδριάντα τελείου ἀνδρικοῦ μεγέθους τοῦ Ὁμήρου, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπιγραφή [*Ὁμηρον Φαρσαλίων [ἢ πόλις]* (ὑπονοεῖται ἀνέθηκεν)· δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ αὐτὸς φιλότεχνος Δάοχος ἐμερίμνησε περὶ τῆς ποιήσεως καὶ ἀναθέσεως καὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ὁμήρου ἐν Φαρσάλῳ, ὅστις καὶ τοὺς προειρημένους χαλκοὺς ἀνδριάντας, τὰ ἀρχέτυπα τοῦ Λυσίππου, ἐκεῖ ἀνέθηκεν, ἰδρύσας ἐν Δελφοῖς μαρμάρινα ἀντίγραφα αὐτῶν.

Ἐπίσης ἐξετελέσαμεν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μικράς τινας ἀνασκαφὰς καὶ ἐρεῦνας ἐν ταῖς ἀρχαίαις Χυρειαῖς, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Δομένικον τῆς Ἐλασσόνας, περὶ ὧν βλ. Πρακτικά 1914 σελ. 168-173, καὶ ἐν τῇ Ὁρθῆ-Κορσεά, περὶ ἧς βλ. αὐτ. σελ. 160-167, ὑπὲρ τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Τσαριτσάνην· ἀλλ' αἱ ἐργασίαι αὗται ἐτελέσθησαν ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συνθήκας καὶ δὲν ἔσχον τούτου ἕνεκα οὐδὲν λόγου ἄξιον ἀποτέλεσμα· κατέλαβε δὴλα ὅτ' ἡμᾶς ὁ χρόνος τῶν κυνικῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου, τοσοῦτον ἐντεταμένον καὶ συνεχῶν, ὥστε οἱ μὲν ἐργάται δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ ἀποδώσι γενναίαν τινα ἐργασίαν, ἡμεῖς δὲ παρὰ τὰς καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας πορείας, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀγάγωμεν εἰς πέρας ἀπάσας τὰς ἐρεῦνας, ἵνα καταλήξωμεν εἰς τι σαφὲς συμπέρασμα, θετικὸν ἢ ἀρνητικόν· διὸ ἀνεβάλομεν τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Α, Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΕΝ ΤΙΡΥΝΘΙ

1915

1) Τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος· οἱ θάλαμοι τῶν Προΐτου θυγατέρων
ἢ Λίκουνα· οἱ θολωτοὶ τάφοι ἐν γένει.

Παραμένων ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ τῆς 20^{ης} Σεπτεμβρίου 1915 ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, μετέδην πολλάκις, ἐφ' ὅσον μοι ἀπέμεινε χρόνος διαθέσιμος ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῶν στρατιωτικῶν μου καθηκόντων, εἰς Τίρυνθα, καὶ ἐμελέτων τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν· καὶ πρῶτον μὲν τὸ περιφίγμον τείχος τῆς δευτέρας, ἦτοι τῆς ἐπιηυξημένης, ἀκροπόλεως, καίπερ ἐκ λαξευτῶν κατὰ τινὰς τῶν ἀρμογῶν ὀγκολίθων ποιηθέν, ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἐν Β' 25 8 ὡς ἐξῆς: «τὸ δὲ τείχος, ὃ δὴ μόνον τῶν ἐρειπίων λείπεται, Κυκλώπων μὲν ἐστὶν ἔργον, πεποίηται δὲ ἀργῶν λίθων, μέγεθος ἔχων ἕκαστος λίθος ὡς ἀπ' αὐτῶν μῆδ' ἂν ἀρχὴν κινήθῃαι τὸν μικρότατον ὑπὸ ζεύγους ἡμιόνων· λίθια δὲ ἐνήρμοσται πάλαι, ὡς μάλιστα αὐτῶν ἕκαστον ἀρμονίαν τοῖς μεγάλαις λίθοις εἶναι». Ἀργοὺς λίθους ἄρα νοεῖ ὁ Παυσανίας οὐχὶ τοὺς ἀλαξεύτους ἐν ταῖς ἀρμογαῖς καὶ ὅλως ἀκατεργάστους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔξω μόνον ἐπιφάνειαν μὴ ἐξεργασμένους καὶ ἐνέχονται βύσματα κατὰ τὰς ἀρμογάς ἐνιαχοῦ, ἧτις ἰδιότης δὲν ἐκφράζεται πλήρως διὰ τοῦ ἀργός· διότι οὕτω θὰ ὠνόμαζέ τις τοὺς μὴ σχόντας μῆδεμίαν κατεργασίαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπιτεθειμένους ἀλλήλων μετὰ προχείρων ὑποστηριγμάτων, ὡς ἐν τῷ τείχει τῆς προμυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τῶν Φθιωτῶν Θηδῶν, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικὰ* 1908 σελ. 164.

Τὰς δὲ κτιστὰς σήραγγας τοῦ τείχους τούτου εἶδε βεβαίως ὁ Παυσανίας, καὶ ταύτας ἀναμφιδόλως νοεῖ καὶ ὀνομάζει, ἀποδοχό-

μενος τοπικήν τινα λαϊκήν ἑρμηνείαν τῶν ἐκεῖ ἐξηγητῶν, ὡς «θαλάμους τῶν Προΐτου θυγατέρων»· διότι ἐν συνεχείᾳ τοῖς προειρημένοις λέγει «καταδάντων (ἐννοεῖται ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα τὸ ἀνάκτορον) δὲ ὡς ἐπὶ θάλασσαν (δηλ. οὐχὶ ἀκριβῶς, ἀλλὰ περίπου πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπερ ἀληθές), ἐνταῦθα οἱ θάλαμοι τῶν Προΐτου θυγατέρων εἰσὶν»· ἐσφίζοντο ἄρα ἐν καλῇ καταστάσει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πausανίου αἱ σήραγγες αὐται, καὶ οὕτως ἠρμηνεύοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις καὶ σήμερον, βλέπων βράχους λελαῶμένους ἐν εἴδει βαθμίδων, ἐλευθέρους ἢ ἐν σπηλαίοις, ὡς ἐν τῇ Πυκνὴ Ἀθηνῶν, καθορίζει τὰς θέσεις ὡς «Λασκαλειό», ἤτοι διδασκαλειόν, καὶ λέγει ὅτι ἐκεῖ ἐκάθηντο καὶ ἐδίδασκον ὀριζόμενοι κατὰ τόπους περίφημοι διδάσκαλοι ἢ κληρικοί, ἂν ὑπῆρξαν, ἢ στρατιωτικοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἑλλείψει τῶν προειρημένων.

Ἡ δ' ἐμφάνισις τοσοῦτον μικροῦ χώρου, οἷος ὁ τοῦ ταπεινοῦ βουνοῦ, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ Τίρυνς, ἐν τῇ πεδιάδι, καὶ τούτου καταφόρτως καὶ ἰσχυρότατα τετειχιμένου, ἐν εἴδει πανόπλου ὀπλίτου, ἐτοίμου νὰ ἀποκρούῃ πᾶσαν ὀποθενδῆποτε ἐπίθεσιν, εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ τῆς πόλεως, οὗ ἔνεκα ἔλαβε τὸ ἐν τῇ Καταλόγῳ Β 559 ἐπιθετὸν τειχιόεσσα λίαν εὐστόχως· εἶχε δὲ καὶ ὑπερκείμενον στρατηγικόν, τετειχιμένον ἐπίσης, ἔρεισμα ἢ Τίρυνς, κείμενον ἀνατολικῶς αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου χιλιομέτρων, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λίαν ὑψηλοτέρου καὶ πολλαχόθεν δυσαναδάτου βουνοῦ, ὅπερ νῦν καλεῖται «Ἁγίος Ἡλίας», καὶ ἔνθα ὑπάρχει ἐκκλησιδίων· τοῦτο πιθανώτατα ἐκαλεῖτο *Λίκυμνα*, καθ' ἃ λέγει ὁ Στράβων ἐν Η' 373 «ἡ δὲ ἀκρόπολις (ἐν τῆς Τίρυνθος) *Λίκυμνα*, ἐπώνυμος *Λίκυμνίου*· διέχει δὲ τῆς Ναυπλίας περὶ δώδεκα στάδια· ἔρημος δ' ἐστὶ»· ὄντως δὲ ἡ ἀπὸ τῶν προπόδων τῆς Ἀκροναυπλίας μέχρι τῶν τοῦ Ἁγίου Ἡλίου τούτου ἀπόστασις ὀλίγον τι ὑπερβαίνει τοὺς δώδεκα σταδίους.

Ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν τῆς Λίκυμνης ταύτης εἶναι βέβαιον ὅτι ἔθαψαν ἐν θολωτοῖς τάφοις οἱ τελευταῖοι τῶν βασιλέων καὶ προυχόντων τῆς Τίρυνθος τῆς Μυκηναίας περιόδου· διότι ἐκεῖ εὔρεν ὁ Κάρω θολωτῶν τάφον ἐντελῆ, ἰκανῶς μέγαν, ἀλλὰ πάλαι σετυλημένον· διότι ἐπ' αὐτοῦ ἔκειτο ἀρχῆθεν *κῶμα γῆς*, ἤτοι τύμ-

θος, μακρόθεν ευδιάκριτος, εν οι παλαιοι τυμβωρύχοι, δυτες δευ-
 δερκέστατοι. υπώπτευσαν ευλόγως, και, εξερευνήσαντες μετ' επι-
 τυχίας, αφήρεσαν τα πλούσια βεβαίως κτερίσματα· ειναι δ' ευ-
 κολον να ανευρεθωσιν εκει και αλλοι δμοιοι τάφοι, η μη σχόν-
 τες αρχήθεν, μηδε νυν αρα φέροντες, τον προδοτικον της εαυτων
 υπάρξεως τύμβον, και τουτου ενεκα δικμείναντες πιθανώτατα
 ασύλητοι, η ων ο τεθεις ποτε τύμβος, ων μικρός, εν ολίγω χρόνω,
 διαρρεόντων των χωμάτων, εξηφανίσθη· διότι κατα την προανα-
 γραφείσαν παροιμίαν «δπου άμπέλι, και άλλο άμπέλι», και κατα
 το εικός, δεν ειναι μονήρης ο ευρεθεις τάφος.

Φαίνεται δε οτι επεξέτειναν την εις Λίκυμναν ταφήν οι Τι-
 ρύνθιοι μετὰ την εξάντλησιν του προς ποιήσιν θολωτων τάφων
 ολίγου μέν, άλλ' ευθέτου χώρου, του κατά τα κράσπεδα αυτης
 της Τίρυνθος υπάρχοντος· διότι δεν πρέπει να αποκλεισθή η πι-
 θανότης του οτι μάλιστα μέν οι της πρώτης τετειχισμένης Τίρυν-
 θος βασιλεις και ήγεμόνες, ουχ ήττον δε και οι απόγονοι του-
 των, οι ποιήσαντες και τειχίσαντες δι' επεκτάσεως την δευτέραν
 Τίρυνθα, την νυν εμφανή τειχιόεσαν, εθιψαν εν θολωτοις τά-
 φοις, ποιηθείσιν, επ' αυτων των κρασπέδων αυτης το πρώτον·
 διότι δεν ειναι πανταχου βραχύδης ο βουός, άλλ', ως δεικνυει
 ο πρό τινων ετων ποιηθεις υπό τινος χωρικού εκει, εις απόστα-
 σιν 200 μ· περίπου από του τείχους ανατολικώς, εν τη πεδιάδι
 μέγας βόθρος φρέατος, διήκων εις βάθος 5-6 μ· και μη συναντή-
 σας ύδωρ μηδε κατά μήνα Δεκέμβριον, έχει σχηματισμόν παντα-
 χου χωματώδη, ου ενεκα θα διήκη και μέχρι βάθους 12 μέτρων,
 ξηρός ων ήδυνατο αρα να διανοιχθή εκει βόθρος τοσούτου βά-
 θους, απαιτουμένου προς ποιήσιν θολωτου σημαίνοντος τάφου,
 άνευ τεχνικών δυσχερειών, και να στερεωθῆ εν αυτῷ κτιστός εν
 θόλω τάφος μετὰ δρόμου.

Διότι θα ήτο ουχι ευλογον να αποκλείωμεν εξ ύπαρχης την
 παρὰ τα κράσπεδα των Μυκηναίων τετειχισμένων ακροπόλεων
 υπαρξιν θολωτων και άλλων βασιλικών τάφων, και τούτων τε-
 χνικωτάτων, ήτοι άνευ τύμβων, αφανων δε τουτου ενεκα και
 λίαν δυσεξιχνιάστων· ήδη ο λεγόμενος εν Μυκήναις τάφος της
 Κλυταιμήςτρας, κείμενος ολίγον έξω της δευτέρας τετειχισμέ-

νης ἀκροπόλεως, οὔτινος μάλιστα ὁ βόθρος συνήντησεν ὕδωρ, δεικνύει ὅτι τὰ κράσπεδα τῶν ἀκροπόλεων τούτων προετιμῶντο πρὸς ποίησιν θολωτῶν τάφων, ἐφ' ὅσον δὲν παρυσίαζον ἀνυπερβλήτους τεχνικὰς τοῖς κτίσταις δυσχερείας, ἤτοι βράχον συμπαγῆ ἢ ὕδωρ εἰς μικρὸν βάθος· διὸ νομίζομεν ὅτι οἱ μὲν μεμκρυσμένοι ἀπὸ τῶν ἀκροπόλεων τούτων τάφοι ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῖς ὑστερωτέροις βασιλικοῖς γένεσι, τὰ δὲ κράσπεδα τῶν ἀκροπόλεων πρέπει νὰ ἐξερευνῶνται ἐπιμελέστατα.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ἄχρι τῆς σήμερον εὑρεθέντες θολωτοὶ τάφοι κείνται μακρὰν τῶν τοιούτων ἀκροπόλεων, π. χ. οἱ τῶν Ἰωλκίων ἐν Διμηνίῳ, περὶ τὰ 5 χλμ. μακρὰν τοῦ λόφου «Κάστρου», ἔνθα ἔκειτο καὶ ἡ Μυκηναία Ἰωλκός, οἱ τῶν Ἀργείων ἔτι μακρότερον κατὰ τὸ Ἡραῖον ἐν θέσει, ἣτις ἐκαλεῖτο «Πρόσυμα», οἱ τῶν Τίρυνθίων αὐτῶν ἐν Λιγύμνῃ, οἱ τῶν Μυκηναίων οὐχὶ τοσοῦτον μακρὰν, καὶ ἄλλοι ὁμοίως, ἀλλὰ δὲν ἐξηρευνήθησαν μέχρι ἐξάντλησεως τὰ εὐθετα κράσπεδα οὐδεμιᾶς Μυκηναίας πόλεως, ἵνα καταστήσωσιν ἀξίωμα τὴν θεωρίαν τοῦ ὅτι οἱ Μυκηναῖοι ἔθαπτον, ἐξ ὑπαρχῆς καὶ κατὰ σύστημα, μακρὰν τῶν ἑαυτῶν ἄστων ἐν θολωτοῖς τάφοις· ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι τοῦτο ἔπραττον μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτῶν τῶν ἀκροπόλεων εὐθέτων χώρων· δέον ἄρα ταῦτα νὰ ἐξερευνῶνται ὑπὸ τοιαύτην προϋπόθεσιν εὐρύτατα καὶ ἐπιμελέστατα, ἀφ' οὗ ἤδη οἱ ὑπὸ τοῦ Schliemann εὑρεθέντες φρεατοειδεῖς βασιλικοὶ τάφοι τῶν Μυκηναίων κείνται ἔξω τῆς πρώτης ἀκροπόλεως ἐν τῷ μόνῳ ὑπάρχοντι εὐθέτῳ μὲν πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, ἀλλ' οὐχὶ ἐπαρκεῖ πρὸς ποίησιν θολωτῶν τάφων χώρῳ.

2) *Ἐξορημα καταθέσεως θησαυροῦ τῆς Μυκηναίας περιόδου
ἐν Τίρυνθι· τὰ κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν αδιόθ.*

Καὶ ταῦτα μὲν ἐμελετῶμεν κατὰ τὰς προμνημονευθείσας ἐκδρομὰς ἡμῶν, καὶ ἀνεκοινοῦμεν τὰς τοιαύτας ἡμῶν εἰκασίας πρὸς φιλομαθεῖς ἀξιωματικούς, μεθ' ὧν πολλάκις περιηγούμεθα κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον, ἐν οἷς ὁ διοικητὴς τῆς Δ' Μεραρχίας κ. Ἀλέξανδρος Κοντούλης, ὁ ἐπιτελάρχης

αὐτῆς κ. Δ. Σκαρπαλέζος, ὁ ἀρχίατρος κ. Π. Μαργαρίτης, ὁ συνταγματάρχης κ. Σ. Καναβατζόγλου καὶ ἄλλοι πολλοί· κατεστήσαμεν δὲ μέτοχον τῶν τοιούτων ὑποψιῶν ἡμῶν πρὸς εὑρεσιν βασιλικῶν τάφων ἐν Τίρυνθι, ὧν περιέργως δὲν εἶχε τέως εὑρεθῆ σημαντικὸν τι ἴχνος, καὶ τὸν ἀρχαιολογικὸν ἔφορον τοῦ τόπου κ. Ἄ. Φιλαδελφέα, ᾧ συνεστήσαμεν νὰ ἐρευνησῇ τὰ κράσπεδα τῆς Τίρυνθος δοκιμαστικῶς πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν.

Ἀκριβῶς δὲ πρὸς τινα ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης μου ταύτης ἐπῆλθε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου 1915 σημαντικὸν εὑρημα, ἐκ τυχαίου μὲν συμβεβηκότος προκληθέν, εὐθέτως ὅμως καὶ κατὰ τινα σύμπτωσιν ὑπ' ἐμοῦ ὡς ἀρχαιολόγου καταλλήλως πρὸς γενικὴν ἐπιτυχίαν ἐπιστημονικῶς ῥυθμισθέν. Τῇ 8^ῃ καὶ 9^ῃ δὴλα δὴ Δεκεμβρίου ἀνεξίτηται με ὁ νομάρχης Ἀργολίδος κ. Θ. Λέκκας μετὰ τοῦ γυμνασιάρχου Ναυπλίου κ. Ἄστ. Παρασκευᾶ, καὶ εὐρών με ὁ πρῶτος, μοὶ ἐπέδειξε τὰ ἐξῆς τηλεγραφήματα· 1) τὸ ἑαυτοῦ: «ἐκ Ναυπλίου τῇ 8-12-1915· ἀριθ. Δ. Ὑ. Φιλαδελφέα, ἔφορον ἀρχαιοτήτων, Ἀθῆνας· ὁδὸς Κάνιγγος 18. Εὑρεθέντος τάφου ἐν Τίρυνθι μετ' ἀντικειμένων χαλκῶν καὶ τινων χρυσῶν ἀνάγκη ἀμέσου παρουσίας σας· νομάρχης Λέκκας»· 2) τὸ ἑαυτοῦ ἐπίσης: «ἐκ Ναυπλίου τῇ 8-12-1915. Ἀριθ. 21230. Ὑπουργεῖον Παιδείας· Ἀθῆνας. Διευθυντῆς Γεωργικοῦ σταθμοῦ Τίρυνθος εἰδοποίησεν ὅτι εὑρέθη τάφος ἀρχαῖος· μετέδην πάραυτα μετὰ γυμνασιάρχου καὶ ἔλαβον κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν μέχρις ἀφίξεως ἐφόρου ἀρχαιοτήτων (ἐνν. κ. Φιλαδελφείως), ὃν τηλεγραφικῶς εἰδοποίησα· εὑρεθὲν χρυσοῦν μικρὸν ἀγγεῖον ἐκ δύο τεμαχίων ὁμοίων παρέλαβε γυμνασιάρχης· νομάρχης Λέκκας»· 3) τὸ τοῦ κ. Ἄ. Φιλαδελφείως: «ἐξ Ἀθηνῶν 8/21-12-1915 ὥρα 7 μ.μ. Ἀριθ. 201. Κύριον Λέκκαν, νομάρχην, Ναύπλιον. Παρακαλῶ εἰδοποιήσατε ἔφεδρον ὑπολοχαγὸν Ἀρβανιόπουλον, ἔφορον ἀρχαιοτήτων, μεταβῆ Τίρυνθα, ἐξαγάγη ἀρχαῖα κτερίσματα ἐκ τάφου καὶ μεταφέρῃ ἀσφαλῶς Μουσεῖον Ναυπλίου, ἀπαγορευσῆ δὲ ῥητῶς οἰανδήποτε ἐκεῖ πλησίον ἐργασίαν· εὐχαριστῶν πληροφοροῖαν, διατελῶ εὐπειθέστατος ἔφορος ἀρχαιοτήτων Φιλαδελφείως».

Τούτων ἐπιδειχθέντων μοι, μὴ δυνάμενος νὰ ἀρνηθῶ τὴν

παροχὴν τῶν ἐπιστημονικῶν μου φώτων μετὰ τὴν ὁμόθυμον τυχ-
την καὶ εὐγενῆ πρόσκλησιν, ἐζήτησα νὰ ληφθῆ καὶ ἡ ἄδεια τοῦ
ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ προϋσταμένου μου· μεταδᾶς ὁ κ.
νομάρχης, ἔλαβεν αὐτήν. Οὕτω λοιπὸν ἀπήλθομεν εἰς Τίρυνθα
τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου, ἐν πλήρει τάξει· ἔπραξα δ' ἐν τῇ περιπτώσει
ταύτῃ τὸ καθήκον μου προθύμως χάριν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς
δημοσίας ὑπηρεσίας, καὶ ἐκτίθημι ἐνθάδε τὰ τῆς εὐρέσεως, ὡς
ἀπαραίτητα πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ εὐρήματος, ὅπερ ἔτυχε νὰ εἶναι
σπουδαιότερον ἢ κατὰ πάσαν προσδοκίαν· ἐπιφυλάσσομαι δ' ἐν
καιρῷ νὰ δημοσιεύσω, ἐὰν μὴ τι ἐμπόδιον ἐπέλθῃ, τὰς ἀπεικο-
νίσεις πάντων τῶν εὐρεθέντων ἀρχαίων, καὶ διεξοδικωτέραν σύγ-
κρισιν καὶ ἐρμηνείαν αὐτῶν, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Κάρω, ᾧ
ἐγνώρισα κατόπιν τὴν σημασίαν τῶν εὐρημάτων, καὶ μεθ' οὗ,
προσελθόντος ἐγκαίρως εἰς Ναύπλιον, τῇ 12ῃ Δεκεμβρίου, συν-
εξηρέυνησα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐν τῷ λέδητι εὐρεθέντος θησαυ-
ροῦ, ὡς ἐκτίθημι πεπρακτιῶν· ὁ δὲ κ. Φιλαδελφεύς, ἐλθὼν μετὰ
τὴν περάτωσιν τῆς ὅλης ἐργασίας καὶ μετὰ τὴν σφράγισιν τῶν
εὐρημάτων, τὴν νύκτα τῆς 13ῃς Δεκεμβρίου, δὲν μετέσχεν οὐδε-
μιᾶς τῶν ἄνω ἐργασιῶν· ἐπειδὴ ὅμως συνέπεσε νὰ εἶναι ὁ ἀρ-
χαιολογικὸς ἔφορος τῆς περιφερείας ἐκείνης, καίτοι ἐπισήμως
παρέδωκεν ἐμοὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ἐκλήθη μὲν πολλάκις
ὑπ' ἐμοῦ νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἐκδόσεως, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη.

Εἶχον δὲ προηγηθῆ τῆς ἐπισκέψεώς μου τάδε ὡς πρὸς τὴν
ἀνεύρεσιν τοῦ θησαυροῦ: ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημβρίας τῆς 7ῃς
Δεκεμβρίου ὁ ἐργάτης Ἴω. Ντόκος, εἰς τῶν ὀρισθέντων ὑπὸ τοῦ
ἐν Τίρυνθι δημοσίου Γεωργικοῦ σταθμοῦ πρὸς βᾶθυσιν παροδίου
τάφρου, προσέκρουσε διὰ τῆς σκαπάνης ἐπὶ τινος κερατοειδοῦς,
εὐμεγέθους, χαλκοσιδηροῦ ἀντικειμένου, καὶ τινος ὑποκειμένου
λεπτοῦ χαλκοῦ ἐλάσματος, ὅπερ τούτου ἕνεκα ἐθραύσθη· ἐξα-
γαγὼν δὲ ἀμφότερα ταῦτα, ἐπέδειξε τῷ ἐπιστάτῃ τοῦ σταθμοῦ
κ. Εὐαγ. Πολυχρονίδη, ὅστις, ἐρευνήσας δοκιμαστικῶς τὴν σκα-
φήν διὰ μαχαιρίου, εὔρε σπόνδυλον μικρὸν, ἠλέκτρινον, καὶ δύο
χρυσᾶ κωνικὰ ἐλάσματα μικρά, φέροντα ἔγκρουστα ἐλικοειδῆ
κοσμήματα· ταῦτα δ' ἐπέδειξεν εὐθὺς τῷ διευθυντῇ τοῦ σταθμοῦ
κ. Σ. Γούδα, ὅστις τὸ μὲν ἐγνώρισεν ἀμέσως τὸ συμβῆναι τῷ κ.

νομάρχῃ, τὸ δὲ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω σκαφήν ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου. Πρὸς ἐσπέραν ἔσπευσαν ὁ κ. νομάρχης μετὰ τοῦ κ. γυμνασιάρχου καὶ ἐπέθηκαν ἐπὶ τῶν χωμάτων σανίδα· καλύψαντες δὲ διὰ τῶν αὐτῶν χωμάτων καὶ διὰ λίθων τὴν σκαφήν, ὤρισαν νυκτοφρουράν.

Κεῖται δὲ ἡ θέσις αὕτη εἰς ἀπόστασιν 50 μ[·] περίπου ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος, κατὰ τὸ τέρμα τῶν νοτανατολικῶν αὐτῆς κρασπέδων, παρὰ τὴν συμβολὴν τῆς ἀμαξιτοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς «Κοφίνι», καὶ τῆς βατῆς, ἣτις ἄγει εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὸ χωρίον «Ἄρειαν», ἐγγύτατα τῆς γεφύρας. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπεμάκρυνα τὰ ἐπιτεθειμένα χώματα καὶ τὴν σανίδα, κατόπιν δ' ἔσκαψα, διὰ παραχωρηθέντων μοι ἐργατῶν τοῦ σταθμοῦ, περιφερῶς εἰς μικρὰν ἀκτίνα, λαβῶν κέντρον τὴν ὑπάρχουσαν σκαφήν· μέχρι βάθους ὀλίγῃ ἤττονος τοῦ 1/2 μ[·] συνήντων μόνον ὄστρακα εὐτελῶν πηλίνων ἀγγείων Γεωμετρικῆς περιόδου, ἅτινα περισυνέλεγον πρὸς καθορισμὸν τῶν χρόνων· μεθ' ὃ διεφάνη ἔτερα κερατοειδῆς λαβή, ὁμοία τῇ εὐρεθείσῃ, καὶ πῶμα λεπτὸν χαλκοῦν, ὅπερ εἶχεν ἀποσυντεθῆ σχεδὸν ὅλως ἐκ τῆς κατιώσεως· τούτου μέρος θραύσας ὁ μνημονευθεὶς ἐργάτης, εἶχεν ἐξαγάγει τὰ τμήματα αὐτοῦ.

Ἐκάλυπτε δὲ τὸ πῶμα τοῦτο μέγαν χαλκοῦν λέβητα, οὗ πρῶτον ἀπεκάλυψα τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν, ἀποσύρων τὰ χώματα, ἐν οἷς ὑπῆρχον μόνον θραύσματα πηλίνων ἀγγείων, μέχρι τοῦ μέσου τοῦ λέβητος, καὶ τινὰ λιθάρια, ὡς στηρίγματα αὐτοῦ ἐμφανῶς χρησιμεύσαντα· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεφάνη χαλκοῦς τρίπους ἀκέραϊος, ἀρχῆθεν ἀνατετραμμένος μὲν τεθεὶς, ἀλλὰ προστεριδόμενος ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ λέβητος ἐλαφρῶς, καὶ ὑπεστηριγμένος ὁμοίως διὰ βαρείας ὀρειχαλκίνης πλίνθου ἀκεραίου, ἀρχαίας, ὀρθογωνίου σχήματος, κυρτομένης τοξοειδῶς εἰς τὴν ἑτέραν τῶν στενῶν ἐδρῶν, καὶ διὰ λίθων οὐχὶ μεγάλων, δι' ὧν εἶχεν ὑποστηριχθῆ πανταχόθεν τὰ ὑπὸ τὴν κοιλίαν ἕως τῶν κάτω ὀλέθης ὑπ' αὐτῶν τῶν καταθεσάντων αὐτὸν ἐκεῖ τὸ πρῶτον, ὅπως βεβαίως μὴ ὑποστῇ ἀπόκλισιν τινα καὶ πτώσιν, ἢ μετεωρισμὸν πρὸς τινα πλευράν, ἀλλ' ἵνα στερρῶς καὶ καθέτως διαμένῃ καθιδρυμένος.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἐξήγαγον τὴν πλίνθον καὶ τὸν τρίποδα, βεβαιωθείς πρότερον περὶ τοῦ ὅτι ἦσαν ἐλεύθερα καὶ δὲν ἐξηρτῶντο οὐδαμῶθεν, ἐν ᾧ ἡ κερατοειδῆς λαβή (1), ἦν τὸ πρῶτον συνήντησα, δὲν ἐνέδιδεν, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅτι ἦτο που ἐπικεκολλημένη, ἢ ὅτι ἐξηρτάτο ποθεν καὶ ἠμποδίζετο ὅπωςδὴποτε, εἶδον ὅτι ὁ λέβητος εἶχε ὑποκάτω, ὀριζοντίως ἐξέχοντα ἐκατέρωθεν ὑπὸ τὸν πυθμένα, σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ ἐπιμήκη ἀντικείμενα ἐν εἴδει ξιφῶν, ἐφ' ὧν, ὡς καὶ ἐπὶ μικρῶν πλακοειδῶν λίθων, ὑπεστρωμένων ποτὲ προχέειρος ὑπὸ τῶν καταθεσάντων ἀρχῆθεν τὸν λέβητα, ἐπεκάθητο καὶ αὐτὸς ὅλος· ἀλλ', ἐπειδὴ ταῦτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσιν ἀκινδύως, εἰ μὴ πρότερον ἀνεσύρετο ὁ λέβητος, ἀπεφάσιστα νὰ ἐρευνησῶ τὰ ἔσω αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν.

Ἦσαν δὲ τὰ ἔσω τοῦ λέβητος πλήρη χωμάτων ἕως ἄνω, ἅτινα βεβαίως πάλαι εἰσῆρχοντο διὰ τοῦ ἐφθαρμένου ἡμίσεος τοῦ πώματος, φερόμενα ὑπὸ τῶν ὑδάτων· ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατίωσις τοῦ πώματος θὰ ἀπήτησε λίαν μακρὸν χρόνον, ἵνα συντελεσθῆ, εἶναι εὐλόγον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ λέβητος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ εἶχον καταχωθῆ ἀρχῆθεν κενά, ἦτοι ἄνευ χωμάτων· τούτου δ' ἕνεκα εἶχε ληφθῆ ἕκτοτε καὶ ἡ μέριμνα τῆς διὰ λιθαρίων καὶ τοῦ τρίποδος καὶ τῆς πλίνθου ὑποστηρίξεως αὐτοῦ ἐκατέρωθεν.

Εἰσῆλθον ἄρα τὰ χώματα εἰς τὸν λέβητα κατὰ χρόνους ἰκκινῶς μεταγενεστέρους τῆς πρώτης ἀποθέσεως αὐτοῦ, καὶ δὴ διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, ἦτοι διὰ τῶν εἰσρεόντων ἐκάστοτε ὑετίων ὑδά-

(1) Καλοῦμεν αὐτὴν κατὰ συνθήκην οὕτω φαίνεται δὲ οὔσα ἢ ὑπόθημα τοῦ λέβητος, ἐν εἴδει ὑποκρατηριδίου τῶν κρατήρων, μετὰ τῶν δύο λοιπῶν εὐρεθεισῶν. ἢ ἴσως λαβαὶ τοῦ πώματος· διότι φέρουσι ἡλίου προσαρμογῆς ἐπὶ λεπτοτέρου χαλκοῦ ἐλάσματος, οἷον εἶναι τὸ μνημονευθὲν πῶμα τοῦ λέβητος, ὅπερ καὶ ὡς ὑπόθημα δύναται νὰ λογισθῆ μετὰ πλείονος πιθανότητος, λόγῳ τῶν βαρυτάτων τούτων λαβῶν. Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐργάτου τὸ πρῶτον ἐξαχθείσης λαβῆς διηγοῦνται οἱ χωρικοὶ ὅτι ἦτο ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἐμφανῆς καὶ διεκρίνετο κατὰ τὸ ἄνω ἡμισυ, ἐξ οὗ μάλιστα πολλοὶ τούτων ἐξήρτησαν καὶ συνέδεσαν σχοινίον, δι' οὗ χαλιναγοῦνται καὶ ρυταγοῦνται οἱ ὄνοι, ἵνα μὴ εἰσπηδῶσιν εἰς τὸν ἐγγὺς ἐσπαρμένον ἀγρόν· ἐνόμιζον δὲ οἱ χωρικοὶ ὅτι ἦτο ὑπόλειμμα στελέχους δένδρου ἢ ῥιζῆς ἐλαίας κττ..

των, ὄντων μάλιστα ἀφθόνων, λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπερέκειτο μὲν αὐτοῦ χάνδαξ, παρέκειτο δὲ μικρὸς χεῖμαρρος· διὰ ταῦτα τὸ χῶμα, τὸ ἐν τῷ λέβητι, ἦτο λεπτόν, μόνον δὲ μικρά τινα καὶ ὀλίγα ἐνείχε λιθάρια, εἰσορμήσαντα κατὰ τὴν πρώτην εἰσροὴν τῶν ὑδάτων διὰ τοῦ ἐνδόντος τέλος τῷ βάρει αὐτῶν πώματος.

Οὕτω λοιπόν, ἀρξάμενος τῆς ἐπισταμένης ἐρεύνης τῶν ἐν τῷ λέβητι χωμάτων, εὔρον εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς χρυσᾶς τινας ψηφίδας, περιδεραίου ἐμφανῶς, καὶ σπόνδυλον ἠλέκτρινον, ὅμοιον τῷ τὸ πρῶτον εὑρεθέντι ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου, ἀλλ' ἄρτιον, καὶ ἕτερα δύο κωνικὰ χρυσᾶ ἐλάσματα, παρακείμενα ἀλλήλοις καὶ ἐπικείμενα ἐπὶ ξυλίνου πιθανῶς πυρήνος, ἅτινα συνεζήγαγον μετ' αὐτοῦ, ὡς εἶχον, ἦτοι μετὰ τοῦ εἰς χῶμα τὰ πολλὰ μεταβληθέντος ξύλου.

Μετ' αὐτὰ δ' εὔρον ἐτέρας πολλὰς ψηφίδας χρυσᾶς καὶ τινὰς ἐκ μαλακῆς τινος μάζης, μόλις συγκρατούμενας, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐζήγαγον χρυσοῦν δακτύλιον, φέροντα προσηρμοσμένην τῷ κρίκῳ πλατεῖαν καὶ ἐπιμήκη χρυσὴν σφενδόνην, ἐφ' ἧς, ἀφαιρέσας ἐλαφρῶς τὸ ἐπικείμενον ὀλίγον πηλῶδες χῶμα, παρετήρησα ὅτι ὑπῆρχεν ἐγχείρακτος παράστασις πλοίου, προσωρμισμένου παρὰ τινα ἀκτὴν· ἐπέβαινον δ' ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ περιεπάτουσαν παρὰ τὴν ἀκτὴν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πρὸς ἐπιβίβασιν ἢ ἀποβίβασιν, ἢ πρὸς ὑποδοχὴν, φέροντες σχῆμα ἐμφανίσεως καὶ ἐνδύσεως τὸ γνωστὸν ἐκ Μυκηναίων καὶ Κρητικῶν εὐρημάτων.

Εὔρον δὲ μετὰ τοῦ δακτυλίου τούτου καὶ δύο ἐτέρους, χρυσοῦς, μετὰ σφενδονῶν ἐπίσης χρυσῶν, ὧν μία μὲν ἦτο λεία καὶ οὐδὲν ἔφερε χάραγμα, ἡ δ' ἕτέρα ἔφερε γεωμετρικὰ κοσμήματα ἡμικυκλικὰ κτ., δεδηλωμένα διὰ χρυσῶν κοκκιδίων· παρὰ τὰ εὐρήματα ταῦτα ὑπῆρχον καὶ τινα λεπτὰ πλακίδια καὶ ἐλασμάτια χρυσᾶ, φέροντα δι' ἐγκρούσεως κοσμήματα γεωμετρικὰ, ἐπεφάνη δὲ βαθύτερον καὶ μέγα τι κυκλικὸν ἀντικείμενον χρυσοῦν, ἐν εἶδει τροχίσκου, ὅπερ μετὰ κόπου ἐζήγαγον, ὡς ὅν συμπεπλεγμένον μετ' ἄλλων εὐρημάτων καὶ ψηφίδων.

Ἄλλ' ἀπομονώσας αὐτὸ καταλλήλως δι' ἀπομακρύνσεως τῶν περικειμένων χωμάτων ἀνήγαγον εἰς φῶς· ἦτο ἄρτιον καὶ εἶχε ποιηθῆ ἐκ μηρίνθου χρυσῆς εἰς γύρους ἐπαλλήλους, οὓς συνεκράται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν περίμετρον πλέγμα. γλωχινοειδῶς προσ-

ηρημένον, ἐξ ὁμοίας μηρίνου· ἔφερε δ' ἔσω, κατὰ διαστχυρο-
μένας δύο διαμέτρους, δύο καρφίδας χαλκᾶς, στερρῶς ἡρμοσμέ-
νας, δι' ὧν εἶχον διαπεραθῆ καθ' ἑκάστην τῶν τεσσάρων ἀκτί-
νων ἀνά δύο ἠλεκτρῖναι σπονδυλωταὶ ψηφίδες.

Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐθεώρησα ὡς ἀπο-
τελοῦν κόσμημα κεφαλῆς γυναικός, οὐχὶ στέμμα βασιλίσσης, ὡς
ὄν μικρὸν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ συγκράτημα τῶν παρὰ τοὺς κροτά-
φους πλοκάμων τῆς κόμης, οἷτινες εἰσήρχοντο διὰ τῶν τεσσάρων
τομέων καί, περιπλεκόμενοι ἐπὶ τῆς στεφάνης πολλάκις, ἐπέτρε-
πον καὶ τῆς κόμης τὴν διευθέτησιν, καὶ τὴν ὄψιν τοῦ μετάλλου
πολλαχοῦ, καὶ τῶν ἠλεκτρίνων ψηφίδων οὐχ ἦττον· τὸ κατόπιν
εὐρεθὲν ἕτερον ὅμοιον ἐπεβεβαίωσε τὴν γνώμην μου ταύτην.

Μετὰ δὲ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ χρυσοῦ συγκρατήματος, ἐπιφα-
νέντος μεγάλου χαλκοῦ ἀγγείου, ὁμοίου πρόχῳ, ἐν τῷ λέβητι,
ἤρξατο κατὰ μικρὸν ἐπιλαμβάνουσα ἡμᾶς ἡ νύξ καὶ ψεκάδες
βροχῆς· ἀπεφασίσαμεν λοιπὸν νὰ ἀποκομίσωμεν ἐκεῖθεν ὄλον τὸν
λέβητα μετὰ τῶν χωμάτων, ὡς εἶχε· διότι ὑπελογίζομεν ὅτι πρὸς
πλήρη ἐξερεύνησιν τῶν ἐν αὐτῷ κατὰ χώραν ἀπητεῖτο διηγε-
κῆς καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ ἱκανὸν τῆς ἀκολούθου ἡμέρας
ἐργασία.

Ὅθεν, περιελίξαντες τὸν λέβητα ἔξωθεν διὰ σάκκων, καὶ περι-
δήσαντες αὐτοὺς διὰ τῶν ζωνῶν τῶν ἐργατῶν, ἐξηγάγομεν μετὰ
προσοχῆς, ἵνα μὴ διαρραγῆ ἐκ τοῦ βάρους τῶν χωμάτων· ἐπε-
θήκαμεν δὲ οὕτως ἐπὶ μεγάλου κανοῦ, ὑποστρωθέντος διὰ σάκ-
κων καὶ τούτου, καὶ παρεδώκαμεν τοῖς παρισταμένοις πολιτικοῖς
καὶ δικαστικοῖς ὑπαλλήλοις πρὸς φύλαξιν.

Ἐξαχθέντος οὕτω τοῦ λέβητος, ἠδυνήθη ἄκινδύνως νὰ ἐξα-
γάγω τὰ ὑποκείμενα αὐτῷ· ἦσαν δὲ τρία ξίφη καὶ δύο μακροὶ
ὄβελοι χαλκοὶ, ὀρθογωνίου ἐλάσματος, πεπλατυσμένου παρὰ τὰ
ἄκρα καὶ συνεστραμμένου κατ' αὐτά, ἅτινα οἱ τὸ πρῶτον κατα-
θέντες τὸν λέβητα ὑπέθηκαν ἐκεῖ, ἐμφανῶς ὡς μὴ χωροῦντα ἐν
αὐτῷ· ἐξηγάγον δὲ καὶ τὰς κερατοειδεῖς λαβάς, ὧν ἡ πρώτη
ἐπιφανείσα ἦτό που συγκεκολλημένη ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπι-
φανείας τοῦ ἀπομείναντος τμήματος τοῦ πώματος.

3) Καθορισμὸς τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως τοῦ θησαυροῦ·
οἰκίσκοι τῆς Μυκηναίας περιόδου· πιθανὴ θέσις
θολωτῶν τάφων Τίρυνθος.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ, 10^η δεκεμβρίου, μετέβην πάλιν εἰς Τίρυνθα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐργασίας, καὶ ἀνέσκαψα εὐρύτερον καὶ βαθύτερον τὴν θέσιν, ἐν ᾗ εἶχεν εὐρεθῆ ὁ λέβης.

Ἐβήκα δὲ σκοπὸν τῆς ἐργασίας ταύτης τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἐξακριβώσιν τοῦ λόγου, δι' ὃν εἶχε τεθῆ ἐκεῖ ὁ λέβης καὶ τῶν σχετικῶν αἰτίων τῆς εὐρέσεως αὐτοῦ οὕτως· ὡς ὑπόθεσιν δ' ἔβηκα τόδε: ἐὰν ὁ λέβης ἀπετέλει εἰδὸς τι νεκρικῆς ὑδρίας, ἐν ᾗ εἶχον ἐντεθῆ ὄστᾶ καέντος νεκροῦ, ἐνὸς ἢ πλειόνων, μετὰ τῶν νενομισμένων κτερισμάτων αὐτῶν, ἐπειδὴ εἶχεν εὐρεθῆ ἀδιατάρακτος, δυνατὸν νὰ ὑπῆρχεν ἐκεῖ τάφος, ἢ τετράγωνος διὰ πλακῶν, ἢ κτιστὸς ἄλλως, ἢ θολωτὸς μέγας, ἐφ' οὗ, πάλαι καταπεσόντος, εἶχον ἐντεθῆ μέλη τινα τῆς οἰκογενείας, ἴσως τὰ τελευταῖα τοῦ γένους, ἢ ἀνήκεν ὁ ὑποτιθέμενος θολωτὸς τάφος.

Ἄλλ' ὁ μὲν λέβης οὐδὲν ἴχνος ὁστοῦ εἶχε παρουσιάσει κατὰ τὸ χθὲς ἔρευνηθὲν ἐν τέταρτον περίπου τῶν ἔσω αὐτοῦ· ἢ δ' εὐρύτερα αὕτη ἀνασκαφῇ δὲν ἐνεφάνιζεν οὔτε πλακῶν ἴχνος, οὔτε ὀρθογωνίου τινὸς κτιστοῦ μεῖζονος τάφου σημεῖα, οὔτε θολωτοῦ τοίχου, κατὰ τὸ ἔρευνηθὲν τοῦλάχιστον μικρὸν διάστημα, ἀλλὰ τοιχάρια εὐτελῆ μικρῶν λίθων ἀξέστων, εἰς δύο ἢ τρεῖς δόμους ἀτέχνως καὶ ἀσθενῶς τὰ πολλὰ ἐκτισμένα.

Ἐν δὲ μόνον τοιχάριον, ἐπιμελέστερόν πως καὶ ἰσχυρότερον πεποιημένον εἰς τρεῖς δόμους, ἐπ' αὐτῆς τῆς βατῆς ὁδοῦ παρὰ τὸ εὔρημα διαφανόμενον, ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ εἰκαστικῶς, ὡς ἀποτελοῦν ἴσως ὀρομίσκον μικροῦ θολωτοῦ τάφου, οἷοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τῆς Γεωμετρικῆς περιόδου, ὧν πολλοὺς εὔρομεν καὶ ἀνεσκάψαμεν ἐν Σέσκλη καὶ Λέστικῃ τῆς Θεσσαλίας, περὶ ὧν βλ. Πρακτικὰ 1911 σελ. 292-297. Ἄλλ' ἡ ἀνασκαφῇ καὶ παρακολούθησις τοῦ τοιχαρίου τούτου ἀπέδειξεν ὅτι καὶ αὐτὸ ἀπετέλει τοίχον οἰκίσκου. Οὕτως ἐφαίνετο ἀποκλειομένη, ἢ ὑπόθεσις τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ τάφου ὀρθογωνίου ἢ θολωτοῦ. Ἐπεδαιούτο δὲ ἢ ὑπαρξίς οἰκίσκου τῆς ἔξω πόλεως τῆς Τίρυν-

θος, ἀνηκόντων βεβαίως τῇ λαϊκῇ τάξει τῶν λίαν πενήτων, καὶ ἐκτισμένων τὰ μὲν κάτω ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας δόμους διὰ μικρῶν ἀλαξεύτων λίθων, τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ ὕψους δι' ὠμῶν πλίνθων, καθ' ἃ καὶ σήμερον κτίζουσιν ἐκεῖ καὶ ἐν τοῖς ἐγγύς τῶν πέριξ οἱ πενέστεροι τῶν χωρικῶν· οὕτω δὲ ἡρμηνεύετο καὶ τὸ φορητὸν χῶμα, ὑπερ ἄφθονον ὑπέρκειται τῶν λιθίνων τοιχαρίων, ἐκ τῶν καταπεσόντων πάλαι πλινθίνων τοίχων τὸ πλείστον προερχόμενον.

Μόνη ὅμως ὑποψία παρὰ μὲν τὸ γεγονός, καθ' ὃ τὰ ὕδατα καταπίνονται ἐν τῷ πρὸς τὸν ἀγρὸν χώρῳ τῆς σκαφῆς, ἐν ᾧ πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχει στερρὸν ἔδαφος, συγκρατοῦν λιμνάζον ὕδωρ· πρέπει λοιπὸν νὰ γένηται ἐκεῖ εὐρυτέρα τις ἔρευνα πρὸς εὑρεσιν τοῦ αἰτίου τῆς πόσεως, διότι καὶ τινα σημεῖα τοίχων βαθύτατα διακρίνονται ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ.

Ἐξηκρίθωσα δὲ ὅτι ἐπὶ τοιοῦτου λιθίνου τοιχαρίου ἐνός τῶν οἰκίσκων εἶχε κατατεθῆ ὁ λέβητος· τούτου μέρος διέρρηξαν οἱ τὸ πρῶτον καταθέντες αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἀπηγεῖτο, ἵνα περιληφθῆ ὁ λέβητος καὶ τὰ μνημονευθέντα παραρτήματα αὐτοῦ. Ἦτο λοιπὸν ἐμφανὲς ὅτι οἱ κάτοχοι τοῦ λέβητος ὄρωξαν βόθρον μικρὸν καὶ ἀβαθῆ, περὶ τὸ ἐν μέτρον πλάτους, καὶ μήκους καὶ βάθους τοσοῦτου, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ὄρωξιν ταύτην συνήντησαν διερχόμενον ὑποκάτω τοιχαρίου, πάλαι καταπεπτωκότος καὶ ἀγνοουμένου οἰκίσκου, ὑπερ διέρρηξαν ἐν τῷ ἀπαιτουμένῳ ὑπὸ τοῦ ἔργου αὐτῶν μέρος.

Ἰπέθησαν δὲ οἱ κάτοχοι τοῦ λέβητος ἐν τῷ βόθρῳ ἐκεῖνον κατωτάτω πλακοειδεῖς τινὰς λίθους μικροῦς, ὡς ἐξισωτικὸν στήριγμα, τὰ ξίφη καὶ τοὺς χαλκοὺς ὀβελοὺς, ἐπ' αὐτῶν δὲ κατέθησαν τὸν λέβητα μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ, ὑποστηρίξαντες αὐτὸν διὰ λιθαρίων πανταχόθεν ἐπὶ τι ὕψος ἐκ τῶν κατωτάτω, ἔτι δὲ κατὰ τὰ πλευρὰ διὰ τοῦ τρίποδος καὶ τῆς χαλκῆς πλίνθου, περὶ ὧν προεῖπον. Ἐπλήρωσαν δὲ μετὰ ταῦτα τὸν βόθρον χωμάτων, μετὰ τινος προσοχῆς ῥιπτομένων, παρεντιθέντες ἐκάστοτε καὶ ὑψηλότερον ἐνιαχοῦ κατὰ τὴν κοιλίαν τοῦ λέβητος λιθάρια πρὸς στερέωσιν βεβαίως· οὕτω δ' ἔχοντες πεπωματισμένον ἤδη τὸν λέβητα

διὰ τοῦ ὑποθήματος μετὰ τῶν τριῶν λαβῶν, ἐκάλυψαν διὰ χωμάτων καὶ λιθαρίων τὸν βόθρον ἐντελῶς ἕως ἄνω.

Τὰ δ' εὐρεθέντα καὶ κατὰ τὴν σκαφήν ταύτην ἱκανὰ θραύσματα πηλίνων ἀγγείων, ἅτινα δὲν ἔσχον ἐπαρκῆ χρόνον οὐδὲ τὰ μέσα πρόχειρα, ἵνα καθάρω καὶ μελετήσω, ἐξέλαβον τὸ κατ' ἀρχάς, ἐκ τινῶν γραπτῶν τμημάτων ὀρμώμενος, ὡς ὄντα τῆς Γεωμετρικῆς περιόδου, λίαν πρωίμων χρόνων· ὄντως δὲ τινα τούτων φέρουσι γραπτὰ κοσμήματα γεωμετρικά, ὄντα ὁμοιότατα τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ εὐρεθεῖσιν ἀγγείοις τῆς αὐτῆς περιόδου. Μετέπειτα ὅμως ὁ Κάρω καθώρισεν αὐτά, ὡς ὄντα τῆς Μυκηναίας περιόδου, ἀλλ' ἰδιάζοντος τύπου καὶ κοσμητικῆς ἐπιχωρίου ἐν Τίρυνθι, ὡς συμπεραίνει ἐκ μακρᾶς καὶ ἐπισταμένης μελέτης τῆς ἐν αὐτῇ κεραμεικῆς.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἐβεβαιώθη διὰ τῆς προειρημένης ἀνασκαφῆς ὅτι ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου δὲν ὑπῆρχεν οὐδενὸς εἶδους τάφος, οὐδὲ θολωτοῦ ἐμφανὲς τι σημεῖον, ἐπέστρεψα εἰς Ναύπλιον, ἀναιμένων διαταγῆν πρὸς ἐκτέλεσιν κανονικῆς εὐρυτέρας ἀνασκαφῆς καὶ ἐξερευνήσεως.

Τῇ δ' 11^η δεκεμβρίου προσεκλήθη ἐπανειληγμένως ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ἵνα ἐξερευνήσω τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἐν τῷ λέβητι παρεκάλεσα ὅμως νὰ ἀναδληθῇ ἐπὶ τινος ἔτι ἡμέρας ἢ ἔρευνα αὐτῆ, ὅπως μεταξὺ ἔλθωσιν ἐξ Ἀθηνῶν ἢ ὁ ἀρμόδιος ἀρχαιολογικὸς ἔφορος κ. Ἄ. Φιλαδέλφους, ἢ ὁ Κάρω, ἢ ἀμφότεροι, λαβόντες ἤδη πλήρη γνῶσιν τῶν τέως εὐρεθέντων καὶ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος αὐτῶν.

Ὅντως δὲ τῇ 12^η δεκεμβρίου ἦλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Κάρω, ᾧ καὶ ἐπιδείξας τὴν θέσιν τοῦ εὐρήματος, ἀνεκοίνωσα τὰ ἐξ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνασκαφῆς μου συμπεράσματα· περιελθόντες δὲ μετ' αὐτοῦ τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ τὰ περὶ αὐτήν, συνεζητήσαμεν ἄλλα τε καὶ τὴν γνώμην μου, καθ' ἣν δύνανται νὰ εὐρεθῶσι κατὰ τὰ ἐγγύτατα κράσπεδα τοῦ λόφου τῆς Τίρυνθος, πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν ἰδίως πλευράν, τάφοι θολωτοὶ ἢ φρεατοεἰδεῖς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν ἀρξάντων τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς συνεχῶς ἑκατονταετηρίδας Μυκηναίων ἡγεμόνων.

Ὁ δὲ Κάρω τότε δὲν ἠρνήθη μὲν τὴν ὑπαρξίν τοιούτων βα-

σιλικῶν τάφων, ἐθεώρει ὅμως λίαν δυσχερῆ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῶν· διότι, ἔλεγε, τὰ μὲν ἔσω τῆς ὄλης ἀκροπόλεως τῆς Ἰβρυνθοῦς εἶχε πανταχοῦ ἐξερευνηθεῖ καὶ οὐδὲν σημεῖον τάφων τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου συνήντησεν, ἀμφιδάλλει δὲ περὶ τοῦ ἀν ὑπελείπετο ἔτι χωρὸς τις πρὸς τοιαύτην ἔρευναν κατὰ τὰ ἔσω τῆς τε ὑψηλοτέρας καὶ τῆς ταπεινοτέρας τετειχισμένης ἀκροπόλεως τῆς Ἰβρυνθοῦς.

Τὰ δ' ἔξω τῶν ἀκροπόλεων τούτων, ἔλεγεν ὁ Κάρω, ἐπὶ μακρὰν ἔκτασιν εἶχαν ἐξερευνηθεῖ αὐτὸς μετ' ἱκανῆς λεπτομερείας, ἵνα μάλιστα προσδιορίσῃ τὸν χωρὸν, ὃν κατελάμβανεν ἡ ἀτείχιστος πόλις, ἢ κάτω πόλις λεγομένη. Εἶχε δ' εὔρει κατ' αὐτὴν καὶ οἰκίσκους πολλοὺς καὶ τάφους περὶ τοὺς ἐξήκοντα, τῆς Γεωμετρικῆς ὅμως περιόδου τούτους, λίαν πτωχοῦς καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἐνέχοντας τὸ λόγου ἄξιον.

Περὶ δὲ τῶν τάφων τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου εἶχε σχηματίσει τὴν γνώμην ὁ Κάρω ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητηθῶσι μάλιστα παρὰ τὸν ἤδη ἐν ἔτει 1914 εὑρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ θολωτὸν ἄρτιον τάφον, κατὰ τὰ κράσπεδα τοῦ ἔναντι τῆς Ἰβρυνθοῦς καὶ πρὸς ἀνατολάς αὐτῆς κειμένου ἱκανῶς ὑψηλοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Ἡλίου περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν σελ. 202-203, καὶ ὅτι σκοπεῖ νὰ ἐξερευνηθῇ καὶ περαιτέρω τὴν θέσιν ἐκείνην πρὸς τοῦτο ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

4) Ἀναγραφή τῶν τοῦ ἐν Ἰβρυνθῷ θησαυροῦ ἀρχαίων.

Τῇ δὲ 13ῃ δεκεμβρίου, ἐπὶ δεκάωρον συνεχῶς ἐργασθέντες μετὰ τοῦ Κάρω, παρισταμένων τῶν τε προειρημένων δημοσίων ὑπαλλήλων, μετὰ τῶν ἑαυτῶν βοηθῶν, καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἐφετῶν κ. Σωτηριάδου, ἐξερευνήσαμεν ἐντελῶς τὸν λέβητα, καὶ τὰ μὲν χρυσᾶ καὶ ἕτερα μικρὰ ἀντικείμενα ἔθεσα καταλλήλως ἐν κυτίοις, προφυλάξας αὐτὰ διὰ βάμβακος, πάντα δὲ ὁμοῦ ἐσφραγίσσαμεν ἐν κιβωτίῳ πρὸς ἀσφαλῆ μεταφορὰν εἰς Ἀθήνας, τὰ δὲ χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ παρέδομεν ἐντελῆ, ὡς εἶχον εὑρεθῆ, τῷ φύλακι τοῦ Μουσείου Ναυπλίου, ἵνα φυλαχθῶσιν ἐν αὐτῷ προσωρινῶς.

Κατέγραψα δὲ προχείρως πάντα, καθ' ἣν ἀνευρίσκοντο τά-
ξιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ ὡς ἐξήγοντο ἐκ τοῦ λέβητος, ἐν τῷ συν-
ταχθέντι ἐπισήμῳ πρωτοκόλλῳ, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐν τῷ νομαρχειακῷ καταστήματι σήμε-
ρον τῇ 13^ῃ δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑνεακοσιοστοῦ δεκάτου
πέμπτου ἔτους (1915), συνελθόντες ὁ νομάρχης Ἀργολιδοκο-
ρινθίας Θ. Λέκκας, ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν ἐφετῶν Σ. Σωτηριάδης, ὁ
γυμνασιάρχης Στέρ. Παρασκευᾶς, ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων
Θεσσαλίας καὶ νῦν ἐφεδρος ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Ἀπό-
στολος Ἀρβανιτόπουλλος, καὶ ἐρευνήσαντες ἀρχαίον χαλκοῦν
λέβητα, ὅστις ἀνευρέθη ἐν Τίρυνθι, καὶ ὅστις εἶχε μετακομισθῆ
ὑπὸ τούτων ἐνταῦθα καὶ συσκευασθῆ καὶ σφραγισθῆ καταλλή-
λως, μετὰ προηγουμένην βεβαίωσιν τοῦ ἀλυμάντου τῶν τεθει-
μένων σφραγίδων, μετὰ τὴν ἀποσφράγισιν τούτου ἀνεύρομεν τὰ
ἑξῆς (1) :

« 1) Τμήματα ἑλεφαντοστοῦ καὶ τρεῖς ψηφίδας μαλακῆς
μάζης· ταῦτα ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1 κυτίῳ.

« 2) Τεσσαράκοντα δύο ψηφίδας μαλακῆς μάζης· αὐταὶ ἐτέ-
θησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2 κυτίῳ.

« 3) Πέντε μεγάλα τμήματα ἑλεφαντοστοῦ· ταῦτα ἐτέθησαν
ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3 κυτίῳ.

« 4) — α') Ἐνα μέγαν χρυσοῦν δακτύλιον μετὰ μεγάλης χρυ-
σῆς σφενδόνης συμφυοῦς τῷ κρίκῳ, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἑγγλυπτος
παράστασις καθημένης θεᾶς, πρὸς ἣν προσέρχονται τέσσαρες ὀρ-
θοὶ λέοντες, κομίζοντες δῶρα· — β') ἕνα χρυσοῦν δακτύλιον μετὰ
σφενδόνης χρυσῆς, ἐφ' ἧς εἶναι ἐγκεχαραγμένη παράστασις πλοίου
καὶ ἀνθρώπων· — γ') ἕνα διάτρητον κύλινδρον, ἐφ' οὗ ἔχουσιν
ἐγχαραχθῆ ὀρθοὶ ἄνδρες, πτηνὰ καὶ κοσμήματα ἢ σύμβολα τοῦ
τύπου τῶν Χετταίων· — δ') ἐν σπειροειδῆς, χρυσοῦν, χονδρὸν κό-
σμημα ἐν εἴδει δακτυλίου εἰς τρεῖς κύκλους, φέρον συγκεκολλη-

(1) Τοῖς ἐνθάδε ἀναγραφόμενοις περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐν τῷ χώρῳ
τῶν ἀνασκαφῶν τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ εὐρεθέντα χρυσᾶ, ἅτινα κατὰ τὸ πέ-
ρας τῆς ἀνασκαφῆς τῆς 9ης δεκεμβρίου εἶχον θέσει πάλιν ἐν τῷ ἀποκου-
μισθέντι λέβητι.

μένως τυχαίως δύο ψηφίδας μαλακῆς μάζης. — ε') ἐν μικρὸν ἔλασμα χρυσοῦν, παριστῶν κεφαλὴν ταύρου. — ς') δύο σπειροειδῆ ἀκνόνιστα χρυσᾶ ἐλάσματα μικρά. — ζ') δύο σπείρας χρυσᾶς συρματοειδεῖς, συμπεπλεγμένως μετ' ἀλλήλων. — η') τέσσαρα ἐλάσματα πλακοειδῆ χρυσᾶ, ἐν εἴδει φύλλων, ἄνευ κοσμημάτων. — θ') ὀκτὼ μικρὰ τεμάχια ἐλασμάτων ὁμοίων χρυσῶν. — ι') τρεῖς σφενδόνας χρυσᾶς δακτυλίων, ὧν ἡ μία ἄνευ κοσμημάτων, αἱ δὲ δύο μετὰ κοκκιδίων χρυσῶν. — ια') ἐν σπειροειδῆς χρυσοῦν σύρμα, ἦτοι κρίκον δακτυλίου. — ιβ') τέσσαρα μικρὰ χρυσᾶ σύρματα ἀπλᾶ. — ιγ') ἐν τμήμα χρυσῆς ῥάβδου ἀκτεργάστου. — ιδ') δύο σπείρας δακτυλοειδεῖς χρυσᾶς, ἦτοι κρίκους δακτυλίων. — ιε') ἕξ ψηφίδας χρυσᾶς, εὐρεθείσας ὑπὸ τὴν μικροτάτην χαλκὴν φιάλην τῶν ἐν τῇ λέθῃ: ταῦτα πάντα ἐτέθησαν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 4 κυτίῳ.

« 5) — α') Μίαν ἠλεκτρίνην μεγάλην ψηφίδα. — β') ἐτέραν ὁμοίαν. — γ') δύο τμήματα ἐμβλήματος ἐκ πρασίνης μάζης. — δ') μίαν ῥομβοειδῆ ψηφίδα μαλακῆς μάζης, φέρουσαν ἐγχαράκτους γραμμὰς καὶ τυχαίως συγκεκολλημένας ἕξ μικρὰς χρυσᾶς ψηφίδας. — ε') δύο κυλινδρικούς σπονδύλους ἠλεκτρίνους. — ς') μίαν ψηφίδα μαλακῆς μάζης: ταῦτα πάντα ἐτέθησαν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 5 κυτίῳ.

« 6) Μίαν σπειροειδῆ μεγάλην στεφάνην χρυσὴν, φέρουσαν ἔσω σταυροειδῶς δύο σύρματα χαλκᾶ, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι διαπεπερασμένοι ἕξ ψηφίδες ἠλέκτριαι: αὕτη ἐτέθη ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 6 κυτίῳ.

« 7) Μίαν ὁμοιοτάτην τῇ ἀνωτέρῳ στεφάνην χρυσὴν μετὰ πέντε ἠλεκτρίνων ψηφίδων καὶ τριῶν τμημάτων ὁμοίας ψηφίδος: αὕτη ἐτέθη ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 7 κυτίῳ.

« 8) — α') Μίαν ψηφίδα μαλακῆς μάζης. — β') ἐν κυλινδρικόν κόσμημα χρυσοῦν, φέρον ἕξωθεν κοκκίδια χρυσᾶ μετὰ τυχαίως συγκεκολλημένου χαλκοῦ ἐλάσματος καὶ μιᾶς χρυσῆς ψηφίδος. — γ') ἓνα ὀγκίσκον ἐκ τυχαίως συγκεκολλημένων μικρῶν χρυσῶν ψηφίδων περιδεραιίου: ταῦτα πάντα ἐτέθησαν ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 8 κυτίῳ.

« 9) Τέσσαρες χρυσοὺς κώνους μετ' ἐγκρούστων κοσμημά-

των, ὧν οἱ δύο εἶχον παραλήφθη παρὰ τοῦ κ. γυμνασιάρχου ἐν Τίρυνθι καὶ εἶχον τεθῆ εἰς τὸν ἀποσφραγισθέντα λέβητα· οὗτοι ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 9 κυτίῳ.

« 10) Δύο μεγάλα συρματοειδῆ πλέγματα χρυσᾶ, ἱκανῶς πυκνά· ταῦτα ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 10 κυτίῳ.

« 11) Δώδεκα τμήματα πλακὸς ἐξ ἑλεφαντοστοῦ, λίαν ἐφθαρμένα· ταῦτα ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 κυτίῳ.

« 12) Ἐν χρυσοῦν σπειροειδῆς κόσμημα ἐν εἴδει ψελλίου, φέρον τυχαίως συγκεκολλημένον χαλκοῦν ἔλασμα, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ὁμοίως συγκεκολλημέναι δέκα καὶ ὀκτὼ μικρὰ χρυσαὶ ψηφίδες· τοῦτο ἐτέθη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 12 κυτίῳ.

« 13) — α') Ἐνα κυλινδρικὸν ἀχάτην διάτρητον μετὰ ὀκτὼ τυχαίως συγκεκολλημένων χρυσῶν ψηφίδων — β') ἓνα ἀχάτην ἀμυγδαλωτόν, διάτρητον — γ') δεκαπέντε κυλινδρικά χρυσᾶ κοσμήματα, φέροντα ἔξωθεν κοκκίδια χρυσᾶ — δ') πέντε χρυσᾶς ψηφίδας περιδεραίου, μικρᾶς, διατρήτους· — ε') δέκα καὶ ἑπτὰ ὁμοίας· — ς') τρεῖς ὁμοίας· — ζ') τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ὁμοίας· — η') ἑκατὸν ὁμοίας· — θ') ἕξ ὁμοίας· — ι') πέντε ὁμοίας· — ια') τρεῖς ὁμοίας· — ιβ') ἑννέα ὁμοίας· — ιγ') ἑξήκοντα ὁμοίας λίαν μικρᾶς· πάντα ταῦτα ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 13 κυτίῳ.

« 14) Δύο τμήματα λαβῆς ἐξ ἑλεφαντοστοῦ· ταῦτα ἐτέθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 14 κυτίῳ.

« 15) Χώματά τινα μετὰ τριμμάτων ἑλεφαντοστοῦ, ἅτινα ἐτέθησαν ἐντὸς χαρτίου, φέροντος ἀριθ. 15.

« 16) Τμήματα χαλκοῦ ἀγγείου, σχεδὸν ἀκεραίου, καὶ τμήματα ἑτέρου χαλκοῦ σκεύους μετὰ λαβῆς ἐν σχήματι νήσσης· ταῦτα ἐτέθησαν ἐντὸς λευκοσιδήρου δοχείου.

« Πάντα τὰ ἄνω ἀντικείμενα ἐν τοῖς ἀναφερομένοις κυτίοις, ἐτέθησαν ἐντὸς ἑτέρου κιβωτίου ἐκ λευκοσιδήρου, ὅπερ, συσκευασθὲν καταλλήλως, ἐσφραγίσθη διὰ τῶν σφραγίδων τοῦ νομάρχου καὶ τοῦ γυμνασιάρχου, παρελήφθη δὲ ὑπὸ τούτων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Ἀποστ. Ἀρβανιτοπούλλου, ἵνα παραδοθῆ εἰς τὴν ἀρμοδίαν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν.

« Ἐφ' ᾧ συνετάχθη ἡ παρούσα ἔκθεσις εἰς διπλοῦν, ἧτις ὑπογράφεται νομίμως. Ὁ νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας

Θ. Λέκκας. Ὁ παρ' ἐφέταις εἰσπγγελεὺς Σ. Σωτηριάδης. Ὁ γυμνασιάρχης Σ. Παρσκειῶς. Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Ἄ. Σ. Ἀρβανιτόπουλλος ».

Τῶν δὲ χαλκῶν κλ. ἀντικειμένων, τῶν ἀποσταλέντων καὶ κατκτηθέντων ἐν τῷ Μουσεῖῳ Ναυπλίου, ἔδωκα κατάλογον τῷ κ. νομάρχῃ καταριθμοῦνται δὲ ταῦτα προχείρως ὡς ἑξῆς :

« Εἰς λέδης μέγας, χαλκοῦς, ἀκέραιος· εἰς τρίπους χαλκοῦς ἀκέραιος· μία πλίνθος ὀρειχαλκῆ ἀκέραιος, πλάτους 0·15, βάρους 9 1/2 ὀκάδων, ἣς τὰ ἔσω ὑπὸ ἐλαφρὸν στρῶμα κατιώσεως λάμπουσιν ὡς χρυστός· δύο ξίφη χαλκοσιδηρᾶ, ὧν ἐν τετρασμένον εἰς τρία τμήματα· δύο χαλκᾶ ἐλάσματα ἐκ τρίτου ξίφους· δύο ὀβελοὶ χαλκοῖ, ἀκέραιοι· τρεῖς μεγάλοι λαβαί, ἢ μάλλον πόδες ὑποθήματος τοῦ λέδητος, κερατοειδεῖς, χαλκοσιδηραὶ· ἱκανὰ τμήματα χαλκοῦ λεπτοῦ πώματος τοῦ λέδητος· τέσσαρες χαλκαὶ λοπάδες ἀκέραιοι, ἐντὸς τοῦ λέδητος εὐρεθεῖσαι· μέγα χαλκοῦν ἀγγεῖον ἐν εἶδει πυρᾶνυου ἀκέραιον (1), ἔχον τρεῖς πόδας, ἐντὸς τοῦ λέδητος ἐπίσης εὐρεθέν· μία ἄρπη σιδηρᾶ, ἀκέραιος εἰς δύο τμήματα· μία ἄρπη χαλκῆ, ἀκέραιος· τμήματά τινα ξίφους χαλκοῦ· τμήματα ἀγγείου χαλκοῦ· πηλίνων ἀγγείων τμήματα ἕξω τε καὶ τινεῖς ἔσω τοῦ λέδητος εὐρεθέντα· σάκκος πλήρης χωμάτων, τῶν ἐν τῷ λέδητι εὐρεθέντων, ἵνα ἐξετασθῶσι λεπτομερέστερον. μήπως περιέχωσιν τι, ἰδίως λίαν μικρὰς ψηφιδᾶς, διαφυγούσας τὴν πρώτην ἔρευναν ».

Ταῦτα πάντα διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 206 τῆς 14^{ης} δεκεμβρίου τοῦ 1915^{ου} ἔτους ἐγγράφου αὐτοῦ ἐδήλωσεν ὅτι παρέλαβε καὶ κατέθηκε πρὸς φύλαξιν ἐν τῷ Μουσεῖῳ Ναυπλίου ὁ ἀρμόδιος ἀρχαιολογικὸς ἔφορος Ἀργολιδοκορινθίας καὶ Ἀρχαδίας κ. Ἄ. Φιλαδελφεύς, ὅστις ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν τὴν νύκτα τῆς 13^{ης} δεκεμβρίου. Δὲν ἀναφέρονται ὅμως ἐν αὐτῷ οἱ δύο χαλκοὶ ὀβελοὶ, κατὰ τινα παραδρομὴν μὴ ἀναγραφέντες ἴσως ἐν τῷ πρὸς τὸν κ. νομάρχην ἀπευθυνθέντι σημειώματί μου.

(1) Τοῦτο, ἐν ᾧ περιηργάζετο τῇ ὑστεραίᾳ ἐν τῷ μουσεῖῳ Ναυπλίου ὁ κ. Ἄ. Φιλαδελφεύς, διωλισθησε τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ καταπεσὸν ἐθραύσθη εἰς πολυάριθμα τμήματα.

δ) Ἑρμηνεία τοῦ θησαυροῦ Τίρυνθος· κατάθεσις ἢ κλέμμα;

Ἐκ δὲ τῆς γενομένης ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τελικῆς ἐξερευνησεως τοῦ λέβητος ἀβεβαιώθη ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν ὑπῆρχεν οὐδὲν ἴχνος ὀστών· ἂν εἶχόν ποτε ἐντεθῆ ὀστᾶ κεκαυμένου νεκροῦ καὶ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ἀποσυντεθέντα ὅλως, μετετράπησαν εἰς χῶμα, δὲν δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ ἀναμφισβητήτως· ἀλλ' ἡ ἐμὴ ἐξέτασις αὐτῶν παρέχει μοι τὸ βέβαιον συμπέρασμα ὅτι δὲν εἶχον ἐντεθῆ οὐδέποτε ἐν τῷ λέβητι ὀστᾶ. οὔτε ἐκ καύσεως, οὔτε οἰαδῆποτε.

Διότι ἔσχον τὴν πείραν, συναχθεῖσαν ἐκ μακρᾶς παρατηρήσεως τῶν πολυαριθμῶν λιθίνων καὶ πηλίνων θηκῶν, ἃς εὔρον ἐν τοῖς νεκροταφείοις τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Μαγνησίᾳ, αἵτινες περιεῖχον κεκαυμένα ὀστᾶ ποικίλων ἡλικιῶν ἀνθρώπων, βρεφῶν ἔτι· καίτοι δ' αἱ θῆκαι αὗται ἐνεῖχον πολλὰς χῶματα, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου εἰσελθόντα, τὰ ἐν αὐταῖς ὀστᾶ οὐδὲ οὕτως εἶχον ἀποσυντεθῆ, ἀλλὰ παρέμενον ὅπως δῆποτε εὐδιάκριτα· ὁμοίως παραμένουσι καὶ τὰ ἄκαυστα ὀστᾶ εὐδιάκριτα, ὡς ἀφίνοντα, καὶ τὰ ὅλως ἀποσυντεθειμένα, τεφρώδη τινὰ κόνιν.

Οὕτω λοιπὸν ἀποκλείεται οἰαδῆποτε ὑπόθεσις περὶ ἐνθέσεως ποτε ἐν τῷ λέβητι ὀστών· διότι καὶ τὸ ἐν αὐτῇ χῶμα ἦτο ὁμοιόμορφον καὶ πανταχοῦ μονοχρώματον, πλὴν που τῶν ὀλίγων ὑπὲρ τὸν πυθμένα αὐτοῦ χωμάτων, ἅτινα ἐνεφάνιζόν τινα μελανότιτα καὶ ἦσαν κατὰ τι ἀμμώδη· τοῦτο ὅμως συνέδη λόγῳ τῆς ἐν μέρει κατιώσεως τοῦ πυθμένου τοῦ λέβητος.

Ταῦτα λοιπὸν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διημέρου ἀνασκαφῆς μου λαδὼν ὑπ' ὄψιν, ἐσχημάτισα τὴν πεποιθήσιν περὶ τοῦ ὅτι τὸ εὔρημα δὲν ἦτο θήκη καέντος νεκροῦ, οὔτε κτέρισμα τάφου, ἀλλὰ κατάθεσις, depositio, ὡς λέγουσιν οἱ νομικοί, καὶ ἐνεῖχεν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ καθοριζομένου ὑπ' αὐτῶν θησαυροῦ, ὅστις δρίζεται ὡς ἑξῆς: *thesaurus est depositio quaedam pecuniae, cuius non exstat memoria. et iam dominum non habet, καίτοι οὐσιαστικῶς δύναται τινα τοῦ ὀρισμοῦ*

τούτου νὰ ἀμφισβητηθῶσι, καθ' ἃ εἶπεν ἡμῖν ὁ περὶ τὰ νομικά δεινὸς κ. Περικλῆς Βιζουκίδης· ἐνθάδε μάλιστα δὲν πρόκειται περὶ pecuniae.

Πότε δὲ καὶ ὑπὸ τίνων κατετέθη ὁ θησαυρὸς οὗτος ἐκεῖ; Ὅτι τὸ εὔρημα τοῦτο δὲν εἶναι κλέμμα, καὶ ὅτι δὲν ἀπεκρύβη ἐκεῖ ὑπὸ μεταγενεστέρων τινῶν κλεπτῶν, προκύπτει μετὰ πιθανότητος ἐκ τῆς καταστάσεως, ἐν ἣ εὑρέθη· ἂν δῆλα δὴ νεωτέρων τινῶν χρόνων κλέπται, ἢ συληταὶ ἀρχαίου τινὸς τάφου, λ. χ. τοῦ ὑπὸ τοῦ Κάρω εὑρεθέντος σεσυλημένου, ἀπέκρυπτον αὐτὰ ἐκεῖ, ἵνα ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἀποκομίσωσι. θὰ ἦτο δυσχερὲς νὰ κατανοηθῆ διὰ τί μεθ' ἱκανῆς ἐπιμελείας, μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μετὰ τινος ἀνέσεως εἶχον καταχῶσει πάντα· ὁμοίως ἐν τοιαύταις καὶ ὑπὸ τοιούτων ἀνθρώπων τελουμέναις ἀποκρύψεσι, τὸ ἔργον ἐνεργεῖται κρύφα καὶ μετὰ σπουδῆς, τὰ δὲ τῆς κλοπῆς ἀντικείμενα καταχώννυνται ἐν ἀταξίᾳ.

Ἄν δὲ ταῦτα κατετίθεντο ὑπ' αὐτῶν τῶν νικητῶν, τῶν λαφυραγωγῶν αὐτὸ τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἐν Ἴριυνθι τελευταίου Μυκηναίου βασιλέως, ἦτοι ὑπὸ τινῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν, οἵτινες, φόβῳ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν ἀξιωματικῶν, ἀπέκρυψαν αὐτὰ καὶ ἀπ' ἐκείνων, ἵνα ἐν εὐθέτῳ καιρῷ παραλάβωσιν ἀνενόχλητοι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν καὶ πλουσιωτάτην λείαν, πάλιν τὰ πράγματα ταῦτα θὰ εὑρίσκοντο φύρδην μίγδην καὶ ἐν σπουδῇ τεθειμένα, μικρὰ δὲ τινα, τὰ πολυτιμότερα ἄλλως πάντων, οἷα εἶναι οἱ δακτύλιοι, οὐδὲ θὰ ἐνετίθεντο ἐκεῖ ὑπὸ τοιούτων ἀνθρώπων ἀρχῆθεν, εὐφόρητα ὄντα καὶ ἄλλως εὐκρυπτα.

Καὶ ἄλλῶς μὲν δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῆ ὅλως ἢ τελευταία αὕτη ὑπόθεσις, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι νικηταὶ ἀρχαῖοι, σύγχρονοι περίπου τῶν εὔρημάτων, θὰ εἶχον καὶ τὸ συμφέρον καὶ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἀποκρύψωσι τὰ λάφυρα αὐτῶν μετὰ τινος προσοχῆς ὁπωσδήποτε καὶ ἀσφαλείας, ἐτι δὲ μετὰ συμβόλων πρὸς μέλλουσαν αὐτῶν ἀνεύρεσιν, οἷα σύμβολα ἀποτελοῦσιν οἱ περὶ τὸν λέβητα λίθοι, τεθέντες πρὸς τε τοιοῦτόν τινα σκοπὸν καὶ πρὸς στερεὰν ἰδρυσιν τοῦ λέβητος· ἀλλὰ προκύπτουσιν ἐν τοιαύτῃ παραδοχῇ ἄλλαι τε ἀπορίαι καὶ αὐτῇ ἢ διάσωσις τοῦ εὔρηματος ἀθίκτου· ἢ ἄλωσις τῆς Ἴριυνθος, ἢ λει-

λασία καὶ πυρπόλησις τοῦ ἀνακτόρου καὶ τὰ συναφῆ τούτοις ἔργα, ἀποτελοῦσι τέρμα τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, μεθ' ἧς κύριον μέλημα τῶν λαφυραγωγῶν θὰ ἦτο ἡ ἀναγωγή τῆς ἀποκρυβείσης τσοαύτης λείας· δυσχερὲς δὲ εἶναι πρὸς παραδοχὴν τὸ ὅτι ἐξέλιπον πάντες οἱ νικηταὶ λαφυραγωγοί. καὶ ὅτι παρέμεινεν ἐκεῖ ἄθικτος τούτου ἕνεκα ἡ λεία.

Διότι ἑτέρα τις ὑπόθεσις ἐνέχει πλείονας πιθανότητας, ἡ ἐξῆς: εὐλογον εἶναι γὰρ ὑπολάβωμεν ὅτι κατὰ τοὺς συχνοὺς πολέμους τῶν ἐπιχωρίων, κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις καὶ πολιτικὰς ἀνατροπὰς, βασιλεὺς τις τῶν ἐν Τίρυνθι τῆς περιόδου ἐκείνης, ἦν τὰ εὐρήματα ἐνδεικνύουσι, βλέπων ἐπιχείμενον τὸν κίνδυνον, τὴν μὲν στολὴν αὐτοῦ καὶ τῶν μεθ' ἑαυτοῦ οἰκιοτάτων μετέλλαξεν, ἵνα μὴ ἀνγνωρισθῶσιν, ὡς φέρεται ποιήσας ὁ Κόδρος, τοὺς δὲ θησαυροὺς ἀπέκρυψε διὰ πιστῶν ὑπηρετῶν, οἷοι δὲν ἀπολείπουσι πάντες τοὺς ἡγεμόνας οὐδ' ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν κινδύνων. Τοιαῦτα παραδείγματα δύναται τις γὰρ παραθέσθαι ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἐκ πάντων τῶν λοιπῶν.

Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐκεῖνος, μερίσας τὰ πολύτιμα αὐτοῦ κειμήλια, ἀπέκρυψεν αὐτὰ οὕτως εἰς διάφορα σημεῖα. μηδενὸς ἰδόντος, εἰμῆ, κατὰ τὴν παροιμίαν, πετομένου τινὸς ὄρνιθος (1)· συνήθως δὲ ταῦτα ἀποκρύπτονται οὐχὶ ἐν ἐλευθέρῳ ἐδάφει. ἦτοι οὐχὶ ἐν τοῖς περιόπτοις ἀγροῖς, ἀλλ' ἐντὸς ἐρειπίων, ἅτινα νῦν ὁ λαὸς ἀποκαλεῖ «χαλάσματα»: διότι ἡ ὑπ' ἄλλων ἀνεύρεσις αὐτῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σημεῖοις εἶναι λίαν δυσχερὴς, ἡ δὲ ὑπὸ ζῴων ἀποκάλυψις ἔτι μᾶλλον, ἐν ᾗ ταῦτα πολλακίς ἐπανασκάπτουσι τὰς ἐν μαλακῷ ἐδάφει νωπὰς σκαφάς, καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀβασίως τεθαμμένους νεκροὺς, οὗς καὶ κατατρώγουσι (πρβ. ἄνω σελ. 180-181).

Γινώσται ἄρα τῶν τόπων ἐκείνων ἀκριβεῖς καὶ λίαν ἔμπειροι ἄνδρες ἀπέκρυψαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως ἐκείνου εἰς

(1) Πρβ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 579-601

Τοὺς θησαυροὺς τ' αὐτοῖς δεῖξουσ, οὗς οἱ πρότερον κατέθεντο τῶν ἀγρωρίων· αὐτοὶ γὰρ ἴσασι λέγουσι δὲ τοι τάδε πάντες, οὐδέεις οἶδεν τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμόν, πλὴν εἴ τις ἀρ' ὄρνις.

διάφορα τοιαῦτα σημεῖα· διότι πάντοτε μετερισμένως εἰς δύο, τρεῖς, ἢ τέσσαρας μοῖρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκρύπτονται τὰ τοιαῦτα λίαν πολυτίμα καὶ πολλὰ ἀντικείμενα, καθ' ἃ διηγήθησαν ἡμῖν περισωθέντες γέροντες, αὐτόπται ποτὲ γενόμενοι, μάλιστα κατὰ τὴν εἰς Τρίπολιν τῆς Ἀρκαδίας τελευταίαν εἰσβολὴν τοῦ Αἰγυπτίου Ἰμβραήμ-πασᾶ, ὁμοίως ἀποκρύψεως εἰς πολλὰ μερίδια καὶ ἐντὸς ποικίλων σκευῶν καὶ εἰς γνώριμα «χαλάσματα» τῶν οἰκογενειακῶν πολυτίμων αὐτῶν κεμηλίων καὶ χρημάτων, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποκομίσωσι μεθ' ἑαυτῶν, φεύγοντες τὴν καταστροφὴν καὶ σφαγὴν, φόβῳ ἀρπαγῆς αὐτῶν εἶτε ὑπὸ τῶν ὑπεναντίων μάλιστα, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ὑπ' ἐνίων τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν· διότι ἢ δίψα τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἐνστικτον τῆς ἀρπαγῆς παροξύνει καὶ τυφλώνει καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὁμαίμονας καὶ φίλους.

Ἐκλιπόντος δὲ τοῦ Τυρυνθίου ἐκείνου βασιλέως καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ ἀκολούθων, τῶν ἀποκρυφάντων τοὺς θησαυροὺς, πρὸ τῆς εἰς τὴν πάτριον γῆν ἐπανόδου, ὡς συμβαίνει συνήθως παρὰ τοῖς ἡττημένοις, ἀπέμεινεν ὁ θησαυρὸς σύμπας, οὐ μίαν μοῖραν ἀποτελεῖ ὁ εὐρεθεὶς λέβης μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ, ἔτεραι δὲ δύνανται διὰ δοκιμαστικῶν πρὸς τοῦτο σκαφῶν νὰ ἀνευρεθῶσιν ἐπίσης, ἀνασκαπτομένου τοῦ χώρου εἰς μείζονα ἀκτίνα. Οὕτω καὶ ἡ εὐλαβὴς καὶ στερρὰ ἐν τῇ ἀποκρύψει κατάθεσις τοῦ λέβητος ἐρμηνεύεται μετὰ πλείονος πιθανότητος, καὶ αὕτη ἔτι τῆ νῦν ἀνεύρεσις αὐτοῦ ὁμοίως· αἱ δὲ κατὰ τοιαύτης τινὸς γνώμης ἀντιρρήσεις εἶναι καὶ ὀλιγώτεροι καὶ ἀσθενέστεροι, ἢ αἱ κατὰ τῶν ἄλλων προμνημονευθεισῶν ὑποθέσεων καὶ εἰκαστικῶν ἐκδοχῶν.

β) Ἀναγωγή τοῦ θησαυροῦ εἰς ἀρχαίας παραδόσεις ἐν Τίρυνθι· χρονολόγησις αὐτοῦ.

Τὴν γνώμην δὲ μάλιστα ταύτην δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν πρὸς ἀρχαίας τοπικὰς παραδόσεις, ὧν ἀρκοῦντως πλουσίαν κληρονομίαν κατέλιπον ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς· βεβαίως ἡμῶς δὲν διατεινόμεθα ἕτι ἐξ αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἀποκομίσωμεν ἀσφαλῆ

τινα τεκμήρια ἢ σημεῖα πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ εὐρήματος συμφώνως τῇ ἐκτεθείσῃ ὑποθέσει· ἀπλῶς μόνον θὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην καὶ θὰ ἐξάρωμεν διηγήσεις τινὰς ἀπὸ λίαν γενικῆς ἀπόψεως, ἵνα καταδείξωμεν ὅτι ὄντως συνέδησαν τοιαυτὰ τινα γεγονότα κατὰ τὴν Μυκηναίαν περίοδον, ἣ ἀνήκει ἀναμφιδόλως τὸ εὐρημα, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἀπόκρυψις θησαυροῦ κινδυνεύσαντος βασιλέως.

Καὶ παλαιότερα μὲν βεβαίως τοῦ εὐρήματος γεγονότα φέρονται τὰ τοῦ Σθενέλου, ὅστις, ἐκδικῶν τὸν φόνον τοῦ Ἡλεκτρούδος ὑπὸ τοῦ Ἀμφιτρύωνος, παλαιῶ βασιλέως τῆς Τίρυνθος, «παντὸς Ἄργους ἐξέβαλεν Ἀμφιτρύωνα καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς Τίρυνθος αὐτὸς κατέσχε», καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Ἀπολλόδ. ἐν Βιβλιοθ. Β' θ' 4. Νεωτέραν ταύτης, ὡς φαίνεται, εἶδησιν ἔχομεν τὴν τοῦ Τληπιόλεμου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἀναφέρεται ἤδη παρ' Ὀμήρῳ ἐν Β 661-663 ὅτι ἐφόρευεν ἐν Τίρυνθι τὸν βασιλέα αὐτῆς Δικύμνιον :

Τληπόλεμος δ', ἐπεὶ οὖν τράφ' ἐνὶ μεγάρῳ ἐυπήκτω,
αὐτίκα πατρὸς ἑοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα,
ἤδη γηράσκοντα, Δικύμνιον ὄζον Ἄρης.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ φόνου τούτου, καὶ περὶ τοῦ Δικυμνίου αὐτοῦ, ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολλὰ καὶ ἰσχυρῶς συγκρουόμενα πρὸς ἀλλήλας παραδόσεις, αἵτινες δύνανται, κατ' ἐμὴν γνώμην, νὰ διευθετηθῶσιν ὀπωσδήποτε σαφῶς, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρξαν δύο τοῦλάχιστον Δικύμνιοι βασιλεῖς τῆς Τίρυνθος, πάππος καὶ ἑγγονος, ἢ ἄλλως ἀπόγονος τοῦ πρώτου ὁμώνυμος ὁ ἕτερος· τοιαύτην ὑποψίαν, πλείστας συγκεχυμένας περὶ τούτων παραδόσεις δυναμένην νὰ ἐρμηνεύσῃ, δὲν εἶδομεν ἐκφραζομένην ὑπὸ τοῦ Jessen ἐν τῇ *Lexikon der Mythologie* κλ. τοῦ Roscher τόμ. II° σελ. 2047-2048.

Καὶ δὲν προτιθέμεθα μὲν ἐν ἀπλῇ ἀνακοινώσει νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν διαλεύκανσιν τῶν τοιούτων, λίαν σκοτεινῶν ἄλλως παραδόσεων, λεκτέον ἕμῳς ὅτι Δικυμνίου τινός, βασιλέως τῆς

Τίρυνθος, ἐδεικνύετο τάφος ἢ ἡρῶον ἐν Ἄργει (1), παρ' ὃν λέγεται ὅτι ἐσφάγη ὁ βασιλεὺς Πύρρος παρὰ Πλουτάρχου ἐν β. Πύρρου λδ' «αὐτὸς δὲ (ἐνν. Πύρρος) κατενεχθεὶς παρὰ τὸν τοῦ Λικυμνίου σηκὸν ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀγνοούμενος»· ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι εἰς μὲν υἱὸς τοῦ Λικυμνίου, ὁ Οἰωνός, ἐφανεύθη ὑπὸ τῶν παίδων τοῦ Ἴπποκόωντος (2), οἱ δύο δ' ἕτεροι, ὁ Ἀργεῖος καὶ ὁ Μέλας, ἐν τῇ κατὰ τῆς Οἰχαλίας ἢ τῆς Τροίας ἐκστρατεία τοῦ Ἡρακλέους (3).

Καὶ ταῦτα μὲν παραδείγματα ἕνεκα παρεθέσαμεν, καὶ δυνάμεθα ἔτι μᾶλλον νὰ αὐξήσωμεν δι' ἐτέρων παραδόσεων, ἵνα καταδειχθῇ ὅτι κατὰ τοὺς ἐνδεικνυμένους ὑπὸ τῶν ἐν Τίρυνθι εὐρημάτων τούτων χρόνους συνέβησαν ὄντως γεγονότα, καθιστῶντα πιθανὴν τὴν εἰκασίαν περὶ ἀποκρύφως θησαυρῶν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων τοῦ τόπου. Τμήμα δὲ τοιοῦτου ἀποθέματος εἶναι ὁ εὐρεθεὶς λέβης μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ, ὧν τινὰ μὲν ἀντικείμενα, ἐμφανῶς ὁ μέγας δακτύλιος, εἶναι οἰκογενειακὰ κειμήλια λίαν παλαιότερας περιόδου, τὰ δὲ λοιπὰ φαίνονται ἀνήκοντα τῷ τέρματι τῆς Μυκηναίας περιόδου, ἤτοι τοῖς ὀλίγον περὶ τὰ Τρωϊκὰ ἢ μετ' αὐτὰ χρόνοις, καθ' οὓς καὶ ἀνατροπὰί πολλαὶ καὶ φόνοι βασιλέων καὶ ἡγεμόνων ἐγένοντο, καὶ μεταβολαὶ πολιτειῶν διὰ τῶν στάσεων καὶ συγχύσεις μεγάλαι διὰ τῶν εἰσβολῶν τῶν ἐχθρῶν.

Ἦτο ἄρα εὐλογον τὸ ὅτι ἐν τοιαύτῃ τινι περιπτώσει, ἕνεκα τοῦ ἐπικρατήσαντος χάους καὶ τῆς ἀβεβαιότητος τῶν πραγμάτων, εἰς τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Τίρυνθος, ἢ αὐτόχρημα ὁ τελευταῖος, ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν κινδύνων εὐρεθεὶς, ἀπέκρυψε κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἄνω ἐκτεθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἐνδεικνυόμενον τρόπον τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ὧν ἐν μέρος ἀποτελεῖ ὁ εὐρεθεὶς ἐν τῷ λέβητι.

(1) Πανσαν. ἐν Β' 22, 8 «ἐρχομένῳ δὲ ὁδὸν εὐθείαν ἐς γυμνάσιον Κυλάβαριν . . . τέθαιπαι δὴ Λικύμνιος ὁ Ἡλεκτρῶνος».

(2) Ἀπολλόδ. ἐν Βιβλ. Β' κς' 2 «μᾶλλον δὲ ὠργίσθη (ἐνν. Ἡρακλῆς) ὅτι τὸν Λικυμνίου παῖδα (ἐνν. Οἰωνόν) ἀπέκτειναν (ἐνν. οἱ Ἴπποκόωντος παῖδες)». Ἐτάφη ἐν Σπάρτῃ, ὡς λέγει ὁ Πανσαν. ἐν Γ' 15, 4-5.

(3) Ἀπολλόδ. ἔ. ἀ. Β' κη' 5.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρονολόγησιν τοῦ εὐρήματος οὐδεμία (1) φαίνεται ἔτι δύναται νὰ προκύψῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἄνω τεθέντος ὄριου, ἔτι ἀνήκει κατὰ τὸ μέγιστον κῦτόν μέρους τοῖς περὶ τὸ 1000 π. Χρ. χρόνοις· τοῦτο ἐνδεικνύουσιν ἄλλα τε γεγονότα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν χρυσῶν εὐρημάτων, ὄντα τέχνης ἀποκλινούσης πρὸς τὴν τῆς Γεωμετρικῆς καὶ οὐχὶ τῆς λαμπρᾶς Μυκηναϊκᾶς περιόδου· σπουδαιότατον δὲ φαινόμενον εἶναι ἡ εὑρεσις τῶν ὑπολειφθέντων ἀκατεργάστων μετάλλων καὶ ἐλεφαντοστοῦ, βεβαιούντων τὴν ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου ἀναγραφομένην συνήθειαν τῆς ἐπιτοπίου κατασκευῆς τῶν τεχνουργημάτων ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν ἐνώπιον τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἄλλων ἐργοδοτῶν, οἵτινες παρεῖχον αὐτοῖς τὰ ὕλικά, ἵνα ᾧσι βέβαιοι περὶ τῆς γνησιότητος καὶ καθαρότητος τῶν μετάλλων. ἔτι δὲ περὶ τῆς μὴ ἀλλαγῆς μὴδ' ὑφαιρέσεως αὐτῶν.

Καὶ περὶ μὲν τούτων προτιθέμεθα νὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἐν τῇ μελετωμένῃ ἐκδόσει τῶν εὐρημάτων, ἣν παρασκευάζομεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Κάρω· ἔτι δὲ τὰ εὐρήματα ταῦτα ἔχουσι τὸν χαρακτηριστῆρα βασιλικῶν πραγμάτων, δὲν δύναται νὰ προκύψῃ οὐδεμία, ὡς νομίζω, ἀμφιβολία, λαμβανομένου μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ μεγάλου δακτυλίου, ὅστις ἐχρησίμευεν ἐμφανῶς καὶ ὡς σφραγίς, πρὸς ἐπιπίπτωσιν τῶν βασιλικῶν δικταγῶν καὶ θελήσεων· ὁμοίως χρήσεως θὰ ἦτο καὶ ὁ κύλινδρος, οὗ τὰ σύμβολα ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τὰ σήματα λυγρὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ ταῦτα ὑπὸ Τίρυνθίου βασιλέως ἀποσταλέντα (βλ. Διάδ. Ζ στίχ. 168 κ.έ.).

7) Ἀνεύρεσις τάφων καὶ σπουδαίου κτίσματος ἐν Τίρυνθι
Ἑρμακες· βολεοί.

Τῇ δὲ 14^ῃ καὶ 15^ῃ δεκεμβρίου μετέβημεν πάλιν μετὰ τοῦ Κάρω εἰς Τίρυνθα. ἔνθα οὗτος διὰ δέκα καὶ πέντε ἡμερῶν ἐπεξέτεινε τὴν ἀνασκαφὴν μου ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐν ἣ εἶχεν εὑρεθῆ

(1) Τὰ κατὰ τὴν χρονολόγησιν θὰ ἐξετάσωμεν εὐρύτερον ἐν τῇ εἰδικῇ ἐκδόσει καὶ ἀπεικονίσει τῶν εὐρημάτων τούτων.

ὁ λέβης· ἐδεβαίωσε δὲ τὴν ὑπαρξίν οἰκίσκων λίαν πενήτων ἀνθρώπων τῆς Μυκηναίας περιόδου, ἐφωτογράφησεν αὐτοὺς καὶ ἐποίησε διαγράμμα τῶν ἀκινήτων εὐρημάτων· μετὰ δὲ ταῦτα κατέχωσέ τινας τῶν ποιηθεισῶν τάφων, ἵνα μὴ ἐμποδίξωσι τὴν δίοδον.

Κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἡμερῶν τούτων, λαβὼν καὶ ἐγὼ ἓνα ἐργάτην τῶν τοῦ Κάρω, μετέβην πρὸς δοκιμαστικὴν ἐξερεύνησιν σημείων τινῶν τῆς παρακειμένης πεδιάδος, ἅτινα ἐφαίνοντό μοι δοκιμασίας ἄξια· ἰδίως προεθέμην σκοπὸν τὸ μὲν νὰ ἴδω τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους τῆς πεδιάδος, ἂν δὴλον ὅτι ἦτο εὐθετον πρὸς ποίησιν θολωτῶν τάφων, τὸ δὲ νὰ ἐξακριβώσω, ἂν ὑπόπτων τινῶν ὑψωμάτων αὐτῆς ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πρὸς τινα σκοπὸν, μάλιστα πρὸς ποίησιν μεγάλων τάφων ἢ ναῶν.

Ἐσκαψα δὲ τὸ πρῶτον ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων Ἀνατολικῶς τῆς τετειχισμένης ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος. Ἐναυθῆ, κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ἀμπελωνος τοῦ Μπαλάσκα, ἐν τῇ συμβολῇ αὐτοῦ πρὸς παρακείμενον ἀγρόν, ὑπάρχει μικρά τις ἄγονος ἔκτασις, ἐφ' ἧς οἱ γεωργοὶ ἀπορρίπτουσι ἀπὸ μακρῶν χρόνων τὰ λιθάρια, τὰς ρίζας καὶ τὰς ἀκάνθας τῶν ἐγγυὲς καλλιεργουμένων ἀγρῶν.

Τὰ οὕτως ἀπορριπτόμενα ἐσχημάτισαν σὺν τῷ χρόνῳ μέγαν σωρόν, ἐκτάσεως πεντήκοντα περίπου τετραγωνικῶν μέτρων, ἐφ' οὗ ἀνεφύησαν πολλοὶ θάμνοι καὶ ἄγρια δενδρόλλια. Καλοῦμεν δὲ τοὺς τοιοῦτους σωρούς, τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς οὕτω ποιούμενους, οἱ ἐν Ἀρκαδίᾳ «ἀρμακᾶδες», ἐξ ὁρθῆς ὁ «ἀρμακᾶς», ὁμοίως δέ, ὡς ἐμάθομεν, ὀνομάζουσιν αὐτοὺς καὶ οἱ ἐν Τίρυνθι καὶ τῇ λοιπῇ Ἀργολίδι γεωργοί, τινὲς δὲ καὶ «γκουρμιάδα».

Ἡ δημώδης λέξις ἀρμακᾶς εἶναι ἐμφανῶς ἀρχαία Ἑλληνική, ὁ ἔρμαξ (ἔρμακας καὶ κατὰ τινα συνεκδρομὴν πρὸς τὸ ἀρμαθιά κττ. ἀρμακᾶς) παρηγμένη ἐκ τοῦ «ἐρμαῖ»· μνημονεύεται δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδικοῦ Πάρωνος, ἐν τοῖς ὄροις τῶν Τεγεατῶν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ Ἀργεῖους, θέσις Ἐρμαῖ· «ἐστήκασι δὲ ἐπὶ τοῖς ὄροις Ἐρμαῖ λίθου, καὶ τοῦ χωρίου τὸ

ὄνομά ἐστιν ἀπ' αὐτῶν » (1), ὡς λέγει ὁ Πausan. ἐν Β' 38, 7 καὶ περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Κ. Ῥωμαῖος πραγματεῖαν, ἣς δὲν ἔχω ἀντίτυπον πρὸς σύγκρισιν. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον σωροὶ λίθων πρὸς δῆλωσιν τῶν συνόρων καὶ ἐρμῆς Ἑρμοῦ ἐφ' ἐκάστου, ἐπιγεγραμμένος ἠδὲ πως «ἐπὶ τάδε Ἀργείων-Γεγεατῶν-Λακεδαιμονίων»· ἐξ ὁμοίου τινὸς λόγου, ἴτοι ἔνεκα σωροῦ τινος λίθων, θὰ ἐπωνομάσθησαν καὶ ἄλλαι θέσεις ἢ πολίχνηι «Ἐρμαῖον-Ἐρμαῖα».

Οἱ δ' ἐν τοῖς πεδίοις μέρεσι τῆς Θεσσαλικῆς Μαγνησίας γεωργοὶ κατὰ τὸ Πήλιον ὄρος ὀνομάζουσι τοὺς σωροὺς τούτους τῶν ἀπορριμμάτων τῶν ἀγρῶν «νοβολιοὺς» ἢ «ὀβολιοὺς», ἐξ ὀρθῆς «ὀ νοβολιός», ἢ «ὀ (ὀ)βολιός». Καὶ ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἀρχαία Ἑλληνική, βεβαίως ὁ βολεός· διότι ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πausan. ἐν Β' 36, 3 ἐν τῇ Ἑρμιονίδι θέσις Βολεοί: «καὶ ἐπὶ Βολεούς· οἱ δὲ Βολεοὶ οὗτοι λίθων εἶσι σωροὶ λογάδων».

Ἐκ τῆς λέξεως δὲ τούτης «ὀβολιός» φαίνεται πιθανὸν ὅτι προέκυψεν ἡ ὀνομασία μιᾶς τῶν μεγίστων πόλεων τῆς νῦν Ἑλλάδος, τοῦ Βόλου τῆς ὑπὸ τὸ Πήλιον Μαγνησίας· δι' αὐτῆς θὰ ἀπεκλήθη πρῶτον τὸ ἐν τῇ πεδιάδι ὕψωμα, ὀμοιάζον μεγάλῳ σωρῷ, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἴωλικός, μετέπειτα δὲ «Κάστρον» τι, κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ποιηθέν, καὶ νῦν ἐν μέρει σφζόμενον κατὰ τὴν κλυομένην «τὰ Παλαιὰ» συνοικίαν τοῦ Βόλου. Ἡδύνατο δ' εὐχερῶς ἐκ τοῦ «ὀβολιός» νὰ προκύψῃ «ὀ Βολιός» καὶ ἐξ αὐτοῦ «Βόλιος - Βόλος»· διότι ὁ ἀναδιόρθωσις τοῦ τόνου ἔχει τὰ ἀνάλογα. Ἐπίσης ἐκ τοῦ «νοβολιός» φαίνεται ὅτι παρήχθη ὑπὸ τῶν λογιωτέρων τὸ «Ἄνω Βόλος», τῆς λέξεως «ἄνω» μὴ οὔσης δημοτικῆς· ὄντως δὲ ὑπάρχει μεμονωμένος τις βρονδός

(1) Σήμερον ἡ θέσις αὕτη καλεῖται «ἰς τοὺς φονεμένους», ὡς ἤκουσά ποτε· θὰ ἀπεκλήθη δ' ἐκ τοῦ συμβεβηκότος, τῶν χωρικῶν ὀρώντων σωροὺς λίθων καὶ νομιζόντων ὅτι δι' αὐτῶν κατέλευσάν τινάς ποτε ἀνθρώπους· διότι τοὺς ἐναγεῖς καταλεύουσι καὶ ἐγείρουναι σωροὺς λίθων ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ φόνου, τὰ καλούμενα «ἀνάθεματα», οἷα καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ποιοῦσιν εἰς μνήμην τῶν μέγα τι κακῶν ποιησάντων, ἐκάστου παροδίτου ὀφείλοντος νὰ ῥίπῃ «πέτραν» ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ εἴπῃ «ἀνάθεμά τον».

ἐν εἶδει σωροῦ παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, καλούμενον «Ἐπισκοπή», περὶ οὗ βλ. Πρακτικά 1910 σελ. 200-203.

Παρὰ τὰ κράσπεδα λοιπὸν τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Τίρουθος μνημονευθέντος τοιοῦτου ἐπάρματος εἶδον ὅτι ὑπῆρχον μεγάλοι τινὲς λίθοι, κατακεχωμένοι τὰ πολλά, λαξευτοὶ ἐπὶ τινων πλευρῶν, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκληφθῶσιν ὅτι κατολισθήσαν ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Τίρουθος, κειμένων λίαν μακρὰν ἐντεῦθεν, οὔτε ὅτι ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐκεῖνου, μὴ ὄντος βραχώδους μηδαμοῦ ἐπὶ μακρὰν ἑκτασίν· θὰ προήρχοντο ἄρα οἱ λίθοι οὔτοι ἐκ τινος ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ, ὑποκείμενον ἐν ἐρειπίοις, ἤμπόδιζε τὴν δίοδον τοῦ ἀρότρου· τούτου ἕνεκα οἱ γεωργοὶ ἄφινον τὸν κατ' αὐτὸ χῶρον ἀκαλλιέργητον καὶ ἄσπορον, ὡς ἐνέχοντα πυκνῶς τὰ ὑπ' αὐτῶν καλούμενα «κρούγματα», ἧτοι ἀβαθεῖς προσκρούσεις καὶ ἐμπόδια τοῦ ἀρότρου.

Ἐνταῦθα ἀνασκάψας, εὔρον μετ' οὐ πολὺ τοιχάριον, καὶ παρ' αὐτὸ χυλικὴν φυάλην ἀρχαίαν, ἀκέραιον, καὶ δύο χαλκοῦς μικροὺς δίσκους, ὧν ὁ εἷς ἦτο περιφερῆς καὶ λεπτός, ὁ δ' ἕτερος ὀρθογώνιος καὶ τι χονδρός· πρὸς τούτοις εὔρον παρ' αὐτὰ καρφίδας τινὰς καὶ βελόνας χαλκᾶς καὶ τινα μικρὰ ἐμβλήματα χαλκᾶ, καὶ πῆλινον μικρὸν εἰδῶλιον γυναικός, ὀρθῆς ἵσταμένης, ἀκέραιον, διατηροῦν ἔτι ἱκανὰς τῶν βαφῶν, ὃν δὲ τύπου τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος. Ὑπ' αὐτά, εἰς ἐλάχιστον βάθος, εὔρον ἴχνη ὀστῶν ἀνθρώπου μικρᾶς ἡλικίας, ἰσχυρῶς ἀποσυντεθειμένων ὑπὸ τοῦ χρόνου· τούτων ἕνεκα, καὶ ἐκ τινων παρακειμένων ἀξέστων πλακῶν, πάσαι ἐμπετηγμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους βαθέως, εἰκάζων, συμπεραίνω ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουσι τάφοι τῶν μνημονευθέντων χρόνων.

Ἄλλ' ὑποκάτω πάντων τούτων, εἰς βάθος 0·50-0·80^μ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους ἐν συνόλῳ, συνήντησα λατυπώδη συντρίμματα πύρων, καὶ ὀλίγον ὑπ' αὐτὰ δύο μεγάλους πύρους χρώματος τεφροῦ, κατὰ χώραν μὲν κειμένους, διεφθαρμένους ὅμως πολλοῦ ὑπὸ τῶν γεωργῶν, διανοιξάντων βόθρους, ἀρκοῦντως βαθεῖς, πρὸς ἐμφύτευσιν κλημάτων ἀμπέλων.

Ἡ ὕπαρξις τῶν πύρων τούτων καὶ τῶν παρακειμένων διε-

σπαρμένων ἀρκούντως μεγάλων λαξευτῶν λίθων, δηλοῖ ὅτι ἐνετύχομεν σημαντικῶ τινι ἀρχαίῳ Ἑλληνικῶ κτίσματι, ἴσως τάφῳ τινὶ μεγάλῳ, ἢ καὶ λίαν ἀρχαίῳ, ἐφ' οὗ, πάλαι καταπεσόντος, ἐτάφησαν ἄνθρωποι. Κληθεὶς δὲ καὶ προσελθὼν ὁ Κάρω καὶ ἰδὼν ταῦτα πάντα, ὡμολόγησε τὴν ὑπαρξίν ἐκεῖ σημαντικοῦ τινος ἀρχαίου κτίσματος, λόγῳ ὁμοῦ τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς ὄρας τοῦ ἔτους, ἐθεώρησεν εὐλογον τὴν ἀναβολὴν τῆς πλήρους ἀνασκαφῆς αὐτοῦ εἰς τὸ προσεχὲς ἔαρ'· τούτου ὁ ἕνεκα κατέχωσα πάλιν τὴν σκαφὴν ταύτην.

Τῇ δὲ ὑστερίᾳ, 15^η δεκεμβρίου, οἱ ἐξακολουθοῦντες τὴν ἀνόρυξιν τῶν παροδίων τοῖς ἀγροῖς τάφρων ἐργάται τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ, συνήντησαν οὐ μακρὰν τῆς θέσεως, ἐν ἣ εἶχεν εὑρεθῆ ὁ λέβης, μεγάλην κεραμίδα· ἀνασκάψας ἐκεῖ δι' ἐργατῶν τοῦ Κάρω, εἶδον ὅτι αὕτη μετὰ τινων πλακοειδῶν λίθων ἐχρησίμευσεν ὡς πῶμα καλύψεως νεκροῦ τινος μέσης ἡλικίας ἀνθρώπου, οὐ εὔρον ὑποκείμενα τὰ ὀστᾶ καὶ οὐδὲν κτέρισμα. Ὁ Κάρω βεβαίῳ ὅτι τοιοῦτους λίαν πτωχοὺς τάφους τῆς Γεωμετρικῆς περιόδου εἶχεν εὔρει πολλοὺς ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος, εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἀπ' αὐτῶν ἐνίους.

8) *Δοκιμασίαι πρὸς ἀνεύρεσιν θολωτῶν τάφων ἐν Τίρυνθι·
διάκρισις ἀναχώσεων· ἀπαραίτητα στοιχεῖα
πρὸς ποίησιν θολωτῶν τάφων.*

Λαθὼν δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ παρὰ τοῦ Κάρω τρεῖς ἐργάτας, ἐδοκίμασα δι' ἀνασκαφῆς ἐπὶ τινος κρασπέδου τῆς παρακειμένης ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος πρὸς εὔρεσιν θολωτοῦ τάφου· διήνοιξα δὴλα δὴ πλησίον τῆς εἰς τὸ χωρίον «Κοφίνι» ἀγούσης δημοσίας ὁδοῦ δύο μικρὰς τάφρους, ἵνα ἴδω τὴν σύστασιν τῶν χωμάτων πρῶτον, ὁπόσα εἶχον ἄνωθεν κατολισθήσει σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ τὰ ὑπ' αὐτά, ἂν ἦσαν εὐθετα πρὸς ποίησιν θολωτοῦ τάφου.

Βαθύνων δ' ἐπὶ ἐν μέτρον, συνήντων θραύσματα ἀγγείων, τῆς Μυκηναίας μόνον περιόδου, καὶ μικροὺς διεσπαρμένους λίθους, μὴ ἀποτελοῦντας τοιχάρια οἰκίσκων, οἷοι, ἂν ὑπῆρχον, θά

ἀνευρίσκοντο κατ' ἐκεῖνο τοῦ βάθους, ἐξισούμενον πρὸς τοὺς ὑπὸ τὸν λέβητα οἰκίσκου· βαθύτερον δὲ τοῦ μέτρου ἤρξαντο ἀναφκινόμενα πλείονα θραύσματα ἀγγείων πηλίνων, γραπτῶν, καὶ τούτων ἐξαιρέτου τέχνης καὶ κοσμήσεως, οἷα, καθ' ἃ μοι εἶπεν ὁ Κάρω, οὐχὶ πολλὰ εἶχον εὑρεθῆ κατὰ τὰς γενομένας προγενεστέρας γενικὰς ἀνασκαφὰς τῶν τε ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως κτισμάτων καὶ τῶν εὐθὺς ὑπὸ τὰ τεῖχη σημείων.

Πρὸς δὲ τούτοις παρετήρησα ὅτι ἀπὸ τοῦ βάθους ἐκεῖνου τὰ ἀνευρισκόμενα ἐν τοῖς χώμασι λιθάρια ἐνεφάνιζον ἐπικεκολλημένας πωρώσεις μικρὰς, οἷαι συνήθως σχηματίζονται ἐπὶ τῶν λίθων διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἀναχώσεων· πράγματι δὲ τοιαύτας ἀναχώσεις ἀναμένομεν ἐν τοῖς ὁρόμοις τῶν σημαντικῶν θολωτῶν τάφων, ὧν ἐγένετο μακρὰ χρήσις πρὸς ταφήν τοῦ ἐκάστοτε ἀποθνήσκοντος μέλους τῆς οἰκογενείας πολυχρονίου γένους, οἷα τὰ τῶν βασιλέων τῆς Τίρυνθος· διὸ εἰκάζω, καίτοι ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ὑπῆρξεν ὀλίγων ὥρων μόνον ἔργον, διὰ τῶν μνημονευθέντων ἐργατῶν, ὅτι ἐκεῖ που δυνάμεθα νὰ ἀναμένομεν θολωτὸν τάφον.

Διότι ἡ κατολισθήσις χωμάτων ἐκ τῆς ὑπερκειμένης ἀκροπόλεως, ἐξ οὗ γεγονότος ἠδύναντο ἐπίσης νὰ προέλθωσιν αἱ παρατηρηθεῖσαι πωρώσεις τῶν λιθαρίων καὶ τὰ θραύσματα τῶν ἀγγείων καὶ οἱ διεσπαρμένοι λίθοι, καθίσταται ἡττοῦ πιθανή, λόγῳ μάλιστα τῆς μακρᾶς ὀπωσθήποτε ἀποστάσεως καὶ τοῦ ἱκανοῦ βάθους, εἰς ὃ ἐξικόμεθα διὰ τῆς σκαφῆς· τοσαύτη ἔκτασις χωμάτων, προελθόντων ἐκ κατολισθήσεων, θὰ ἐφαίνετο παράδοξος, καὶ μόνον δι' ἐπίτηδες γενομένων ποτὲ ἀπορρίψεων ὑπ' αὐτῶν τῶν Μυκηναίων κατοίκων ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθῇ· ἀλλὰ λόγος τις πρὸς τοιαύτην παραδοχὴν δὲν ἐμφαίνεται.

Τούταντιον δὲ ἡ σύστασις τοῦ κατὰ τὸ ἀνασκαφὲν τοῦτου σημείου ἐδάφους εἶναι ἀναμφιβόλως τὰ μάλιστα εὐθετος πρὸς ποίησιν θολωτοῦ τάφου. Διότι πρὸς τοιοῦτον ἔργον ἀπητεῖτο πρῶτον νὰ ἀνοιχθῇ μέγας καὶ λίαν βαθὺς στρογγύλος βόθρος, οὔτινος ἢ μὲν διάμετρος πρὸς ποίησιν σημερινικοῦ τινοῦ θολωτοῦ τάφου ἀπητεῖτο νὰ εἶναι ἐξ ἑσῶ μέτρων τοῦλάχιστον, ὃ δὲ ἄξων ὀκτώ· ἂν ὅμως οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοὶ τεχνίται, οἱ δῖοι Πελαγοί, οἱ

ποιούντες τοὺς θολωτοὺς τάφους, εὑρισκόν κατά τὴν διάνοξιν τῶν βόθρων τούτων συνεχεῖς βράχους συμπαγῶν λίθων, οἷοι εἶναι οἱ κατά τὰ Νότια κράσπεδα τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος εὐθὺς ὑπὸ τὰ τεῖχη φυσικοὶ βράχοι, ἢ κοινῶς ὑπὸ τῶν νῦν κτιστῶν καλουμένη «ρίξιμνιά πέτρα» ἢ «μαντέμι», θὰ ἐγκατέλειπον βεβαίως τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς ἐπίμοχθον, δαπανηροτάτην καὶ κινδυνώδη πρὸς τοιαῦτα κτίσματα· τὸ αὐτὸ θὰ ἔπραττον, ἂν εὑρισκόν εἰς ἤττον τοῦ ἀπαιτουμένου τέρματος ὕδωρ, διὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου καὶ προσομοίους τεχνικοὺς λόγους.

Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐδέτερον συνέβαινε· διότι παρατηρήσαμεν εἰς ἀπόστασιν 100^μ περίπου ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ εὐρέθη ὁ λέβης, ὅτι χωρικός τις τῶν νῦν ἔχει διανοίξει βόθρον ἀρκούντως μέγαν πρὸς ποίησιν φρέατος, καὶ τελείως ὅμοιον ἐκείνου, ὃν θὰ διήνοιγον οἱ παλαιοὶ κτίσται πρὸς ποίησιν θολωτοῦ τάφου. Ἐν αὐτῇ λοιπὸν, παρατηρήσαμεν ὅτι τὸ χῶμα ἀπὸ μὲν τοῦ νῦν ἔδαφους μέχρι που βάθους 0·80^μ εἶναι μαλακὸν καὶ παχύ, τὸ νῦν καλλιεργούμενον γονιμώτατον ἔδαφος τῆς πέριξ πεδιάδος. Περαιτέρω δ' ἐπὶ βάθος 3^μ καὶ πλέον ὑπάρχει στρῶμα τροχμαλοπαγές, συγκεείμενον ἐκ σκύρων, οἷους συγκαμίζουσιν οἱ κατακλύζοντες χεῖμαρροι, ἐστηματισμένον λίαν μὲν συμπαγές, οὐχὶ δὲ δυσχερῶς διανοιγόμενον διὰ τῆς σκαπάνης, καὶ μὴ κατακρημνιζόμενον εὐχερῶς· μετὰ δὲ τὸ στρῶμα τοῦτο ὑπάρχει ἐπὶ βάθος 2^μ περίπου χῶμα ἀργιλλῶδες ἐρυθρόν, στερούμενον παντελῶς λίθων, οὐ κατὰ τὸ τέρμα λίαν βαθύτερον ἀνευρίσκειται ὕδωρ τὸ πρῶτον, καὶ τοῦτο στάσιμον (πρβ. ἄνω σελ. 203).

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἐν τῇ ταπεινοτάτῃ σημείῳ τῆς παρὰ τὰ κράσπεδα ταῦτα πεδιάδος τὸ ὕδωρ ἀνευρίσκειται μόλις εἰς βάθος 6^μ, καὶ δὴ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ μετὰ βραγδαίας βροχάς, καὶ τοῦτο μὴ ἀναδύον μῆδὲ ἀνυψούμενον, συμπεραίνομεν ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς κρασπέδοις, περὶ ὧν προείπομεν, τοῖς ὀλίγον ἔξω τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα τὸ ἔδαφος εἶναι ἱκανῶς ὑψηλότερον, τὸ ὕδωρ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφνῆ εἰς βάθος 12^μ καὶ πλείονων ἔτι. Ἐὸ γεγονός τοῦτο, καὶ τὸ ἄνω δηλωθὲν πολλαχῶς μὴ βραχῶδες τοῦ τόπου, ἀποτελοῦσι τὰ δύο ἄριστα στοιχεῖα, ἅτινα ἠδύνατο νὰ ποθῆσῃ, καὶ ἅτινα ὄφειλε νὰ ἐπιζητήσῃ ὁ

τεχνίτης, ὁ ταχθεὶς παρὰ μεγάλην καὶ σπουδαίαν ἀκρόπολιν τῆς Μυκηναίας περιόδου νὰ ποιήσῃ ὑπόγειον θολωτὸν τάφον.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ ὑπαρξίς τοιούτων τάφων κατὰ τὰ δηλωθέντα κρᾶσπεδα εὐθὺς ἐξω τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος, αἱ δὲ γενόμεναι δοκιμασίαι, καίπερ οὐσαι καθ' ἑαυτάς λίαν μικρᾶς ἐκτάσεως, καὶ τούτου ἕνεκα μικρᾶς σπουδαιότητος, ὑποδεικνύουσιν ὅτι δὲν θὰ ἦτο ματαιοπονία ἢ εὐρυτέρα ἐξερεύνησις πρὸς τοιαύτην εὔρεσιν.

9) Ἡ ἐξιχνίασις θολωτῶν τάφων οἱ προδοικοὶ αὐτῶν δεῖκται· ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως καὶ οἱ λοιποὶ θολωτοὶ τάφοι διὰ τὴν ἐκσπλήθησαν λίαν πρωΐμως· πόθεν ἢ ἐπαννυμία τούτων ὡς «θησαυρῶν».

Δὲν ἀνεκαλύφθησαν ὅμως ἐνταῦθα ἄχρι τοῦδε τοιοῦτοι θολωτοὶ τάφοι, οὔτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν τυμβωρύχων, οὔτε ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἀλλ' οὔτε ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων, διὰ δύο κυρίως λόγους, ὧν ἕνεκα ἐν γένει δὲν ἀνεκαλύπτονται εὐχερῶς οἱ ἀσύλητοι θολωτοὶ τάφοι τῶν πόλεων καὶ τόπων τῆς Μυκηναίας περιόδου. Καὶ πρῶτος μὲν λόγος εἶναι ἡ ἔπιτεχνος ποιήσις αὐτῶν, ἣς ἕνεκα δὲν κατέπεσε μέρος τῆς θόλου, οὔτε διερράγη τί που αὐτῆς, οὐδὲ τῶν ἀντιμετώπων τοίχων τοῦ δρόμου οἱ ἀνώτατοι λίθοι διεφάνησαν ἐξ ἀπορροῆς τῶν χωμάτων, τελεσθείσης σὺν τῷ χρόνῳ, λόγῳ τοῦ ἐπικλινοῦς τῶν ἐδαφῶν, ἐν οἷς οἱ τάφοι οὗτοι ποιοῦνται συνήθως καὶ κατὰ προτίμησιν.

Δεύτερος δὲ λόγος διασώσεως τῶν θολωτῶν ἐν γένει τάφων ἀπὸ τε τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων τυμβωρύχων εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ὕψους τῆς θόλου· τοῦτο δηλαδὴ πρέπει ἐκ τῆς πρώτης ζώνης τῶν κατωτάτω δόμων νὰ ὑπολογισθῇ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ἵνα μὴ τὸ ἀνώτατον τῆς θόλου σημεῖον ὑπερβῇ τὸ τότε ὀρατὸν ὀριζόντιον ἐδαφος, ὅπως μὴ ληφθῇ ἀνάγκη ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τῆς ποιήσεως τύμβου διὰ συσσωρεύσεως πολλῶν ξένων φοριτῶν χωμάτων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ θολωτοῦ τάφου ὑπὲρ τὸ ὀπίσιον.

Διότι τὰ δύο ἐκτελέντα ἐλαττώματα ἀποτελοῦσι τοὺς προδί-

δοντας εαυτους θολωτους τάφους· εξ αυτων δε βεβαιως των ελαττωμάτων ωρμήθησαν ήδη οι αρχαιοι τυμβωρύχοι προς ανακάλυψιν και σύλησιν των εν τοις τάφοις τούτοις πλουσιωτάτων κτερισμάτων, ιδίως των εκ πολυτίμων μετάλλων πεπονημένων, των μάλιστα ενεκα επεζήτησαν επιμόνως και κατώρθωσαν πολυλάκις την ανευρεσιν και σύλησιν των τοιούτων τάφων, ως προκύπτει εκ τε αυτων τούτων των τάφων, ους νυν βλέπομεν πάλαι σεσυλημένους, και εκ χωρίων ετι αρχαίων συγγραφέων.

Ούτω λοιπόν ενεκα της εκ των εκτεθέντων αιτίων προκύψασης προδοικότητος, ανευρέθησαν πάλαι και εσυλήθησαν πολλοι και σπουδαιοι θολωτοι τάφοι, ο τε λεγόμενος *θησαυρός του Ατρέως*, ο μέγιστος μὲν και ἀριστος των τοιούτου ειδους, ἀλλ' ουχι ο προς απόκρυψιν εντεχνότατος, και ο της *Κλυταιμήςσρας* και του *Αγαμέμνονος* εν Μυκήναις, ετι δε οι των *Ιωλκίων* εν Διμηνίῳ της Θεσσαλικῆς Μαγνησίας, ο παρὰ τον «*Άγιον Ηλία*» της Τίρυνθος υπό του Κάρω εν ετει 1914 αποκαλυφθείς, ο εν *Ορχομενῶ* και ἄλλοι πολλοί, η ανευρεθέντες ήδη, η λανθάνοντες, *καίπερ* πάλαι σεσυλημένοι.

Εν μὲν δηλαδη τῷ τάφῳ του Ατρέως, παρὰ το καλῶς προς στερεώσιν των χωμάτων του δρόμου κατασκευασθὲν εξω της αρχῆς αυτου ἀνάλημμα. δὲν υπελογίσθη καλῶς η συν τῷ χρόνῳ ουχι μακρῷ απορροή των επικειμένων ανωτάτω ἐπὶ των τοίχων του δρόμου χωμάτων ταυτα λοιπόν, μη επικείμενα πολλὰ και στερρῶς, λόγω δε και της αποτόμου κλίσεως, παρασυρθέντα κατ' ὀλίγον υπό των υδάτων των βροχῶν, ἐπέδειξαν, ὀλίγου αιῶνας μετα την ποίησιν του τάφου, τους αντιμετώπους τοίχους, και προῦδωκαν τοις τυμβωρύχοις λίαν πρωίμως το μνημειον, ὅπερ φαίνεται οτι και ἐπὶ της κορυφῆς υπὲρ το ὄπαιον ἔφερε και ξένα φορητὰ χῶματα σεσωρευμένα, προδοικὰ της υπάρξεως αυτου ἐπίσης.

Τοιούτων δε φορητῶν χωμάτων μέγαν σιωρὸν εἶχον και ο της Τίρυνθος εις τὰ κράσπεδα του βουνου του «*Άγιου Ηλία*» μνημονευθείς τάφος, και ο ἕτερος των εν Διμηνίῳ, ο ἀκέραιος, υπάρχοντα ετι, και λίαν μακρόθεν προδίδοντα τον τύμβον και τὰ υποκείμενα αυτῷ· τούτο δε το γνώρισμα δὲν ἠδύνατο βε-

βαίως νὰ διαφύγη τὸ ἡσυχιμένον βλέμμα τῶν ἀρχαίων τυμδωρύχων.

Ὁ δὲ λεγόμενος τάφος τῆς *Κλυταιμίστρας*, καὶ ὁ οὐ μακρὰν αὐτοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐν Μυκῆναις, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ἐν Διμηνίῳ, ὁ μὲν πρῶτος καὶ λόγῳ τῆς συναντήσεως ἀφθόνων ὑδάτων κατωτάτω, πάντες δ' ἕνεκα τῆς μὴ στερραῆς ποιήσεως τῆς θόλου, διασεισθέντες σὺν τῇ χρόνῳ, ἐνεφάνισαν ἐκ τῶν ἄνω, ἣ ποῦ ἐκ τῶν πλαγίων, ὁπᾶς, δι' ὧν, ἰδόντες τὸ ὑποκείμενον χάος οἱ τολμηρότεροι τῶν ἀρχαίων τυμδωρύχων, κατήλθον, ἐσύλησαν αὐτούς καὶ ἀφήκαν. ἵνα καταπέσωσι σὺν τῇ χρόνῳ· τινὲς δὲ κατέπεσον, προτοῦ συληθῶσιν, ὡς ὁ τοῦ «*Καπακλί*» παρὰ τὸν Βόλον, ὁ ἐν «*Δρανίτσα*» τῶν Δολόπων, ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφεῖς· καὶ ἄλλοι ὁμοίως τούτοις εὐτελεστέρας καὶ ἀμελεστέρας ἐργασίας.

Τοιοῦτοι λοιπὸν καὶ ὅμοιοι λόγοι κατέστησαν ἐμφανεῖς λίαν περιφήμους τάφους θολωτοὺς τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου, οἵτινες, πάλαι συληθέντες, ἐπωνομάσθησαν διὰ τῆς παραδόσεως αὐτῶν τῶν τυμδωρύχων παρὰ τῇ λαφ' *θησαυροὶ* εὐλόγως, ὡς πλουσιώτατα καὶ πολυτιμώτατα ἐνέχοντες κτερίσματα, καὶ ταῦτα ἐντὸς ὑπογαίων καὶ ἀποκρύφων κρυπτῶν.

Ἀλλὰ τοῦνκντίον οἱ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ προνοίας καὶ δι' εὐφυῶν ὑπολογισμῶν τοῦ ὕψους τῆς θόλου ποιηθέντες θολωτοὶ τάφοι, δὲν ἐπέδειξαν δι' οὐδενὸς τῶν ἐκτεθέντων σημείων τὴν ἑαυτῶν ὑπαρῆν τοῖς τυμδωρύχοις, καὶ οὐ μόνον ἀσύλητοι παραμένουσιν ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ ἄρτιοι τὰ πολλὰ καὶ λίαν ἀφανεῖς, εἰ μὴ ποτε κατὰ τινα συγκυρίαν εὐρέθητάν τινες ἕνεκεν ἄλλων λόγων.

Τοιοῦτους λοιπὸν, λίαν ἐντέχνως πεποιημένους τάφους, ἀναμένομεν μάλιστα ἐν *Τίρουνθι*, ἀποβλέποντες εἰς τὴν καὶ νῦν ἔτι καταπλήττουσαν τέχνην, μεθ' ἧς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ μεγαλοφύεις ὄντως κτίσται ἐποίησαν τὰ τείχη, καὶ μάλιστα τὰς ὑπερμεγέθεις στήραγγας, τὰς κρύπτας καὶ μυθικὰς διεξόδους αὐτῶν, ἔτι δὲ τοὺς ὑπογαίους ὀχετούς, ἅτινα καὶ νῦν ὁ τὸ πρῶτον καὶ ἄνευ ἐμπεύρου ὁδηγοῦ ἐπιτραπετόμενος τὴν *Τίρουνθα*, δυσκόλως δύναται νὰ ἀνεύρη.

Ἀκριβῶς δὲ ταῦτα καὶ ἡ γενικὴ ἐμφάνισις τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὡς πανόπλου καὶ μέχρι ὀδόντων ὠπλισμένου ἀνθρώπου, δι' ἧς τὸν τειχισμόν οὕτως ἀπητήθησαν μέγισται δαπάναι, δεικνύουσιν ὅτι τὰ βασιλικὰ γένη τῆς Τίρυνθος καὶ εὐημέρησαν σπουδαίως καὶ περὶ ποιήσεως μεγαλοπρεπῶν τάφων δι' ἑαυτὰ ἐμερίμνησαν· διότι ἡ ἐν γένει ἐπισκόπησις τῆς Μυκηναίας περιόδου, ἰδίως ἐν Ἀργολίδι, καθιστᾶ ἐμφανῆς τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐλογίζοντο τὸν παρόντα βίον ὡς ἀπλήν προπαρασκευῆν τοῦ αἰωνίου· διὰ τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον βίον, ὃν ἐν τοῖς τάφοις θὰ διήνουν, ἐφρόντιζον, ἤδη ἐν τῇ ζωῇ ὄντες. νὰ ἐτοιμάσωσι καὶ ἀπόκρυφον μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον, ἦτοι τὸν τάφον αὐτῶν, καὶ πλοῦτια σκεύη, καὶ κοσμήματα πολύτιμα, καὶ πράγματα σημερινώτατα, ἵνα ἔχωσι μεθ' ἑαυτῶν ἐκεῖ οἱ τὸν ἔτερον μακρότατον βίον μέλλοντες νὰ διανύσωσι.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι κατὰ τε τὴν πρώτημον Μυκηναίαν περίοδον περὶ τὸ 1600 π. Χρ., ὅτε ἐκτίσθη ἡ ἔσω ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος, καὶ κατὰ τὴν ἀκμαίαν περὶ τὸ 1300 π. Χρ., ὅτε ἐποιήθη ἡ δευτέρα δι' ἐπεκτάσεως τῆς πρώτης, οἱ ἐν συνεχείᾳ ἔκτοτε ἡγεμονεύσαντες ἐν Τίρυνθι ἐφρόντιζαν νὰ ποιήσωσι τινὰς μεγαλοπρεπεῖς ὑπογείους τάφους δι' ἑαυτοὺς καὶ τοὺς οἰκιστάτους αὐτῶν, λαμβάνοντες πᾶσιν πρόνοιαν περὶ ἀποκρύψεως τῶν τάφων τούτων καὶ περὶ μὴ εὐχεροῦς ἀνευρέσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων.

Ἀκριβῶς δὲ τοιαύτην ἐξαιρετικὴν πρόνοιαν διαδηλοῦσιν αἱ σήραγγες, αἱ κρύπται καὶ αἱ μυστικαὶ διέξοδοι τῆς Τίρυνθος· ἡ δὲ μὴ εὐχερῆς ἀνακάλυψις τῶν τοιούτων τάφων ἐνταῦθα, ἡ μηδενὸς ἄχρι τοῦδε ἐμφάνισις ἐν τῷ φανερῷ, ὡς ἐν Μυκῆναις, σεσυλημένου ἢ κατὰπεσόντος πάλαι, παρὰ τὰς ἐνδελεχεῖς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1884 μέχρι σήμερον τελεσθείσας ἀνασκαφὰς τῆς Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ παρὰ τὰς ἄλλας αὐτῆς γενναίας ἐργασίας περὶ τὰ κτίσματα τῆς ἀκροπόλεως καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι στοιχεῖα οὐχὶ ἀνάξια λόγου, ἵνα στηριζόμεν πιθανὴν εἰκασίαν περὶ τοῦ ὅτι λίαν σιγμαντικοὶ καὶ ἐξαιρετικῶς ἐντέχνως πεποιημένοι τάφοι εὐρίσκονται· που καὶ λαμβάνουσι κατὰ τὰ ἐγγύτατα τῇ ἀκροπόλει τῆς Τίρυνθος κρᾶ-

σπεδα τοῦ λόφου, λίαν δυσχερῶς δυνάμενοι νὰ ἀνευρεθῶσιν.

Εἶναι λοιπὸν ἀξία τοῦ κόπου ἢ περαιτέρω ἐξερεύνησις τῶν δηλωθέντων τούτων σημείων ἐν ἀρχαίᾳ πόλει, ἐν ἣ ἡγεμόνευσαν συνεχῶς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καθ' ἅπασαν τὴν Μυκηναίαν περιόδον ἀπὸ τοῦ 1600-1000 π. Χρ. ὀνομαστὰ καὶ πλούσια καὶ γενναῖα βασιλικὰ γένη, περὶ ὧν ἡ ἀρχαία παράδοσις διέσωσε πολλὰ ὀνόματα καὶ περιφρήμους καὶ πανελληνίου σημασίας πράξεις, ἐν αἷς μάλιστα διαλάμπουσιν αἱ τοῦ μεγίστου Ἡρακλέους τοῦ Τριωνθίου.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 26ῃ ἰανουαρίου 1916.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΠΕΛΛΑ

Δευτέρα έκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. 1915.

Αἱ ἐν Πέλλῃ ἐργασίαι ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1915, διεκόπησαν δὲ ἀποτόμως ὑπὸ τῆς κηρυχθείσης γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, διαρκέσασαι περίπου ἓνα μῆνα.

Πρῶτος σκοπὸς τῆς ἐπαναληφθείσης ἐργασίας ἦτο ἡ ὁλοκληρῆ ἀποκάλυψις τῶν εὐρεθέντων πέρυσι μεγάλων κτισμάτων καὶ ἡ συμπλήρωσις τοῦ διαγράμματος αὐτῶν διὰ τῆς ἐκσκαφῆς τῆς μεταξὺ τῶν τοίχων ὑπολειφθείσης μετὰ τὴν πρώτην ἐργασίαν ἀσκάφου γῆς. Ἡ ἐκτέλεσις ἤρξατο ἀπὸ τῆς οἰκίας Β καὶ τοῦ περὶ τὴν λαξευτὴν κάθοδον Α χώρου (πρὸς τὸ περυσινὸν διάγραμμα ΠΑΕ 1914), κατὰ δὲ τὴν διακοπὴν τῆς ἐργασίας ἡ οἰκία αὕτη ἦτο ἀπὸ τε νότου καὶ ἀπὸ δυσμῶν, πιθανώτατα δὲ καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν, συμπεπληρωμένη ἐν τῇ διαγράμματι αὐτῆς, ἡ δὲ λαξευτὴ κάθοδος ἀπεκαλύφθη ἀποτελοῦσα μέρος αὐτῆς ἀναπόσπαστον, τὸ δὲ ὅλον ὀρθογώνιον γήπεδον ἔχον ἐμβάδων τετρακοσίων περίπου τετραγωνικῶν μέτρων (πρὸς τὸ συνημμένον ἐν τέλει σχεδιογράφημα).

Πρὸς τῷ δυσμικῷ πέρατι τοῦ ὑπὲρ τὸ λάξευμα καὶ πρὸς νότον τῆς οἰκίας ἐδάφους ἀπεκάλυψεν ἡ σκαφή τὸν πυλῶνα τοῦ κτίσματος, ὅστις ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν διαμερισμάτων, ἐνὸς μεσαίου, τοῦ τῆς θύρας, καὶ δύο ἐκατέρωθεν ταύτης διαμερισμάτων, ἡ ἀμφοτέρων εἰς οἰκίῃσιν τοῦ θυρωροῦ χρησίμων ἢ τοῦ ἐτέρου μόνου. τοῦ ἄλλου τότε ὄντος ἵπποστασίου. εὐρέων δὲ τοῦ μὲν δεξιὰ τῇ εἰσερχομένῳ 2.30×3.80, τοῦ δ' ἀριστερὰ 2.90×3.80 περίπου, τοῦ δὲ τῆς θύρας τέλος ἀνοίγματος ἔχοντος πλάτος περίπου μέτρων 2,10.

Τὸ δεξιὸν διαμέρισμα ἔχει παρὰ τὸν νότιον τοῖχον τὸ ἔδαφος ἐπεστρωμένον δι' ἀργῶν λίθων ἐν πλάτει ἑνὸς μέτρου περίπου, ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς γωνίας ὑψηλότερον ὀγκοδομημένον ἀργόλιθον τοῖχον ἐν εἴδει ἔδωλιου, μήκους νῦν ἑνὸς μέτρου καὶ πλάτους 0.50, (οἰκία Αἰγίνης). Εἰς ἀπόστασιν 1 μέτρου ἀπὸ τοῦ στρώματος εὐρέθησαν τὰ λείψανα ὑδραγωγοῦ ὀχετοῦ λελαξευμένου ἐν δόμοις ἐπιχωρίου λίθου.

Ὁ δὸς τῆς πρώτης ταύτης θύρας, τῆς σημερινῆς ἐξωθύρας, εὐρίσκεται κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ θυραίου διαμερίσματος. Ὁ δ' εἰσερχόμενος εὐρίσκεται ἐντὸς ἄλλου περικεκλεισμένου διὰ τοίχων, ἔχοντος δὲ ἀριστερὰ μὲν ἀσφαλῶς, κατὰ τὰ σηζόμενα ἔχνη ἀνοιγμα ἢ θύρας ἢ ἀπλῆς εἰσόδου πλάτους περίπου 1 μ., δεξιὰ δὲ πιθανώτατα σύμμετρον ἀνοιγμα ἄλλης θύρας ἢ ἀπλῆς εἰσόδου ἄνευ θύρας. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἀντιστοιχεῖ καθ' ὅλου πρὸς τὸ μέρος τῆς ἑλλην. οἰκίας, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ Βιτρούδιος VI. 7 *Hic autem locus inter duas ianuas graece θυρωρεῖον appellatur* (οἰκία Πριήνης). Ἀλλὰ περὶ τῶν ζητημάτων τούτων διὰ τὴν ἀνάγκην εὐρυτέρας ἐξετάσεως τῶν κρατουσῶν σκέψεων εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναδληθῇ ἀκριβεστέρα διάληψις μετὰ τὴν ὀλοσχερῆ ἀποκάλυψιν τῆς οἰκίας τῆς Πέλλης, ἀρκοῦμαι δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ παραπέμψω εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ Fiechter *Das Haus* (Pauly RE²) καὶ εἰς τὸ νεώτερον βιβλίον τοῦ J. Prestel *Zehn Bücher über Architektur des M. Vitruvius Pollio*.

Ἱεραιτέρω ἀπεκάλυψεν ἡ ἐργασία τοῦ 1915 τὴν αὐλὴν καὶ τὸ περιστύλιον, εἰς ὃ εἰσῆρχετο τις διὰ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ «θυρωρεῖου» (ἄλλως *θυρώνας ἢ πυλώνος*) εἰρημένων διόδων ἢ θυρῶν.

Τοῦ περιστυλίου σφύζεται ὁ βόρειος στυλοβάτης καλῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πελλάτου λίθου πεποιημένος. Ἀπέχει δὲ ὁ στυλοβάτης ἀπὸ τοῦ τοίχου τῶν πρὸς βορρᾶν δωματίων τέσσαρα περίπου μέτρα. Ἐξ οὗ ἀνακρίσσεται εὐρυχωρότατον τὸ περιστύλιον ἐπιλόγως δὲ ἐν τόπῳ καὶ νῦν καὶ τὸ πάλαι ἡλιθερεστάτω. Ἐπὶ τοῦ βόρειου στυλοβάτου εὐρέθησαν κατὰ χώραν πρισματικαὶ βάσεις τέσσαρες ἐν συμμέτροις ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεσι, φέρουσαι ποτε τοὺς βαστάζοντας τὴν στέγην τοῦ περιστυλίου κίονας, οἵτινες

ἦσαν ἢ κτιστοὶ ἢ πιθανώτατα ξύλινοι, καθ' ὅσον οὐδὲν ἴχνος μονολίθου ἢ σπονδυλωτοῦ κίονος εὐρέθη, εἰ καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν λειψάνων δὲν θὰ ἦτο δυνατόν μετὰ πάσης βεβαιότητος γὰ στήριχθῆ τις εἰς τὸ δεδομένον τοῦτο (εἰκ. 1).

Κατὰ τὴν ἀπέναντι τῆς αὐτῆς πλευρᾶν δὲν εὐρέθη δλόκληρος ὁ στυλοβάτης, ἀλλὰ μόνον μέρος αὐτοῦ, οὐδεμία δὲ βᾶσις. Ὑπολείπεται δ' ὁμοῦς ἀκόμη κατὰ τὸν πέραν τοῦ στυλοβάτου χώρον ἐκείνον συμπληρωτικὴ ἔρευνα πρὸς διευκρίνησιν τῶν πραγμάτων διότι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λειψάνων φαίνεται ὅτι τὸ περιστύλιον δὲν περιέθεε τὴν αὐλήν, ἀλλ' ἦτο πιθανῶς μονόπλευρον ὑπόστεγον ἐκτεινόμενον κατὰ μῆκος τῆς κυρίως κατοικίας. Τὸ μῆκος τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ περιστυλίου μέχρι τοῦ περιορίζοντος τὴν λαξευτὴν κάθοδον τοίχου, περὶ οὗ κατωτέρω, εἶναι μέτρων 10.20. Ἡ αὐλὴ ἢ περιλαμβανομένη ὑπὸ τοῦ βορείου στυλοβάτου, τοῦ πρὸς δυσμᾶς τοίχου τοῦ θυρωρείου, τοῦ πρὸς νότον εὐρεθέντος μέρους στυλοβάτου ἢ ἄλλου κρηπιδώματος καὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοίχου τοῦ ὑπὲρ τὴν λαξευτὴν κάθοδον ἔχει ἐμβαδὸν ἐξήκοντα πέντε περίπου τετραγ. μέτρων (6.50×10.00). Παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν αὐτῆς ἀπὸ μὲν τοῦ πρὸς βορρᾶν στυλοβάτου ἀπέχον 1.35 μ., ἀπὸ δὲ τοῦ πρὸς δ. τοίχου μόλις 0.25, εὐρέθη στόμιον φρέατος κτιστοῦ τετράγωνον (1.06×1.06) ἐκ δύο παχειῶν πλακῶν ἀποτελούμενον, ὑψόμενον δὲ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τῆς αὐλῆς περὶ τὰ 0.15 καὶ ἔχον ἐν τῇ μέσῳ κυκλικὸν ἄνοιγμα (δμ. 0.62) μεθ' ὑπερεχόντων χειλέων. Τὸ στόμιον εὐρέθη κεκαλυμμένον διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν ἀργῶν λίθων, μετὰ δὲ τὴν ἀπόφραξιν αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη ὁ καταγωγὸς τοῦ φρέατος ἔχων τὰ τοιχώματα μετ' ἐπιμελείας πολλῆς κατεσκευασμένα ἰσοδομικῶς ἐκ πύρου. Ἐν βάθει ἐξ μέτρων ὑπάρχει ξένη γῆ φράσσουσα τὴν κάθοδον. Ἡ παρατήρησις ὅτι τὸ στόμιον τοῦτο εὐρίσκειται περίπου ἐν τῇ προεκτάσει τοῦ ἄξονος τῆς λαξευτῆς καθόδου πείθει ἰσχυράτως ὅτι ἠμφότερα ἦσαν ἀλληλένδετα, ἔτι δὲ ἢ κατάδρασις ἐκείνη ἔφερε πρὸς τόπον ὑδρεύσεως, ἐκ τοῦ οὗλου ὑδρεύοντο εἴτε κατερχόμενοι διὰ τῆς κλίμακος εἴτε ἐκ τῆς αὐλῆς διὰ τοῦ φρέατος ἀντλοῦντες. Ὅντως δὲ μικρὰ δοκιμὴ, καθ' ὃ σημεῖον πέρυσιν ἐφάνη ὑπάρχων αὐτοφυῆς βράχος ἦτοι κατὰ

Εικ. 1. Μείρος τοῦ περιβόλου τῆς κρήνης καὶ βοσεία πλάτηγὰ τοῦ τεταστύλιου.

τὸν ἄξονα τῆς καθόδου τῆς κρήνης ἔδειξεν ὅτι ὁ ὑπόγειος δρόμος ἔξακολουθεῖ πρὸς δυσμὰς, ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ μῆκος τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν δρόμου τῆς κρήνης εἶναι 8,20, ἢ δὲ ἀπόστασις τοῦ φρέατος ἀπὸ τῆς θύρας τῆς κρήνης (πρβ. ΠΑΕ 1914 σ. 136) περίπου μέτρα 10.50, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ὑπολείπεται πολλή ἐργασία μέχρι τῆς συναντήσεως τοῦ καταγωγοῦ τοῦ φρέατος ἢ ἀκριβέστερον τῆς δεξαμενῆς, εἰς ἣν κατέλιγεν ὁ καταγωγός. Ὁμοίως λαξευτῆς κρήνης μετὰ φρέατος παράδειγμα εἶναι ἡ ἐν

Εἰκ. 52. Πλακόστρωτος αὐλὴ μετὰ φρέατος.

Κῶ εὑρεθεῖσα (Ross Insel-reisen III, 131. Arch. Zeitg. 1850, 241), παραπλησία δὲ ἢ τοῦ Συλλίου τῆς Παμφυλίας (Lanckoronski Städte Pamphyliens und Pisidiens I. 75) καὶ ἡ ἐν Κύπρῳ παρὰ τὴν Λάρνακα. Περὶ πάντων τῶν ζητημάτων τούτων πρβ. τὴν ἀκριβεστάτην περὶ κρηγῶν διάληψιν τοῦ Michon ἐν Daremberg-Saglio DA II, 2 σ. 1229.

Ὁ περὶ τὸ στόμιον τοῦ φρέατος καὶ περαιτέρω μέχρι τοῦ νοτίου στυλοδάτου ἢ τῆς κρηπίδος τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς χώρος εἶναι ἐπεστρωμένος διὰ παραλληλογράμμων πωρίνων πλακῶν

περιλαμβάνων ἐμβαδὸν 20 περίπου τετραγων. μέτρων (εἰκ. 2). Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς αὐλῆς οὐδὲν εὐρέθη φέρων ἐπίστρωμα, οὕτω γυμνὸν ἀρχήθεν πιθανώτατα καταλειφθὲν.

Περὶ τὸ στόμιον τῆς ὑπογείου δεξαμενῆς, ἀφαιρεθέντος τοῦ ξένου χώματος, ἀπεκαλύφθη τοῖχος περιφράσεων τὴν κατάβα-
σιν, ἔχων δὲ αὐτὴν οὐχὶ ἐν συμμετρικῇ ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ θέ-
σει. Ἐν τῷ βορείῳ ἡμίσει εὐρέθη κατὰ χώραν ἐπίστρωμα τοῦ
ἐδάφους ἐξ ἀργολίθων, πρὸς τῇ βάσει δὲ τοῦ τοίχου λείψανον
λευκοῦ ἐπιχρίσματος καὶ κονιάματος (εἰκ. 3).

Εἰκ. 3. Ὁ περὶ τὴν κάθοδον τῆς κρήνης χώρος.

Πρὸς νότον τῆς αὐλῆς ἀπεκαλύφθησαν διαμερίσματα τινα πολὺ κατεστραμμένα, οὐχὶ μεγάλων δὲ διαστάσεων. Ἐπειδὴ ἐν-
τὸς ἐνὸς ἐξ αὐτῶν εὐρέθη μέγας πῖθος, τὸ πλεῖστον ἄλλως διὰ
μολυβδίνων ἐλασμάτων κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον συγκεκολλη-
μένος, εἶναι ἀσφαλὲς νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χώρος περιελάμβανε
τὰς ἀποθήκας τῆς οἰκίας, τὰς ὁποίας θὰ ἐρευνήσῃ περισσότερον
ἢ μέλλουσα ἐργασία.

Ὡσαύτως εὐρέθη ἔξωθεν τοῦ νοτίου πυλωρίου κτιστὸς ὑδρα-

γωγός ὀχετός σφῆζόμενος μέχρι περίπου τοῦ νοτίου πέρατος τῆς αὐλῆς, ἄγνωστον δὲ ἂν πρὸς κομιδὴν χρησίμου ἢ πρὸς ἀποφορὰν ἀχρήστου ὕδατος. Εἶναι κατασκευασμένος ἐξ ἀργῶν καὶ ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν λίθων (ἐπικρανίτιδος) ἐν δευτέρᾳ χρήσει, δὲν φαίνεται δὲ ὕστερος τῆς οἰκίας. Ἄλλο λείψανον ὁμοίου κτιστοῦ ὕδραγωγοῦ εὐρέθη παρὰ τὸν ἀνατολικὸν τοίχον καὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πυλωροῦ ἢ ἵπποστασίου.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων εἶναι ἄξιον μνείας νομισματικὸν εὐρημα ἐκ διακοσίων τριάκοντα ἐνὸς χαλκῶν νομισμάτων καὶ ἐνὸς ἀργυροῦ τετραδράχμου ἀπάντων ἀσφαλῶς τοῦ Κασσάνδρου, εὐρεθέντων δὲ ἐντὸς μικροῦ πηλίνου ἀγανώτου ἀγγείου ἐν τῷ νοτίῳ πυλωρῷ καὶ παρὰ τὸν δυτικὸν τοίχον αὐτοῦ, ἐγκεχωσμένων ἐν τῇ γῆ, ἐν βάθει μείζονι τοῦ τῶν θεμελίων τῶν τοίχων. Τὸ εὐρημα τοῦτο, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀξιόλογον, εἶναι, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ συγχρόνῳ τῇ οἰκίᾳ στρώματι εὐρεθέντα νομίσματα, καὶ διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ κτίσματος πολύτιμον. Εἶναι δὲ τὰ νομίσματα ταῦτα τοῦ Κασσάνδρου τὰ ἀρχαιότατα χρονολογικὰ τεκμήρια τῶν μέχρι τοῦδε εὐρεθέντων ἐν τῇ οἰκίᾳ. Καὶ νομισματικῶς ὁμοίως ἢ μετὰ τῶν χαλκῶν ἐνεπιγράφων νομισμάτων τοῦ Κασσάνδρου εὐρεσις τοῦ ἀργυροῦ τετραδράχμου Ἀλεξάνδρου, ὁμοίου τῷ ΑΨ ἀργυρῷ τύπῳ (L. Müller Numism. d' Alexandre le Grand), εἶναι κύρωσις εἰκασίας τῶν νομισματικῶν ὅτι ὁ Κασσάνδρος ἔκοπτεν ἀργυρὰ νομίσματα τοῦ τύπου τοῦ Ἀλεξάνδρου μὴ ἐπιγράφων τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου (Head HN² 228).

Μεταξὺ εὐρεθέντων ἄλλων σκευῶν τῆς οἰκίας ἀναφέρω τοὺς δίσκους δύο ζυγῶν χαλκῶν, σιδηρᾶν δίκελλαν, σφυρίον, σάφρον χαλκοῦν, φιάλην χαλκὴν βαθεῖαν, σιδηρᾶς ξύστρας, κλοιοὺς σιδηροῦς τροχῶν ἀμάξης, σιδηροῦν ψαλλίδιον κλπ. τὰ πλεῖστα σφόδρα κατιωμένα.

Στρώμα τέφρας ἄφθονον εὔρον μεταξὺ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ σηκοῦ τῆς κρήνης καὶ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ κυρίως οἴκου. ἔνθα ὁ στενὸς χώρος δὲν εἶναι ἀναρμόδιος πρὸς ὑποδοχὴν ἐστίας τινός, οἷαι ὑπῆρχον ἐν τοῖς περιστυλίοις ἢ περιαιυλίοις.

Ὡσαύτως εὐρέθησαν λείψανά τινα κοινάματος ἐρυθροῦ ἐπὶ

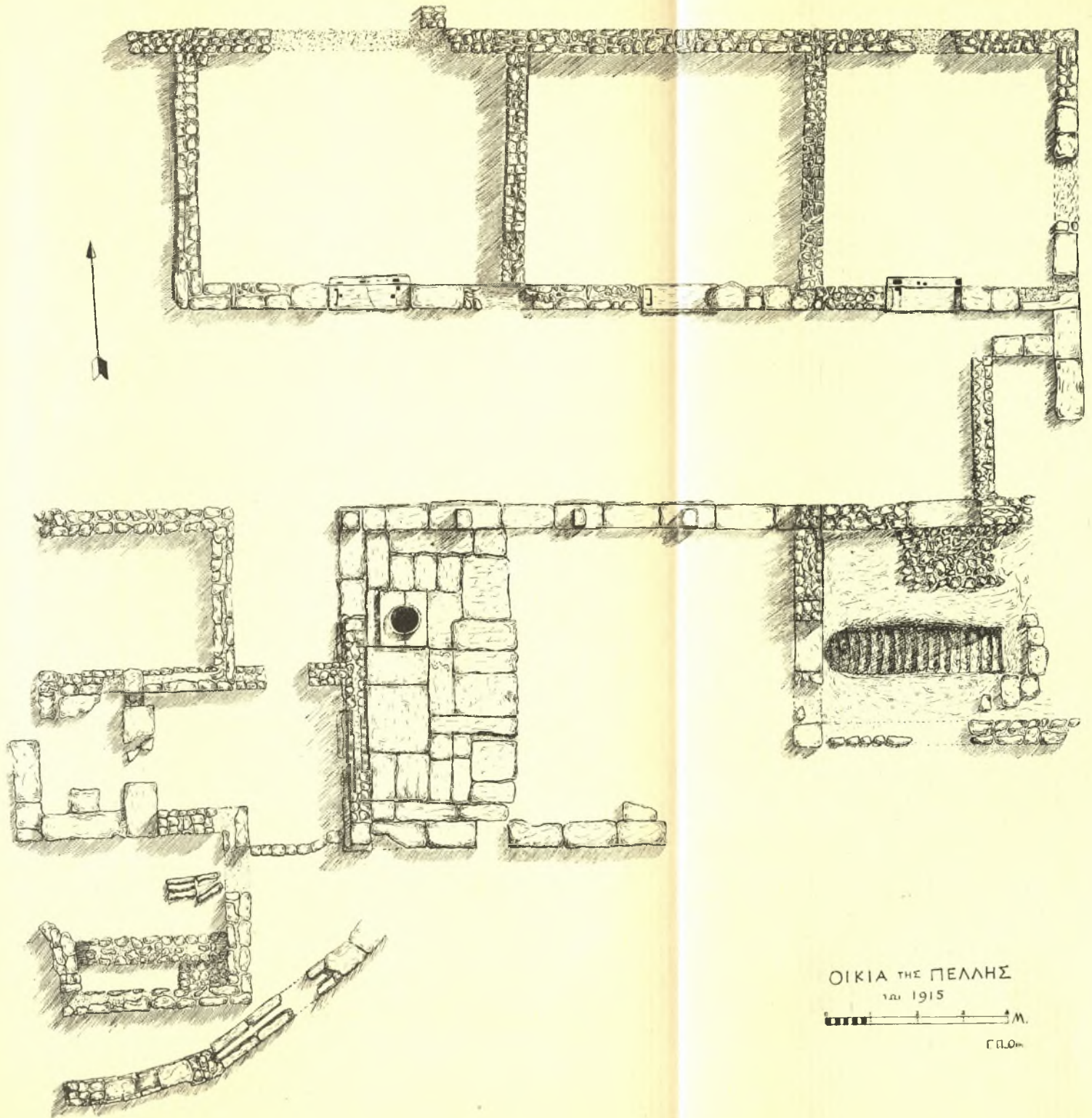
ἐπιχρίσματος πάχους περίπου 0.004. ἐντὸς τῆς προστάδος με-
ταξὺ τοῦ βορ. περιστυλίου καὶ τοῦ κυρίως οἴκου.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἔτους τούτου, ὀλίγον πρὶν διακοπή, εἶχεν
ἀρχίσει καὶ τὴν ἀκριβεστέραν ἐξερεύνησιν τῆς δευτέρας πρὸς νό-
τον τῆς πρώτης οἰκίας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῇ πολὺ ἐν τῇ
ἐκσκαφῇ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν διαμερισμάτων αὐτῆς.

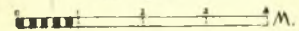
Ὡσαύτως ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος διὰ τὴν ἀπότομον διακοπὴν
καὶ ἢ παρὰ τὸ ὑποτιθέμενον στάδιον ἀρξικμένη δοκιμή.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΛΗΣ
1915

Γ.Π.Ο.Μ.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1915

Α'.

Ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς :

- 1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* 1914. Τεύχος γ'-δ' εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 2) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*. Τοῦ ἔτους 1915 εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 3) *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* τοῦ ἔτους 1913 εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 4) « *Ἀρχαιολογικὰ Μελετήματα* » ὑπὸ Γ. Γαρδίκου εἰς 500 ἀντίτυπα.
- 5) « *Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας* » ὑπὸ Γ. Π. Οἰκονόμου εἰς 500 ἀντίτυπα.

Β'.

Ἐπωλήθησαν καὶ διετέθησαν τὰ ἑξῆς :

- 1) *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*. Περίοδος Γ' (1883-1915). Ἐπωλήθησαν ἕν ἀντίτυπον τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ ἔτους 1903, εἰς τόμος τοῦ 1910, δύο τόμοι τοῦ 1911, ἕν τεύχος γ'-δ' τοῦ 1912, τρεῖς τόμοι τοῦ 1913 καὶ δύο τεύχη γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἴκοσιν ἑπτὰ τόμοι τοῦ 1914 καὶ τέσσαρα τεύχη α'-β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ εἰς τόμος τοῦ 1915. Διενεμήθησαν δὲ ἑπτὰ ἀντίτυπα τοῦ τόμου 1914 καὶ 194 τοῦ τεύχους γ'-δ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τρία ἀντίτυπα τοῦ τόμου 1915 καὶ δέκα πέντε τοῦ τεύχους α'-β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους.
- 2) *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1842-1914)*. Ἐπωλήθησαν δύο ἀντίτυπα τοῦ 1911, ἕν τοῦ 1912 καὶ δύο τοῦ 1913 καὶ ἕν τοῦ 1914. Διενεμήθησαν δὲ ἕν ἀντίτυπον τοῦ 1912 καὶ τριακῶσιμα ἑνεήκοντα δύο τοῦ 1913.
- 3) *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* ὑπὸ Π. Καββαδίου. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα 3.
- 4) *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου* ὑπὸ Η. Lolling. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα δύο καὶ ἔδωρήθησαν τρία.

- 5) Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιάδῃ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Π. Καββαδία. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα ἕνδεκα, ἐδωρήθησαν τρία.
- 6) *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*. Τόμος Α'. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα δύο.
- 7) *Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως 1885-1890*. ὑπὸ Π. Καββαδία καὶ Γ. Καβερροῦ. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τέσσαρα, ἐδωρήθησαν τρία.
- 8) *Ἐυρετήριον τῆς Ἀρχαιολογ. Ἐφημερίδος τῆς Γ' Περιόδου* Ἐδωρήθη ἀντίτυπον ἓν.
- 9) *Comptes-rendus du Congrès International d'Archéologie 1ère Session*. Athènes 1905. Ἐδωρήθησαν ἀντίτυπα τέσσαρα.
- 10) *Αἱ Προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου* ὑπὸ Χ. Τσοῦντα. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπον ἓν καὶ ἐδωρήθησαν τέσσαρα.
- 11) *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων* ὑπὸ Γ. Παπαβασιλείου. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα δύο καὶ ἐδωρήθησαν τρία.
- 12) *Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας* ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Ἐπωλήθησαν ἀντίτυπα τρία καὶ ἐδωρήθησαν δύο.
- 13) «*Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας*» ὑπὸ Γ. Π. Οἰκονόμου. Διενεμήθησαν ἀντίτυπα πενήκοντα τέσσαρα.

Γ'.

*Πίναξ τῶν πρὸς πώλησιν ὑπαρχόντων ἐντόπων τῆς Ἐταιρείας
κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1914.*

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1837 - 1860).

Ἔτη		Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1837	1	148
1837	2	199
1837	3	188
1837	4	198
1839	11	1
1839	12	1
1839	15	1
1839	17	4
1840	18	1
1840	19	15
1840	20	6
1840	21	11

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀνιτύπων τευχῶν
1841.....	22	18
1841.....	23	23
1841.....	24	21
1042.....	25	40
1842.....	26	50
1842.....	27	43
1842.....	28	22
1843.....	29	29
1858.....	20	82
1859.....	51	316
1860.....	53	42
1860.....	54	11
1860.....	55	37

2) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(1862 καὶ 1869-1874).

Τοῦ ἔτους 1862 ὑπάρχουσι σειραὶ πλήρεις 268 ἐκάστη ἀποτελουμένη ἐκ δώδεκα τευχῶν ὑπὸ στοιχεῖα Α-ΙΒ'. Τὰ μεμονωμένα τεύχη τοῦ 1862 καὶ τὰ τῶν ἐτῶν 1869-1874 ἔχουσι οὕτω:

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀνιτύπων τευχῶν
1862.....	β'	13
1862.....	γ'	4
1862.....	δ'	19
1862.....	ε'	7
1862.....	ς'	16
1862.....	ζ'	4
1862.....	η'	6
1862.....	θ'	28
1862.....	ι'	24
1862.....	ια'	19

Ἔτη	Τεύχη	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων τευχῶν
1862.....	16'	11
1869.....	17'	161
1870.....	18'	117
1872.....	19'	298
1873.....	20'	298
1874.....	21'	291

3) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(ἀπὸ τοῦ ἔτους 1883 κ. ε.).

α) Πλήρεις σειραί.

Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Ἐταιρείας ὑπάρχουσι πρὸς πώλησιν πενήτηκοντα ἕξ πλήρεις σειραὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς Γ' Περιόδου. Ἐκάστη τῶν σειρῶν τιμᾶται δραχμῶν 775.

β) Μεμονωμένοι τόμοι καὶ τεύχη.

Ἐπάρχουσι προσέτι καὶ οἱ ἐξῆς τόμοι πωλούμενοι μεμονωμένοι ἕκαστος δραχμ. 25, ἕκαστον δὲ τεύχος δραχμ. 6.25.

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν			
		α'	β'	γ'	δ'
1883.....	106	—	—	7	7
1884.....	119	1	1	17	—
1885.....	27	2	2	—	2
1886.....	17	—	—	—	3
1887.....	24	1	—	—	1
1888.....	32	—	—	3	3
1889.....	34	—	—	—	—
1890.....	31	—	—	3	3
1891.....	36	—	—	—	—
1892.....	40	1	—	—	—

Κατάστασις δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας v

Ἔτη	Ἀριθμὸς τόμων	Ἀριθμὸς τευχῶν			
		α'	β'	γ'	δ'
1893.....	59	1	1	—	1
1894.....	62	1	1	8	—
1895.....	18	29	4	4	—
1896.....	10	—	—	9	9*
1897.....	14	1	1	—	—
1898.....	12	—	—	1	—
1899.....	4	—	8	8	20
1900.....	14	—	—	4	2
1901.....	7	—	—	4	4
1902.....	1	—	—	7	7
1903.....	—	—	—	1	1
1904.....	4	—	—	8	8
1995.....	99	—	—	3	3
1906.....	84	—	—	9	9
1907.....	69	10	10	—	—
1908.....	84	—	—	7	7
1909.....	106	—	—	—	29
1910.....	155	—	—	19	—
1911.....	168	8	8	—	—
1912.....	156	—	—	18	18
1913.....	179	—	—	4	4
1914.....	258	—	—	14	14
1915.....	311	—	—	15	15

4) Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1842.....	81	1891.....	150
1848—1849.....	173	1892.....	166
1858—1859.....	230	1893.....	207
1871—1872.....	607	1894.....	54
1872—1873.....	90	1895.....	54
1873—1874.....	249	1896.....	46

Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων	Ἔτος	Ἀριθμὸς ἀντιτύπων
1874—1875.....	614	1897.....	61
1876—1877.....	496	1898.....	57
1877—1878.....	518	1899.....	55
1878—1879.....	639	1900.....	35
1879—1880.....	588	1901.....	14
1880—1881.....	559	1902.....	15
1881—1882.....	373	1903.....	11
1881—1883.....	103	1904.....	7
1883.....	53	1905.....	6
1884.....	11	1906.....	12
1885.....	117	1907.....	22
1886.....	73	1908.....	51
1887.....	56	1709.....	149
1888.....	133	1910.....	143
1889.....	128	1911.....	143
1890.....	83	1912.....	163
		1913.....	206

5) Γενικαὶ Συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχ. Ἐταιρείας
τῶν ἐτῶν 1860-1870.

Ἔτος	Φυλλάδια
1860.....	195
1861.....	345
1862.....	271
1863.....	244
1864.....	18
1866.....	314
1867.....	41
1868.....	72
1869.....	111
1870.....	171

6) Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Ἐν Ἀθήναις 1852-1855.

Ἔτος	Φυλλάδιον	Ἀντίτυπα
1852	β'	84
1855	γ'	237

7) Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου. Ἐν Ἀθήναις 1853. Ἀντίτυπα 41, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 1.

8) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμενοι δαπάνῃ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1860. Ἀντίτυπα 135, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. μιᾶς.

9) Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἐκδιδόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τόμος πρῶτος. Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τεῦχος τρῶτον. Ἀρχαῖκα ἀναθηματικὰ ἐπιγραφὰ ὑπὸ H. G. Lolling. Ἐν Ἀθήναις 1899, ἀντίτυπα 320, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 12.50.

10) Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ Π. Καβδαδία. Ἀθήνησι 1900, ἀντίτυπα 113, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχ. 5.

11) Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900 ὑπὸ Π. Καβδαδία. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 617, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν τριῶν.

12) Εὐρετήριον Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου, συνταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξ. Λαμπροπούλου. Τόμος πρῶτος, περιλαμβάνων τὰ ἔτη 1883-1887. Ἐν Ἀθήναις 1902, ἀντίτυπα 307, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 30.

13) Τὰ εἰδήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων.

(Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τεύχος γ' καὶ δ' 1902).

Ἀντίτυπα 100, ὧν ἕκαστον πωλεῖται ἀντὶ δραχμῶν 5.

14) Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. (Τόμος Α' 1906. Ἀντίτυπα 165,

ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 25.

15) Comptes - rendus du Congrès International d'Archéologie, 1re Session. Athènes 1905. Ἀντίτυπα 1380, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δραχ. 6.

16) Ἡ Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ 1885-1890 ὑπὸ Π. Καβδαδία καὶ Γ. Καβεράου. Ἐν Ἀθήναις 1907. Ἐν δ' ἄλλοις ἀντίτυπα 183, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

17) Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλου ὑπὸ Χ. Τσουντά. Ἀντίτυπα 198, ὧν ἕκαστον τιμᾶται δρ. χρ. 50.

18) Περὶ τῶν ἐν Ἐθιοπία ἀρχαίων τάφων ὑπὸ Γ. Παπαδάσι-
λείου. Ἐν Ἀθήναις 1910. Ἀντίτυπα 410, ὧν ἕκαστον πωλεῖ-
ται δραχμῶν 10.

19) Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας ὑπὸ Κ. Κουρου-
νιώτου. Ἐν Ἀθήναις 1911. Ἀντίτυπα 514, ὧν ἕκαστον πω-
λεῖται δραχ. 4.

20) Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας ὑπὸ Γ. Π. Οἰκονόμου. Ἐν Ἀθή-
ναις 1915. Ἀντίτυπα 396, ὧν ἕκαστον πωλεῖται δρ. 4.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐδεργέται τῆς Ἑταιρείας	Σελ.	3	
Διοικητικὸν Συμβούλιον	»	5	
Ἐπιτίμοι Ἑταῖροι	»	7	
Τακτικοὶ Ἑταῖροι	»	13	
Γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1915	»	19	
Συνοπτικὴ κατάστασις ἐσόδων καὶ ἐξόδων 1915	»	20	
Ἐκθέσις τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας	»	22	
Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων	»	25	
Ἐκθέσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ 1915	»	27	
Ἐκτακτος συνέλευσις πρὸς τροποποίησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ	»	42	
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ διατριβῶν	»	53	
Ἀνασκαφαὶ Ὀδείου τοῦ Περικλέους	»	29,	56
Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως	»	31,	59
Ἐρευναι ἐν Σίφνῳ	»	39,	96
Ἀνασκαφαὶ ἐν Κρήτῃ παρὰ τὸ χωρίον Μάλια	»	36,	108
Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Θεσσαλίᾳ	»	34,	131
Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Τίρυνθι	»	35,	201
Ἀνασκαφαὶ ἐν Πέλλῃ	»	33,	237
Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν Κεφαλληνίᾳ	»	37	
Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας	»	40	I

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

Βιβλία

πωλούμενα ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας

(λεωφόρ. πανεπιστημίου 20).

Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος:

τῆς μὲν 1ης περιόδου τεύχη μόνα α', β', γ', δ', ια', ιβ', ιε',
ιζ', ιη' κτλ-κθ' (ιδ' καὶ ιϛ' ἴδια δὲν ἐξεδόθησαν), ν', να',
νγ', νδ', νε' τὸ τεύχος ἕκαστον . . . . . δρ. 1.—
τῆς δὲ 2ας τῶν μὲν πρώτων 12 τευχῶν ἕκαστον . . . . . » 1.—
τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστον . . . . . » 3.—
τῆς δὲ 3ης περιόδου τὸ τεύχος ἕκαστον . . . . . » 6.25

Εὐρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τρίτης περιόδου συν-
ταχθὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου, τόμος 1ος περιλαμβά-
νων τὰ ἔτη 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στήλαι
550. 1902 . . . . . » 30.—

Πρακτικά τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. 1842, 1848/9, 1858/9,
1871/2 (ὁ τόμος τοῦ 1870,1 δὲν ὑπάρχει), 1872/3, 1873/4,
1874/5, 1876, 1877 κτλ. Σχῆμα 8ον τῶν μὲν μέχρι τοῦ 1905
τόμων ἕκαστος . . . . . » 3.—
τῶν δὲ λοιπῶν (1906 κέ) ἕκαστος . . . . . » 5.—

Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρ-
χαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια δύο (β' καὶ γ' τὸ α', 1851,
δὲν ὑπάρχει): φυλλάδιον β', 1852, σελίδες ια' καὶ 22 καὶ 5,
πίνακες 8' φυλλάδιον γ', 1855, σελίδες 60, πίνακες 4. Σχῆμα
4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον . . . . . » 1.—

Πρακτικά τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ Ἀναγραφή τῆς
ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν
τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς ἑταιρείας Σχῆμα 4ον, σελ 21, πίν. 8. 1853 . . . . . » 1.—

Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι
δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν
ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον σελίδες β' καὶ 34, πίνακες 9. 1860 . . . . . » 1.—

Γενικαὶ συνελύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλ-
λάδια δέκα: 1860—1864 καὶ 1866—1870 (φυλλάδιον τοῦ 1865
δὲν ὑπάρχει). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἕκαστον . . . . . » 1.—

Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς
ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς (1837) μέχρι τοῦ 1879 τελευ-
τῶντος· ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη. Σχῆμα 8ον, σελίδες F' καὶ
130. 1879 . . . . . » 1.—

Κατάλογος τοῦ Ἐπιγραφικοῦ μουσείου, τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ
τῆς Ἀκροπόλεως, τεύχος α': Ἀρχαῖκαι ἀναθηματικαὶ ἐπι-
γραφαὶ ὑπὸ H. G. Lolling. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στή-
λαι 152 καὶ η', μετὰ πίνακος. 1899 . . . . . » 12.50

- Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθε-
νῶν ὑπὸ Π. Καββαδίου. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9,
πίνακες 10, ὧν εἰς τοπογραφικὸς 1900 . . . . . δρ. 15.—
- Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀπὸ τῆς (ἐν ἔτει 1837) ἰδρύ-
σεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900 ὑπὸ Π. Καββαδίου. Σχῆμα 8ον,
σελ. 115, 1900 . . . . . » 3.—
- Τὰ εὐρήματα τῆς ναυαγίας τῶν Ἀντικυθέρων ἐκ τῆς ΑΕ 1902,
τεύχους 3/4, στήλ. 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19, ὧν 8
παρένθετοι. . . . . » 5.—
- Comptes rendus du Congrès international d'archéologie, 1re
session: Athènes 1905 Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκό-
νων. 1905 . . . . . » 6.—
- Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ μουσείου τῆς
Ἀκροπόλεως. Σχῆμα 4ον, σελίδες β' καὶ στήλαι 118 πίνακες
33. 1906. . . . . » 25.—
- Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum
Jahre 1890 von Prof. Dr P. Cavvadias und G. Kawe-
raui — Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ
1890 ὑπὸ Π. Καββαδίου καὶ Γ. Καβερᾶου. Ἑλληνιστὶ καὶ Γερ-
μανιστὶ. Σχ. φύλλον, στήλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 14,
πίνακες 13. 1906/7 . . . . . » 50.—
- Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου ὑπὸ Χρήστου
Τσοῦντα. Σχ. 4ον, στήλαι ιϛ' καὶ 432, εἰκόνες 312, πίνακες
47. 1908. . . . . » 50.—
- Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν
ἐπιγραφῶν ὑπὸ Γεωργίου Ἀ. Παπαβασιλείου, γυμνασιάρχου.
Σχῆμα 4ον, στήλαι β' καὶ 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 . . . . . » 10.—
- Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου. Σχῆμα
8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 . . . . . » 4.—
- Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία ὑπὸ Π. Καββαδίου, καθηγητοῦ ἐν τῷ πα-
νεπιστημίῳ. Σχῆμα μέγα 8ον, σελίδες 880, εἰκόνες 820. 1909/14. . . . . » 25.—
- Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας, τεύχος 1ον ὑπὸ Γεωργίου Π. Οἰκονό-
μου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 . . . . . » 4.—